

Kimmo Ripatti

**KLASSIKKO KIRJOJEN KANSISSA – URHEILUN HYVÄ
KERTOMUS SUOMALAISESSA URHEILUROMAANISSA**

Jyväskylän yliopisto
Liikunnan sosiaalitieteiden laitos
Liikuntasosiologian
Pro gradu -tutkielma syksy 2001

JYVÄSKYLÄN YLOPISTO

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos / liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

RIPATTI, KIMMO: Urheilun hyvä kertomus suomalaisessa urheiluromaanissa
1910-, 1920-, 1960- ja 1990-luvuilla.

Pro gradu –tutkielma, 162 s.

Liikuntasosiologia

2001

Tiivistelmä

Tämän tutkielman tarkoituksena oli tarkastella urheilun hyvää kertomusta sellaisena, kun se esiintyy suomalaisissa urheiluromaneissa. Urheilun hyvällä kertomuksella tarkoitettiin niitä yhteiskunnallisia perusteluja, joita pikku hiljaa organisoituva moderni liikuntakulttuuri sai tuekseen täällä Suomessa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Tämän klassiseksi nimetyn urheilun hyvän kertomuksen määritelmässä nojaututtiin Viktor Heikelin luomaan temaattiseen runkoon, jota kuitenkin muokattiin ja täydennettiin tutkielman käyttötärpeita vastaavalla tavalla lähinnä 1900-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana ilmestyneistä Suomen Urheilulehdistä löytyneillä eri liikuntakasvattajien teeseillä. Urheiluromaneita otettiin sen sijaan tarkasteluun 11 kappaletta siten, että 1910-luvulta aineistokorpukseen valittiin kaksi, ja 1920-, 1960- sekä 1990-luvulta kultakin kolme teosta. Tutkielmasta muodostui näin asetelmaltaan historiallisesti vertaileva niin, että empiirisille tutkimustuloksille etsittiin selityksiä, 1910-lukua lukuunottamatta, kunkin ajanjakson yleisyhteiskunnallisesta, kirjallisuushistoriallisesta ja liikuntakulttuurisesta ilmapiiristä. Menetelmällisesti tutkielma edusti lähiluvulle perustuvaa laadullista sisällönanalyysia.

1910-luvun teosten kohdalla urheilun hyvästä kertomuksesta oli löydettävissä vain joitain varhaisia merkkejä, jotka käytännön tasolla eivät kertojien luomassa maailmassa kuitenkaan kovin täydellisesti toteutuneet. 1920-luvun teoksissa urheilun hyvä kertomus toteutui sen sijaan lähes täydellisenä, osin jopa naiivimpienkin ihanteiden suhteen. 1960-luvun teoksissa hyvä kertomus puolestaan kyseenalaistettiin varsinkin siveellisiä elämäntapoja koskevien perusteluiden osalta. Esille nousivat eri toten alkoholinkäyttö, kiroilu ja osin myös siveetön sukupuolielämä. Sama kyseenalaistava linja jatkui niin ikään 1990-luvun teoksissa, joissa urheilun hyvästä kertomuksesta oli kokonaisuutena jäljellä

enää rippeet. Joka tapauksessa kaikkia ajanjaksoja ja lähes kaikkia teoksia yhdistävinä hyvän kertomuksen piirteinä esiintyivät urheilun vaikutus fyysiseen suorituskyykyyn, miehiset luonteenpiirteet päättäväisyys ja sisu, kilpailemisen tuoma nautinto sekä egoismista kumpuava sankaruus.

Vaikkei 1910-luvun teoksissa esiintyneelle hyvälle kertomukselle etsittykään selitystä sen yhteiskunnallisesta kontekstista, voitiin kyseisen vuosikymmenen urheiluromaanien katsoa edustaneen näiltä osin enemmän karnevalistista kisailukulttuuria kuin modernia liikuntakulttuuria. Loppujen tarkasteluajanjaksojen kohdalla urheiluromaanien ja niiden esittämän hyvän kertomuksen yhteydet omaan yhteiskunnalliseen kontekstiinsa olivat sen sijaan selvät. 1920-luvun teokset heijastelivat talonpoikais-porvarillista yhtenäiskulttuuria ja sen kristillis-siveellistä arvomaailmaa, 1960-luvun teokset tuon arvomaailman kyseenalaistumista varsinkin kyseisen vuosikymmenen nuorisoradikalismien ja yhteiskunnallisen rakennemuutoksen puristuksessa sekä lopulta 1990-luvun teokset yleistä postmodernisoitumista ja siihen liittyvää yhteisten kulttuuristen koodien häviämistä. Loppujen lopuksi tutkielman päätuloksena voitiinkin pitää urheilun ”sekularisoitumisesta” seurannutta urheilun hyvän kertomuksen aikakauden asteittaista päättymistä 1920-luvulta 1990-luvulle tultaessa.

Asiasanat: kaunokirjallisuus, laadullinen sisällönanalyysi, liikuntakulttuuri, urheilun hyvä kertomus

Sisällysluettelo:

Johdanto	6
1. Tutkielmani taustaa	7
1.1. Tutkimusasetelmani: historiallista ja vertailevaa	8
1.2. Tutkimusongelmien ja –hypoteesien asetelua	11
2. Urheilun hyvä kertomus	12
2.1. Rousseau, Spencer, Weber – kertomuksen aatehistoriallista taustaa	14
2.1.1. Èmilien kasvatustilosofia	16
2.1.2. Sosiaalidarwinismi	17
2.1.3. Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki	18
2.2. Modernin liikuntakulttuurin synty Suomessa	21
2.2.1. Yliopisto- ja kouluvoimistelu	22
2.2.2. Vapaaehtoisten liikuntajärjestöjen kehitys	23
2.2.3. Hyvän kertomuksen kestävä kehitys	28
2.3. Viktor Heikelin sapluunasta tutkielmani viitekehukseen	32
2.3.1. Terveyttä, kykyä, kauneutta	35
2.3.2. Kuria, luonnetta, iloa	38
2.3.3. Välihuomautus taustateemoista: rodunjalostus ja maanpuolustus	41
2.3.4. Sankaruus	44
2.3.5. Lopullinen viitekehükseni	46
3. Tutkimusaineisto	47
3.1. Kaunokirjallisuus, kertomakirjallisuus, romaanikirjallisuus	47
3.2. Urheiluromaani	50
3.3. Tämän tutkielman teokset	51
3.4. Kaunokirjallisuuden suhteesta todellisuuteen	52
4. Tutkimusmenetelmäni	54
5. Taustoja, tuloksia, tulkintaa	56
5.1. 1910-luvun urheiluromaanit	57
5.1.1. Heinärannan olympialaiset	58

5.1.2. Hiihtokilpailu	63
5.1.3. Hetket ennen hyvää kertomusta	69
5.2. 1920-luvun ajan henki	73
5.2.1. Voittamaton	78
5.2.2. Ruuvisuora	85
5.2.3. Viestinviejät	91
5.2.4. Hyvä kertomus kukkeimmillaan	99
5.3. 1960-luvun ajan henki	101
5.3.1. Tarina viidestä kilometristä	108
5.3.2. Avustajat kehästä, ensimmäinen erä	113
5.3.3. Eurooppalainen maili	119
5.3.4. Hyvä kertomus rapautuu	125
5.4. 1990-luvun ajan henki	128
5.4.1. Hienoosokeria!	131
5.4.2. Kunniakierros	135
5.4.3. Tilkkutäkkiplanetaario	139
5.4.4. Mikä ihmeen hyvä kertomus?	145
6. Mitä jäi käteen?	148
6.1. Fyysinen kasvatus	149
6.2. Henkinen kasvatus	150
6.3. Sankaruus	151
6.4. Taustateemat rodunjalostus ja asekuntoisuus	152
6.5. Lopuksi	153
Lähdeaineisto; kirjallisuus	156
Lähdeaineisto; lehtiartikkelit	161
Lähdeaineisto; analysoidut teokset	161

Johdanto

Urheilun hyvä kertomus, tuo paatoksellinen urheilun raamattu. Urheilun hyvä kertomus, tuo menestyksellinen opas ihmisen ideaaliin. Urheilun hyvä kertomus, tuo juhlapuheissa esitetty kiehtova monologi. Urheilun hyvä kertomus, tuo riemastuttava tragikomedialahanteista ja todellisuudesta.

Urheilun hyvä kertomus on meille kaikille tuttu tarina urheilun ja urheilijoiden auvoisuudesta. Vaikkei sitä kokonaisuudessaan yksiin kansiin ole lyötykään, pursuaa se ajatuksiin monista eri lähteistä, monella eri äänenpainolla ja monin eri vaikutuksin. Joillekin kyseessä on pyhä asia, toiset se saa nauramaan mahansa kipeäksi ja löytyy vielä niitäkin onnettomia, jotka alkavat tonkimaan kertomusta hieman pinnan alta pyrkien löytämään muka jotain olennaista. Joka tapauksessa urheilun hyvä kertomus on ikään kuin osa suomalaista kansanperintöä. Se kulkeutuu sukupolvelta toiselle, joskus suorasanaisesti, joskus tiedostamattomasti rivien välistä suodattuen.

Tässä tutkielmassa urheilun hyvällä kertomuksella tarkoitetaan niitä yhteiskunnallisia perusteluita, joita moderni suomalainen liikuntakulttuuri sai tuekseen syntyvaiheessaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Tarkoituksena on selvittää miten tuo klassiseksi kutsumani hyvä kertomus on toteutunut suomalaisten urheiluromaanien sivuilla ja pyrkii selittämään näin löydettyjä versioita kunkin romaanin ajallisesta kontekstista käsin historiankirjoitusta hyväksi käyttäen. Kyseessä on siis historiallisesti vertaileva tutkimus, jonka aineisto on poimittu neljältä eri vuosikymmeneltä eli 1910-, 1920-, 1960- ja 1990-luvuilta. Menetelmänä on käytetty systemaattista sisällönanalyysia, joten tutkielmani on metodiltaan laadullinen.

Urheilun hyvä kertomus on mielestäni aiheena ajaton ja samalla aina relevantti. Näin siksi, että juuri tämä kertomus on se liikunta- ja urheiluilmiön sisimmäinen ydin, jota ilman koko modernia liikuntakulttuuria ei olisi olemassa. On siis mielestäni hyvä tietää miten tuo kertomus on alun perin muotoiltu ja miten sitä on käsitelty yhdellä liikuntatutkimuksen vähiten kartoitetulla osa-alueella eli urheilukaunokirjallisuudessa. Näin saavutetut tulokset ovat mielenkiintoisia jo sinällään, mutta ne saattavat parhaassa tapauksessa viitata myös

laajempiin liikuntakulttuuria ja urheilun hyvää kertomusta problematisoiviin nykypäivän kysymyksiin.

1. Tutkielmani taustaa

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta urheilun hyvä kertomus on kokonaisuudessaan aiheena taas ajankohtaisempi kuin vuosikausiin. Lahden MM-hiihtojen dopingskandaali asetti mustan varjonsa paitsi hiihdon, myös koko huippu-urheilun ylle kyseenalaistaen koko touhun mielekkyyden. Kuinka meidänkin pojat saatto? Kysymykset eivät kuitenkaan rajoittuneet pelkästään dopingiin tai urheilijoiden epärehellisyyteen, vaan ajatus riensi verenhimoisten journalistien mielissä jo paljon kauemmaksi. Niinpä mm. liikunta-asioista vastaavalta kulttuuriministeri Suvi Lindéniltä ehdittiin kysyä, uskaltaisiko hän enää johdattaa omia lapsiaan liikuntaharrastusten pariin vai löytyisikö parempaa vapaa-ajan tekemistä ehkä joltain muulta sektorilta. Vaikka kyseessä olikin luultavasti vain puolittainen kysymys, innoitti se ainakin tämän tutkielman tekijää kääntämään vielä toisenkin sivun urheilun hyvästä kertomuksesta. Kertomuksella on sittenkin vielä melko suuri merkitys ainakin suomalaisessa yhteiskunnassa. Ja miten muuten olisikaan selitettävissä ne lukuisat tv-tunnit ja miljoonat palstamillimetrit, joiden kautta kansan syvät rivit on saatu huokailemaan moraalisesti kitkeränmakuisessa hengessä. Usein katseet kääntyvätkin juuri vanhoihin hyviin aikoihin jolloin leipä vielä maistui leivältä, karhun kanssa painittiin jatkuvalla syötöllä ja urheilijatkin edustivat joitain todellisia arvoja. Aika kultaa muistot, sanotaan. Onko niin tapahtunut myös tässä tapauksessa ja missä määrin, siihen vastauksensa pyrkii osaltaan antamaan myös tämä tutkielma.

Liikunnan sosiaalitieteiden näkökulmasta tutkielmani suunnistaa melko neitseelliselle maaperälle. Urheilukaunokirjallisuutta ei liikuntasosiologian piirissä ainakaan systemaattisesti ole vielä tutkittu ja varsinaisen kirjallisuudentutkimuksenkin mielenkiinto suomalaisen urheilukaunokirjallisuuteen on rajoittunut oikeastaan vain pariin työhön. Tässä mielessä tutkielmani tarkoituksena onkin tuoda lisävalaistusta vähälle huomiolle jääneeseen tutkimuskohteeseen ja näin edesauttaa tällä saralla tulevaisuudessa ponnistelevia uskalikkoja. Parhaassa tapauksessa työlläni saattaa olla myös tulevia opinnäytetyön

tekijöitä rohkaiseva vaikutus tarttua joskus myös vähemmän perinteisiin tutkimuskohteisiin. Mitä varsinaiseen aiheeseen, urheilun hyvään kertomukseen tulee, on se välillisesti varsin ajankohtainen myös liikunnan sosiaalitieteiden ja koko liikuntatieteellisen tiedekunnan kannalta. Lahden MM-hiihtojen vaikutuksethan ovat näkyneet myös omaan taloomme kohdistuneina paineina. Vaikkei tutkielmallani siis mitään suoraa yhteyttä näihin joidenkin mielestä surullisiin tapahtumiin olekaan, on aihe sinällään perusteltu myös opinahjomme nykyisestä näkökulmasta.

Itseni kannalta on kyseessä ennen kaikkea pakollisen pro gradu -tutkielman tekeminen. En väitä, että aihe olisi minulle mikään suoranainen intohimonkohde. Toisaalta en myöskään voi väittää, että kyseessä olisi jotenkin erityisen katkera kalkki, enhän siinä tapauksessa olisi koko leikkiin ryhtynyt. Kun opinnäytetyö kerran on tehtävä, olen tehnyt sen mielelläni juuri tästä aiheesta. Näin olen päässyt tutustumaan paitsi liikuntailmiön ytimeen, myös sen historiallisiin kehityslinjoihin, mikä ei tulevaisuuden urheilutoimittajan ammattiani silmällä pitäen voi olla kovin haitallista. Ja kun vanhoja urheilumiehiä tässä kuitenkin ollaan, täytyy myöntää, että onhan tutkielman tekeminen jo sinällään muodostanut melkoisen henkilökohtaisen haasteen, ainakin jos sitä aiempiin raaputuksiini lähtee vertaamaan. Onnistuminen tässä, varsinkin kotikentällä, on tietysti luonut kovat paineet, mutta suosimani laadulliset menetelmät eivät onneksi ole vielä kiellettyjen keinojen listalla, vaikka ne välillä veren kiehumaan saavatkin.

1.1. Tutkimusasetelmani: historiallista ja vertailevaa

Tarkoitukseni on siis tarkastella vuosien 1880-1920 välillä muotoiltua urheilun hyvää kertomusta sellaisena kun se esiintyy suomalaisissa urheiluromaaneissa. Historiallisesti vertailevaksi tutkielmani tekee se, että tarkasteluun otetut urheiluromaanit jakautuvat neljälle eri vuosikymmenelle, joilta 1910-lukua lukuunottamatta on valittu kultakin kolme romaania. Tutkielmani tarkasteluajanjaksot ovat 1910-, 1920- 1960- ja 1990-luvut. Jo tässä vaiheessa on kuitenkin sanottava, että 1910-luvun osalta tutkielmani on lähinnä kuvaileva. Muiden tarkasteluajanjaksojen tapaan 1910-luvun urheiluromaaneista löytyneille tuloksille ei toisin sanoen ole haettu selitystä kyseisen vuosikymmenen yhteiskunnallisesta

kontekstista sen paremmin kuin jo hyvän kertomuksen viitekehyyksen yhteydessä tai muissa empiriaosaani edeltävissä osioissa on sitä ennen esitetty.

Joka tapauksessa perustelut tutkielmaani valituille ajanjaksoille ovat lyhyesti seuraavat. 1910-luvulla tehtiin ensimmäiset urheiluromaaneiksi luettavat teokset, joten siitä on hyvä alkaa, melkein pakko. 1920-luku edustaa sen sijaan suomalaisen urheiluhistorian todellista kultakautta (1908-1936), jolloin maamme menestys eritoten olympialaisissa oli maailmanlaajuisestikin huipputasoa. (Mm. Laine 1991a, 216). Urheilumenestyksen ja varsinkin Paavo Nurmen voittojen myötä 1920-luku oli myös suomalaisen urheilukaunokirjallisuuden kultakautta, jolloin urheiluproosaa julkaistiin enemmän kuin minään muuna vuosikymmenenä. 1960-luku on otettu tarkasteluun puolestaan siitä syystä, että näinä urheilumme lamavuosina katosi myös kaunokirjailijoiden kiinnostus aiheeseen. Tutkielmani tarpeisiin nähden riittävästi urheiluromaaneja silti syntyi ja merkittävää oli ennen kaikkea se, että näissä teoksissa haastettiin se yltiöidealismi, jota aiemmat urheiluromaanit yleistendenssiltään edustivat. (Kanerva 2001, 46-50.) Ajanjaksoista viimeisen, 1990-luvun ottaminen tutkielmani aineistoon on sen sijaan vertailtavuuden kannalta itsestään selvä asia. Vaikkei urheilun hyvä kertomus ehkä olekaan kuollut kaikkien muiden suurten kertomusten mukana, on yleinen postmoderni hömpötys varmasti vaikuttanut sen sisältöön ainakin jollain tavalla. Käytännön tasolla ovat mm. dopingkäryt, jääkiekkoilijoiden viinanhuuruiset voitonjuhlat, kilpailun kiristymisen ja urheilun kaupallistuminen haudanneet viime vuosikymmenellä monesti allensa urheilun alkuperäisiä ideaaleja. Onko tämä näkynyt myös urheiluromaanien sivuilla onkin sitten se minua kiinnostava seikka.

Käytännön tutkimustyöni on jakautunut karkeasti kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen on pitänyt sisällään urheilun hyvän kertomuksen määrittämisen, jonka suhteen olen kääntänyt katseeni 1800- ja 1900-lukujen taitteeseen eli modernin liikuntakulttuurin syntyhetkiin. Varsinaisen viitekehyykseni temaattisena runkona olen käyttänyt suomalaisen voimistelun isäksi kutsutun Viktor Heikelin hyvää kertomusta, jota olen kuitenkin muokannut ja täydentänyt hieman tämän tutkielman kannalta käyttökelpoisempaan muotoon. Urheilun hyvän kertomuksen sisältöjen suhteen tarkempaa valaistusta olen hakenut ennen kaikkea vuosien 1898-1922 välisenä aikana ilmestyneistä Suomen

Urheilulehdistä, joiden palstoilla esiintyivät melkein kaikki vuosisadan vaihteen merkittävimmät "liikuntafilosofit" ja heidän ajatuksensa. Näin muodostetun viitekehyksen sisältö, eli urheilun hyvän kertomuksen teemat ja näiden alateemat, onkin sitten saanut toimia empiriaosan jonkinlaisena tulkintasääntönä, jonka avulla olen heittäytynyt seuraavaksi urheiluromaanien analysoinnin kimppuun.

Tutkielmani toisessa vaiheessa olen keskittynyt itse urheiluromaaneihin ja niiden analysointiin. Menetelmänä olen käyttänyt lähiluvulle perustuvaa systemaattista analyysia, joka on puhtaasti laadullinen tutkimusote. Koska urheilun hyvä kertomus heijastuu ensi sijassa urheilevassa yksilössä, hänen ruumiillisissa ja henkisissä ominaisuuksissaan, olen lähestynyt romaanien sisältöä pääasiassa urheilevan päähenkilön näkökulmasta. Tarkastelussani olen siis huomionut romaanien muun rakenteen vain niiltä osin, kun se on paljastanut jotakin suhteessa kirjan päähenkilöön ja urheilun hyvän kertomuksen toteutumiseen hänessä. Tässä mielessä kyse on ollut pakollisesta rajauksesta, jonka avulla olen saanut valjastettua muuten niin kovin rehovattavan aiheen ja laajan aineiston edes jossain mielessä systemaattisella tavalla. Samalla kyseinen tarkastelunäkökulman valinta on saanut toimia myös tutkielmaan mukaan otettavien urheiluromaanien yhtenä valintakriteerinä.

Tutkielmani kolmannessa vaiheessa onkin sitten ollut vuorossa analyysitulosten selittäminen kunkin tarkasteluajanjakson yhteiskunnallisesta kontekstista käsin. Yhteiskunnallisella kontekstilla olen kuitenkin tarkoittanut lähinnä ajan henkeä ja ajan hengellä puolestaan sitä mentaalista ilmapiiriä, joka kunakin tarkasteluajanjaksona on leimannut suomalaista yhteiskuntaa, kirjallisuutta ja liikuntakulttuuria. Vaikken tohdikaan kutsua tutkielmaani mentaalihistoriallisesti, on painopiste silti ollut enemmän yhteiskunnallisen muutoksen henkisissä kuin materiaalisissa muutoksissa. Vaikka käytännön tutkimustyössäni kolmas vaihe onkin seurannut kronologisesti toista vaihetta, esitetään nyt käsillä olevassa tutkimusraportoinnissa teosten yhteiskunnallinen konteksti, ajan henki, silti aina ennen kyseisen vuosikymmenen urheiluromaanien sisällöllistä purkamista.

1.2. Tutkimusongelmien ja –hypoteesien asettelua

Tutkielmani pääongelmana on siis se, miten urheilun hyvää kertomusta on käsitelty suomalaisten urheiluromaanien sivuilla eli mitkä hyvän kertomuksen tuonnempana määrittelemäni teemat on löydettävissä aineistokorpuksesta. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään hyvän kertomuksen positiivisten ilmenemismuotojen haarukoinnista, vaan vähintään yhtä tarkasti huomioni kiinnittyy myös hyvän kertomuksen toteutumattomuuteen eli sitä kyseenalaistaviin elementteihin. Vaikka olenkin pyrkinyt raahaamaan läpi tutkielman koko hyvän kertomuksen viitekehysten, voidaan erityisiksi mielenkiinnon kohteiksi joka tapauksessa nostaa seuraavat osakysymykset.

Ensinnäkin mitä tapahtuu urheilun siveellis-kasvatuksellisille arvoille (kurin alateema) siirryttäessä 1910-luvulta nykypäivään? Kuten Kanervan edellä mainittu viittaus osoittaa, on ainakin 1960-luvulla tiedossa vaikeuksia tälle hyvän kertomuksen osastolle. Kaikki kasvatukselliset arvot eivät välttämättä katoa kuvasta, mutta varmasti urheilijoiden esimerkillisyys vaikkapa ”kiellettyjen” nautintoaineiden kohdalla joutuu kovalle koetukselle. Näin oletukseni mukaan siis paitsi 1960-luvulla myös 1990-luvulla, jos kirjoilla edes jonkinlaista todellisuuspohjaa on havaittavissa.

Toinen osakysymys koskee sankaruutta, joka muodostaa yhden hyvän kertomukseni pääteemoista. Hypoteesini mukaan sankaruus on ehkä kaikkein keskeisin urheilun hyvän kertomuksen sisällöistä ja uskon sen kantavan teemana ajanjaksosta ja teoksesta toiseen. Jos oletukseni näiltä osin pitää paikkansa johtaa jatkokysymys kummastelemaan tuon sankaruuden motiiveja. Toisin sanoen missä määrin sankaruuden tavoittelussa ja saavuttamisessa pontimena toimivat jotkin yksilön viiteryhmiin liittyvät motiivit ja missä määrin taas yksilön egoistiset ja narsistiset motiivit. Painottuvatko aineistossa kenties juuri jälkimmäiset kun tarkastelussa siirrytään lähemmäs yksilökeskeisempää nykypäivää, sillä näin voisi ehkä olettaa tapahtuvan.

Kolmantena osakysymyksenä on puolestaan se, millaisia vivahteita liikunnanilo aineistoni eri teoksissa ja tarkasteluajanjaksoilla saa. Kaiken järjen mukaan kyseessä pitäisi kuitenkin olla sankaruuden ohella toinen hyvän kertomuksen kantavista sisällöistä. Liittyykö ilo siis

esimerkiksi liikkumisen ja urheilun sinällään aikaansaamaan psykofyysiseen hyvinvointiin, urheilumaailman ilma-/toveripiiriin, kilpailemiseen vai johonkin muuhun?

Neljäntenä ja viimeisenä tutkielmaani johdattelevana osakysymyksenä voidaan pitää sitä, nouseeko aineistostani selvästi esiin joitain alkuperäisen viitekehysten ulkopuolisia piirteitä, jotka kuitenkin liittyvät olennaisesti urheilun hyvään kertomukseen. Vaikka tuonempana luotava klassisen hyvän kertomuksen viitekehys siis toimiikin analyysini vankkana ohjenuorana, pyritään silmät pitämään voimavarojen niin salliessa auki myös joillekin uusille tai peräti kummille piirteille.

2. Urheilun hyvä kertomus

Yleisesti ottaen urheilun hyvällä kertomuksella tarkoitetaan kaikkia niitä positiivisia ja tavoittelemisen arvoisia asioita, joita urheiluun on katsottu liittyvän ja joita urheilun kautta voidaan saavuttaa. Toisin sanoen urheilun hyvä kertomus on se perusta, jolle koko urheiluilmiön olemassaolo rakentuu. Manna on luvassa, kauniita ajatuksia ja ylväitä tavoitteita. Ennen kuin heittäydyn tarkemmin tämän hyvän kertomuksen taustaan ja sisältöihin, on kuitenkin hyvä huomata muutama oleellinen seikka.

Ensinnäkin tutkielmani viitekehysten muodostava urheilun hyvä kertomus koostuu niistä sisällöistä, joita sille annettiin modernin suomalaisen liikuntakulttuurin syntyvaiheessa eli pääasiassa 1800-luvun kahtena viime ja 1900-luvun kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä, jolloin ensin yliopisto- ja koululaitoksen liikuntakasvatus ja sen jälkeen vapaaehtoinen urheiluliikekin sai ensimmäiset varteenotettavat organisoituneet muotonsa. Ajallisesta sitoutuneisuudestaan johtuen haluankin kutsua tätä määritelmääni klassiseksi urheilun hyväksi kertomukseksi. Alkuperäinen se ei välttämättä ole, koska liikuntakasvatuksen aatteella on laajasti ottaen eurooppalaisessa sivilisaatiossa vähintään kahden ja puolen vuosituhannen ikäinen historia (Meinander 1991, 86). Ja kuten hyvin tiedämme myös kilpaurheilun juuret ulottuvat yhtä kauas antiikin olympialaisten muodossa. Klassinen urheilun hyvä kertomus ei välttämättä myöskään vastaa täysin tämän päivän hyvää kertomusta.

Toiseksi puhuessani urheilun hyvästä kertomuksesta on syleilyn kohteena koko moderni liikuntakulttuuri ja sen yhteiskunnallinen perustelu, ei ainoastaan urheilu, joka tiukan määritelmän mukaan ymmärretään aina kilpailullisen elementin sisältäväksi liikunnaksi. Tässä yhteydessä liikuntakulttuuri muodostaa siis jonkinlaisen yleisimmin käytetyn sateenvarjokäsitteen, jonka alle tekstistä on poimittavissa ainakin seuraavat sanat: ruumiinkulttuuri, fyysiset harjoitteet, liikuntakasvatus, voimistelutraditio/-perinne, kilpaurheilu ja urheiluliike.

Kolmanneksi on hyvä huomata, että tässä tutkielmassa mielenkiinnon kohteena on nimenomaan miehinen urheilun hyvä kertomus. Näin siksi, että koko moderni liikuntakulttuuri syntyi alun alkaen juuri maskuliinisen eetoksen tiukassa puristuksessa. Miehisää arvoja korostava sukupuolitietoinen ote oli nähtävissä mm. lopullisen viitekehysten kannalta merkittävän Viktor Heikelin ajattelussa. (Meinander 1991, 87.). Rajoittumista miehiseen hyvään kertomukseen tukee myös se, että aineistooni mukaan valittujen urheiluromaanien urheilevat päähenkilöt ovat kaikki miehiä.

Näiltä pohjilta pyrin sitten seuraavassa määrittelemään urheilun hyvän kertomuksen sellaisena, kun se tämän tutkielman yhteydessä ymmärretään. Ensin on vuorossa kertomuksen aatehistoriallinen tausta. Sitä seuraa suomalaisen modernin liikuntakulttuurin muotoutumista selvittävä osa, jonka lopussa kohta esiin nousevat aatehistorialliset tekijät nivotaan lyhyesti käsitellyn liikuntakulttuurin kehityksen historiaan. Sitten esitän joitakin huomioita hyvän kertomuksen säilymisestä muutamamaa suomalaisen liikuntakulttuurin merkkihenkilöä ja heidän yhteisiä taustojaan tarkastellen. Tämän jälkeen on vuorossa varsinainen hyvän kertomuksen sisältöihin tutustuminen ja koko käsitteen rajaaminen. Lopuksi esitän vielä selvennykseksi kaavakuvan matkan varrella muodostuneesta viitekehyksestäni.

2.1. Rousseau, Spencer, Weber - kertomuksen aatehistoriallista taustaa

Harri Salimäki on Tahko Pihkalaa käsitelleessä väitöskirjassaan hahmottanut ansiokkaasti sitä yleiseurooppalaista ihmisajattelun ja –mentaliteetin muutosta, joka teki mahdolliseksi modernin liikuntakulttuurin ja urheilun hyvän kertomuksen muotoutumisen. Salimäen mukaan ideologiset ja aatteelliset edellytykset urheilun hyvälle kertomukselle loi se länsimaisen yhteiskunnan sekularisoituminen, joka alkoi pääpiirteissään 1500-luvulla ja saavutti modernin liikuntakulttuurin kannalta suotuisat muotonsa viimeistään 1800- ja 1900-luvun taitteessa. Kyseessä oli siis karkeasti ottaen kirkon auktoriteetin ja oppien vähittäinen mureneminen ja suoranainen kritisoiminen tieteellisen, järkeen perustuvan maailmankuvan puristuksessa. Kyseessä oli myös ennen kaikkea yleinen kristinuskon tappio, joka lopulta koski niin katolista kirkkoa kuin uskonpuhdistusten yhteydessä syntyneitä reformistikirkkojakin. Tämä merkitsi sitä, että kirkon ilmoitukseen ja sokeaan uskoon perustunut absoluuttinen totuus ja asioiden arvottaminen menettivät merkityksensä ja kaikesta tuli suhteellista. Jos jonkinlainen mitta oli olemassa, se oli nimenomaan ihminen ja viime kädessä yksilö itse. Niinpä ihmiselämän merkityksen määrittelyssä katseet kääntyivät vuosisatojen saatossa tuonpuoleisen elämän tavoittelusta maanpäälliseen hyvinvointiin, onnellisuuteen ja lopulta myös menestymiseen. Ihmisestä tuli näin oman onnensa seppä. (Salimäki 2000, 57-68.)

Myös kasvatuksen piirissä uskon kurimuksesta itsensä vapaaksi taistellut ihminen alettiin nähdä perusluonteeltaan hyveellisenä olentona, jonka elämän tarkoituksiksi muodostui lopulta tuleminen luonnollisten vaistojensa mukaiseksi, mutta silti siveelliseksi yksilöksi. Tässä tehtävässä auttoi ennen kaikkea 1700-luvulta lähtien valistuksen rationaalisen hengen oppien mukainen kasvatustilasto, jonka piirissä ihmisen kehitysmahdollisuudet nähtiin suuriksi. Seurauksena olikin pian usko ns. jatkuvaan kehitykseen, joka johti kohti inhimillisen olemassaolon aina vaan täydellisempiä muotoja Darwinin muotoileman evoluutio-opin lakien mukaisesti. Jokaisesta yksilöstä saattoi siis tulla jotakin ja jokainen yksilö saattoi myös saavuttaa jotain. Niinpä 1800-luvun loppuun tultaessa oli alamaisuusmentaliteetin, Jumalan ja uskonnon tilalle näin ollen nousut kunnian kentillä tapahtuva maanpäällisen elämän täydellisyyden tavoittelu, joka muodostui lopulta ankaraksi taisteluksi ihmisyksilöiden ja yhteiskuntien välillä. (Salimäki emt. 57-68.)

Kokonaiskuvan kannalta on edellä kuvatusta länsimaisen ihmismentaliteetin muutoksesta hyvä huomata se Salimäen esityksessä hieman rivien väliin jäävä seikka, että kyseisen muutosprosessin keskeisimmät ainekset kiteytyivät 1700-luvun lopulta lähtien nimenomaan liberalismiin aatteeseen ja länsimaisen yhteiskuntakehityksen kannalta kovin kauaskantoisin seurauksin. Vaikka liberalismi onkin ymmärrettävä vielä meidänkin aikanamme voimakkaasti vaikuttavana historiallisena ilmiönä, josta on tehty monia erilaisia tulkintoja kulloistenkin olosuhteiden ja poliittisten vastustajien myötä, kokosi se 1700-luvun lopulla aatteena yhteen valistusajan keskeisimmät periaatteet ihmisten vapaudesta, veljeydestä ja (periaatteellisesta) tasa-arvosta. Vielä merkittävämpää oli kuitenkin se, että liberalismista muodostui 1800-luvun alkuvuosikymmeninä myös mullistava poliittinen ideologia, jonka vaikutukset näkyivät ennen pitkää länsimaisissa yhteiskunnissa niin etiikan, politiikan kuin taloudenkin osa-alueilla. Liberalismin nimissä tähdättiin nimittäin tuntuviin yhteiskunnallisiin muutoksiin ja vaadittiin ainakin omaisuutta hallussaan pitäneen miespuolisen väestön poliittisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä, kirkon yhteiskunnallisen vaikutusvallan kaventamista, aateliston etuoikeuksien lakkauttamista, taloudelliseen toimintaan liittyvien rajoitusten purkamista sekä sananvapautta, uskonnonvapautta ja yhdistymisvapautta. Näin ollen liberalismi poliittisena ideologiana toimi sinä aatteellisena katalysaattorina, jonka voimin länsimaiset sääty-yhteiskunnat vaihtuivat lopulta, vallankumouksellisen tai rauhanomaisen kehityksen tietä, moderneiksi teollisiksi ja demokraattisiksi luokkayhteiskunniksi, ja samalla myös kulutus- ja kilpailuyhteiskunniksi. (Saastamoinen 1998, 24-31.) Niinpä liberalismi poliittisena ideologiana muokkasikin merkittäväällä tavalla otolliseksi sitä yhteiskunnallista maaperää, johon myös moderni liikuntakulttuuri oli tuleva juurtumaan. Ei lienekään pelkkää sattumaa, että 1800-luvun ehkä liberalistisimmista valtioista, Iso-Britanniasta ja USA:sta, muodostui samalla myös modernin kilpaurheilun keskeisimmät emämaat.

Modernia liikuntakulttuuria silmällä pitäen on länsimaisen ihmisajattelun liberalismiin päätyneestä vuosisataisesta yleismuutoksesta kuitenkin nostettava esille vielä kolme muuta olennaista ja huomioimisen arvoista yksittäistä oppia. Nämä ovat rousseaulainen kasvatusfilosofia, sosiaalidarwinismi ja protestanttisen etiikan luoma kapitalismin henki. Juuri näiden oppien kautta avautuu hieman yksityiskohtaisempi näkökulma modernin

liikuntakulttuurin yhteiskunnallisiin perusteluihin ja niiden sisältöihin, näkökulma itse urheilun hyvään kertomukseen.

2.1.1. Èmilen kasvatustilofosia

Modernin liikuntakulttuurin jonkinlaisena lähtölaukauksena voidaan pitää vuotta 1762, jolloin kasvatustilofosfi Jean-Jaques Rousseau julkaisi paljon huomiota saaneen kehitysromaaninsa Èmile. Rousseau Èmile-teoksessa esiin tuodun uudenlaisen kasvatustilofogian kokonaistavoitteena oli ihmisenä elämisen taidon saavuttaminen, luonnollisen ihmisen perusluonteen mukainen hyveellinen ja siveellinen yksilö, jonka kasvatustilofosfi perustui niin tieteellisistä kuin varsinkin uskonnollisista dogmeista vapaalle pohjalle. Rousseau korosti lapsuus- ja nuoruusikää itsenäisenä kehitysvaiheena, joka vielä jakautui kukin omat kasvatustavoitteensa sisältäviin neljään kehitysvaiheeseen. Urheilun hyvän kertomuksen kannalta merkittäväksi muodostui eritoten kehitysvaiheista ensimmäinen. Se kesti Rousseauin kasvatustilofosfian mukaan lapsuudesta 12-vuotiaaksi asti ja sen ensisijaisena tavoitteena oli fyysinen kasvatustilofosfi. (Suortti & Mutanen 1997.)

Rousseauin fyysisen kasvatustilofosfian ohjenuoraksi muodostui kuuluisa fraasi “terve sielu terveessä ruumiissa”. Toisin sanoen lapsen henkisen kasvatustilofosfian takaamiseksi oli huomio kiinnitettävä vahvasti myös lapsen kehon hoitoon. Ruumis oli saatettava ihmisen hengen, tarkkaan ottaen tahdon, kontrolliin. Tämä tuli hoitaa ns. ruumiin karaistamisen kautta, johon kuului liikunnan lisäksi mm. lapsen totuttaminen kestämään lämpötilan vaihteluita ja jopa erilaisia sairauksia. Koska Rousseauin kasvatustilofosfian perusperiaatteena oli lasten luonnollisen kypsyntilofosfian tukeminen, ei liikunnan tullut jäädä ainoastaan epäntilofosfian karaistamisen tasolle, vaan sen yhteydessä tuli korostaa aina myös toiminnan vapaaehtoisuutta sekä leikillisyyttä ja iloa. Joka tapauksessa Rousseaulle terveyden ja ruumiillisen hyvinvoinnin lisääminen olivat ensisijaisia kasvatustavoitteita ja hänen ihanteenaan “karaistunut, jäntevä, rohkea ja ryhdikäs lapsi, jonka liikkuminen oli luonnollista ja jokapäiväiseen elämään kiinteästi sidoksissa olevaa toimintaa.” (Suortti & Mutanen emt., 53-56.)

Rousseau ei sinällään tuonut liikunnan sisältöön mitään uutta ja myös liikunnan terveydelliset vaikutukset oli tiedetty ennen häntä. Silti Rousseau'n merkitys näkyi juuri hänen liikuntakasvatukselle antamassaan yllykkeessä.(Heikkinen 1991, 65.) Èmilestä tuli nimittäin oikea "liikuntakasvattajien raamattu", jonka ideologiset vaikutukset näkyivät niin saksalaisessa kansallismielisessä voimisteluliikkeessä kuin modernin urheilun isämaan Englannin sisäoppilaitosten ruumiinkulttuurissa, jotka molemmat vaikuttivat suuresti myös suomalaisen liikuntakulttuurin muotoutumiseen (Meinander 1991, 81). Èmile-teos onkin ehkä kaikkein eniten nykyaikaiseen kasvatustieteeseen vaikuttaneista yksittäisistä teoksista ja sen tähden myös ensimmäinen varteen otettava yhteiskunnallinen perustelu liikuntakasvatuksen puolesta. Liikunnalla oli vihdoin jokin auktoriteetti johon nojata.

2.1.2. Sosiaalidarwinismi

Toinen merkittävä länsimaisen ihmisen mentaliteettiin vaikuttanut ideologia oli 1800-luvun jälkipuoliskolla kukoistukseen herännyt sosiaalidarwinismi, joka perustui (tai ainakin oli idealtaan samanlainen) tietenkin Charles Darwinin 1859 luomaan evoluutioteoriaan. Sosiaalidarwinismin isän, Herbert Spencerin mukaan luonnonvalinta ja olemassaolon taistelu olivat universaaleja luonnon ja ihmisyhteiskuntien kehitystä ohjaavia peruseriaatteita. Tässä prosessissa aina vahvimmat ja sopeutuvimmat yksilöt jäivät jäljelle ja siirsivät hyvät ominaisuutensa jälkeläisilleen. Varsinkin liikuntakasvatuksen kannalta on hyvä huomata, että Spencer edusti ns. Lamarckilaista evoluutiotulkintaa, jonka mukaan ei ainoastaan geenit, vaan myös hankitut ominaisuudet periytyivät jälkipolville. Spencer näki evoluution nimenomaan jatkuvan kehityksen prosessina, joka johti kohti luonnon ja ihmiskunnan olemassaolon täydellisyyttä. Oleellista on myös se, ettei olemassaolontaistelu ja luonnon valinta toteutunut ainoastaan yksilötasolla, vaan ulottui myös erilaisten yhteisöjen ja yhteiskuntien välille. (Gronow 1997, 143-150.)

Liikuntakulttuurin yhteiskunnallisen perustelun kannalta sosiaalidarwinismi jatkoi siitä mihin Èmile-romaanissa oli päädytty. Vaikka jo Rousseau'n kasvatustavoitteista pilkisti olemassaolontaistelussa pärjäävän yksilön kouluminen teki Spencerin teoria tästä itsestään selvän liikuntakasvatuksen tavoitteen. Liikunnan kautta yksilölle oli annettava ne fyysiset

ominaisuudet, joiden avulla hän voisi nousta toisten yläpuolelle, lunastaa paikkansa auringossa ja jatkaa sukunsa kehittymistä kohti täydellisyyttä. Toisin sanoen hyvä fysiikka yksistään ei kuitenkaan vielä riittänyt, vaan yksilölle oli kehityttävä myös olemassaolontaistelussa tarvittava "tappajan vaisto". Niinpä katseet luonnollisesti kääntyivätkin ennen pitkää kilpaurheilun kentille, jossa alan koulutusta oli saatavilla.

Salimäen mukaan juuri sosiaalidarwinismilla ajattelutapana oli suurin vaikutus modernin liikuntakulttuurin muotoutumiselle. Nostamalla olemassaolontaistelun elämän kehittymistä ohjaavaksi perusvoimaksi ja kilpailuvietin ihmisluonnon perimmäiseksi olemukseksi sosiaalidarwinismi legitimoiti tieteen näkökulmasta länsimaisen kilpailueetoksen. Sen mukana "keskeiseksi tuli ihmisen ja kansakunnan korostus, yksilöllinen ja/tai kansallinen itsekkyyks, johon keskeisenä kuului onnellisuuden ja hyvinvoinnin tavoittelu nimenomaan maanpäällisessä elämässä". Liikuntakasvatuksen avulla jalostettiin huippuyksilöitä ja samalla omaa rotua. Näin saavutettu aina vaan suurempi täydellisyyden aste osoitettiin sitten aluksi varsinkin sodissa ja imperialismien valloituksissa ja myöhemmin 1900-luvun alusta lähtien viimein urheilukentillä, jotka voitiin nähdä myös olemassaolontaistelun symbolisina korvikkeina. Liikuntakulttuurin alalla sosiaalidarwinismin vaikutukset näkyivät ensimmäiseksi Keski-Euroopassa, lähinnä Saksassa ja Englannissa, josta ne luonnollisesti siirtyivät taas vähin erin myös suomalaiseen liikuntakasvatukseen ja kilpaurheiluun. (Salimäki 2000, 68-74.)

2.1.3. Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki

Varsinkin kalvinismin vaikutuksesta syntyi monissa länsimaissa 1500-luvulta lähtien ns. protestanttinen etiikka, joka sai ilmiänsä ahkerassa ja tunnontarkassa työnteossa. Taustalla oli ennen kaikkea Calvinin esittämä predestinaatio-oppi, jonka mukaan Jumala oli jo etukäteen säätänyt toiset pelastukseen ja toiset kadotukseen eikä näin määrättyä kohtalooan yksittäinen ihminen enää maanpäällisessä elämässään voinut muuttaa eli hän sitten miten mallikelpoisesti tahansa. Ankaruudessaan predestinaatio-oppi johti kuitenkin suuriin inhimillisiin, psykologisiin ongelmiin, kun ihmiset alkoivat etsimään maanpäällisessä elämässään merkkejä kuolemanjälkeisestä kohtalostaan. Tällaiseksi

merkiksi muodostui sitten pikku hiljaa juuri ahkera työnteko ja sen kantamat hedelmät. Todistaakseen itselleen ja lähimmäisilleen kuuluvansa Jumalan valittujen joukkoon oli yksilön omistettava itsensä työn teolle ja omaisuuden kartuttamiselle. Työ nähtiin nimittäin Jumalan kutsumuksena, jonka funktiona oli Jumalan kunnian vaaliminen ja levittäminen maan päällä. Kun yksilön Jumalalleen tuottama kunnian määrä oli vielä suoraan verrannollinen yksilön hankkiman omaisuuden määrään, muodostui uskonnollisesti normatiiviseksi elämäntavaksi nimenomaan askeettinen työnteko, jonka hedelmiä ei tullut tuhlata turhuuksiin. (Weber 1980.)

Weberin mukaan juuri tämä hänen protestanttiseksi etiikaksi kutsumansa uskonnollinen perusajatus oli pohjana sille modernille länsimaiselle talouseetokselle ja kilpailuyhteiskunnalle, joka korosti rationaalisen ja systemaattisen työn kautta tapahtuvaa rahan ansaitsemista ja maallista menestymistä elämän perustavimpana itseisarvona. Jo 1700-luvulla oli ainakin Amerikkaan syntynyt tällaisen talouseetoksen kyllästämiä liikemiehiä, jotka eivät koskaan tyytyneet, tai paremminkin eivät eetoksensa mukaan koskaan saaneet tyytyä, jo ansaitsemaansa omaisuuteen, vaan miettivät aina uusia keinoja lisätä vaurauttansa. Merkittävää Weberin mukaan oli ennen kaikkea se, että näiden uudenaikaisten liikemiesten ajattelussa työn ja rahan tekeminen ei enää kytkeytynyt mihinkään uskonnollisiin lähtökohtiin. Hän katsoikin, että modernissa länsimaisessa yhteiskunnassa alkuaan protestanttisen etiikan synnyttämä taloudellinen rationalismi oli vuosisatojen saatossa muodostunut sekulaariksi kapitalismin hengeksi, joka ei enää tarvinnut uskonnollisia perusteluita olemassaololleen, vaan voi hyvin omalla mekaanisella pohjallaan. Tätä mekaanista pohjaa, jolla rahantekemistä ja ansaitsemista ei enää kyseenalaistettu, vaan pidettiin itsestään selvänä elämäntapana, Weber kutsuikin sitten kapitalismin rautahäkiksi. (Weber emt.)

Urheilun hyvän kertomuksen kannalta protestanttinen etiikka ja sen luoma kapitalismin henki olivat merkittäviä ainakin kahdella tapaa. Ensinnäkin pyrkimyksessään ihmistoiminnan läpikotaiseen rationalisointiin protestanttinen etiikka loi suurimmaksi osaksi sen maailmaa demystifioivan länsimaisen ajattelutavan, jonka pohjalta rousseaulaisen kasvatusfilosofian ja sosiaalidarwinismin kaltaisten selkeästi eksplikoitujen ideologioiden kautta myös liikunta ja urheilu saatiin rationalisoida palvelemaan joitain

ulkoisia tavoitteita. Tällaisesta asetelmasta oli kyse esim. tämänkin tutkielman sivuilla pilkahtavan Lauri Pihkalan liikuntafilosofiassa, jossa protestanttisuuden mukainen rationaalisuus solmi liiton juuri sosiaalidarwinististen lähtökohtien kanssa (Norra 1998). Samoin on myös hyvä huomata, että urheilun hyvän kertomuksen kannalta keskeisimmät henkilöt, Viktor Heikel, Ivar Wilskman ja Pihkala olivat monien muiden länsimaisen liikuntakasvatuksen uran uurtajien tapaan lähtöisin pappisperheistä ja niinpä ainakin teoriassa suuressa vaarassa joutua protestanttisuuden ja samalla rationaalisuuden “uhreiksi”.

Viitekehystäni silmällä pitäen tärkeämpi seikka on kuitenkin se, että jos sosiaalidarwinismi oli legitimoinut modernin kilpailuyhteiskunnan tieteen näkökulmasta, teki protestanttinen etiikka tämän ikään kuin “uskonnon puolesta”. Halusta menestyä talouselämässä ei ainakaan periaatteen tasolla ollut pitkä matka haluun menestyä myös muilla elämänaloilla, tässä tapauksessa juuri urheilussa. Menestyksestä sen itsensä takia tuli elämän perimmäinen tarkoitus, kuten aiemmin mainittiin, ja urheilu tarjosi suurena kansan huvina tähän mitä parhaimmat puitteet. Tämän seikan puolesta puhuu myös se tosiasia, että sittemmin vuodesta 1896 ainakin vuoteen 1988 asti protestanttiset maat pärjäisivätkin olympialaisissa selvästi katolilaisia ja ortodoksisia maita paremmin (Seppänen 1990, 16).

Yhteenvetona em. kolmesta ideologiasta voidaan urheilun hyvän kertomuksen kannalta sanoa seuraavaa. Ensinnäkin Rousseauin kasvatustilosophiset lähtökohdat ja sosiaalidarwinismi nivelyivät liikuntakulttuurin perusteluiden kannalta hyvin yhteen. Molempien oppien tavoitteena oli henkisesti ja fyysisesti tasapainoinen ja hyvin kehittynyt yksilö. Rousseaulle kyseessä oli ennen kaikkea itseisarvoinen ja universaali ihanne, joka sittemmin muodostui varsinkin perinteisen voimistelukulttuurin keskeisimmäksi päämääräksi ainakin täällä Suomessa. Sosiaalidarwinismin näkökulmasta terve sielu terveessä ruumiissa sen sijaan nähtiin ennen kaikkea välttämättömänä lähtökohtana tai ehkä paremminkin välineenä elämässä pärjäämiselle ja menestymiselle. Tässä mielessä voisikin oikeutetusti sanoa, että urheilun hyvän kertomuksen kannalta sosiaalidarwinismi täsmensi ja kärjisti niitä perusteluja, joita ei-kilpailullinen liikuntakasvatus, siis pääasiassa voimisteluliike, oli Rousseauin kasvatustilosophiasta ammentanut. Samalla se voidaan nähdä jonkinlaisena välittäjänä siirryttäessä ei-kilpailullisesta liikuntakasvatuksesta

kilpaurheiluun, jonka lopullisena ponttimena toimii protestanttisen etiikan synnyttämä kapitalismin henki ja moderni länsimainen kilpailuyhteiskunta. Protestanttinen etiikka korosti toki menestymistä ensisijaisena tavoitteena ehkä jopa sosiaalidarwinismiakin hanakammin, mutta sen näkökohdat soveltuivat jossain mielessä yksiin myös rousseaulaisen kasvatusfilosofian kanssa. Olihan menestymisen lähtökohtana protestanttisessakin etiikassa oltava fyysisesti ja henkisesti toimintakykyinen ja itseään kontrolloiva askeettinen yksilö. Tosin askeettisuus saattoi merkitä myös jonkinlaista Rousseauin ihailmien luonnollisten piirteiden poissulkemista menestymisen edellytyksenä. Sosiaalidarwinismiin nähden protestanttisen etiikan merkitys taas eroaa ennen kaikkea sen yksilöllistä menestystä korostavasta ominaisuudestaan.

2.2. Modernin liikuntakulttuurin synty Suomessa

Liikunnallisuus ja fyysiset huvitukset kuuluivat suomalaisten ihmisten elämäntapaan jo vuosisatoja ennen modernin liikuntakulttuurimme syntyä. Olosuhteiden pakosta elinkeinoliikunta täytti monesti esi-isiemme päiväohjelman, kun ruoan perässä juostiin ja vähän vapaa-aikansa rahvas käytti usein erilaisten voimainkoetusten ja kisailujen merkeissä. Myös puolustuslaitos kantoi ensimmäisen kortensa liikuntakulttuurin kekkoon jo viimeistään 1600-luvulla, jolloin hiihto muodosti tärkeän osan suomalaisen sotilaan kouluttamisesta (Kärkkäinen 1991, 19-42.) Oma lukunsa oli tietysti 1700-luvun lopulla virinnyt säätyläisten promenadi- ja kylpyläkulttuuri, joka herätti ruumiinharrastuksiin eurooppalaisten esikuviansa vanavedessä myös suomalaisen herrasväen (Heikkinen 1991a, 43-61). Huomion arvoista on niin ikään 1700-luvun lopusta lähtien ruumiinkulttuuria levittäneen sirkushuvitoiminnan osuus. Monesti juuri kylpylöiden yhteyteen perustetut tivolit olivat eritoten työkansan vapaa-ajanviettopaikkoja, joissa erilaiset voima- ja taitotempot sekä mm. pilkkaanammunta- ja painikilpailut nousivat oikeiksi vetonauloiksi (Laine 1991b, 104-107.)

Vaikka kaikilla edellä mainituilla iduilla oli ainakin välillisesti vaikutusta myöhempiin tapahtumiin, ei urheilun hyvä kertomus näistä modernin liikuntakulttuurin varhaisista ensiaskeleista vielä paljon kostunut. Ilmeisesti ruumiinkulttuurilla, liikunnalla oli jotain

yhteyttä hauskanpitoon ja maanpuolustukseen, säätyläisten kohdalla jopa terveyteen, mutta vielä ei kuitenkaan ollut aika manifestoida mitään suuria yhteiskunnallisia perusteluita. Liikunta tai urheilu ei sinällään vielä erottunut miksiäkään omaksi elämäntilanteeksi tai välineeksi jonkin tavoitteen saavuttamiseksi, vaan oli osa ihmisten normaalia elämää ja sillä siisti.

2.2.1. Yliopisto- ja kouluvoimistelu

Varsinaisesti moderni liikuntakulttuuri järjestäytyneessä muodossaan pyörähti liikkeelle yliopisto- ja koulumaailmassa 1800-luvun alkupuoliskolla. 1832 perustettiin Helsingin yliopiston voimistelulaitos, jonka puitteissa ylioppilaat saattoivat osallistua vapaaehtoisin ruumiinharjoituksiin. Oppikoulujen ohjelmaan gymnastiikka otettiin sen sijaan vuonna 1843 ja kansakouluissa siitä tuli pakollinen oppiaine vuoden 1866 koulujärjestyksessä. Suurimpana painopisteenä toimi pääasiassa säätyläisten huoli jälkikasvunsa terveydestä (Ilmanen 1982, 36-40). Kaiken kaikkiaan raskaat, pelkkiä lukuaineita sisältäneet opinto-ohjelmat saattoivat nimittäin olla todellisia uhkia opinajoissaan pyristelleiden tulevaisuuden toivojen terveydelle, ja juuri tähän haluttiin saada muutos ottamalla opiskeluun mukaan myös ruumiinharjoitteita. (mm. Suomela 1952, 32). Henkinen ja fyysinen kasvatus oli saatettava tasapainoon. Sijoittamalla voimisteluharjoitukset varsinkin ns. hyppytuntien paikalle voitiin myös estää joutilaana olemisen mukanaan tuomat kiusaukset muihin huvituksiin sekä yleinen veltostuminen. (Ilmanen emt. 14-16). Käytännössä voimistelun opetuksen määrä ja laatu olivat kuitenkin vuosikymmeniä kovin vaihtelevaa ja useimmiten jopa ala-arvoista. Helpotusta tähän ongelmaan alettiin tosi mielessä saada vasta vuonna 1882, kun kotimainen voimistelunopettajien koulutus aloitettiin viimein Helsingin yliopiston voimistelulaitoksella. (Meinander 1991, 81-82.)

Sillä, että voimistelunopettajien koulutuksen aloittaminen ajoittuu Suomessa juuri tuohon eikä johonkin aikaisempaan ajankohtaan, oli kuitenkin suuri vaikutus suomalaisen urheilun hyvän kertomuksen sisällölle. Ennen vuotta 1882 voimistelun opettajan toimeen hakeutuneet joutuivat nimittäin (halutessaan) hankkimaan koulutuksensa ulkomailta, pääasiassa Ruotsista ja Saksasta, mutta myös kilpaurheilun synnyinmaasta Englannista.

Ruotsin tuliaiset pitivät sisällään terveydellisiin seikkoihin pureutuneen yksitoikkoisen lingiläisen voimistelumetodin, jonka myöhemmin 1800-luvun lopulla toimintansa perustaksi valitsi lähinnä maskuliiniseen liikuntakulttuuriin pesäeronsa tehnyt naisvoimisteluliike. (Laine 1991b, 113). Saksan maalta mukaan tarttui sen sijaan monipuolisempi voimistelutraditio, jonka ylimpänä tavoitteena siellä oli ollut pääasiassa miesten asekuuntoisuuden kehittäminen. Suomalaisessa miesten voimisteluliikkeessä saksalainen turnaaminen muodostikin lingiläiseen traditioon verrattuna vähintään yhtä vahvan metodisen kivijalan niin toiminnan sisällön kuin päämääränkin suhteen (Meinander 1991, 87.). Englannin liikuntakulttuurin panos varsinaiseen koululaisvoimistelun sisältöön jäi oikeastaan aluksi kovin vähäiseksi. Päinvastoin sen edustamat uudet lajit ja kilpailullisuus nähtiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa pahana uhkana perinteiselle voimistelukulttuurille ja sen ajamille arvoille.

Koululais- ja yliopistovoimistelu ponnistivat siis pitkälti juuri rousseaulaisista lähtökohdista tavoitteenaan terve sielu terveessä ruumiissa. Tietenkään sosiaalidarwinistiset ajatukset yhteisöllisine ja yhteiskunnallisine tavoitteineen eivät pikku hiljaa heräävässä kansallistunteessa olleet kovin kaukana kuten saksalaisten esimerkkikin osoitti. Joka tapauksessa edellä mainittu modernin liikuntakulttuurin ensimmäinen vaihe ja koululaisliikunnan voimistelutraditio loivat pitkälti sen temaattisen rungon, jolle urheilun hyvä kertomus sitten rakentui. Syitä oli tähän ainakin kaksi. Ensinnäkin uusien lajien ja kilpaurheilun paineesta huolimatta voimistelu säilyi oppiaineen keskeisenä osana vielä toisen maailmansodan jälkeenkin. Toinen ja ehkä vielä tärkeämpi tekijä oli se, että suomalaiset oppikoulujen voimistelunopettajat toimivat ahkerasti myös vapaaehtoisen urheiluliikkeen johdossa levittäen teesejään myös tätä kautta. (Meinander emt., 91-92.)

2.2.2. Vapaaehtoisten liikuntajärjestöjen kehitys

Vapaaehtoisten liikuntaorganisaatioiden perustaminen käynnistyi puolestaan vähitellen 1850-luvulta lähtien. Aluksi olivat vuorossa purjehdus- ja metsästysseurat, jotka vapaaehtoisuudestaan huolimatta saivat kontolleen myös joitain virallisia valtion asettamia puolustuspoliittisia ja riistanhoidollisia tehtäviä. Näitä seurasi seuraavina vuosikymmeninä

perustetut uusien lajien erikoisseurat mm. luistelussa, voimistelussa, pyöräilyssä ja tenniksessä sekä vuosisadan lopulla myös eri lajeja ohjelmaansa ottaneet yleisseurat. 1900-luvun alussa Suomessa olikin jo noin 300 urheiluseuraa, joista 2/3 edusti yleisseuratyyppejä loppujen ollessa siis jonkin yksittäisen lajin erikoisseuroja. Tämän kehityksen rinnalla voimistelu ja uudet lajit tulivat 1880-luvulta lähtien osaksi myös suurten joukkoliikkeiden toimintaa, joskin vuosisadan loppuun tultaessa niiden panos liikuntakulttuurin edistämiseksi jäi odotuksiin nähden vähäiseksi. Joukkoliikkeiden vuoro tuli vasta 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, jolloin ensimmäisen sortokauden (1899-1905) poliittisessa ilmapiirissä uusien yhdistysten perustaminen muodostui vaikeaksi johtaen liikunnan organisoitumiseen jo aiemmin perustettujen joukkoliikkeiden alaosastoiksi. (Laine 1984, 143-170.)

Urheilun hyvän kertomuksen kannalta vapaaehtoisen liikuntasektorin organisatorinen kehitys 1800-luvun puolella merkitsi ennen kaikkea kansan ruumiin ja kansallistunteen kehittämistä, maanpuolustuksellisten seikkojen vähittäistä korostumista ja viimein myös kilpaurheilun ripeää esiin marssia. Varsinaisten seurojen jäsenistö koostui lähes kauttaaltaan sivistyneestä yläluokasta, joka kuitenkin gentlemanniurheilunsa ohella ulotti toimintaansa myös tavalliseen rahvaaseen erilaisten rahvaankilpailujen muodossa. Tämän toiminnan taustalla oli nimenomaan huoli kansan ruumiin tilasta ja miesten asekuuntoisuudesta. Katseet juuri viriämässä olevan liikuntakulttuurin suuntaan kääntyivät varsinkin vuoden 1878 asevelvollisuuslain myötä, kun Suomi sai oman kansallisen armeijansa ja kun nuorukaisten fyysinen kunto sitten ensimmäisissä kutsunnoissa osoittautui keskimäärin kovin heikoksi. Fennomaanien käsissä liikuntakulttuuri liittyi maanpuolustuksellisten näkökohtien lisäksi vahvasti myös suomalaisen kansallistunteen herättämiseen ja oman suomalaisen voimistelutradition sekä perinteisten kansallisten (liikunta)leikkien puolesta propagoimiseen. Ihanteena oli ennen kaikkea monipuolinen voimisteluliikkeen kasvatuksellisia arvoja korostava liikuntakulttuuri, jonka pariin myös kansan syvät rivit oli saatettava erilaisten kansanvalistus- ja voimistelujuhlien kautta tapahtuneella valistustyöllä. Fennomaanien ajatukset ja tavoitteet ilmenivätkin sitten selkeimmin juuri joukkoliikkeiden toiminnassa tai ainakin niiden periaatteissa. Ongelmaksi monipuolisen liikuntakasvatuksen juurruttamisen teki käytännön tasolla kuitenkin se, että niin erikoisseurojen kuin joukkoliikkeidenkin rahvaaseen kohdistama voimistelu- ja

liikuntapropaganda tavoittivat kansan monesti juuri kilpailujen muodossa. Herraseurojen rahvaankilpailuissa houkuttimina oli jopa rahapalkintoja. Niinpä kilpailulle annettu pikkusormi uhkasi vuosisadan vaihteessa viedä mennessään koko käden kun yhdessä edellä mainittujen mittelöiden kanssa Suomeenkin levinnyt kansainvälinen rekordiurheilu johti lopulta laajalle levinneeseen ns. villiin kilpailutoimintaan. (Laine 1984, 143-170.)

1900-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä monipuolisen liikuntakasvatuksen ja kilpaurheilun välinen kädenvääntö liittyikin sitten voimistelu- ja urheiluliikkeen kansallisten keskusjärjestöjen muotoutumiseen. Edellisen suuntauksen tukipylvääksi perustettiin vuonna 1900 Suomalainen Voimistelu- ja Urheiluliitto, joka kokosi vielä vakavissaan kilpailuhenkisyttä vastustavat voimat ja ryhtyi taisteluun edustamiensa kasvatuksellisten arvojen puolesta. Kyse oli siis pohjimmiltaan kansansivistyksellisestä kasvatusyöstä, joka kuitenkin vuonna 1899 alkaneen ensimmäisen sortokauden ja sen seurauksena lakkautetun kansallisen armeijan mukana kytkettiin entistä isänmaallisemmassa hengessä kansan puolustuskyvyn kehittämiseen. Samaan kuoroon liittyi tietysti myös joukkoliikkeet, joiden toiminta liikunnan alalla voimistui merkittävästi uuden sataluvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Käytännössä puolustustaistelu monipuolisuuden puolesta osoittautui kuitenkin mahdottomaksi. Kilpaurheilun vetovoima oli yksinkertaisesti suurempi ja lisäksi sen edustajat iskukykyisempiä järjestökentässä. Vuonna 1902 perustetun Helsingin Voimistelu- ja Urheiluseurojen Keskushallinnon kautta myös kansallisen tason järjestäytymisessä siirryttiin pian kohti virallisten kansainvälisten sääntöjen mukaista yksipuolista kilpaurheilua. Lopullisena niittinä toimi ensimmäisen sortokauden loputtua, vuonna 1906 perustettu kaksikielinen Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto, joka kokosi kilpaurheilun nimissä siipiensä suojiin suuren osan niin porvariston kuin työväestönkin muodostamista urheiluseuroista. Tähän uuteen järjestöön joutui tappionsa myöntäneenä sulautumaan myös vanha vuoden 1900 liitto. Joukkoliikkeiden sympatiat olivat luonnollisesti vainajan puolella, mutta myös niiden toiminnassa kilpailullisuus oli käytännön tasolla saavuttanut tason, jossa se uhkasi jo niiden omaakin aatteellista toimintaa. (Laine emt., 171-230; 277-333.)

SVUL näyttikin aluksi onnistuvansa tavoitteessaan suomalaisen urheiluelämän yhdistäjänä, mutta kyseessä oli sittenkin vain lyhyt välivaihe. Kielisopu alkoi rakoilemaan jo vuonna

1907 ja johti viimein vuonna 1912 ruotsinkielisten oman keskusliiton Finlands Svenska Gymnastik- och Idrottsförbundetin perustamiseen. Ruotsinkielisen liiton taustalla oli lähinnä Venäjä-poliittiset syyt, sillä SVUL:n valtaosan edustama, kansallisia aktivistiliikkeitä vastustava myöntövyöylinja ei miellyttänyt perustuslaillisuuden kannalla olleita ruotsinkielisiä. Käytännössä ristiriita näkyi varsinkin suhtautumisessa 1905 suurlakon yhteydessä syntyneeseen puolisoitaalliseen Voimaliittoon, joka SVUL:n virallisesta linjasta poiketen sai paljon kannatusta juuri sen ruotsinkielisestä siivestä johtaen ankaraan sanavaihtoon ja ruotsinkielisten roolin vähenemiseen SVUL:n hallinnossa. (Laine 1984, 334-509.) Työväestön keskuudessa ajatus omasta keskusjärjestöstä heräsi sen sijaan vähitellen 1910-luvun alussa. Sen taustalla oli puolestaan vuoden 1905 suurlakon ja yleisen äänioikeuden herättämänä voimakkaasti aktivoitunut työväenliike, jonka tavoitteisiin ja muuhun toimintaan jo aiemmin työväenyhdistysten suojissa alkanut urheilu vuosien varrella hyvin nivoutui. Ensimmäisen maailmansodan vilkskeessä työväen oman keskusliiton toteuttaminen siirtyi kuitenkin vuosikymmenen loppuun, jolloin itsenäistymistä seurannut sisällissota viimein sinetöi sittemmin suomalaista liikuntakulttuuria leimanneen kahtiajaon porvarillisen Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton sekä Työväen Urheiluliiton välillä. (Hentilä 1991, 148-153.)

Urheilun hyvän kertomuksen kannalta vuoden 1906 jälkeinen keskusjärjestöjen "uudelleen pirstoutumisen" ajanjakso oli kuitenkin mielenkiintoinen ennen kaikkea kansainvälisen kilpaurheilun näkökulmasta. Toisen sortokauden alettua vuonna 1908, varsinkin olympialaisista muodostui nimittäin oiva keino taistella symbolisesti Venäjän sortoa vastaan ja hankkia samalla myötätuntoa muilta mailta. Suomalaiset olivatkin ensimmäinen kansakunta, joka määrätietoisesti alkoi käyttämään urheiluvoittoja kansallisen pätemisen välikappaleena. Merkittävimmäksi tapahtumaksi tässä mielessä muodostuivat vuoden 1912 Tukholman olympialaiset, joissa Suomi sitten tarinan mukaan juostiin Hannes Kolehmainen toimesta maailmankartalle ja jalkapalloturnauksen ottelussakin Suomen voitettua Venäjän salkoon nostettiin hävinneen maan lippu. Tukholman menestys huomattiin hyvin ulkomailla, mutta sillä oli myös erittäin suuri suomalaisten kansallistuntoa lujittanut vaikutus. Viimeistään tällöin kilpaurheilu saavutti lopullisesti paikkansa monien suomalaisten sydämissä. (Hentilä emt., 140-141.)

Urheilun hyvän kertomuksen näkökulmasta, yhteenvedona vapaaehtoisten liikuntajärjestöjen kehityksestä modernin liikuntakulttuurin syntyvaiheessa voidaan aatehistoriallista taustaa vasten sanoa seuraavaa. Kehityksen pohjavire oli kokonaisuudessaan vahvasti sosiaalidarwinistinen liittyen läheisesti 1800-luvun jälkipuoliskolla alkaneeseen kansalliseen herätykseen ja sen mukana, varsinkin sortovuosien vaikutuksesta, kansan ruumiin vahvistamiseen maanpuolustuksellisten seikkojen nimissä. Tässä mielessä liikuntaorganisoitumisen johdossa olleen eliitin liikuntakasvatukselliset lähtökohdat noudattelivat pitkälti rousseaulaista kasvatusihannetta, jota käytännön tasolla edusti ennen kaikkea monipuolisen liikuntakulttuurin puolustustaistelua käynyt voimistelutraditio. Taistelu monipuolisuuden ja kasvatuksellisten arvojen puolesta kääntyi kuitenkin käytännön tasolla nopeasti tappioksi, kun kilpaurheilu valtasi tavallisen rahvaan mielet. Syynä tähän oli Salimäen mukaan ennen kaikkea suomalaisen yhteiskunnan sekularisoitumisesta johtunut prosessi, joka näkyi varsinkin 1900-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä voimakkaana kirkon- ja uskonnonvastaisena kritiikkinä. (Salimäki 2000, 117.) Niinpä sosiaalidarwinismin ja protestanttisen etiikan muokkaamassa ajatusmaailmassa menestys ja voittaminen nousivat ihmiselämän keskeisiksi tavoitteiksi myös liikuntakulttuurin alueella. Siirtyminen sääty-yhteiskunnasta luokkayhteiskuntaan yhdessä poliittisen ja taloudellisen liberalisoitumisen kanssa takasivat mahdollisuuden menestykseen myös kansakunnan vähempiosaisille. Urheilun kautta rahvas pystyikin konkreettisesti osoittamaan kyvykkyytensä sivistyneistölle sekä kohottamaan omaa asemaansa yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa verkostossaan. (Salimäki emt., 110.) Kun urheilumenestys sitten olympialaisten kautta pystyttiin liittämään myös kansalliseen kukoistukseen yhteiskunnan tasolla kääntyivät kilpaurheilun kannalle vähitellen myös liikuntakasvatuksen vanhat parrat, joskin yhä tiukasti ideaaleistaan kiinni pitäen.

Hyvän kertomuksen sisällön kannalta merkittävää olikin, että vaikka kehitys kulki suhteellisen nopeasti pehmeästä voimistelukulttuurista monipuolisen ja puolikovan liikunnan kautta kohti kovaa kilpaurheilua, liikuntakulttuurin yhteiskunnallisissa perusteluissa säilyivät silti voimakkaana kaikkien kolmen, rousseaulaisen kasvatusfilosofian, sosiaalidarwinismin ja protestanttisen etiikan niihin syöttämät sisällöt, ja usein pääasiassa kasvatuksellisia seikkoja korostaen. Selityksiä tälle on tietysti helppo etsiä niin liikunnan ja urheilun yleishyödyllisestä kytkeytymisestä kansakunnan

rakentamiseen, kuin liikuntakulttuurin yhteiskunnallisten perusteluiden aktualisoitumisesta vähittäin alkavassa kilpailussa valtion tukimarkoista. Tässä suhteessa ja tässä yhteydessä silmiä kannattaa kuitenkin siristellä myös hieman toisenlaisesta näkökulmasta. Siihen meitä johdattaa se Salimäenkin esittämä toteamus, jonka mukaan juuri mainitun liikuntakulttuurin muutoksen vaiheet voidaan samassa järjestyksessä henkilöidä hyvän kertomuksen kannalta ehkä keskeisimpään kolmikkoon Heikel-Wilskman-Pihkala. (Salimäki 2000, 111-112). Seuraavassa pyrin, melko pintapuolisesti tosin, kyseisen kolmikon yhteisistä taustoista lähtien valottamaan hyvän kertomuksen selviytymistä juuri mainitusta liikuntakulttuurin muutoksesta ja samalla hahmottamaan niitä yleiskulttuurisia piirteitä, joiden kanssa osin samanaikaisesti myös hyvä kertomus tulee aineistossani kokemaan ylä- ja alamäensä.

2.2.3. Hyvän kertomuksen kestävä kehitys

Vaikka Viktor Heikelin, Ivar Wilskmanin ja Tahko Pihkalan liikuntakulttuuria ja sen menetelmiä, jopa päämääriä, koskevissa pohdinnoissa ilmeni aikain saatossa joitain painotuseroja aina selviin erimielisyyksiinkin saakka, ei heidän välillään ole havaittavissa kovinkaan merkittävää eroa siinä retorisisessa skaalassa, jolla hyvää kertomusta välitettiin eteenpäin. Syynä tähän oli luonnollisesti jo se, että kolmikolla oli erittäin läheiset yhteydet toisiinsa suoraan tai ainakin välillisesti, sillä siinä missä Wilskmanin voidaan katsoa olleen Heikelin oppipoika, oli Pihkala vuorostaan monessa suhteessa ainakin Wilskmanin oppipoika. Toisin sanoen se Heikelin syntetisoima suomalainen hyvä kertomus, joka toimii myös oman kertomukseni temaattisena runkona, eteni suoraan alenevassa polvessa ja melko alkuperäisessä muodossa korkeintaan jotain uusia ihanteita suodattaen Wilskmanin ja Pihkalan kautta myös kilpaurheilun piiriin jättäen lopulta pohdittavaa jopa tämän päivän urheiluihmisille. Onkin hyvä huomata, että melko katkeamaton (ykkös)ketjumme ylsi lenkkiensä eliniällä mitattuna ja ensin mainitun syntymästä viimeisimmän kuolemaan asti hahmotettuna vuodesta 1842 aina vuoteen 1981 saakka, siis melkein puolitoista vuosisataa. Eikä kyseessä todellakaan ollut mikään vilttiketju, edes vielä 1970-luvulla, sillä sen viimeinen ja varmasti merkittävin lenkki, 92-vuotiaaksi elänyt Pihkala säilyi hyvän kertomuksen tulisieluisena puolestapuhujana koko elämänsä ajan.

Tutkielmani kannalta mielenkiintoisin kolmikkoamme yhdistävistä tekijöistä on kuitenkin heidän kovin uskonnollinen kotitaustansa. Hehän olivat kaikki, kuten sanottua, pappisperheiden vesoja. Yhä edelleen yhdistävä piirteenä voidaan silti huomata niin Heikelin, Wilskmanin kuin Pihkalankin vieroittuneen tuosta perinteisestä luterilaisesta kristinuskosta ainakin sen keskeisten Jumalaa, syntisyyttä ja tuonpuoleista elämää koskevien väitteiden suhteen. Aiemman tutkimuksen mukaanhan aluksi baptistiksikin kääntynyt Heikel kohtasi kuolemansa lähinnä teosofiaa muistuttavassa uskonnollisessa vakaumuksessa, Wilskman puolestaan kristinuskolle selkensä kääntäneenä rationalistina tai deistinä ja viimein Pihkala agnostikkona, jonka uskonnolliseen keskiöön nousi lopulta filosofi Schopenhauerin esittämä irrationaalinen elämän tahto ja sen palveleminen juuri urheilun keinoin (Suomela 1952, 330; Suomela 1954, 115; Salimäki 2000, 347-360). Yhtä merkittävää on niin ikään huomata, että kyseisten herrojen uusissa elämän tarkoitusta koskevissa pohdiskeluissa kristinuskon paikan täyttäneet opit nousivat selvästi siitä samasta sosiaalidarwinistisesta maaperästä, joka toimi koko liikuntakulttuurin merkittävänä kasvualustana. Jos taas asiaa tarkastellaan niiden moraalikoodien kautta, jotka saivat ilmiasunsa varsinkin hyvän kertomuksen siveellisiä elämäntapoja koskevissa vaatimuksissa, on kuitenkin selvää, että loppujen lopuksi perhetaustan uskonnollisuuden jättämät jäljet näkyivät hyvin vahvoina koko kolmikkomme maailmankuvassa, ainakin juuri sen moraalis-eettisellä tasolla. Niinpä Salimäen mukaan esimerkiksi Pihkala, joka uskonnolliselta vakaumukseltaan oli kolmikosta ehkä kaikkein kauimpana kristinuskon perinteisestä opista, näyttää silti “mieltäneen itsensä ja oman maailmankatsomuksellisen vakaumuksensa nousevan sellaisesta kristillis-eettisestä maaperästä, jossa Kristus syntien sovittajana ja pelastuksen tuojana eli sovittajana on poistettu, mutta jossa tavoittelemisen arvoisena nähdään kuitenkin tiettyjä kristillisyydessäkin tärkeiksi luokiteltuja tavoitteita, kuten mammonan palvonnan välttäminen, pyrkimys elämän ja erityisesti sen laadun parantamiseen sekä tietenkin nautintoaineiden välttämiseen.” (Salimäki emt., 342).

Jo edellä mainitulla pohjalta voi mielestäni hyvin kysyä miten suuri merkitys kyseisen kolmikon uskonnollisella taustalla olikaan heidän ihanteilleen, koko urheilun hyvälle kertomukselle ja varsinkin sen ehkä mielenkiintoisimmalle aihepiirille, siveellisille elämäntavoille. Lisäpontta kysymykselle tuo eri toten se tunnettu ristiriita, etteivät sosiaalidarwinistiset lähtökohdat, ainakaan aivan äärimmilleen vietyinä, mahdu samaan

kuvioon moraalisen kehityksen kanssa (mm. Salimäki 2000, 71-72). Nimittäin jos tarkastelua näiltä osin tuodaan lähemmäs tutkielmani käsitteistöä, voidaan siveellisiä elämäntapoja käsittelevistä, kurin ja osin luonteenkin myöhemmin määriteltävistä alateemoista jo tässä vaiheessa nostaa esiin sellaisia termejä kuin epäitsekkyys, rehtiys, reiluus, viha sekä väkivalta, ja kysyä: Eikö kyseiset asiat ja ominaisuudet olisi monissa tapauksissa luettava suorastaan hyveiksi, jos tarkastelun pohjana käytetään pelkästään sitä Darwinin luomaa mittatikkua, jonka Spencer ulotti myös inhimilliseen olemassaoloon? Ja eikö kyseiset asiat ja ominaisuudet ole pitkälti juuri niitä polttavimpia teemoja, joiden ympärillä nykypäivän urheilueettinen keskustelu pyörii? Tässä mielessä kolmikkomme paalutti siis hyvän kertomuksen tietä melko huteralle pohjalle jo sata vuotta sitten ja ratkaisi perusteluidensa loogiset ristiriidat, jos niitä edes huomasivat, pitkälti juuri "kristillisessä hengessä". Vaikkei yksi yhteen kausaalisia selityksiä luonnollisestikaan voida löytää, on tutkielmani jatkoa ajatellen mielestäni perusteltua kysyä, mikä oli ja on ollut urheilun hyvän kertomuksen suhde siihen kristillispohjaiseen yhtenäiskulttuuriin, jota hyvänkertomuksen ykkösketju teeseissään, varsinkin moraalikoodeiksi luettavilta siveellisiltä elämäntavoiltaan, vielä pitkälti edusti.

Kun puhe näin ollen näyttää kääntyneen kristillispohjaiseen yhtenäiskulttuuriin, on esille nostettava vielä yksi kyseisiä miehiä yhdistävä tekijä. Se on se, että niin Heikel, Wilskman kuin Pihkalakin viettivät merkittävän osan lapsuuttaan, isiensä pappisviroista johtuen, turvallisessa maalaisyhteisössä. Heikelin kohdalla kyse oli Maariasta, Wilskmanin kohdalla ensin Töysästä ja sitten Ilmajoesta ja viimein Pihkalan kohdalla Pihtiputaasta (Suomela 1952, 32-33; Suomela 1954, 7-8; Salimäki emt., 37-45). Jos tarkastelua jatketaan yhä siveellisten elämäntapojen näkökulmasta, ei maalaistaustasta varmaankaan ole kyseisten herrojen kohdalla kristillisen kasvatuksen vertaiseksi selittäväksi tekijäksi, muttei se toisaalta ole noiden periaatteiden kanssa ainakaan ristiriidassa, päinvastoin. Esimerkkinä voidaan käyttää Heikeliä, jonka lähtiessä kouluun koko perhe muutti edellä mainitun mukaisesti asumaan maaseudulle Maarian pappilaan. Kun Heikel kuitenkin kävi koulunsa Turussa, tarjosi nimittäin juuri maaseutu ainakin Suomelan mukaan Viktor-pojalle merkittävän suojan sen aikaisen kouluelämän viettelyksiä ja pahennuksia vastaan, vaikka kolikon toisella puolen olikin pitkä koulumatka ja sen raskaus. Samalla maalaiseen

asuinympäristöön liittyi kaupunkiin verrattuna myös runsaammat mahdollisuudet ulkoilmaleikeille, liikuntaharrastuksille ja ruumiilliselle työlle. (Suomela 1952, 33.)

Ehkä voisi siis kysyä missä määrin urheilun hyvän kertomuksen sisältöön kristillisten näkökohtien lisäksi vaikutti (niitä vahvistaen) myös edellä mainitut kytkökset agraariin talonpoikaiskulttuuriin, joka toisaalta oli varmaan juuri kristillisyydestä nousevilta perinteiltään yhteiskunnan hitaimmin muuttuvaa ainesta. Toisaalta tutkielmani empiriaosan joitain tuloksia silmällä pitäen voisi myös kysyä missä määrin urheilun hyvän kertomuksen nimenomaan tuli tällaisen maalaiskulttuurin arvoja heijastaa, jotta liikunta ja urheilu ylipäättänsä saattoivat tulla kyläyhteisöissä hyväksytyiksi ja myöhemmin jopa ihannoiduiksi ajanvietteiksi. Molemmat kysymykset saavat osittaisia vastauksiaan hieman tuonnempana analyysiosan yhteydessä, mutta tässä vaiheessa eritoten jälkimmäistä kysymystä voi ja kannattaa valottaa vielä lyhyesti muutamilla Tahko Pihkalan vuosina 1914-1917 suorittamaa urheilukonsulenttityötä koskevilla huomioilla.

Pihkalahan toimi nimittäin ensimmäisen maailmansodan aikoihin SVUL:n palkkaamana urheiluaatteen levittäjänä ja valmennusohjeita jakaneena treenarina, joka moottoripyörällään ristiin rastiin Suomea ajellen kiersi pitämässä urheilusaarnojaan lähes jokaisessa maamme kolkassa. Edellisessä kappaleessa esitettyä kysymyksenasettelua silmällä pitäen merkittävää tässä toiminnassa oli varsinkin se, että kyseisten saarnamatkojen painopiste oli ensisijaisesti maaseudulla. Syy tähän oli selvä, sillä Pihkala uskoi tulevien huippu-urheilijoiden löytyvän ennemminkin maaseudun rahvaan kuin kaupunkien sivistyneistön keskuudesta. Niinpä Salimäen sanoin ”Pihkala keskittyi maaseudun perehdyttämiseen ja innostamiseen urheilun ihanteellisiin vaikutuksiin ja mahdollisuuksiin sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla.” Urheilusaarnoissa kilpaurheilun ohella keskeiseen asemaan nousi siis koko urheilun hyvä kertomus varsinkin kasvatuksellisine ja terveydellisine perusteluineen, ja useimmiten nimenomaan yhteiskuntaelämän kehityksen ja maalaisyhteisöjen näkökulmista. Tärkeää on niin ikään huomata se seikka, ettei Pihkalan konsulenttityön kohdejoukkona ollut pelkästään tavallinen rahvas. Sen lisäksi urheilusaarnoilla oli nimittäin tarkoitus herättää sekä kunnan päättäjät, joiden voimin voitaisiin kanavoida rahaa myös urheilukenttien rakentamiseen,

että opettajakunta ja varsinkin kansakoulunopettajat, joiden kautta urheilun edistäminen saisi kestävämmän pohjan. (Salimäki 2000, 175-183.)

Vaikkei hyvää kertomusta välttämättä räätälöitykään pelkästään maaseudulle, oli Pihkalan siis varmasti ainakin painotettava retoriikassaan joitain tiettyjä talonpoikaiskulttuurin kannalta keskeisiä perusteluita, joiden avulla urheilun taakse saatiin myös maaseudun perinteisimmät tahot. Vastuksia kuitenkin oli, kuten jo oma aineistoni tulee osaltaan osoittamaan. Joka tapauksessa Pihkala näyttää onnistuneen tehtävässään hyvin, sillä jo kesällä 1914 hänestä oli tullut moottoripyörällä liikkuva esitelmöijä ja suoranainen kansansuosikki. Salimäen mukaan onkin pitkälti juuri Pihkalan ansiota, että urheiluaate tunkeutui maalaiskuntien ja -kylien keskelle jo ennen sisällissotaamme, puhjetakseen varsinaiseen kukkaansa tosin vasta sen jälkeen. Yhdessä Tukholman olympiamenestyksen kanssa Pihkalalla oli niin ikään mitä suurin vaikutus siihen, että huippu-urheilulle suopeiksi muuttuivat kansan mukana myös suomalaiset päättäjät ja kirkon miehet. (Salimäki emt., 180; 182; 330.)

2.3. Viktor Heikelin sapluunasta tutkielmani viitekehukseen

Hengen ja ruumiin tasapainoista ihannetta alkoi siis Suomessa vaalimaan eritoten voimisteluliike, jonka voimahahmoksi tuli 1800-luvun lopulla lähinnä Saksassa ja Ruotsissa voimisteluoppinsa hankkinut Viktor Heikel. Turnariliikkeen ja lingiläisen voimistelun lisäksi Heikel oli saanut vaikutteita myös englantilaisesta gentlemanniurheilusta sekä helleenien muinaisesta (liikunta)kulttuurista. (Hentilä 1989, 223). Näiden pohjalta muotoutunutta liikuntaideologiaansa Heikel sitten julisti useissa tekemissään alan käsikirjoissa ja toteutti käytännössä Helsingin yliopiston voimistelulaitoksella, jonka yliopettajaksi hän tuli 1875 ja esimieheksi 1894 (Meinander 1991, 88). 1882 alkanut voimistelunopettajien koulutus pyörähti siis liikkeelle pitkälti juuri Heikelin oppien mukaan ja myös tätä kautta hän vaikutti voimakkaasti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun urheilun hyvän kertomuksen sisältöihin. Lisäksi kannattaa huomata, että kohta tarkastelun lähtökohdaksi otettava Heikelin teos, ”Voimistelun vapaa- sauvaliikkeitä kouluja, koteja ja yhdistyksiä varten”, toimi Ivar Wilskmanin vaatimattomampien

voimistelun käsikirjojen ohella kouluvoimistelumme tärkeimpänä "codexina" aina itsenäistymiseemme saakka. (Suomela 1953, 262). Tässä mielessä onkin perusteltua ottaa juuri Heikelin urheilun hyvä kertomus jonkinlaiseksi lähtökohdaksi, jota sitten voidaan tarkentaa ja täydentää muiden 1800- ja 1900-luvun taitteen merkittävillä liikuntavaikuttajilla.

Alun perin ruotsinkielisenä vuonna 1879 ilmestyneessä kirjassaan "Voimistelun vapaa- ja sauvaliikkeitä kouluja, koteja ja yhdistyksiä varten" Heikel nostaa esiin monipuolisen urheilun hyvän kertomuksensa. Voimistelusta saatavan hyödyn (myöhemmin kategoriat) hän jakaa terveysopilliseen, henkiseen, muotopuoliseen, kauneusopilliseen, käytännölliseen, ulkonaista järjestystä koskevaan ja siveelliseen. Terveysopillinen hyöty on itsestään selvästi terveyden ylläpitoa, mutta Heikel nostaa esiin myös termin elämänhalu. Henkinen hyöty näkyy lähinnä tahdon lujouden, valppauden, rohkeuden ja huomiokyvyn kehittymisenä. Muotopuolisuuden termejä ovat taas sopusuhtainen ruumiinkehitys ja arvokas ryhti. Kauneusopillista notkeus ja sulavuus liikkeissä sekä tahti- ja kauneusvaisto. Käytännöllisistä hyödyistä esiin nousee kehon hallitsemiskyky sekä suorituskykyisyyttä muuten edustavat voima, nopeus, ketteryys ja kestävyys. Ulkonaista järjestystä koskevasta repertuaarista voimistelu kehittää ainakin käsky-, sääntö- ja järjestysvaistoa. Ja viimein siveellisyyden osalta voimistelun vaikutukset näkyvät haluna ruumiinliikkeiden harjoittamiseen ja terveydenhoitoon ja kuluttavien nautintojen ja huvituksien halveksimiseen sekä erityisesti vastenmielisyyteen epäsäännöllisyyttä kohtaan. (Heikel 1909, 20.)

Yksilön kehittämisen kannalta Heikel esittää siis jo melko seikkaperäisenkin perustelun voimistelulle. Taustalla on kuitenkin myös yleisempiä, yhteiskunnallisia tavoitteita. Ylhäisenä ihanteena on "sekä ruumiillisten että henkisten kykyjen tahi voimien sopusointuinen kehittäminen ja niiden järjestäminen siveelliseen maailmanjärjestykseen... auttamaan koko ihmiskuntaa korkeimpaan onneensa ja veljeyteen Jumalan valtakunnassa" (Heikel emt., 15). Tässä mielessä ajattelun taustalla on ainakin usko jatkuvaan kehitykseen. Myös sosiaalidarwinismilla on varmasti jo sormensa pelissä, kehitys ja jalostuskin esiintyvät sanoina monin kohdin, mutta Heikelin ajattelussa se ei kuitenkaan kytkeydy täysin rinnoin oman kansan tai rodun menestykseen. Kyse on enemmältikin juuri koko

ihmiskunnan universaalista kehittymisen ihanteesta. Toki isänmaakin nostetaan esille, mutta asekuntoisuuden ohella myös voimakkaasti juuri työkuntoisuuteen pohjautuvan suorituskykyisyyden asussa. Urheilukaan ei ole Heikelille mikään vieras tai pelottava uutuus, päinvastoin hän katsoo sen olevan monien aiemmin mainittujen ominaisuuksien kehittämisessä voimisteluakin parempi liikuntamuoto. Myös ruumiinharjoitusten leikillisyyden ja ilon kannalta urheilulla on paljon annettavaa. Yksipuolisen ja pelkästään tulokseen tähtäävän kilpailemisen Heikel katsoo kuitenkin terveeseen liikuntakulttuurin ja varsinkin arvokkaan voimistelun vakavaksi uhaksi viitaten kreikkalaiseen "atletiikkaan" ja sen, lopulta silloisen liikuntakulttuurin rappeutumiseen johtaneisiin seurauksiin. Juuri helleenien perinne varsinkin esteettisine muotoineen ja liikkeineen vaikuttaa loppujen lopuksi olevan kuitenkin Heikelin liikuntakulttuurin perustava ideaali.

Kaiken kaikkiaan Heikelin hyvä kertomus luo hyvän pohjan omalle kertomukselleni, mutta lopullisen viitekehysten kannalta on aiheellista järjestää Heikelin kategoriat hieman uuteen järjestykseen seuraavalla tavalla. Terveysopillisen, käytännöllisen sekä muotopuolisen ja kauneusopillisen hyödyn sijoitan karkeasti fyysisen kasvatuksen teeman alle. Fyysisestä kasvatuksesta muodostuu näin ollen urheilun hyvän kertomukseni ensimmäinen pääteema ja siihen kuuluvista em. hyödyistä tämän alateemoja, jotka saavat myös uudet nimet. Terveysopillinen hyöty nimetään yksinkertaisesti terveydeksi ja käytännöllinen hyöty suorituskyvyksi. Muotopuolisen ja kauneusopillisen hyödyn liitän puolestaan esteettisyyden alateemaksi. Juuri jälkimmäisen alateeman kohdalla teen tietoista väkivaltaa Heikelin kategorioille tarkoittamalla esteettisyydellä vain ruumiin muodon estetiikkaa.

Toinen hyvän kertomukseni pääteemoista on henkinen kasvatus, joihin Heikelin kategorioista poimin jäljelle jääneet henkisen sekä siveellisen ja ulkoista järjestystä koskevan hyödyn. Henkinen hyöty alateemana saa luonteen nimen. Siveellinen ja ulkoista järjestystä koskeva hyöty sen sijaan yhtyvät kurin alateemaksi. Näiden lisäksi Heikelin varsinaisten kategorioiden ulkopuolelta, mutta hänen urheilun hyvän kertomuksen tematisoinnista joka tapauksessa, nostan omaksi alateemakseen ilon käsitteen.

Selvennykseksi on siis vielä sanottava, että tästä eteenpäin urheilun hyvään kertomukseeni kuuluvat jo kaksi seuraavaa pääteemaa: fyysinen kasvatus ja henkinen kasvatus; fyysinen kasvatus koostuu terveyden, suorituskyvyn ja esteettisyyden alateemoista ja henkinen kasvatus puolestaan kurin, luonteen ja ilon alateemoista. Tehdäkseni täysin selväksi mitä em. alateemoilla sitten lopullisesti tarkoitan pyrin seuraavassa kirjoittamaan auki niiden varsinaisen sisällön liittämällä Heikelin jo edellä tekemään pohjustukseen joitakin muita vuosisadan vaihteen liikuntavaikuttajia ja heidän teesejään.

2.3.1. Terveyttä, kykyä, kauneutta

Aloitetaan terveydestä, joka muodosti ehkä fyysisen kasvatuksen ensimmäisen merkittävän perustelun. Kansanterveydelliset perustelut olivat liikuntamiesten repertuaarissa vankalla pohjalla jo 1900-luvun alussa. Ruumiillisilla harjoituksilla katsottiin voitavan tehokkaasti vastustaa ja ehkäistä niin yksipuolisen henkisen kasvatuksen kuin raskaan fyysisen työn aiheuttamia terveydellisiä vaaroja, jotka ilmenivät mm. vastustuskyvyn heikkenemisenä ja erilaisina epämuodostumina kuten vinoselkäisyytenä tai koukkusormisuutena. Terveiden kannalta liikunnalla tiedettiin olevan hyödyllisiä vaikutuksia ennen kaikkia moniin sisäelimiin mm. keuhkoihin ja sydämeen. Keski-Euroopasta olikin kuulunut huhuja, että voimistelulla voitiin pidentää elinikää jopa kymmenellä vuodella (Kerkkonen 1902, 281). Ruumiillisia harjoituksia tuli harrastaa varsinkin ulkoilmassa, jolloin keuhkojen nähtiin saavan runsaasti ruumiimme tärkeintä ravitsemis-, terveys- ja parannusainetta, raitista happikaasua (Wilskman 1913, 8). Liikunnalla olikin kaiken kaikkiaan vahva yhteys juuri luontoon, raittiiseen ilmaan ja auringonvaloon, jotka kaikki nähtiin elämänhalun ja terveyden perusvoimina.

Liikuntamiesten ajattelussa ruumiilliset harjoitukset muodostivat toki yhden terveydenhoidon kulmakivistä, mutta monista kirjoituksista paistaa läpi laajemmankin terveysterrorin siemenet. Liikunnan lisäksi tuli huomiota nimittäin kiinnittää erityisesti oikeanlaiseen hygieniaan, ravintoon ja työskentelyasentoihin. Oikeanlainen hengittäminen oli niin ikään ensisijaisen tärkeätä ja sitä oli tarpeentullen erikseen jopa harjoiteltava. Terveydellisistä syistä myös nukkuminen oli viisasta suorittaa oikealla kyljellä jne.

(Wilskman 1905a, 203-206.) Tyypillistä oli myös kuvata elimistön toimintaa hyvin seikkaperäisestikin ja liittää liikuntaharrastukset ja muut terveydenhoitoa edistävät toimet näihin tieteellisiin esityksiin erilaisten metaforien muodossa. Esimerkiksi Pihkala lähestyi kansan syviä rivejä näppärällä kone-metaforalla, jossa ihmiskehon hoitoa ja “liikunnan merkitystä” tarkasteltiin mm. rukkien, höyrykoneiden ja koneseppien kautta (Pihkala 1909). Toki näiden terveysteesien tarkoituksena oli varmasti aluksi Wilskmanin otsikon mukaisesti jakaa vain “terveysneuvoja terveyden harrastajolle”, mutta toisaalta teesit saatettiin myös lukea esimerkillisen urheilijanuorukaisen hyveisiin kuuluviksi urheilun hyvän kertomuksen osasiksi.

Suorituskyvyn näkökulmasta ruumiinharjoitukset olivat myös ehdottoman tärkeitä. Kuten sanottua sen avulla oli helppo kehittää ainakin voimaa, nopeutta, ketteryyttä ja kestävyyttä. Nämä ominaisuudet olivat hyvän suorituskyvyn rakennuspalikoita, mutta ilman tahtoa niistä ei vielä ollut mihinkään, sillä “kun huomaamme, että jatkuva harjoittaminen on edistänyt kestävyttämme niin tämä ei riipu ainoastaan siitä, että lihasten voima on kasvanut, vaan myöskin siitä, että tahdonvoimamme on lisääntynyt. Mikä ensi alussa on kysynyt suuria ponnistuksia, käy meille vähitellen helpommaksi ja tapahtuu viimein ilman huomattavaa ponnistusta. Tahto on ikään kuin siirtänyt valtaistuimensa askeleen korkeammalle.” (huom! Kallio 1902, 7.) Kaiken järjen mukaan, nykykielellä sanottuna tahdolla tarkoitettiin tässä yhteydessä lihaskoordinaatiota, jolla kehoa pystyttiin liikuttamaan mahdollisimman tarkasti ja oikea-aikaisesti. Tahto-sanalla saattoi kuitenkin olla myös helposti siveellinen, kuria ja luonnetta koskeva kaikunsa. Ehkä tähän kyseisen sanan käytöllä pyrittiinkin.

Parantuneella suorituskyvyllä voitiin tietysti saavuttaa parempia tuloksia, voiton mahdollisuudet lisääntyivät. Isänmaallisten liikuntakasvattajien ajattelussa sillä oli kuitenkin paljon ylevämpi päämäärä. Heille suorituskyky merkitsi ennen kaikkea työkykyä ja suorituskyvyn parantaminen vain sen itsensä ja voittamisen takia nähtiin aluksi jopa paheksuttavana. Heikel muotoili asian näin: “Ne (voimistelu ja urheilu) ovat työhön, erittäinkin istualla tapahtuvaan lukemiseen ja kirjoittamiseen samassa suhteessa kuin mauste on ruokaan, työkalun teroitus itse työhön. Sillä työkyvyn hankkiminen eikä petojen ja apinain voiman ja notkeuden saavuttaminen on ruumiinharjoitusten oikea tarkoituserä.

Toisin sanoen: emme elä voimistellaksemme tahi urheillaksemme, vaan päinvastoin voimistelemme elääksemme, jos elämä on maineyötä eikä vain huvitusta ja nautintoa. Kunpa helposti liiallisuuksiin menevä nuoriso muistaisi tämän!” (Heikel 1909, 22-23.) Eikä liikuntakasvattajat näine perusteluineen jääneet yksin. Sama aihe sai mm. Ilmari Kiannon tarttumaan kynään ja tuomaan ajatuksensa liikuntakansan tietoisuuteen Suomen Urheilulehden sivuilla. Arvostelleessaan palkintojen perässä juoksemista hän muotoili, että “ammattipainijan on lähestyminen todellista >härkätaistelijaa>, diskussankarin on lähestyminen aurankurjessa hikoilijaa, korkeushyppääjän on lähestyminen syvän ojan kaivajaa, pilkkaan ampujan on tutustuminen erämaan metsästäjään j.n.e. Urheilun on auttaminen arkityötä! Siihen suuntaan olisivat kilpailut järjestettävät välittämättä suurmaailman suururheilijan keksinnöistä.” (Kianto 1910, 317.) Liikunnasta saatava suorituskyvyn parantuminen oli siis valjastettava johonkin todella yhteiskunnallisesti hyödylliseen toimintaan, joksi kilpailuissa menestymistä ei välttämättä aina luettu. Työkyvyn lisäksi ja vähintään yhtä tärkeäksi näkökannaksi nousi suorituskyvyn suhteen nuorten miesten asekuntoisuus, jonka otan kuitenkin käsittelyyn vasta tuonnempana.

Ihmiskehon esteettisyys oli ehdottomasti osa urheilun hyvää kertomusta jo liikuntakulttuurin alkuaikoina. Niiltä osin katseet kääntyivät eritoten juuri helleenien kulttuuriin ja ihmiskehon muokkaus liikunnan keinoin rinnastettiin monesti kuvanveistoon. Niinpä urheilupiireissäkin käytiin vakaviakin keskusteluja siitä millaisia mittasuhteita eri kulttuurien taiteilijat olivat kauniin ihmiskehon kriteereiksi asettaneet. Kehon esteettisyyteen kuuluivat ennen kaikkea ylevä pään asento, kaareva rinta, miehekäs ryhti ja keveät, kimpoavat liikkeet (Wartiainen 1902, 101-104.) Luonnollisesti lihaksistakaan ei ollut haittaa, joskin liian suurten lihasten katsottiin monesti olevan terveydelle vaarallisia. Ainakin juuri Suomen Urheilulehti muistuttikin monilta osin nykyaikaisia fitness- ja bodauslehtiä pullistelevine urheilijanuorukaisineen. Vain uimahousumuodissa on nähtävissä pieniä eroja. Oma pikku kuriositeettinsa tällä sektorilla on myös Helsingin atleettiklubin vuosina 1904-1905 järjestämät miesten kauneuskilpailut, joiden tarkoituksena oli havainnollistaa voimistelun vaikutus ihmisen sopusuhtaiseen kehitykseen. (Suomela 1954, 65).

Kauniin ihmiskehon kehitystä ei välttämättä nähty edes minään liikunnan sivutuotteena tai kovin toisarvoisena seikkana. Se oli oikea kunnia asia, miltei velvollisuus. Esim. Lontoon 1908 olympialaisiin valmistauduttaessa ja joukkueemme kokoonpanoa mietittäessä Urheilulehti kirjoitti: ”Jokikinen sen jäsen on oleva täydellinen ja mallikelpoinen voimistelija tahi urheilija, ei ainoastaan mitä kykyyn ja taitoon tulee, vaan lisäksi vielä ulkomuotoonkin nähden. Viimeksi mainittua näkökohtaa on pidettävä hyvin tärkeänä. Kuten sanottua eroaa meidän voimistelujärjestelmämme suuressa määrin sekä ruotsalaisesta että saksalaisesta voimistelusysteemistä. Meidän tulee siis suurille, kaikkia sivistyskansoja edustaville arvostelijajoukoille näyttää, että järjestelmämme kykenee tasapuolisesti kehittämään ulkomuotoakin.” (Suomen Urheilulehti 1907, 426.) Kehon kauneus ei ollut myöskään ainoastaan urheilijoiden huoli, vaan myös tavallinen kansa ja varsinkin sen rumilukset perin suurine vatsoineen, riutoine selkärangoineen ja heikkoine lihaksineen sai kuulla kunniansa lehtien palstoilla, eikä aina edes kovin hellin sanakääntein (Aro 1908, 574-576). Esteettisyys liikkui lähellä kansan ruumiin rakentamista ja rodunjalostuksen (tausta)teemaa, jonka niin ikään otan tarkasteluun vasta vähän tuonnempana.

2.3.2. Kuria, luonnetta, iloa

Ensimmäinen liikunnan kautta saatavista henkisistä hyödyistä on kuri. Tässä mielessä liikunnan vaikutukset näkyivät siveellisenä itseään kontrolloivana mallikansalaisena, joka totteli kuuliaisesti yhteisönsä sääntöjä ja normeja. Tällaiseksi yhteisöksi voitiin nähdä mm. urheiluseura, armeija tai kokonainen yhteiskunta. Kyse oli jonkinlaisesta sosiaalisesta kontrollista, jossa liikuntaa käytettiin keinona ns. modernin kansalaisen kasvatuksessa (Itkonen 1997, 204-206). Kaiken kaikkiaan kyseessä on yksi urheilun hyvän kertomuksen mehuikkaimmista alateemoista, sillä tässä yhteydessä nousivat esiin urheilijan elämäntavat ja esimerkillisyys. Esiin nousivat ennen muuta viinan ja muiden ”kiihotusaineiden” kirot.

“Nuoriso on johdettava ihmisarvoamme paremmin vastaavaan suuntaan. Voimailun harrastajat pääskööt täydesti selville siitä, että elämämme onni ei saa eikä saata viihtyä sovussa alkoholin ja nikotiinin kanssa. Ne oppikoot pitämään ruumiinsa terveydenhoitoa pyhänä, sillä tästä terveydestä - ja yksin siitä - elämämme todellinen onni on lopullisesti

riippuva.” (Wilskman 1905b, 132.) Sanoma oli siis selvä ja niin olivat seurauksetkin jos neuvoja ei noudateta. Sama mies jatkoi parikymmentä vuotta myöhemmin: “Siksi olkoon tunnussanamme: Pois myrkyt, pois kaikki kiihoitusaineet, jotka Suomen pojasta tekevät henkisesti tylsän, ruumiillisesti heikon, voimaa ja kestävyyttä kysyviin ponnistuksiin kykenemättömän sekä ennen kaikkea puolustustoimeen kelpaamattoman ja halveksimista ansaitsevan olennon. (Wilskman 1924, 75.) Vaaralliset nautintoaineet nähtiinkin ennen kaikkea kaupungin nuorison ongelmaksi. Ravintoloista ja kapakoista oli muodostunut jo 1900-luvun alussa uuden polven tulevaisuutta vakavasti uhkaavia palatseja, joiden uhreja hurjimmassa puheissa odottivat vielä kaksi muuta komeata palatsia, vankila ja sairashuone (huom! Kallio 1902, 5). Muita epäsiiveellisiä ominaisuuksia olivat ainakin kiroileminen riidan haastaminen, rivo puhelu, kateus ja viha (Wilskman 1908, 641). Epäilemättä listaan oli liitettävissä myös sukupuolinen siveettömyys, sillä naimattomien miesten ja naisten välinen sukupuoliyhteys, salavuoteus, säilyi rikoslaisissa aina vuoteen 1926 saakka. (Nieminen 1993, 75.)

Kaiken kaikkiaan melko kovia vaatimuksia kenelle tahansa, jopa urheilijalle. Esimerkillisyyttä peräänkuulutettiin, mutta käytännön toteutumisessa ei välttämättä aina onnistuttu, vaikka perustelut olivatkin päteviä. Mm. Wilskman, joka muutenkin oli kovin aktiivinen nimenomaan terveydenhoitoa koskevissa kysymyksissä, kirjoitti yksistään alkoholin, tupakan ja huumausaineiden vaikutuksista kaksi urheilijoille suunnattua opusta. Näissä esiteltiin aiheeseen liittyviä tieteellisiä kokeita sekä urheilijoiden, työntekijöiden ja armeijan kokemuksia väsymiseen saakka ja taas hyvinkin seikkaperäisesti fysiologiinkin yksityiskohtiin viitaten. Työn sarkaa varmasti riitti, sillä 1900-luvun alkuvuosina, ainakin kansan sivistymättömässä osassa, alkoholin uskottiin monesti jopa parantavan fyysisiä ponnisteluja.

Liikunnan katsottiin herättävän nuorukaisissa myös monia miehisen kulttuurin arvostamia luonteenpiirteitä, joita tarvittiin niin elämässä pärjäämiseen, työntekoon kuin maanpuolustukseenkin. Näistä ominaisuuksia olivat ainakin tahto, rohkeus, tarmo, reippaus, päättäväisyys ja sisu. Tahto tässä yhteydessä tarkoitti lähinnä taipumusta “keskittää voimansa määrätyn tarkoituksiperän saavuttamiseksi. Sillä niin se saavuttaa. Voimakas, sitkeä, kestävä tahto johtaa aina päämaaliin.” (Ta-ta 1910, 6). Päättäväisyys oli

käsitteenä hyvin lähellä tahtoa ja toi mukaan määrätietoisuuden ja häikäilemättömyydenkin elementin. Reippaus ja tarmo puolestaan edustivat pönteä toimintaa, olivat siis velttouden vastakohtia. Heikki Klemetti muotoili asian näin: “Meidän täytyy puristaa päältäamme karhunkakki pois, täytyy reipastua ja vilkastua, tulla käännteissämme ketterämmiksi, sillä ruumiillinen reippaus on mielenkin reippautta, sitkeys jäntereissä on tahdonkin sitkeyttä – ja molempia me tuiki tarvitsemme.” (Klemetti 1905, 526). Varsinkin kestävyysjuoksijoillemme tyypillinen sisu tarkoittikin sitten lähinnä sitkeyttä, peräänantamattomuutta ja kykyä kestää kärsimyksiä (Itkonen 1997, 215). Ja viimein rohkeus uskallusta ja urhoollisuutta, joita tarvittiin eri toten sotatantereilla.

Urheilu ja varsinkin kilpaileminen tarjosivat useimman edellä mainitun luonteenpiirteen kannalta voimistelua edullisemmän ympäristön, jolla oli myös omat heikkoutensa. Luonteeltaan mallikelpoinen urheilija oli nimittäin monien silmissä myös vaatimaton, reilu, rehellinen ja epäitsekäs, mikä ei välttämättä aina sopinut kovin hyvin kilpailulliseen ilmapiiriin. “Varmasti urheilu etsii viime tilassa korkeita saavutuksia, ja kunnia on palkinto ja >minä> tahtoo päästä esille ja juhlia. Mutta siellä missä halpamainen itsekkyyks alkaa, siellä loppuu tavallinen urheilu. Se merkitsee yksityisen elämäntarmon voittoa – ja kuitenkin näyttää se kieltävän samanaikaisesti sen, mitä se on tahtonut. Voimistettu elämänhalu, kasvanut voitonhimo – mutta samalla jalo omanvoiton haluttomuus, sisäinen nöyryys, puhdas jalomielisyys, vastustajain rehtimielinen kunnioitus.” (Suomen Urheilulehti 1/1916, 508). Taas melko kovia ja ainakin totisen ja keinoja kaihtamattoman kilpailun kannalta ristiriitaisiakin vaatimuksia.

Viimeisimpänä liikunnan mentaalista hyödyistä otetaan tarkasteluun ilo. Kyseessä ei kuitenkaan ole hyödyistä vähäisin, päinvastoin. Jo Rousseau oli Emile-teoksessaan korostanut, että varsinkin juuri lasten ja nuorten ruumiinliikunnan tuli aina perustua leikillisyyteen ja iloon. Melko tyhjentävästi ja aika paatoksella liikunnan iloa vuoden 1923 (huom!) Työläisnaisten Urheilulehdessä käsittelikin mm. nimimerkki A.A.: “Jos kenkään niin voimistelija iloitkoon. Hänen kasvonsa kirkkaine hymyineen olkoon lippu, joka näyttää, mihin parveen hän kuuluu. Voimistelijalla on niin monia velvollisuuksia, mutta iloisen hänen tulee olla ennen kaikkea muuta. Ilolla ei suinkaan tarkoiteta mitään räyhäämistä ja meluamista, jollaista myös joskus iloksi sanotaan. Ei! –oikea ilo on kirkasta

ja viehättävää eikä se metelinä esiinny. Ja sellaiseen iloon voimistelija pyrkiköön. Hänen ilonsa osoittakoon, millaisesta lähteestä hän sen ammentaa... sopivan tyyssijan elämän ilolle tarjoavat voimistelusalit ja kisakenttä. Sinne eivät särkevät tuulet ulotu, siellä ilokin aina ehyttä ja sieltä se aikanaan levittäytyy uusiin työläiskoteihin – ja sen mukana edelleen myös voimistelu- ja urheiluharrastus (TNUL 10/1923, Itkosen 1997, 13 mukaan.) A.A.:n runoilusta ei vielä voi vetää johtopäätöksiä alussa esittämieni iloa koskevien kysymysten koskien, mutta joka tapauksessa edellinen sitaatti viittaa siihen, että liikunnasta saatu ilo oli jotenkin monista muista lähteistä kumpuavaa iloa parempaa.

Ilo onkin tärkeä paitsi urheilun hyvän kertomuksen teemana, myös koko liikuntakulttuurin muutoksen kannalta. Juuri ilon pohjalta tapahtui luultavasti loppujen lopuksi siirtyminen perinteisestä voimistelusta monipuolisempien leikkien, pelien ja urheilulajien kautta kilpaurheiluun. Näin kävi vähin erin myös muuten kovin perinteistä kiinni pitäneen kouluvoimistelun, jonka yhteydessä terveyden ja elämänvoiman yksipuolinen vaaliminen saksalais-ruotsalaisen tradition muodossa ei enää riittänyt varsinkaan oppikoulujen nuorison ilon lähteeksi. Niinpä voimistelun opettajat joutuivat ottamaan ohjelmaan uusia lajeja, jotka vähitellen veivät viehätyksellään nuorison voimistelusalilta urheilukentille ja niiden mittelöihin. Varsinkin suomalaisen urheilun isänä pidetty Ivar Wilskman, Heikelin oppilas ja työtoveri, suosi voimistelutunneillaan uusia urheilulajeja ja hänen toimestaan perustettiin myös ensimmäiset oppikoulujen ja opiskelijoiden voimistelu-seurat, jotka niin ikään siirtyivät ohjelmassaan suhteellisen nopeasti urheiluun ja alkoivat järjestämään kilpailuja. (Suomela 1954, 60-70.)

2.3.3. Välihuomautus taustateemoista: rodunjalostus ja maanpuolustus

Edellä olen siis käsitellyt varsinkin rousseaulaisista ja sosiaalidarwinistisistä lähtökohdista muotoiltua urheilun hyvää kertomusta. Vaikka fyysisen kasvatuksen ja henkisen kasvatuksen teemat ja niiden alateemat muodostavatkin varsinkin tutkielmani empiriaosan kannalta viitekehylenei keskeisimmän sisällön olivat ne modernin liikuntakulttuurin syntyvaiheessa yhteiskunnan näkökulmasta kuitenkin vain välineellisiä suhteessa suurempaan tavoitteeseen eli suomalaisen kansakunnan kukoistukseen, isänmaallisuuteen.

Urheilun hyvässä kertomuksessa isänmaallisuus liitettiin sitten ennen kaikkea rodunjalostukseen ja maanpuolustukseen. Ennen kuin siirryn hyvän kertomukseni kolmanteen päätteeseen, sankaruuteen, pyrinkin seuraavassa hieman hahmottamaan voimistelun ja urheilun yhteyttä näihin kahteen sinällään tärkeään modernin liikuntakulttuurin “klassiseen” perusteluun. Koska tutkimusasetelmani rakentuu kuitenkin juuri yksilön näkökulmaan on rodunjalostus ja maanpuolustus syytä pitää mielessä lähinnä jonkinlaisina taustateemoina, joihin tarkasteluni ei varsinaisessa tutkielmani analyysiosassa suoranaisesti ulotu. Analyysissa olen siis huomionnut ne vain niiltä osin, kun ne ovat nousseet esiin selvästi varsinaisten teemojen ja alateemojen tarkastelun yhteydessä.

Kuten aiemmin jo viittasinkin rodunjalostus liittyi tiukasti olemassaolon taistelussa tarvittavan voimakkaan “kansanruumiin” rakentamiseen. Jonkinlaisena tyyppiesimerkkinä rodunjalostusajattelusta voidaan esiin nostaa jo aiemminkin monin kohdin kohtaamamme Ivar Wilskmanin aivoituksia. Wilskmanin mukaan yksilön suurin elämäntehtävä oli nimittäin oman rotunsa jalostaminen. Lamarcilaisena evolutionistina Wilskman uskoi hankittujen ominaisuuksien periytymiseen ja niinpä hän ottikin missiokseen ennen kaikkea suomalaisen kansanrodun degeneraation eli rappeutumisen estämisen ja regeneraation eli ruumiin ja sielun voimien palauttamisen. Keinoina toimivat, kuinkas muuten, voimistelu ja terveydenhoito. Suomen kansa, jota synnynnäisesti pidettiin fyysisesti ja henkisesti hitaana, oli saatava kääntämään kurssinsa ja yhtymään evoluutiotaistelun aikaan saamaan kehityskulkuun. Innokkaana “tiedemiehenä” ja matemaatikkona Wilskman esitti perusteluikseen omia tutkimustuloksiaan tehtyään useita melko laajojakin mittauksia mm. koululaisten rintakehistä ja muista ruumiinosista. Niiden mukaan ja tilanteesta riippuen oli vuoroin havaittavissa degeneraatiota toisinaan taas regeneraatiota. Ja luonnollisesti jälkimmäisen kohdalla kiitos kuului paljolti juuri voimistelulle ja urheilulle (Halmesvirta 1995, 13-37.)

Rodunjalostus oli merkittävä peruste myös voimisteluliiton valtionapua koskevassa keskustelussa esim. vuonna 1906, kun Wilskman omistamassaan Urheilulehdessä arvosteli apurahojen valumista ihmisrodun jalostuksen sijasta mm. hevosrodun parantamiseen. (Wiskman 1906, 3). Ihmisen ja eläimen vertailu tässä mielessä olikin melko yleinen argumentti tukimarkoista taisteltaessa. Hieman samaa tematiikkaa käyttäen oli helppo

hyökätä myös kansakunnan “degeneratsioituneita” yksilöitä vastaan ja antaa kynän puhua. Wilskmanin kanssa vähintään yhtä innokkaasti rodunjalostukseen suuntautunut Toivo Aro ripitti vuonna 1908 Urheilulehdessä Suomi-neitoja: “Muoti on pingoittanut hienoston naisen niin ahtaaseen alaan, että tuskin henki pääsee kulkemaan. Hänen ruumiinsa jakautuu kolmeen pääosaan niin kuin muurahaisen. Paljon vaativamman näön tarjoo >matami>, joka suurella hiellä ja vaivalla laahaa kuolemattoman sielunsa maallista majaa. On siinä massaa! Kiitos koheesiovoiman, että pysyy koossa. Nämä molemmat >kauniimman> sukupuolen edustajat ovat niin epämuodostuneet, että jos he olisivat eläimiä, joista valtion puolesta pidetään huolta, niin heidän omistajansa sakotettaisiin ja heidät itsensä vapautettaisiin näistä maallisista vaivoista.” (Aro 1908, 570.)

Kaiken kaikkiaan humoristisuudestaan huolimatta melko karkeaa tekstiä, jonka yhteydessä suvaitsemattomuuskaan ei liene kovin liioiteltu sana. Joka tapauksessa kun tällaisia tekstejä esiintyi maan johtavan liikuntajulkaisun sivuilla, on selvää, ettei kyseessä todellakaan ollut mikään vähäpätöinen asia, vaan yksi modernin liikuntakulttuurin vahvimista perusteluista ainakin täällä Suomessa. Tässä yhteydessä täytyykin huomauttaa, että vaikka olin aiemminkin tietoinen liikuntakulttuurimme alkutaipaleen “eugeneettisista” sävyistä, tuli minulle Suomen Urheilulehtiä lukiessani yllätyksenä se, miten merkittävästä asiasta rodunjalostuksesta tuona ajankohtana oikein olikaan kyse. Rodunjalostus oli nimittäin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa todella tuttu sana liikuntakulttuurimme kasvatustajattelijoiden huulilla ja esimerkiksi juuri Suomen Urheilulehden sivuilla kyseinen käsite vilkkui siellä täällä liikuntakulttuurin merkitystä ja tehtäviä käsitelleissä artikkeleissa.

Toinen merkittävä taustateema on maanpuolustus, jonka yhteydet varsinkin suorituskyvyn ja luonteen alateemoihin olivat ilmeiset. Varsinaiseksi agitaattoriksi näiltä osin osoittautui 1900-luvun alkupuoliskolla erityisesti Lauri Pihkala. Hänen mielestään urheilun ja sodan analogisuus oli ilmeisen selvä: “Sillä siitä ei päästä yli eikä ympäri, että urheilu ei ole ainoastaan niin kuin sota, vaan että se alkuperältään ja perusajatukseltaan on muinaisajan taisteluharjoitusta ja leikkisotaa, sääntöjen mukaiseksi sovinnastettua vain.” (Pihkala 1928, 42). Niinpä urheilun ja liikunnan avulla voitiinkin kehittää Pihkalan mielestä monia miesten asekuntoisuutta parantavia ominaisuuksia: “On vaikea liioitella liikuntotoiminnon

– ampuma-urheilun siihen luettuna, sillä sekin vaatii lihas- ja hermokuntoa enemmän kuin asiaan perehtymätön arvaakaan – sotilaallisesti kasvattavaa merkitystä. Voimistelu kehittää sotilaallista täsmällisyyttä ja kuria sekä neuvokkuutta. Urheilu ei lisää ainoastaan liikkumakuntoa, vaan se on keskityskyvyn häikäilemättömän päättäväisyyden ja yleensä vaistomaisen korjaamattoman taistelumielen ja sisun kehittäjänä suorastaan korvaamatonta ... joka samalla kuin se kehittää ja verestää puolustuskuntoa on riittävästi mielenkiintoista ja harrastusta herättävää.” (Pihkala 1919, 291.) Näiltä pohjilta Pihkala sitten kehittikin, kuten hyvin tiedämme, suoranaisesti sodankäyntiin liittyviä lajeja kuten pesäpallon ja ampumahiihdon. Myös kilpaurheilun puolesta puhuminen liittyi ainakin osin juuri maanpuolustukseen.

Kuten sanottua maanpuolustuksesta tuli osa urheilun hyvää kertomusta viimeistään vuoden 1878 asevelvollisuuslain myötä. Hieman kankeahkon alun jälkeen, liikuntakulttuurin perusteluiden kannalta ääni kellossa kuitenkin tässä suhteessa voimistui ensimmäisellä sortokaudella kansallisen armeijan lakkauttamisen jälkeen ja taas toisella sortokaudella itsenäisyyttä kohti mentäessä. Merkille pantavaa on myös se, että sisällissodassamme urheilijat edustivat sekä valkoisella että punaisella puolella joukkojen iskukykyisintä osaa. Loppujen lopuksi selkeimmin maanpuolustuksesta tuli kuitenkin osa liikuntakulttuuria vasta 1920- ja 1930-lukujen suojeluskuntaurheilussa.

2.3.4. Sankaruus

Viktor Heikelin urheilun hyvässä kertomuksessa ei ollut suoranaista mainintaa sankaruudesta. Rivien välistä jotain sellaista on kuitenkin poimittavissa. Heikelille sankarillisuus saattoi nimittäin liittyä jo aiemmin mainittujen fyysisten ja henkisten ominaisuuksien saavuttamiseen ja omaamiseen. Hänen näkökulmastaan sankarillinen ihminen oli henkisesti ja fyysisesti tasapainoinen, siveellinen olento, joka kunniakkaasti edesauttoi ihmislajin kehitystä kohti täydellisyyttä. Tämä kaikki siis tietenkin helleenien patsaiden mukaisella adonis-vartalolla höystettynä. Vaikkei kilpaurheilu ollutkaan Heikelille mikään varsinainen kirosana, oli hänen sankaruuskäsityksensä, jos sellaista hänellä nyt ylipäättänsä olikaan, monilta osiltaan juuri kilpailun tuottaman sankaruuden

vastakohta. Rekordit ja mitalit sekä niiden mukana tullut kunnia saattoivat nimittäin merkitä lihan voittoa hengestä, mikä puolestaan käänsi koko liikuntakasvatuksen idean pääläelleen. Tärkeintähän tuli Heikelin mukaan kuitenkin olla juuri kurinalainen ruumis, jota vahva tahto ylimpänä voimana käski.

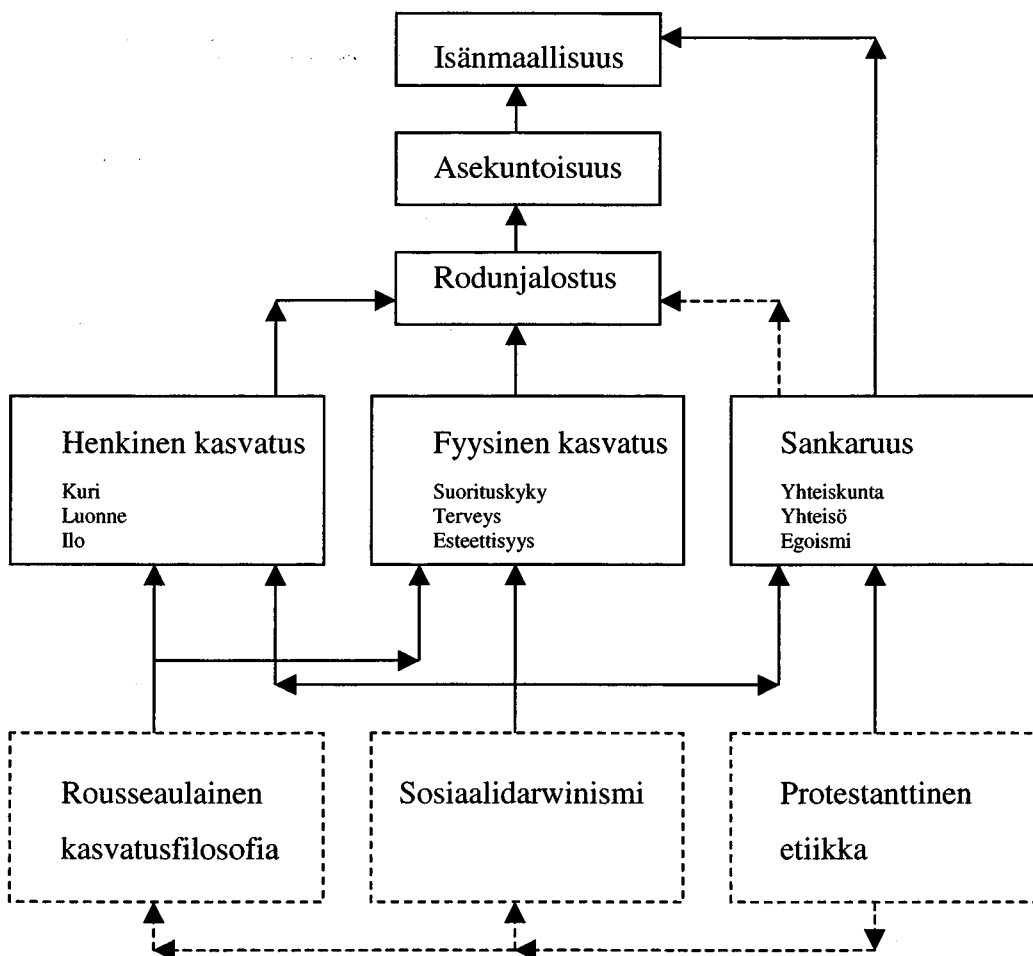
Hengen ja ruumiin pyhä avioliitto edusti kaiken kaikkiaan kuitenkin kovin elitististä ajattelutapaa, joka ei ainakaan käytännön tasolla saavuttanut kovin hyvin tavallisen kansan sankaruuskäsitystä. Sankaruus alkoi sittenkin rakentumaan eri toten kilpaurheilun ja voittamisen kautta. Olihan erilaiset voimainkoetukset ja kisailut synnyttäneet jo esisiemmemme aikana aina nykypäiväänkin asti säilyneitä tarinoita kylien vahvimista miehistä ja heidän uskomattomista voimistaan. Kun tähän sitten vuosien varrella liittyivät vielä sirkushuvien, rahvaankilpailujen ja voimistelujuhlien erilaiset kilpailutapahtumat oli kehityksellä lopulta vain yksi suunta. Kilpaurheilusta tuli kansan rakastama liikuntamuoto ja voittajista enemmän tai vähemmän suuria sankareita. Sankareita siis joka tapauksessa. Urheilusankaruuden kannalta liikunnan fyysishenkiset kasvatukselliset seikat eivät tietenkään olleet ristiriidassa menestymisen kanssa, päinvastoin ne olivat sen suoranainen edellytys. Ja toisaalta nämä sinällään tavoittelemisen arvoiset ja arvokkaat ominaisuudet luonnollisesti myös lisäsivät voittajiin yhdistettyinä näiden sankaruuden sädekehää.

Yleisesti ottaen sankaruuteen vaadittiin siis ainakin neljä tekijää: Ensimmäkin sankari teki sankaritekoja. Toiseksi sankari oli aina hyvän puolella. Kolmanneksi sankari sai arvostuksensa muilta eli ympäröivältä yhteisöltä. Ja neljänneksi sankarista kerrottiin aina kertomuksia. (Virtapohja 1998, 18) Modernin liikuntakulttuurin osalta nämä tekijät täytyivät siis todella hyvin jo sen syntyvaiheessa. Tutkielmani viitekehäyksen kannalta kannattaa huomiota kiinnittää kuitenkin erityisesti toiseen ja kolmanteen vaatimukseen. Urheilija edusti nimittäin monesti sekä omaa kansakuntaansa, tässä tapauksessa suomalaisuutta, että jotain pienempää yhteisöä, työväenluokkaa, maaseutuväestöä tai omaa seuraansa. Näin asia oli ainakin suuren yleisön silmissä ja tältä pohjalta se käsitteli siis myös urheilijoidensa sankarillisuutta. Urheilijan itsensä ajatuksissa yhteiskunnalliset ja yhteisölliset pontimet eivät sen sijaan välttämättä merkinneet paljoakaan, vaan sankaruus saattoi liittyä lähinnä narsismista ja egoismista kumpuaviin motiiveihin. Näin oli mm. Paavo Nurmen laita. Hänen toiminnassaan rahajuoksuineen alkoi urheilujulkisuudenkin

tasolla viimein tapahtua siirtymistä yhteisöllisestä menestymisestä yksilöllisen hyötymisen suuntaan (Itkonen & Knuutila 1997, 23-24.)

2.3.5. Lopullinen viitekehyseni

Seuraavassa vielä kuvion muodossa edellä kokoamani urheilun hyvän kertomuksen viitekehys. Sen yhteydessä haluan korostaa, että tutkielmani analyysiosassa pääpaino on siis selvästi ollut tutkimusasetelmastani johtuen kuvion horisontaalisella keskiakselilla eli henkisen ja fyysisen kasvatuksen sekä sankaruuden teemoissa, jotka käytännön analyysityössä on “operationalisoitu” (teemoittelu systemaattisen sisällönanalyysini apukeinona) pääasiassa niiden yhteydessä olevien alateemojen kautta itse urheiluroomaanien sisältöön.

Kuvio 1. Urheilun hyvän kertomuksen viitekehys.

3. Tutkimusaineisto

Seuraavassa pyrin sitten tutkimusaineistoni tarkkaan rajaamiseen. Aluksi määritelmän kohteena on kaunokirjallisuus ja romaanitaide sen yhtenä osa-alueena. Tältä pohjalta pyrin sitten määrittelemään urheiluromaanin sellaisena kun se tämän tutkielman yhteydessä käsitetään. Samassa yhteydessä määritän ne valintakriteerit, joiden varassa aineistooni mukaan tulleiden urheiluromaani valinta on tapahtunut. Sen jälkeen nimeän tutkielmani kohteena olevat yksittäiset teokset ja lopuksi esitän vielä muutaman sanan kaunokirjallisuuden suhteesta todellisuuteen.

3.1. Kaunokirjallisuus, kertomakirjallisuus, romaanikirjallisuus

Kaunokirjallisuuden tyhjentävä ja kaikkia tyydyttävä määritteleminen on mahdoton tehtävä. Rajat suhteessa muuhun kirjalliseen kielenkäyttöön tai jopa kielenkäyttöön yleensäkin ovat liukuvia ja historian saatossa sekä tarkastelunäkökulmasta riippuen muuttuvia. Yleisesti ottaen kaunokirjallisuus käsitetään kuitenkin erääksi ihmisen henkisen kulttuurin muodoksi. Se on yksi kulttuurin merkkijärjestelmistä ja kommunikaatiovälineistä. Kaunokirjallisuus on myös osa taiteiden järjestelmää. Se kuuluu sanataiteen piiriin ja käsittää sen kirjoitettuna tai painettuna tekstinä esiintyvän osan. Kaunokirjallisuutta ovat kaikki ne teokset, joissa esteettisen funktion voidaan katsoa olevan hallitseva. (Vainionpää 1974, 7-10.)

Warrenin ja Wellekin mukaan kaunokirjallisuudella on ainakin viisi tunnusmerkkiä; Ensinnäkin kaunokirjallisuus on aina jossain määrin fiktiivistä. Toiseksi kaunokirjallisuudella on oma kirjallinen kielenkäyttötapansa, joka eroaa yleensä tieteellisestä kielenkäytöstä ja arkikielenkäytöstä. Kaunokirjallisessa kielenkäyttötavassa korostuu sanojen tunneilmaisullinen puoli. Tärkeää on yleensä itse sana, sen äännearvot ja symboliikka sekä sanojen ja ilmaisujen monimerkityksellisyys ja tulkinnanvaraisuus. Kolmanneksi edelliseen liittyen kaunokirjallisuudelle on yleensä ominaista mm. metaforien, symbolien ja kiertoilmausten sävyttämä kielen kuvallisuus. Neljänneksi kaunokirjallisuuden pyrkimyksenä on yleensä muodostaa ainutkertainen kokonaisuus, joka

ilmenee monesti ajatuksellisena, tyyllisenä ja muodollisena yhtenäisyytenä. Viidenneksi kaunokirjallisuudelle ominaista on käytännöllisen tavoitteen puuttuminen toisin sanoen sen tavoitteet ovat pääasiassa esteettisiä ja taiteellisia. Toki monet kaunokirjalliset teokset sisältävät myös vahvasti aatteellisia ja maailmankatsomuksellisia aineksia, mutta tyytyen lähinnä kuvailemaan näitä pyrkimättä suoranaisesti vaikuttamaan joihinkin käyttäytymismalleihin esim. suggeroinnin tai manipuloinnin keinoin. (Vainionpää 1974, 7-31.)

Edellä mainitut ominaisuudet ovat siis vain yksi tapa hahmottaa kaunokirjallisuuden käsite, mutta sellaisenaan tämän tutkielman kannalta riittävä yleismääritelmä. Yleismääritelmästä on hyvä puhua ennen kaikkea siinä mielessä, että kaikki kyseiset ominaisuudet eivät välttämättä löydy jokaisesta kaunokirjallisesta teoksesta, ainakaan yhtä ilmeisinä tai samassa voimakkuudessa. Kyseessä onkin ehkä paremmin eri ominaisuuksien jatkumot, joiden eri kohtiin yksittäiset teokset sijoittuvat varsinkin lajityypillisten lähtökohtiensa mukaisesti.

Kaunokirjallisuus jakautuukin perinteisesti kolmeen päägenreen eli lajityyppiin. Nämä ovat lyriikka eli runous, epiikka eli kertomakirjallisuus ja draama eli näytelmäkirjallisuus. Päälajien erot ovat seuraavat: lyriikka edustaa yleisesti runo- eli säemuotoisuutta (modernia runoutta lukuunottamatta) ja siinä puhuu kirjailijan oma persoona. Eepinen kaunokirjallisuus edustaa puolestaan proosamuotoisuutta ja siinä kirjailija puhuu osaksi omissa nimissään eli kertojana, osaksi luomiensa henkilöiden ja näiden toiminnan kautta. Draama taas rakentuu dialogimuodolle ja siinä kirjailija itse katoaa kuvasta ja jättää kaiken asioiden esittämisen luomiensa henkilöiden puheen ja dialogin varaan (Vainionpää emt., 45.) Tämän tutkielman aineisto kuuluu kertomakirjallisuuden piiriin, joten tarkennetaan määritelmää sen osalta.

Kertomakirjallisuudelle ominaista on narratiivisuus. Narratiiveja ovat tarinat, kertomukset ja tapahtumasarjojen kuvaukset. Narratiivit koostuvat siis tapahtumista ja henkilöistä, jotka kertoja nivoo yhteen haluamallansa tavalla. (Gray 1984, 133.) Kertomakirjallisuudessa tapahtumien kulku onkin runoihin ja näytelmiin verrattuna keskeisemmällä sijalla ja se myös tarjotaan yksityiskohtaisemmin. (Vainionpää emt., 89-90). Kertomakirjallisuus on

yleensä myös proosamuotoista eli tekstinominaisuuksiltaan kaikesta mitallisista säännönmukaisuuksista vapaata. Proosa on siis varsinkin runomittaiseen tekstiin verrattuna lähempänä normaalia kielenkäyttöä ja suorasanaisuutta pystyen kuitenkin kuvaamaan monenlaisia asioita siirappisten rakkaustarinoiden tunteista aina tieteelliseen raportin yksityiskohtiin asti.(Gray 1984, 166.)

Kertomakirjallisuuskin voidaan edelleen jakaa omiksi alalajeikseen. Näitä ovat eepos, romaani, ja novelli. "Eepoksella tarkoitetaan laajahkoa, runomittaista kertovan kirjallisuuden tuotetta, jossa juonella on tärkeä asema. Sen sankarit tekevät julkisia tekoja ja ovat usein myyttihahmoja. Eepoksissa käsitellään kollektiiveja, eikä kuvata yksilöitä, niin kuin romaaneissa." (Vainionpää 1974, 100-101.) Kertomakirjallisuuden valtalaji nykyisellään on kuitenkin juuri romaani. Eepokseen verrattuna romaanit ovat yleensä tyyllillisesti epäyhtenäisempiä erilaisine tekstijaksoineen ja lisäksi ne on aina kirjoitettu proosamuodossa. Niin ikään proosamuotoon kirjoitettuun novelliin verrattuna romaanin ero näkyy taas lähinnä teoksen pituudessa. Novellin maksimipituudeksi on määritelty noin 30 000 - 40 000 sanaa, ja sitä pitempi proosamuotoinen kertomus on siis romaani. Romaanilla maksimipituutta ei sen sijaan ole.(Shaw 1972, 257.)

Romaani kuvaa yleensä yksilöitä ja heidän elämänvaiheitaan ja sen pyrkimyksenä on useimmiten jonkin elämän tarkoituksen tai merkityksen ratkaiseminen. (Vainionpää emt., 102.) Henkilöiden lisäksi jokaisessa romaanissa on ristiriitoja, tapahtumia, miljöö, juoni ja teema (Shaw emt., 257). Näihin osatekijöihin palaan tarkemmin menetelmää käsittelevän kappaleen yhteydessä. Myös romaani voidaan jakaa vielä moniksi alalajeiksi, joista poimin kuitenkin tässä yhteydessä vain tutkielmani kannalta keskeisimmät eli realistisen, historiallisen, sosiaalisen ja kehitysromaanin. Realistinen romaani pyrkii kuvaamaan henkilöitensä ja tapahtumiansa mahdollisimman todenmukaisesti. Sen tarkoituksena on siis saada lukija käsittelemään lukemaansa ikään kuin todellisena, vaikka tarina sinällään olisikin täysin fiktiivinen. Realistinen romaani on tässä mielessä lähellä historiallista romaania, joka sekoittaa todellisia historiallisia tapahtumia tai henkilöitä muilta osin fiktiiviseen kertomukseen. Sosiaalinen romaani on myös hyvin lähellä niin realistista kuin historiallistakin romaania. Se korostaa jonkin aikakauden sosiaalisia ja taloudellisia olosuhteita sekä näiden vaikutusta kertomuksensa henkilöihin ja tapahtumiin.

Kehitysromaanin puolesta kertoo yleensä päähenkilön henkisestä tai fyysisestä kehityksestä, joka toteutuu romaanin tapahtumien kautta kertomuksen edetessä. (Abrams 1993, 132-133.)

3.2. Urheiluromaanin

Edellä olleen johdannon jälkeen onkin hyvä palata taas varsinaiseen aiheeseen. Tämän tutkielman aineiston muodostavat siis urheiluromaanit. Urheiluromaaniksi voidaan yleisesti käsittää sellaiset romaanit, joissa yhden teoksen pääteemoista muodostaa urheilu. Tällä tarkoitan sitä, että urheilu teemana kantaa läpi kirjan, vaikka se paikoin jäisikin hieman taka-alalle muiden aiheiden esim. rakkausteeman käsittelemisen yhteydessä. Kriteerin täyttäviä teoksia on tehty 1910-luvulta lähtien keskimäärin 2-5 teosta kunakin vuosikymmenenä. (Salonen 1987, 49.) Mistään kirjailijoiden lempiaiheesta ei siis ole kysymys, päinvastoin kirjailijapiireissä urheilusta kirjoittavia ei arvosteta yleensä kovin korkealle. (Pyykkönen & Kanerva 1996, 42). Niinpä lähes jokaisen urheiluromaanin kirjoittajan taustalla näkyy henkilökohtainen suhde urheiluun joko urheilutoimittajana, järjestöihmisenä tai aktiiviurheilijana. Liekö juuri tästä johtuu, että urheiluromaanit ovatkin keskimäärin kovin tosikkomaisia. (Salonen emt., 49; 52.)

Tutkimusasetelmastani johtuen tutkielmani aineistoksi eivät kuitenkaan ole kelvanneet kaikki ne romaanit, joissa urheilu muodostaa yhden pääteemoista. Rajausta on tarvinnut kiristää. Ensinnäkin aineistooni mukaan tulleista urheiluromaneista jokaisen on täytynyt sisältää kilpaurheilullinen elementtinsä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kussakin romaanissa on pitänyt olla ainakin yksi kilpaurheilutapahtuma, johon osallistuminen vaikuttaa laajemmaltikin romaanin henkilöiden toimintaan ja ajatteluun sekä sitä kautta kirjan muihin tapahtumiin. Tämä kriteeri on nostanut mukaan sankaruusteeman tarkastelemisen. Toiseksi urheiluromaanieni päähenkilön on pitänyt itse olla juuri tuohon kilpailulliseen toimintaan osallistuva urheilija. Tämän kriteeri perustuu puolestaan siihen tutkimusmetodologiseen seikkaan, jonka mukaan tarkastelunäkökulma on rajattu yksilön näkökulmaan, tässä tapauksessa siis päähenkilön. Kolmanneksi edellisten vaatimusten lisäksi urheiluromaanini on pitänyt olla romaanin alalajityypittelyn mukaisesti

sijoitettavissa johonkin aiemmin mainittuun luokkaan eli sen on täytynyt olla tyyliältään joko realistinen, historiallinen, sosiaalinen tai kehitysromaanin. Tällä kriteerillä olen pyrkinyt tuomaan romaanien sisällön lähemmäs todellisuutta niin, että historiallista tutkimusta on voitu mielekkäästi käyttää tutkielmani selitysosuuksissa.

3.3. Tämän tutkielman teokset

Edellä mainittujen urheiluromaanin kriteerien avulla varsinaisen tarkastelun kohteeksi tulevien teosten valinta on sujunut jo suhteellisen vaivattomasti. Valinta on suoritettu kolmen urheilukaunokirjallisuutta käsittelevän ja esittelevän artikkelin pohjalta. Nämä artikkelit ovat Unto-Olavi Salosen (1987), Juha Kanervan (2001) sekä Juhana Unkurin & Jarno Peesosen (2000) tekemiä. Artikkelilähtöisen valinnan puolesta puhuu ensinnäkin se, ettei urheiluromaneista tai urheilukaunokirjallisuudesta ylipäättänsä ole löydettävissä mitään bibliografista luetteloa. Toisekseen valintatapani on ollut paitsi helppo, myös hyvin käytännöllinen. Kyseisissä artikkeleissa on nimittäin lueteltu kaikki urheiluromaanien merkittävimmät teokset, joten siinä mielessä valintani eivät ainakaan teosten kirjallisilla ansioilla mitattuna ole voineet osua kovin paljon harhaan. Näin ennen kaikkea siksi, että artikkeleiden kirjoittajat edustavat kuitenkin urheilukaunokirjallisuuden vähäistä asiantuntijajoukkoa ja sen kärkipäätä.

Sitten asiaan. Valinta on osunut seuraavien teosten kohdalle. 1910-luku: Väinö Katajan ”Heinäranan olympialaiset” vuodelta 1914 ja Juudas Puustisen ”Hiihtokilpailu” vuodelta 1917. Katajan teoksessa aiheena on juoksu, Puustisen teoksessa yllättäin hiihto.

1920-luku: Juho Poutasen ”Voittamaton” vuodelta 1924, Eetu Kivelän ”Ruuvisuora” vuodelta 1927 ja Hugo Valppaan ”Viestinviejät” vuodelta 1928. Poutasen ja Valppaan teoksissa aiheena on juoksu, Kivelän teoksessa nyrkkeily.

1960-luku: Marko Tapion ”Tarina viidestä kilometristä” vuodelta 1967, Jorma Ojajarjun ”Avustajat kehästä, ensimmäinen erä” vuodelta 1968 ja Osmo I. Kailan ”Eurooppalainen

maili” niin ikään vuodelta 1968. Tapion ja Kailan teoksissa aiheena on juoksu, Ojajarjun teoksessa nyrkkeily.

1990-luku (jota tieteen nimissä jouduttiin venyttämään jälkipäästä yhdellä vuodella): Mika Wickströmin ”Hienoosokeria!” vuodelta 1991, niin ikään Mika Wickströmin ”Kunniakierros” vuodelta 1998 ja Pekka Jaatisen ”Tilkkutäkkiplanetaario” vuodelta 2000. Tuplat Wickströmin kohdalla selittyvät valinnanmahdollisuuksien vähyydellä, mutta ei hätää, sillä teokset käsittelevät kuitenkin eri lajeja ja lisäksi kirjojen ansiot ovat saaneet Kanervan artikkelissa erityiskiitokset. Joka tapauksessa ”Hienoosokeria!”-teoksessa aiheena on jalkapallo, ”Kunniakierros”-teoksessa juoksu ja Jaatisen teoksessa puolestaan nyrkkeily.

3.4. Kaunokirjallisuuden suhteesta todellisuuteen

Oikeastaan koko tutkielmani mielekkyys perustuu sille ajatukselle, että urheiluromaaneja voidaan käyttää jonkinlaisina todellisuuden peileinä kunkin ajanjakson liikuntakulttuurista, hyvästä kertomuksesta ja myös näiden tilassa tapahtuneita muutoksia selittävästä ajan hengestä. Vaikka aineiston valinnassa onkin näin pyritty ottamaan tarkasteluun mahdollisimman realistisia romaaneja edellä mainittujen valintakriteerien mukaisesti, ei teosten suhde todellisuuteen ole tietenkään ongelmaton. Kirjailijoiden lopulliset aivoitukset, motiivit, rehellisyys ynnä muut tämänkaltaiset kirjailijan persoonaan kiinteästi liittyvät tekijät jäävät auttamattomasti ainakin allekirjoittaneen tulkintakompetenssin ulkopuolelle ja saattavat näin tietämättänikin torpedoida pahimmillaan koko tutkimusasetelman. Voi myös oikeutetusti kysyä, mikä on hyvän kertomuksen suhde tarinan kerronnallisiin ratkaisuihin ja itse tarinaan? Toisin sanoen onko teoksissa esiintyvän hyvän kertomuksen suhde todellisuuteen vääristynyt jo siitä syystä, että kirjailijoiden ensisijaisena tarkoituksena on ollut ennemminkin loogisen ja mielenkiintoisen tarinan luominen kuin ehkä toisarvoisena pidetyn hyvän kertomuksen ylistys tai romuttaminen.

Oman ongelmakenttensä tarjoaa myös itse kaunokirjallisten teosten analyysi, jossa Bourdieun mukaan on huomio kiinnitettävä samanaikaisesti kahdenlaisiin suhteisiin eli

yhtäältä kaunokirjallisten teosten suhteeseen toisiinsa nähden ja toisaalta kaunokirjallisten teosten suhteeseen niitä ympäröivään yhteiskunnalliseen kontekstiinsa nähden. Hieman tarkemmin sanottuna kirjallisissa traditioissa, muodoissa, tyyliissä ja sisällöissä tapahtuneet muutokset saattavat yhtäältä johtua niistä kirjallisen kentän sisäisistä jännitteistä, joissa taistellaan kentän (arvo)vallasta kanonisoitua vanhaa säilyttäen ja ”vallankumousta hakevaa” uutta luoden. Tässä prosessissa kanonisoidun vanhan säilyttäjät ovat siis niitä (arvo)vallankahvassa olevia, jotka ovat jo merkkitekoja tehneet ja taistelevat säilyäkseen, uuden luojat sen sijaan heidän haastajiansa, joiden merkkiteot edellyttävät vanhan työntämistä menneisyyteen, historian pysäyttämistä ja uudenlaisen nykytilan ikuistamista. Kärjistetysti sanottuna uutta voidaan Bourdieun mukaan luoda ainoastaan senkin takia, että se erottuu vanhasta, mistä johtuen myös kirjallisuuden muutos ja sen suunta voi teoreettisesti johtua puhtaasti kirjallisuuden kentän sisäisistä asetelmista. Toisaalta kirjallisen tradition, muotojen, tyylien ja sisältöjen muutokset eivät käytännössä ole kuitenkaan täysin riippumattomia kirjallisen kentän ulkoisista tekijöistä kuten sosiaalisista tai taloudellisista seikoista. Esimerkiksi muutokset lukija- ja asiakaskunnissa saattavat ainakin taloudellisesti orientoituneelle kirjallisuudelle toimia merkittävänä kirjallisuuden suuntaa muuttavana voimana. Samoin kirjailijoiden sosiaalisessa ympäristössä tapahtuvat muutokset voivat katalysoida myös kirjallisuuden sisäisiä muutoksia, varsinkin jos niillä on vielä merkittäviä yhteyksiä yksittäisten suurkirjailijoiden persoonalliseen luonteeseen. (Bourdieu 1998, 47-67).

Tutkielmani kohdalla Bourdieun esittämässä huomiossa voisi olla kyse siitä, että hyvän kertomuksen kokemat muutokset aineistoni eri teoksissa ja tarkasteluajanjaksoilla eivät välttämättä johtuisikaan kirjallisuuden ulkopuolisessa todellisuudessa tapahtuneista hyvän kertomuksen muutoksista, vaan niistä tietoisesti tehdyistä pesäeroista, joita vaikkapa 1960-luvun urheiluromaanit ja niiden kirjoittajat ovat halunneet ottaa esimerkiksi 1920-luvun urheiluromaaneihin ja niiden esittämään hyvään kertomukseen. Kyseinen mahdollisuus olisi tosin erityisen relevantti vain siinä tapauksessa, että urheiluromaanit voitaisiin nähdä ennemminkin hyvän kertomuksen muutosta edeltäneenä ja liikkeelle panevana voimana kuin tuota muutosta hieman jälkeinpäin mekaanisesti tallentavina jäljenteinä. Niin ikään kyseinen mahdollisuus edellyttäisi varmasti myös sitä, että hyvällä kertomuksella olisi taipumus tuottaa jo itsestään jollain dialektisella tavalla oma vastakohtansa, erottumaan

pyrkivä ”paha” kertomus, ilman että tähän muutosprosessiin liittyisi joitain yleisyhteiskunnallisesta kehityksestä johtuvia syitä. Kumpikin mahdollisuus tuntuu ehkä naurettavankin kaukaa haetuilta, mutta joka tapauksessa Bourdieun alkuperäinen teesi kannattaa pitää mielessä, vaikka sen tarkempi erittelemine jääkin tutkielmani varsinaisen mielenkiinnon ulkopuolelle. Mielessä kannattaa toki pitää myös muu edellä esitetty problematiikka, vaikka tutkielmani perustuukin lopulta sille olettamukselle, että urheiluromaanit toimivat liikuntasosiologisen ja -historiallisen tutkimuksen kannalta validina todellisuuden peilinä jo sinällään ilman tunkeutumista esimerkiksi juuri kirjailijan henkilökohtaisiin taustoihin ja mahdollisiin motiiveihin.

4. Tutkimusmenetelmäni

Menetelmällisesti tutkielmani empiriaosa edustaa systemaattista analyysia, joka on käyttänyt hyväkseen joitakin narratologian peruskäsitteitä ja teemoittelua (hyvän kertomuksen teemat ja alateemat). Yleisesti ottaen systemaattinen analyysi on lähiluvulle perustuvaa kirjallisen aineiston teoreettisesti orientoitunutta käsitteellistä tarkastelua, jonka tarkoituksena on selvittää tutkittavan asian sisältö, merkitys ja asema kokonaisuuden eli jonkin systeemisen rakenteen osana. Pelkästä sisällönanalyysista systemaattisen analyysin erottaa tunkeutuminen kielellisen ilmaisun esittämään ajatusmaailmaan. Oleellista onkin analysoitavan tekstin erilaisten teemojen, vivahteiden ja ristiriitaisuuksien sekä ilmaisuun sisältyvän symboliikan ja piilomerkitysten järjestelmällinen selvittäminen. Analyysi on siis ajatuksen voimin tapahtuvaa retkeilyä systeemin muodostamassa maailmassa. Tarkoituksena ei ole tilastollisesti edustavan näytteen erittely, vaan ajatusrakennelman kannalta olennaisten oivallusten esiin nostaminen, niin että tulee mahdolliseksi selkiyttää alkuperäistä ajatuskokonaisuutta ja jatkaa tarvittaessa sen kehittelyä. (Jussila ym. 1992, 158-193.)

Systemaattisen analyysin on täytynyt luonnollisesti niveltä hyvin myös tähän tutkielmaan ja niinhän se on tehnytkin. Oman työni tutkittavana asiana on ollut urheilun hyvä kertomus. Tutkimuksellisesti tyydyttävää analyysitasoa ei kuitenkaan urheilun hyvän kertomuksen kohdalla olisi saavutettu vain yksittäisiä kertomuksen teemoja kuvaavia sanoja

haarukoimalla. Avuksi on tarvittu nimenomaan kunkin teoksen kokonaisuutta ja sen muita rakenneosia, joita vasten rivien väliin jäävät implisiittiset hyvää kertomusta hahmottavat seikat on voitu heijastaa. Tässä mielessä analyysini systeemiksi voidaan siis katsoa yksittäinen urheiluroomaani. Teoreettisesti orientoituneeksi tarkasteluni on tehnyt paitsi lukulaseinani toimivat hyvän kertomuksen teemat myös ne narratologisille peruskäsitteille rakentuvat juonireferaattit, joiden avulla romaanin muodostama systemaattinen kokonaisuus on voitu valjastaa analyysin kannalta hyödyllisellä tavalla. Lähiluku on toteutettu lukemalla jokainen analysoitava romaani neljään kertaan näkökulmaa vaihdellen.

Käytännössä tahti on ollut seuraavanlainen. Ensimmäinen lukukerta on muistuttanut pitkälti normaalia lukukokemusta, jonka pyrkimyksenä on ollut tutustuminen romaaniin ja sen yleiseen tarinakulkuun. Tutkimukselliseksi ensimmäisen lukukerran on tehnyt kuitenkin kirjallisten juonireferaattien muodostaminen. Niiden avulla on hahmotettu romaanin narratologisista perustekijöistä tapahtumarakenne (juoni) ja henkilöasetelmat sekä ajan ja paikan ominaisuudet eli miljöö (Apo 1990, 63). Tapahtumarakenteen kohdalla juonireferaattit ovat noudattaneet yleisesti romaanin omaan kappalejakoon pohjautuvaa rakennetta. Henkilöistä on huomioitu tarinan kannalta keskeisimmät ja näiden selvästi eksplikoidut ominaisuudet sekä suhteet muihin henkilöihin. Ajan ja paikan kohdalla huomio on kiinnitetty niiden keskeisimpiin sosiokulttuurisiin seikkoihin. Kokonaisuutena tärkeää on ollut ennen kaikkea se, että jokainen romaani on referoitu samalla tarkkuudella.

Kolme seuraavaa lukukertaa on uhrattu sitten varsinaisille urheilun hyvän kertomuksen teemoille eli henkisellem kasvatukselle, fyysiselle kasvatukselle ja sankaruudelle, jotka on "operationalisoitu" varsinaisessa lähilukuprosessissa aiemmin mainittuihin alateemoihin. Kuten arvata saattaa jokaiselle teemalle on omistettu omat lukukertansa. Koska hyvän kertomuksen teemat toteutuvat ensisijaisesti juuri urheilevassa yksilössä, tässä vaiheessa analyysi on keskittynyt tarkastelemaan urheiluroomaaneja pääasiassa henkilökuvauksen näkökulmasta. Tämä ei kuitenkaan ole merkinnyt sitä, että romaanin muut elementit olisi heitetty sivuun, päinvastoin mikä tahansa tekstin elementti on saattanut toimia henkilökuvan indikaattorina joko suoraan tai epäsuoraan. Näiden kuvaustapojen sisällöt ja erot ovat seuraavat. Suorassa henkilökuvauksessa kertoja on tarjonnut auktoriteetin ominaisuudessaan lukijalle sellaisia lauseita, joissa henkilöhahmojen ominaisuudet ovat

selvästi eksplikoituina. Epäsuorassa henkilökuvauksessa henkilöhahmot avautuvat lukijalle vain kiertoteitse ja päätellen, jättäen siis runsaasti sijaa lukijan omalle tulkinnalle ja mielikuvituksellekin. Epäsuoran henkilökuvauksen kannalta olennaisia seikkoja on ensinnäkin se mitä henkilö tekee, puhuu ja ajattelee. Sisäistä olemusta voidaan kuvailla epäsuorasti myös ulkoisen olemuksen ja henkilön fyysisen ympäristön avulla. Niin ikään tärkeä epäsuoran henkilökuvauksen keino on analogiat. Tällaisia ovat esim. ristiriitaan rakentuvat henkilöanalogiat (henkilökuvien kontrastit) sekä maisema- ja nimianalogiat. (Kantokorpi ym. 1990, 136-139.)

Teemoja koskevien lukukertojen yhteydessä huomio on kiinnitetty siis ennen kaikkea romaanin päähenkilöön ja siihen miten urheilun hyvä kertomus on hänessä toteutunut. Tämä on merkinnyt myös sitä, että ensimmäisellä lukukerralla muodostettuja juonikaavioita on käytetty seuraavilla lukukerroilla tukena niiltä osin kuin ne ovat tuoneet lisävalaistusta kulloisenkin teeman ja sen alateemojen ilmenemiseen. Näin tutkittavat teemat on siis pyritty saattamaan osaksi koko kirjan muodostamaa systeemiä.

5. Taustoja, tuloksia, tulkintaa

Uuvuttavan alkulämmittelyn jälkeen on vihdoin viimein vuorossa tutkielmani vielä uuvuttavampi empiriaosa, jossa tarkasteluni etenee suoraviivaisen kronologisesti niin tarkasteluajanjaksojen kuin niiden sisällä esiintyvien urheiluromaanienkin järjestyksen osalta. Kutakin vuosikymmentä käsittelevän osuuden rakenne on seuraava. Ensin on vuorossa kyseisen tarkasteluajanjakson ajan hengen pääpiirteiden kuvaaminen. Näiltä osin nostetaan esiin yleisen kulttuurisen ilmapiirin sekä joitain kirjallisuushistoriallisia ja liikuntakulttuurillisia suuria linjoja. 1910-luvun kohdalla tämä osa on tosin ohitettu aiemmin mainitun mukaisesti. Toiseksi on kuitenkin vuorossa kyseisen tarkasteluajanjakson urheiluromaanien sisällöllinen purkaminen, jonka yhteydessä kirjoitetaan auki teosten hyvää kertomusta heijasteleva sisältö mahdollisimman tarkasti viitekehyksessä esitettyjä teemoja ja alateemoja noudattaen. Kolmantena on sitten vuorossa kyseisen tarkasteluajanjakson yhteenveto, jonka yhteydessä esitetään ensin taulukon avulla teoksissa positiivisesti ja negatiivisesti latautuneet tai kokonaan latautumattomat

viitekehyksen osaset sekä mahdolliset viitekehyksen ulkopuolelta mukaan nousseet seikat. Tämän jälkeen tehdään vielä lyhyt taulukkoon viittaava sanallinen kommentointi kyseisen ajanjakson ”yleistrendeistä” ja siitä, miten ne istuvat aiemmin esitettyyn ajan henkeen sekä sen yhteydessä esille nostettuihin, sinällään ehkä irrallisilta vaikuttaneihin yksityiskohtiin.

5.1. 1910-luvun urheiluromaanit

1910-luvun kohdalla yhteiskunnallisen kontekstin hahmottaminen on siis jätetty erillisenä osana pois allekirjoittaneen voimavarojen vähyydestä johtuen. Kyseinen vuosikymmen otettiin nimittäin mukaan analyysiin aivan viimeisimpänä, kun huomattiin, että suhteellisen vähällä vaivalla saatiin näin jonkinlaiseksi tarkastelun lähtökohdaksi juuri se vuosikymmen, jolta urheiluromaanien taipale alun alkaenkin lähti liikkeelle. Toisaalta 1910-luku putoaa vielä selvästi viitekehysten pohjana toimivaan aikakauteen ja saa näin osittaista taustoitusta aiemmin esitetystä, urheilun hyvää kertomusta määritelleessä luvussa 2. Joitain viittauksia tähän taustaan tehdäänkin tuonnempana 1910-luvun yhteenvedossa.

Jotta ihmettelyn kohteeksi ei jäisi kyseiseltä vuosikymmeneltä tarkasteluun otettavien teosten lukumäärä eli kaksi, voitaneen tässä vaiheessa myös sanoa, että enempää urheiluromaaniksi luettavia teoksia ei vielä 1910-luvun aikana ehtinyt syntyä. Urheilua aiheena tosin sivuttiin monien merkkikirjailijoidenkin teoksissa, omistettiinpa sille joskus omia novelleitaankin, mutta mistään suosikkiaiheesta tuskin voitaneen puhua. Huomioimisen arvoista kuitenkin on, että esim. sellaiset vuosisadan vaihteen tienoilla aloittaneet kirjallisuuden nimimiehet kuin Juhani Aho, Joel Lehtonen ja Maiju Lassila suhtautuivat ”fyysiseen intoiluun” melko epäilevästi, jopa irvailen. (Karonen 1981, 149-150.) Näin ollen ei ehkä ole yllättävää, että vähän samanlaista henkeä on havaittavissa myös kohta tarkasteluun otettavissa Katajan ja Puustisen teoksissa.

Sitä ennen sanottakoon kuitenkin vielä se, että ”Heinärannan olympialaisissa” sen paremminkin kuin ”Hiihtokilpailussakaan” ei selvää päähenkilöä ole oikeastaan havaittavissa, ainakaan sellaisessa muodossa, että siitä yksistään olisi apua hyvän kertomuksen tilaa hahmotettaessa. Näin ollen hienoisena erotuksena muiden

tarkasteluajanjaksojen teoksiin nähden, pyrin 1910-luvun urheiluromaanien kohdalla ottamaan analyysissa sen pirstaloitumisenkin uhalla huomioon myös muita tarinan henkilöitä ihan omillaan, jotta jonkinlainen validi kokonaiskuva hyvästä kertomuksesta saataisiin muodostettua. Tästä johtuen myös johdanto Katajan ja Puustisen teosten tarinaan on hieman pidempi kuin aineistoni myöhempien teosten kohdalla.

5.1.1. Heinärannan olympialaiset (HO)

”Heinärannan olympialaisissa” on alaotsikkonsa mukaisesti kyse nimenomaan kyläkuvauksesta, joka ilmeisen autenttisesti kertoo neitseellisen urheiluinnostuksen saapumisesta pieneen Heinärannan maalaisyhteisöön. Tukholman olympialaiset on käyty ja Suomi juostu maailmankartalle. Eräs sunnuntainen, Hannes Kolehmaisesta lähtenyt kylän miesten jutustelu johtaakin suoranaiseen väittelyyn, jonka tuloksena kaksi heinärantalaista urosta päättää illan tullen ottaa mittaa juoksu-kyvyistään läheiselle maantielle melkein koko kylän saapuessa moista kummastusta ihmettelemään. Kyseisellä mittelöllä onkin kauas kantoisia vaikutuksia. Pian perustetaan Heinärannan Urheiluseura ja päätetään järjestää myös ensimmäiset viralliset kilpailut, murtomaajuoksu, jonka palkintoina on riihikuivaa rahaa. Näihin kilpailuihin ottaa sitten osaa myös kirjan päähenkilö, noin viisikymppinen leskimies Ollin-Mikko, jota kilpailu- ja juoksukärpänen on puraissut kunnolla jo edellä mainittuna sunnuntaina. Ollin-Mikko ei kuitenkaan ole mikään urheilun hyvän kertomuksen sanansaattaja, vaikka joitain kertomuksen palasia häneen liittyikin. Tässä hän ei kuitenkaan eroa kirjan muustakaan sisällöstä, sillä Katajan kuvaus osuu kokonaisuudessaan juuri siihen urheiluinnostukseen, jota hyvä kertomus ei vielä, ainakaan fyysisen ja henkisen kasvatuksen osalta, ole ehtinyt muotoilla juuri lainkaan.

Vaikkei kasvatukselliset seikat siis varsinaisesti mihinkään pääosaan Heinärannan olympialaisten ja Ollin-Mikon kohdalla nousekaan, löytyy tarinasta kuitenkin muutamia huomioimisen arvoisia seikkoja. Fyysisen kasvatuksen osalta esteettisyyden alateema jää täysin vaille katetta, minkäänlaisia viittauksia kehon kauneuteen ei toisin sanoen muodosteta. Ainoat ulkonäköä ja ruumiinrakennetta koskevat huomautukset toimivat lähinnä juoksu-kykyisyyden tai -kyvyttömyyden tunnusmerkkeinä, eikä niidenkään suhteen

kovin loogisesti. Vallesmannin mukaan nimittäin Ollin-Mikkokin on sentään aika poika juoksemaan, vaikka lyhytjalkainen onkin: "Peijakas, kun se vierii kuin kerä..."

Terveyden alateeman kohdalla on Heinärannan olympialaisissa sen sijaan havaittavissa selvä merkki urheilun hyvän kertomuksen varhaisesta kajastuksesta. Tästä kertoo nimittäin jännän maastajuoksukilpailun alkuseremoniat: "Kokoonnuttiin kiven ympärille, ja Kaisan kahvipannu jäi hetkeksi unhoon. Kiven päällä seisoivat metsäherra Romsin ja alkoi puhua... Hän puhui ensin kuinka terveellistä kaikki urheilu on, kuinka se lisää hyvinvointia ja ruumiin vaurautta. Ja sitten selitti hän, mistä asti alkaen nämä juoksukilpailut ovat lähtösini: >Se oli Greekan maalla yks noori mies, kun juoksi Marathonin juoksun...>" Tärkeää on huomata, että puheenpitäjänä on nimenomaan herra, metsäherra tässä tapauksessa, sillä onhan koko Heinärannankin urheilujen virallistuminen seuran ja oikeiden kilpailujen osalta juuri paikkakunnan parempiosuuden ideoimaa. Sitä, miten puhe sitten saavuttaa kuulijansa, ei kertoja sen enempää valota, mutta mitään pohdiskelua se ei ainakaan Ollin-Mikossa herätä. Toisaalta Romsin teesit eivät terveyden osalta vakuuta välttämättä ainakaan urheiluhullutuksia vastustavia Heinärannan "totisia kristittyjä", joista eräs kilpailujen tiimoilta tekemässään valituskirjeessä kuvernöörille löytää jopa terveyden kannalta kielteisen argumentin: "Kysyn onko luvallista, kun Sipillan kylän Sääreläispoikakin sairasti (kilpailujen jälkeen) jalkaansa monta päivää..."

Suorituskyvyltään Ollin-Mikko on ollut jo nuoruudessaan maineikas. Juoksujalkaa ovat taittuneet uskomattomalta kuulostavat riiret lähikyliin ja onpahan hän vielä ystävänsä Hietalan Salkon kanssa ottanut jalkapelillä kiinni kuuluisan suurrosvo Mattsoninkin, seikka joka ei ota unohtuakseen vallesmannin muistista, Ollin-Mikon muistista nyt puhumattakaan. Joka tapauksessa kunto tuntuu paranevan entisestään, kun Ollin-Mikko intoutuu, salaapäiten tosin, trimmaamaan itseään harjoituslenkeillä tulevaa maastajuoksukilpailua varten. Joka tapauksessa kilpailupäivän vihdoin koittaessa hän pesee kuitenkin koko porukan, vaikka mukana ovat niin oman kylän nuoret ja vanhemmatkin miehet kuin myös Savukylän pojat ja heidän ehdoton ykköstykkinsä Mäkinien Vihtori, joka on jo joissain kilpailuissa monta palkintoakin juossut. Kaiken kaikkiaan siis vähintään kiitettävä suoritus melko iäkkäältä sankariltamme, varsinkin kun vielä hänen askeleensaakin on erään hevostiehenä tunnetun katsojan mukaan niin nopea, ettei silmäkään eroita.

Unohtaa ei sovi myöskään melkoisesta juoksukoneesta kertovia kielikuvia: "Oravana kiersi hän Virnemäen pihan, pyyhälsi kuin varjo Apunlaaksoon ja oikaisi siitä suoraan Erkintarhaa kohti. Hän kuuli huutoja ja nimeään mainittavan, mutta nuolena hyppäsi hän kiveltä kivelle, jalka varmana ja vielä jänteissä... ja tomahti kuin pyssyn suusta ison kiven viereen Erkintarhaan." Liioittelua, ironiaa vai merkki urheiluharrastuksen vihreydestä? Tulkintani mukaan näitä kaikkia kolmea.

Kovin on hatara urheilun hyvä kertomus Heinärannan olympialaisten kohdalla myös henkisen kasvatuksen osalta. Kurin suhteen esiin nousee vain kaksi seikkaa ja molemmat nimenomaan hyvän kertomuksen vastaisesti. Ollin-Mikko, samoiten kun monet muutkin kilpailuihin osallistuvat, on ensinnäkin tupakkamiehiä eikä edes intoutuminen "urheiluharrastuksen" pariin saa häntä lopettamaan piipunpoltoa ainakaan vielä kirjan tapahtumien aikana. Tosin eipä tupakoinnin haitoista tietoisia ole ilmeisesti vielä maastajuoksukilpailun organisoinnista vastanneet herratkaan, ei edes metsäherra Roms, sillä kaikille maaliintulijoille tarjolla on vehnäskahvien lisäksi myös sikari, jos vain polttaa haluaa. Toiseksi Ollin-Mikko ei mahdu hyvän kertomuksen raameihin kielenkäytönkään suhteen, sillä hänen suuhunsa sopivat paikoitellen myös kirosanat.

Yhä edelleen sama holtiton linja jatkuu myös hyvän kertomuksen mukaisten luonteenpiirteiden kohdalla. Jonkinlaisesta sisukkuudesta Ollin-Mikon kohdalla kertoo kyllä hänen loppukirinsä, jossa hän ponnistaen kaikin voimin tukka pystyssä ja silmät renkaina painaa kuin henkensä kaupalla ja onnistuu pitämään takanaan jopa Mäkinien Vihtorin varmistaen itselleen näin kilpailun ykkössijan. Mitään suurta hehkutusta Ollin-Mikon "sisunnäyte" ei kuitenkaan osakseen saa, eikä sisua sinänsä sanana missään vaiheessa mainita. Selvemmin pisteet kotiinsa Ollin-Mikko saa hyvän kertomuksen tematisoijilta sen sijaan päättäväisyyden osalta, jos päättäväisyydellä tässä kohtaa voidaan tarkoittaa jonkinlaista suunnitelmallisuutta tai jopa määrätietoisuutta. Näin siksi, että muutamien muiden kylän miesten tapaan Ollin-Mikko on yhdessä Hietalan Salkon kanssa ostanut kilpailupäivän aamupalakseen pari kananmunaa, kun on jossain kerta kuullut niiden avulla juoksun kulkevan paremmin kuin perinteisen piimän voimalla. Vielä suurempaa suunnitelmallisuutta Ollin-Mikko esittää kilpailutaktiikkansa suhteen. Hän on nimittäin jo etukäteen, saatuaan tietää lopullisen juoksureitin, käynyt puukolla merkkäämassa itselleen

kiertopolun ohi virallisen taipaleen pahimman kohdan. Tätä kiertoreittiä hyväksi käyttämällä hän sitten itse kilpailussa saavuttaakin merkittävän hyödyn muihin juoksijoihin nähden.

Ollin-Mikon kiertoreitin kautta onkin hyvä nostaa esille se seikka, että pieni huijaus tai virallisten sääntöjen kiertäminen ei Heinärannan urheilumittelöissä ole niin kovin tuomittavaa. Tempustaan Ollin-Mikko ei saa nuhteita edes yleisen lain edustajalta, vallesmannilta, joka päinvastoin pitää hänen nokkeluuttaan vallan mainiona, luvaten tosin olla paljastamatta tuota tuolloin vielä toisille katsojille tuntematonta, kilpailun ratkaisutta "taktista siirtoa". Samaa henkeä kielii niin ikään tapa, jolla kaikki kilpailuun osallistujat rynnivät reitin käännepisteeseen ja sieltä takaisin kohti maalia; kun tie kierrettävänä olevalle lipulle on reittimerkkejä seuraten noin satakuntametriä pitempi, päättävät juoksijat kuin automaattisesta sopimuksesta oikaista ennen kääntopistettä ja sen jälleen suoraan ohra- ja perunapellon poikki. Menoa ei tällöin pidättele edes kyseisen viljelyksen omistava isäntä, vaikka hän uhkaavan näköisesti portaillaan kirkkaan kirveen kanssa huitookin ja uhkaa toimittaa linnaan koko poppoon. Kun vielä lopuksi huomioidaan, ettei edes varaslähdöllä ainakaan koko Heinärannan urheiluvillityksen käynnistäneessä, edellä mainitussa sunnuntaisessa kaksintaistelussakaan ollut paljoa merkitystä, lienee oikeudenmukaista sanoa, että reiluus ja rehellisyys ovat heinärantalaisille urheilun osalta vielä kovin horjuvia käsitteitä. Niinpä myös tämä seikka kertoo osaltaan koko urheiluinnostuksen vihreydestä ja siitä viattomuudesta, jota mitkään kovin viralliset säännöt ja normit eivät vielä ole päässeet pilaamaan.

Samaa viattomuutta uhkuu myös heinärantalaisten urheiluhullutuksistaan saama ilo. Yleisesti kirjan kaksi kilpailullista tapahtumaa herättävät niihin osallistuvissa kyläläisissä ainoastaan riemuntunteita ja varsinkin jälkimmäinen, itse virallinen maastajuoksu, painuu kertojan mukaan kyläläisten mieliin lähtemättömästi. Laadultaan ilo on ennen kaikkea uutuuden villitystä ja karnevalistista riemua, jossa jo pelkkä ajatus aikuisten miesten kilvoittelusta, sen näkemisestä puhumattakaan, herättää niin katsojissa kuin kilpailijoissakin suunnatonta mielenkiintoa ja ihmetystä. Karnevalismista kertookin se, että kilpailujen seuraamiseen kuuluu hurraahuutojen ja kannustusten lisäksi olennaisena osana rehellinen nauru, jota varten itse kilpailureittikin on suunniteltu mahdollisimman vaikeaksi

lukuisten kaatumisien ja kompastelemisten toivossa. Mitä sitten tulee Ollin-Mikon liikunnaniloon, muistuttaa se pääpiirteiltään juuri mainittua karnevalistista henkeä, joskin hänen oma osallistumisensa juoksuun varsinaisena kilpailijana tuo siihen myös oman lisänsä. Ollin-Mikko nimittäin nauttii suuresti kilpailun tuomasta mahdollisuudesta mitata omia kykyjään, mahdollisuudesta voittaa. Mitään psykofyysisiä hyvänolon tunteita hänen juoksusuorituksiensa yhteydessä ei paljastu, vaan se on nimenomaan kilpailemisen tuoma jännite, joka häntä viehättää ja joka häntä etukäteen öisinkin oikein valvottaa.

“Ennen oli mies se, joka parhaiten työhön pystyi, - joka enimmänsä kuokkia kerkisi, - joka levähtämättä ja selkäänsä oikaisematta pisimmän aikaa jaksoi niittää tai ojaa kaivaa, - se oli mies, ja sille kunnia annettiin eikä juoksijoille, joilla ei juostessaan mitään valmistu...” Tämä on se kynnyks, jonka yli ainakin kylän vanhempien miesten, Ollin-Mikko mukaan lukien, on hypättävä ennen kuin urheiluinnotus lopulta valtaa heidänkin sydämensä. Kaiken kaikkiaan kynnyks ei kuitenkaan tunnu heidän kohdallaan olevan kovin korkea. Kun kylän nuoremmat miehet haastavat iäkkäämmän sukupolven vähättelemällä vanhojen partojen legendoiksi muodostuneita voimainnäyttöjä uskomattomine riiujuoksuineen kaikkineen, on selvää, että suuria sanoja ja kunniaa lähdetään mittaamaan kilpasille. Täytyyhän kuitenkin näyttää, että nuoret pystytään lyömään myös näiden omissa mitteloissa, näiden omin säännöin. Näistä lähtökohdista ponnistaa myös Ollin-Mikko ja mitä hedelmällisimmin tuloksin. Elokuisen maastujuoksun jälkeen hän on sekä pienoinen urheilusankari että maineikas suurrosvo Mattsonin kiinniottaja, jonka juoksijan lahjoja ainakaan kukaan heinärintalainen ei voi enää vähätellä. Eikä Ollin-Mikon hymyä hyydytä myöskään kilpailusta saatu palkinto: “Juhlallinen ja unhoittumaton oli hetki, kun vallesmanni punaisesta lompakostaan puhtaita, taittamattomia seteleitä palkintoina jakoi, ja jokaiselle oli hänellä ystävällinen ja kehoittava sana lausuttavana...” Sankaruuteen liittyen on kuitenkin tärkeää huomata myös se, että vaikka Ollin-Mikko lukeutuukin sielultaan kylän innokkaimpiin urheilumiehiin, pyrkii hän viimeiseen asti kiistämään halunsa osallistua Heinärannan “viralliseen” juoksukilpailuun. Kyse voi tietysti olla jonkinlaisesta taktisesta peittelystä, mutta siihen liittyy varmasti myös paljon häveliäisyyttä. Ehkä aikamiehen ei sittenkään ole kovin sovelias lähteä varta vasten juoksemaan palkintojen perässä turhamaisissa nuorukaisten kilpariennoissa.

Vaikka urheilusankaruudessa Ollin-Mikon kohdalla onkin lopulta kyse ennen kaikkea henkilökohtaisesta glooriasta, sisältää Heinärannan olympialaiset vanhat-nuoret - vastakkainasettelun lisäksi jo aavistuksia urheilumenestyksen kytkemisestä suurempaan viiteryhmään, omaan kyläyhteisöön. Paikalliseen Tunturi-lehteen ilmeisesti päätyvässä kilpailuselostuksessaan opettaja Jatko uumoilee jo lähitulevaisuudessa Heinärannaltakin löytyvän “maailmanmainioita” juoksijoita, “Sillä tämänpäiväiset tulokset jo osaltaan osoittavat, että Heinärannalla on juoksulahjaista kansaa...” Erityisen hellyttäviksi tällaiset toiveet tekee varsinkin se, ettei kovin omalaatuinen juoksumaasto ja -reitti vielä kovin vertailukelpoista pohjaa anna, vaikka juoksijoiden vauhti hevosties Artturi Jänetsvaaran vakuutuksen mukaan erinomaisen nopeaa onkin. Varsinkaan kun mitään muualla juostuja vertailuaikoja ei oikeastaan kenelläkään kilpailun järjestämiseen osallistuneilla, eikä näin myöskään herra Jatolla, ilmoiteta olevan. Joka tapauksessa uskon puutteesta ei heinärantalaisia voi syyttää, sillä kylän vanhempien miesten mielestä löytyisi paikkakunnan juoksijakaartista varmasti vastusta itse Kolehmaisellekin.

5.1.2. Hiihtokilpailu (HK)

Juudas Puustisen ”Hiihtokilpailu” kertoo nimensä mukaisesti tarinan pienen maalaiskaupunki Pihkasalmen ensimmäisestä hiihtokilpailusta. Urheilun hyvän kertomuksen kannalta Puustisen teos edustaa ”Heinärannan olympialaisiin” verrattuna jo hieman määrätietoisempaa liikuntakulttuuria, ainakin kilpailun järjestäjien yhteiskunnallisten tavoitteiden näkökulmasta. Mikään tosikkomainen tapahtuma ei Pihkasalmessa järjestettävä kansallinen hiihtokilpailu kuitenkaan ole. Mukaan mahtuu jos jonkinlaisia yrittäjiä mitä erilaisimpine välineineen, eikä hyvä kertomus kovin johdonmukaista empiiristä todistusaineistoa sekalaisesta osallistujajoukosta vielä kykene suodattamaan. Merkit ovat kuitenkin selvät. Kaikki lähtee nimittäin liikkeelle paikkakunnan lyseoon kaunokirjoituksen ja voimistelun opettajaksi saapuneesta maisteri Pekka Teräksestä, jonka aloitteesta perustetaan ensin Pihkasalmen Hiihtoseura ja päätetään tuota pikaa laittaa toimeen myös kyseiset kansalliset hiihtokilpailut seuran kehityksen ja tulevaisuuden takaamiseksi. Teräs toimiikin urheilun hyvän kertomuksen eksplisiittisenä tematisoijana ja saa näin osansa analyysissäni, vaikkei itse kilpailuun osaa otakaan.

Kilpailevana päähenkilönä toimii puolestaan Pihkasalmen läheisestä maalaispitäjä Viitasyrjästä kotoisin oleva työtön suutari Heikki Kanerva, jonka innostamana hiihtokilpailuihin ja niiden ohessa pidettävään suksinäyttelyyn osallistuu kotitalon miehistä myös hänen serkkupoikansa Antti ja Ville sekä setä-Moses.

Heti aluksi on koko Hiihtokilpailu-teoksen pohjaksi syytä asettaa maisteri Teräksen teesit ja esimerkillisyys. Hänen mukaansahan urheilussa on kyse ennen kaikkea kansan isänmaallisesta kasvatus- ja kehitystyöstä, jonka voimin varsinkin ongelmia aiheuttavaa nuorisoa voidaan estää sekä turmelemasta itseään että häiritsemästä yleistä hyvää elämää. Nurkissa nyhjäämisen tai raitilla mellastamisen sijasta urheilu tarjoaa nimittäin jotain rivakkaa tekemistä, joka varsinkin Teräksen kaltaiselle reippaalle ja tarmokkaalle toiminnanmiehelle on Pihkasalmen muuten niin kovin tylsässä kaupungissa oikeastaan ainoa todellinen ajamisen arvoinen aate. Tätä aatettaan maisterimme lähteekin sitten ajamaan omalla järkähtämättömällä ja sisukkaalla tavallaan osoittaen esimerkillään myös muita urheilun hyvän kertomuksen ominaisuuksia. Teräs ei nimittäin pidä paikallisen Seurahuoneen kaltaisista “viihdytyksen tyyssijoista”, päinvastoin ne ovat hänestä suorastaan vastenmielisiä. Yllättävää ei näin ole myöskään se, ettei Teräs koske alkoholiin, vaikka sitä hänelle tarjotaankin. Teräkselle kun urheilussa on jo ihan riittävästi nautintoa ja päihdettä. Käytännössä tämä näkyy varsinkin kilpailupäivän kisahumussa, jossa Teräs liikkuu hyväntuulisena, nauraen, ilakoiden ja jutustellen. Syytä onkin, sillä hiihtokilpailuista on hänen ansiostaan muodostunut koko kaupunkia yhdistävä tekijä, jonka valmisteluihin ovat ottaneet osaa kaikki kynnelle kykenevät ja jonka johdosta myös muuten kiivaat poliittiset kiistat valkoisten ja punaisten välillä on hetkesi unohdettu. Kun hiihtokilpailut vielä kaiken kaikkiaan ohjaavat koko Pihkasalmen ja sen lähiseutujen hiihtourheilun aivan uusille urille, voi Teräs olla käsiensä jälkiin todella tyytyväinen. Urheilun hyvä kertomus on saanut jalkansa oven väliin, vaikkei se kilpailijoiden kirjavaa joukkoa ainakaan käytännön tasolla ole vielä pystynyt muuttamaan. Joka tapauksessa Teräs on Hiihtokilpailu-teoksessa siis selvä hyvän kertomuksen sanansaattaja.

Teräksen teesit tekevät vaikutuksen myös kirjamme toiseen merkittävään henkilöön Heikkiin, joka kuulee maisterin ajatuksia hiihtokilpailujen palkintojakotilaisuudessa: “ – Paikalleen sanoi, aivan rikulleen joka sanan... tuota samaa olen minäkin usein ajatellut, - ja

Heikki oli haltioissaan Teräksen puheesta.” Mieli on siis altis, mutta käytännössä Heikki edustaa urheilun hyvää kertomusta vain osin, kaikkein vähiten fyysisen kasvatuksen osalta. Urheilun vaikutukset kehon esteettisyyteen ohitetaan Heikin ja kirjan muunkin sisällön osalta täysin. Urheilun yhteyksistä terveyteen on sen sijaan Heikillä ja hänen kotitilansa Hepomäen miehillä jo jonkinlainen kalpea aavistus. Ennen kilpailua Hepomäen lammen jäällä tapahtuvia hiihtolenkkejä selitellään nimittäin naapurin uskovaiselle vaarille Heikin lääkäriltä saamalla määräyksellä, jonka mukaan Heikin tulee hoitaa suutarintyössään painautunutta ruumistaan juuri hiihdon avulla. Pienenä, mutta tärkeänä välihuomautuksena on tosin huomautettava, ettei selitys vakuuta vaaria ja hänen vanhoja uskomuksiaan: “ – Luulisi tuon ruumiin muutenkin rustautuvan, hieroen ja kupaten... Kaiken vahingon varalta vaari kuitenkin pisteli Karilan rantamalla ladun alle pohjapäleistä punaisella langalla sitomiaan ristejä, sillä kovaonni sen tiesi, vaikka verkkovedet pilaisi mokoma hullujen lammenkierto.”

Joka tapauksessa Hepomäen miesten hullutuksessa on siis kyse harjoittelusta, jonka tuloksena, suorituskyvyn teemaa sivuten, varsinkin serkkupojat Antti ja Ville kehittyvät muutamassa kuukaudessa “sivuiltaan sitkeiksi” hiihtäjiksi. Samaa vaikutusta harjoittelulla ei tosin ole Heikkiin, joka itse kilpailussa joutuu keskeyttämään jo viidentoista kilometrin jälkeen.

Henkisen kasvatuksen kurin alateemasta Heikin persoona heijastelee vain yhtä ominaisuutta ja vieläpä urheilun hyvän kertomuksen vastaisesti. Heikin luonto on nimittäin herkkä kahahtamaan häneen itseensä osuneista ivailevista kommentteista, varsinkin silloin kun hän ei kykene tuohon ivailuun jollain nokkelalla tavalla vastaamaan. Mistään riidan haastamisesta ei tosin ole kysymys, eikä siihen ainakaan kilpailujen aikana Pihkasalmessa mahdollisuutta yleisesti ottaen olisikaan. Näin siksi, että ulkoinen kuri ja järjestys ovat kisaisännille olennainen osa onnistunutta urheilutapahtumaa, jopa suoranainen kunniakysymys, josta huolehtivat erään sotaväen kapteenin ja viskaalin lisäksi myös neljä ylimääräistä, pelkästään kilpailuja varten pestattua poliisimiestä.

Urheilun hyvän kertomuksen mukaisista miehisistä luonteenpiirteistä toteutuu Heikissä ainakin tarmo ja reippaus. Helsingissä asuneena “maailmanmiehenä” hän ei

luonnollisestikaan arastele maalaisserkkujensa tavoin Pihkasalmessa, vaan on vieraiden ihmisten keskellä kuin kotonaan. Tätä ominaisuutta Heikissä ihastelee varsinkin Antti, joka Seurahuoneella tapahtuneen ilmoittautumisen jälkeen toteaa tästä Hepomäen poppoon henkisestä johtajasta seuraavaa: “ – On se tuo Heikki aika poika, herrainkin kanssa juttelee melkein kuin vertaistensa; ei minulla vaan olisi luontoa.” Toinen Heikin miehinen luonteenpiirre on päättäväisyys, jos sillä tässäkin yhteydessä tarkoitetaan nimenomaan urheilusuoritukseen liittyvää suunnitelmallisuutta ja määrätietoisuutta. Hänelle ovat tuttuja kaikki suoritusta edistävät konstit kilpailupäivän aamuna nautituista kanamunista oikeanlaisten hiihtovälineiden kautta aina energiaa säästäviin ja nopeisiin hiihtotyyleihin saakka. Tarinan aikana Heikistä muodostuukin käytännössä serkkupoikiensa valmentaja, jonka omat kyvyt eivät siis riitä kilpailussa edes maaliin saakka.

Sitä paremmin suorituksessaan onnistuvat kuitenkin Antti ja Ville, edellisen saavuttaessa kilpailun toisen sijan ja jälkimmäisen ollessa kuudes. Puustisen teoksessa mukana oleva sisunnäytekin jää näin serkkupojista paremman varaan, kun Antti vielä sauvan katkeamisenkin jälkeen rutistaa veljeltään Villeltä saamallaan lainasauvalla ohi toisen kuuluisan pohjalaisen: “Mutta kiinni hänen se vaan pitää saada, pitää, vaikka lavat repeäisivät, ja Antti puri hammasta, puri, potki jaloillaan ja tyrkki hartiavoimin.” Samalla sauvanluovuttaminen on Villeltä osoitus hyvän kertomuksen mukaisesta epäitsekkyudestä ja urheiluhengestä. Tämän reilun urheiluhengen vastaiseksi osoittautuu sen sijaan ainakin osittain Heikin selittelyt kilpailun keskeyttämistä koskeviin uteluihin. Vaikka kyse onkin mitä ilmeisemmin kivuliaasta pistoksesta, kyseenalaistaa kertoja Heikin selityksen viitaten pilke silmäkulmassa mm. “laiskansuonen pakotukseen”.

Minkä laatuista on sitten Heikin ja Hepomäen muiden miesten hiihtelyistään saama ilo? Tulkintani mukaan se on ennen kaikkea uutuuden villitystä. Keskeinen elementti on nimenomaan kilpailu, joka toimii koko hiihtoharrastuksen sytykkeenä Hepomäessä. Serkkupojille kosketus kilpaurheiluun on nimittäin ensimmäinen eikä Heikkikään maailmaa nähneenä miehenä ole ehtinyt tutustumaan moiseen kuin vasta pari kertaa. Niinpä kilpailutapahtumassa on jo sinällään jotain, jonka kokeminen omin silmin, korvin ja tuntein tuntuu etukäteenkin jännittävältä. Näiltä osin kuvaavaa onkin hetki, jolloin Heikki ensi kertaa Hepomäen tuvanpenkillä ottaa hiihtokilpailut puheenaiheeksi lukemalla niitä

koskevan lehti-ilmoituksen: “Reipas, kiehtova kirjoitus tekikin syvän vaikutuksen, varsinkin setä-Moosekseen ja poikiin: setä-Moses kiskoi visakoppaisesta piipustaan savuja kuin vihassa, Villen kourat puristuivat nyrkkiin, ja Antti tunki kuin salaperäisen voiman tunkeutuvan läpi joka jäsenen. Heikki oli itsekin intoutunut lukiessaan, ääni kovenut kovenemistaan ja vauhti kiihtynyt. Päästyään loppuun paiskasi hän sanoman pöytään, kimmahti seisaalleen ja kuni jatkoksi kiljaisi: - Siinä on miehen puhetta alusta loppuun! – Joka sana paikallaan, - vakuutti setä-Moseskin.” Ilon suhteen mukaan liittyy eittämättä myös kiehtova mahdollisuus omien voimien mittaamiseen ja vertaamisen muihin nähden, Heikin myöhempien juttujen valossa vihdoinkin sankaruuskin. Mitään psykofyysisiä hyvinvointitunteita ei sen sijaan urheilusuoritusten yhteydessä tai niiden vaikutuksesta esiinny.

Ilon osalta on Puustisen teoksesta nostettava esille vielä yksi seikka, karnevalistisuus. Vaikkei Heikki ja Hepomäen muutkaan miehet ole kilpailuissa mukana kovin ryppyotsaisin ilmein, löytyy kilpailijoiden joukosta myös todellisia elämäntaustakelijoita, jotka hiihtävät vain niin kauan kuin siltä tuntuu. Tässä mielessä hilpeä on varsinkin kertojan “hehkuttama” esimerkki Pihkasalmen omista toivoista, maisteri Sarvelasta, suutari Kämäristä ja kauppias Lindströmistä. Kun kolmikko 15 kilometriä pitkällä ensi kierroksellaan törmää järven jäällä jo muutaman kilometrin hiihdon jälkeen vastaantuleviin kärkimiehiin, heittäytyvät he lumihangelle selälleen ja mielestään tauon ansainneina laittavat vielä tupakaksikin tuumien samalla: “Ehken pyörrämme tästä takaisin ja käymme lopun kolmeen mieheen joskus toiste suorittamassa – ehdotti Magnus-herra (Lindström). – Tai jätämme tykkänään ensi talveen, vaikka ei minulla ole sitäkään vastaan, jos vielä tämänkin kelin aikana, - arveli puolestaan Kämäri.” Niinpä Pihkasalmen omat uroot päättävätkin jäiden sulamisen pelossa kääntää suksensa takaisin kohti kaupunkia heti hermosavut vedettyään, vaikka toisaalta jäiden lähdön jälkeen laivalla olisi vieläkin mukavampi kulkea. Kaiken kaikkiaan karnevalistisuus ei edellä mainitun ja lapsille järjestetyn mäenlaskukilpailun lisäksi yllä enää aivan samalle tasolle ”Heinäranan olympialaisten” kanssa, vaan yleisilmeeltään Puustisen teos on tässä suhteessa jo ilossaankin hieman “vakavampi”. Urheilun hyvä kertomus viitekehysten tarkoittamassa muodossa on yhä lähempänä.

Sankaruuden osalta on Hepomäen miesten matkassa kaikki egoistiset eväät. Ensinnäkin heti kirjan alkuosassa, Heikin saavuttua kotimaisemiin syntyy hänen ja setä-Mooseksen välille kiista haapaveteläisen ja viitasyrjäläisen suksimallin paremmuudesta ja kun asiasta ei puhehin selvitä, lähdetään suksista ja miehestä ottamaan mittaa aiemmin mainitun lammen jäälle. Kisailuhenkeä siis tarpeen tulleen löytyy, jos haasteita vain kuvaan ilmestyy. Toiseksi pelissä on hiihtokilpailujen osalta myös taloudelliset panokset. Kilpailujen uutuuden viehätysten lisäksi toinen merkittävä syy osanottopäätökselle on ”Heinärannan olympialaisten” tavoin rahapalkinnot, joilla serkkupoikien isän mukaan ostelisi jo hevosiakin. Palkintojen myötä rahaa sitten pojille tuleekin eikä tyhjätaskuksi jää myöskään setä-Moose, jonka volemat sukset voittavat suksinäyttelyssä ensi palkinnon ja tekevät sen jälkeen kauppaansa uskomattomaan hintaan 12 mk/pari. Kolmanneksi Hepomäen miesten sydänalaa kutkuttelee kivasti myös Heikin Pihkasalmessa kilpailua edeltävänä päivänä antama evästys urheilun merkityksestä miehen yleiselle arvolle tässä maailmassa: ”Mutta toisekseen, olenpa senkin merkille pannut, ettei suutarille, olipahan sitten siellä tai täällä, korkeallekaan hattua kohoteta, jollei tuohon liity jotain lisäsärvintä, vaikka hiihtäjä esimerkiksi. Kas, jopa silloin arvo kimmahdi pykälän korkeammalle, ja herrasmiehetkin jo juttusille ryhtyvät.” Loppujen lopuksi kohotetta sosiaalisen hierarkian portaissa saa koko Hepomäen poppoo, kun Heikkikin saa erityisen kunniapalkinnon Pihkasalmen seutukunnan hiihtourheilun eteen tekemästään työstä.

Hepomäen miesten sankaruuteen liittyy olennaisena osana myöhemmissäkin kirjoissa esiin nouseva vaatimattomuus, jota Puustisen kirjan kohdalla on ehkä parempi kuvata vielä suoranaiseksi häveliäisyydeksi. Näin siksi, että Hepomäen miehet pyrkivät kätkemään kilpailuintonsa parhaansa mukaan kaikilta ulkopuolisilta, niin naapureilta kuin jokaiselta Pihkasalmeen vievän reittinsä varrella vastaan tulevalta ihmiseltäkin. Erityisen varuillaan on setä-Moose, joka kiteyttää puheena olevan aiheen suostuessaan Heikin yllytykseen suksinäyttelyyn osallistumisesta: ”Muutaman päivän asiata haudottuaan olikin setä-Moose ilmaissut suostumuksensa, mutta samalla varoittanut poikia ankarasti kenellekään hisahtamasta puolellakaan sanalla, että tässä muka aikoi palkinnoille päästä ja muuta senpäiväistä pullistella.”

Sankaruuden osalta on mainittava lopuksi vielä se seikka, että Pihkasalmessa esiintyy myös aavistuksia sankaruuden liittämistä oman kaupunkiyhteisön maineeseen. Paikallisessa sanomalehdessä nimittäin kehoitettiin pihkasalmelaisia tekemään kaikkensa, että edes joku palkinto jäisi myös kotikaupunkiin. Eikä kehoitus suinkaan "langennut tien oheen", sillä pihkasalmelaiset valtasi saman tien suuri hiihto- ja harjoitteluinto, vaikkei edes kaupungin edellä mainittu kärkitrio kunnonajoituksessaan lopulta aivan onnistunutkaan.

5.1.3. Hetket ennen hyvää kertomusta

Taulukossa 1 on koottu yhteen kahden edellä puretun teoksen kuvaama hyvä kertomus systemaattisessa pähkinänkuoressa. Vasemmassa laidassa olevat viitekehyksen osat on listattu ylhäältä alaspäin luettaessa siten, että ensin on vuorossa fyysisen kasvatuksen, sen jälkeen henkisen kasvatuksen ja pohjimmaisena sankaruuden alateemat. Henkisen kasvatuksen alateemoja kuri, luonne ja ilo ei tosin ole erikseen nimetty, vaan ne on esitetty niin ikään ylhäältä alaspäin luettuna juuri mainitussa järjestyksessä ja jo suoraan erilaisiin ominaisuuksiinsa eriteltyinä. Kunkin teeman ja samalla myös alateeman välistä rajaa taulukossa merkitsee katkoviivalla täytetty rivi.

Itse hyvän kertomuksen toteutumista indikoivat sarakemerkinnät ovat puolestaan seuraavat. +-merkillä täytetty solu tarkoittaa, että kyseinen alateema tai alateeman ominaisuus on ilmennyt kyseisessä teoksessa hyvän kertomuksen mukaisesti. Viitekehysten ulkopuolelta mahdollisesti esiin nousseiden ominaisuuksien, jotka taulukossa on kirjoitettu kursivoituina, kohdalla +-merkki tarkoittaa luonnollisesti sitä, että kyseinen piirre on kyseisestä teoksesta löytynyt. - -merkillä täytetty solu puolestaan tarkoittaa, että kyseinen alateema tai alateeman ominaisuus on ilmennyt kyseisessä teoksessa hyvän kertomuksen vastaisesti. Näiden kahden yhdistelmä, +/- -merkintä, tarkoittaa taas sitä, että kyseisessä teoksessa kyseinen alateema tai alateeman ominaisuus esiintyy sekä hyvän kertomuksen mukaisesti että sen vastaisesti. Tyhjä solu jonkin alateeman tai alateeman ominaisuuden kohdalla sen sijaan tarkoittaa, ettei kyseiseen alateemaan tai alateeman ominaisuuteen ole löydettävissä kyseisestä teoksesta minkäänlaista sisältöä, ei hyvän kertomuksen mukaista eikä sen vastaista. On kuitenkin tärkeätä huomata, että kurin alateemassa esiintyvien

väkivallan ja vihan ominaisuuksien kohdalla tyhjä solu on luettava joka tapauksessa hyvän kertomuksen mukaiseksi toteumaksi, vaikka kyseisiin ominaisuuksiin ei kyseisessä teoksessa siis minkäänlaista eksplisiittistä kantaa olisi otettukaan. Tyhjän solun käyttäminen tässä yhteydessä johtuukin lopulta siitä, että +-merkin käyttö kyseisten ominaisuuksien hyvän kertomuksen mukaisessa toteutumisessa saattaisi helposti synnyttää juuri päinvastaisen mielikuvan.

Joka tapauksessa kaikki edellä mainitut taulukointia koskevat huomautukset pätevät myös kaikkien tuonnempana esiintyvien samankaltaisten taulukoiden yhteydessä.

Taulukko 1. 1910-luvun urheiluromaanit hyvän kertomuksen viitekehystä vasten heijastettuna.

	HO	HK
Terveys	+	+
Suorituskyky	+	+
Esteettisyys		
.....
Itsekontrolli		+
Säännölliset elämänt.		+
Nautintoaineet	-	+/-
Kielenkäyttö	-	+
Siveellisyys		
Väkivalta		
Viha		-
.....
Tahto		
Päätäväisyys	+	+
Tarmo/reippaus		+
Sisu	+	+
Rohkeus		
Rehtiys	-	+/-
Rehellisyys	-	
Epäitsekkyys		+
.....
Hyvinvointi		
Kilpaileminen	+	+
Ilma- ja toveripiiri	+	+
Karnevalismi	+	+
.....
Egoismi	+	+
Yhteisö	+	+
Yhteiskunta		
Vaatimattomuus	+	+
Raha	+	+

Kuten Taulukosta 1 näkyy, on 1910-luvun kahdessa urheiluromaanissamme havaittavissa joitain merkkejä urheilun hyvästä kertomuksesta, mutta mikään yhtenäinen tai täydellinen niiden luoma kuva ei hyvän kertomuksen kannalta kuitenkaan ole. Fyysisen kasvatuksen osalta yhtäläisyyksiä löytyy sekä terveyden että suorituskyvyn osalta, mutta rehellisyyden nimissä on niitä ehkä sittenkin pidettävänä vasta kalpeina aavistuksina hyvän kertomuksen sanomasta. Henkisen kasvatuksen kohdalla mitään yhtenäistä kuvaa ei löydy ainakaan kurin alateemasta. Luonteen alateemasta sen sijaan pistää esiin yhtenäisinä ominaisuuksina sekä päättäväisyys ja sisu, joskin myös näiden kohdalla puhe aavistusten kalpeudesta ei varmastikaan ole liioiteltua. Ilon alateeman kohdalla puolestaan yhteistä 1910-luvun teoksille on paitsi kilpailemisen suoma nautinto myös viitekehysten ulkopuolelta uutena piirteenä mukaan tuleva karnevalistisuus. Kaikkein yhtenäisin teoksien luoma kuva on kuitenkin ehkä vasta sankaruuden teemassa, jossa korostuu henkilökohtainen kunnianhimo ja rahapalkinnot sekä näiden vastakohtana vaatimattomuutta, jota tässä yhteydessä voisi kutsua jopa häveliäisyydeksi. Joka tapauksessa molempien teoksia yhdistää lopulta myös sankaruuden heikohko liittäminen yhteisöllisiin viiteryhmiin.

Edellä mainitun lisäksi 1910-luvun romaaneistamme kannattaa nostaa esiin vielä muutama mielenkiintoinen yksityiskohta. Ensinnäkin on hyvä huomata ensipainosten julkaisuajankohdat. Vuodet 1914 (Heinärannan olympialaiset) ja 1917 (Hiihtokilpailu) rajaavat nimittäin juuri sen ajanjakson jolloin Tahko Pihkala kiersi SVUL:n urheilukonsulenttina levittämässä urheilun jaloa sanomaa ympäri Suomen maata. Mene ja tiedä, vaikka Pihkalan reitille olisi ehkä osunut, jossei nyt aivan Heinärannan kylä tai Pihkasalmen maalaiskaupunki, niin ainakin Väinö Katajan tai Juudas Puustisen kotipaikkakunta.

Toiseksi, edelliseen liittyen, pistää silmään myös teoksien kilpailutapahtumien järjestämisestä vastaavat tahot. Niin Heinärannassa kuin Pihkasalmessakin virallisten kilpailujen taustalla on nimittäin paikkakunnan parempiosaiset unohtamatta opettajakuntaa, joka olikin yksi Pihkalan agitaatiotyön tärkeimmistä kohderyhmistä. Tutkielmani aiheen kannalta merkittävää on myös se, että urheilun hyvä kertomuksen retoriikka on tavoittanut ensin juuri herraosaston, joka sitten pyrkii saattamaan viestiä eteenpäin tavallisen rahvaan keskuuteen.

Kolmanneksi, yhä edelleen samassa aiemmin esitetyssä aihepiirissä pysyen, huomioimisen arvoisia ovat ne pienehköt esteet, joita urheiluhullutuksilla on ollut kierrettävinään maaseutuyhteisöissä. Molemmissa romaaneissammehan esiintyy paitsi kristittyjen epäluuloja moista toimintaa kohtaan myös urheilukärpästen puremien päähenkilöiden tuntemaa häveliäisyyttä turhamaisena pidetystä kilpailuvietistään ja sen mahdollisista hedelmistä. Juuri tällaisten epäluulojen voittamiseksi on varmasti Pihkalakin joutunut laittamaan parastaan nostaen hyvästä kertomuksesta esille sen ylevimmät ja siveellisimmät opinkappaleet.

Neljänneksi on 1910-luvun romaaneista nostettava esille vielä se humoristinen ote, jollaista tutkielmani loppuista teoksista on turha etsiä. Urheilu ei vielä 1910-luvulla näytä olleen vakava asia kertojille eikä (näin ollen) heidän tarinoidensa sankareillekaan. Tämä johtunee siitä, että loppujen loppuksi ”Heinärannan olympialaisissa” ja ”Hiihtokilpailussa” on kyse juuri karnevalistisen, rahvaankilpailujen höystämän kisailukulttuurin ja määrätietoisen, päämäärähakuisen liikuntakulttuurin ensikohtaamisesta, edellisen hyväksi. Samaa indikoi myös kilpailujen rahapalkinnot puhdasta amatörismiä edeltäneenä yksittäisenä piirteenä. Niinpä Katajan ja Puustisen teoksia tapahtumine, ihmisine, kaikkineen voisikin mielestäni kutsua vaikkapa hetkiksi ennen hyvää kertomusta.

5.2. 1920-luvun ajan henki

Kun pyritään tavoittamaan sitä 1920-luvun henkistä ilmapiiriä, jossa urheilun hyvä kertomus näyttää puhjenneen kukkaan myös kaunokirjallisuuden tasolla, on katseet suunnattava ensiksi vuoteen 1918. Sisällissota ja sen lopputulos määräsivät nimittäin hyvin pitkälti ne raamit, joihin ensimmäisen tasavallan valtakulttuuri oli tuleva asettumaan. Kansakunnan kahtiajako oli synnyttänyt katkeruutta ja jännitteitä, joita edes sovittelevat tahot eivät pystyneet häivyttämään. Niinpä 1920-luku siinä missä suurin osa vielä seuraavaakin vuosikymmentä merkitsi suomalaisen valtakulttuurin kannalta selvästi oikeistolaispainotteista konservatismia, jopa taantumuksellista käpertymistä hamaan menneisyyteemme. Ylväänä tavoitteena oli luoda uudestaan se myytti nuhteettomasta,

velvollisuudentuntoisesta, nöyrästä, yritteliästä ja sitkeästä suomalaisesta, joka vuosisadan vaihteesta lähtien ja varsinkin vuonna 1918 oli saanut ottaa vastaan kohtalokkaita osumia. Käytännössä Suomen valkaisu, jos sellaista termiä voidaan käyttää, merkitsi maanpuolustuksen ja kristillisyyden sulautumista maanläheiseksi ja yksiarvoiseksi talonpoikais-porvarilliseksi yhtenäiskulttuuriksi, jonka voimin tuli suojautua niin sisäistä kuin ulkoistakin vaaraa vastaan. Ja kuten tunnettua, oli vaaran väri molemmissa tapauksissa punainen. (Kunnas 1993, 49-50.)

Tutkielmani vaaleanpunaista lankaa hahmottaakseni on edellä mainittua hieman tarkentaen syytä kiinnittää huomiota erityisesti kahteen seikkaan. Ensinnäkin huolimatta pikku hiljaa etenevästä teollistumisesta ja kaupungillistumisesta Suomi säilyi vielä maailmansotien välisenä aikana pitkälti maatalousmaana ollen näin mitä suurimmissa määrin talonpoikaisliikkeen arvojen kyllästävä. Poliittisella tasolla sitä edusti vuosien 1917-1919 murroksessa suurpuolueeksi kohonnut Maalaisliitto ja sen symboliarvoa kohotti myös se, että sisällissodan voittoisa valkoinen armeija oli ollut nimenomaan talonpoikaisarmeija. (Salokangas 1987, 621-623; 702.) Juuri tätä taustaa vasten on hyvin ymmärrettävää se idealistis-puritaanisen maaseutukulttuurin ihannoiti, johon nuori itsenäinen tasavaltaamme oli niin helposti heittäytyvä, ainakin valtakulttuurin ja -julkisuuden tasolla. Ja juuri tätä taustaa vasten on toisaalta ymmärrettävää se moralisoivien kynänkärkien kritiikki, joka kirjallisuudessa ja urheilun hyvässä kertomuksessakin paikka paikoin kaupunkien turmelevaa rappiokulttuuria kohtaan esitettiin.

Toinen tutkielmani kannalta tärkeä ensimmäistä tasavaltaa leimannut piirre oli se, että kansalaissota ja itsenäisyyden vakiintumisvuodet korostivat kirkon roolia kansan kasvattajana ja eheyttäjänä. Valkoisten puolella ja varsinkin luterilaisen kirkon piirissä vuoden 1918 katastrofin olennaisimpana syynä nähtiin nimittäin työväenliikkeen piirissä tapahtunut luopumus Jumalasta ja sitä seurannut kaiken esivallan kunnioituksen sekä pyhän, siveellisen ja oikean häviäminen rahvaan tajunnasta. Niinpä kansan sielu oli saatava taas terveeksi, mikä puolestaan merkitsi entistä tiukempaa takertumista kristillis-siveelliseen etiikkaan. Vaikka ajatusta kirkollisen valistustyön mahdollisuuksista kuroa näin umpeen kansakunnan syvät sosiaaliset ja poliittis-maailmankatsomukselliset eroavuudet voidaankin pitää kaiken kaikkiaan liian idealistisena ja optimistisena, kertoo

luterilaisen kirkon yhteiskunnallisesti vankasta asemasta jotain se, ettei vuoden 1923 alussa voimaan astuneen uskonnonvapauslain myötä kirkosta eronneiden määrä noussut 1920-luvulla kuin muutamaan kymmeneentuhanteen. Joka tapauksessa koko kansan kirkoksi itseään mainostaneen luterilaisen kirkon poliittiset juuret kiinnittyivät voimakkaan oikeistolaiseen maaperään, jossa nationalismin hengessä siveellisen kunnan ja jumaluskon rinnalla korostettiin myös lujaa miehistä luonnetta ja itsensä uhraamista. Olihan kirkonkin suurin vihollinen kotimaisen työväenliikkeen lisäksi itärajan takaa ateistisia tuuliaan puhaltanut bolsévismi. (Seppo 1999, 10-25.)

Jos maailmansotien välistä ensimmäistä tasavaltaa voidaan siis kuvata toisaalta valkoisen ja punaisen Suomen, toisaalta taas agraarin ja kaupunkilaisen Suomen välisinä vastakkainasetteluina, on kyseiset kahtiajaot nähtävissä myös tuon ajan suomalaisessa kaunokirjallisuudessa. Vastakkainasetteluista edellinen näkyi ennen kaikkea sisällissotaa käsittelevissä teoksissa. Valkoisten sotakirjallisuudessa vastapuoli teulattiin monesti kehittymättömiksi huligaaneiksi ja melkein epäsuomalaiseksi roduksi, mikä osaltaan vahvisti samalla kristillisen talonpoikais-porvarillisen yhtenäiskulttuurin hegemoniavaadetta. Punaisten näkemyksille ei sen sijaan vielä 1920-luvun Suomessa ollut tilaa ja niinpä ne esitettiin lähinnä ulkomailla ns. pakolaiskirjallisuutena. (Koskela 1999, 222-239.) Näiden kahden rintaman välissä, kansallisen eheyttämisen kannalta tärkeänä välittäjänä toimi joukko vuosisadan alussa liikkeelle lähteneitä sinällään valkoisia kirjailijoita, joiden keskuudessa kritisoitiin voittajien rankaisupolitiikkaa ja ymmärrettiin humanistiselta kannalta myös punaisten motiiveja. Tällaisia kirjailijoita olivat mm. F.E. Sillanpää, Joel Lehtonen ja Juhani Aho. Toisaalta taas tämä joukko edusti pitkälti myös sitä agraarien talonpoikaisideaalien puolesta taisteluaan käyvää konservatiivista kulttuuri- ja kirjallisuuspolitiikkaa, jonka vastapoolina toimi urbaania ja modernia elämänmuotoa uhkunut nuorempi sukupolvi, keulakuvanaan erityisesti eksotiikkaa ja kaukomaita ihannoinut Tulenkantajien kirjallisuuspiiri. (Laitinen 1982, 325-338.)

Siinä siis ehkä keskeisimmät 1920-luvun kirjallisuutta leimaavat voimakentät, joiden yhteyteen ja välille myös urheilun hyvän kertomuksen voisi jo koettaa sovittaa. Kyseisen ajanjakson kynäpyörityskulttuurista kannattaa kuitenkin nostaa esille vielä pari yksityiskohtaa, jotka osaltaan raottavat näkökulmaamme hyödyllisellä tavalla. Ensinnäkään

kaikille kirjailijoille sisällissota ei merkinnyt pelkästään mehukkaan aiheen puolueellista tai puolueetonta raportointia, vaan ennen kaikkea haastetta pyrkiä omalla panoksellaan ja kirjallisilla kyvyillään estämään moisen tragedian uusiutuminen. Esim. äsken mainittu Juhani Aho näki punakapinan johtuneen, kuinkas muuten, kansan sivistyksellisen pohjan heikkoudesta, jonka kohentamiseksi pelkkä luja järjestysvalta eivät edes yhteiskunnalliset uudistukset olleet riittäviä. Aho peräänkuuluttikin kirjailijoita astumaan alas taiteellisista pilvilinnoistaan ja niiden hienouksista sekä kirjoittamaan kansantajuisia tekstejä, jotka sopisivat maakunta- ja viikkolehtiin tai vaikkapa halpahintaisiin aikakauskirjoihin. Luonnollisesti tekstien pohjakaiun tuli kummuta konservatiivisesta kulttuurista, jotta eettillisessä, opillisessa ja käytännöllisessä kasvatuksessa tehdyt laiminlyönnit saataisiin korjattua. (Koskela 1999, 225-226.)

Toiseksi, koska ensimmäisen tasavallan kirjallisuutta kirjoitettiin, kustannettiin ja luettiin hyvin pitkälti valkoisin ehdoin, oli selvää, että talonpoikais-porvarillisen yhtenäiskulttuurin pyhimmän symboliikan problematisoimiseen reagoitiin herkästi ja ankarasti. Tämän sai tuta mm. Pentti Haanpää, jonka vuonna 1928 valmistunutta, armeijaa ja vapaussotureita häpäissyttä teosta ”Kenttä ja kasarmi” WSOY ei suostunut sen räävittömän sisällön takia kustantamaan. Vielä mielenkiintoisempaa on se, että saman kohtalon sai kokea myös kyseisen herran vuonna 1932 ilmestynyt urheilunovellien kokoelma ”Väljän taivaan alla”. Tällä kertaa WSOY:n boikotti johtui siitä, että Haanpää novelleista puuttui kustantajan mukaan ”innoittava ja kohottava aines.” (Karonen 1981, 150). Vaikka kansallisten muistojen häpäiseminen kriminalisoitiinkin lopulta vasta 1930-luvun lainsäädännöllä, oli kirjallinen ilmapiiri pyhien asioiden suhteen siis kireä jo edellisellä vuosikymmenellä ja täten se on hyvä huomata myös kyseisen ajanjakson urheiluromaaniensa eräänä taustatekijänä. (Sevänen 1999, 255-257.)

Kaiken edellä mainitun valossa yllättäviä eivät enää liene ne painotukset, joiden puitteissa juuri itsenäistyneen tasavallan julkista liikuntapolitiikkaa lähdettiin ajamaan valtiohallinnon toimesta. Ensinnäkin heti alkuun liikuntakulttuurille asetettiin korostuneesti sotilaallismaanpuolustuksellinen tehtävä, jota sitten vaalittiinkin koko maailmansotien välisen ajan varsinkin suojeluskuntien urheiluriennoissa. Niinpä urheilujärjestöjen toiminnan tuli edistää kansalaiskuntoa sekä tottumusta kuriin ja järjestykseen. Toiseksi liikuntakulttuuri

haluttiin valjastaa hajanaisen kansan integroimiseen ja sen itsetunnon kohottamiseen, mikä näkyi mm. urheilujärjestöjen yhdistämispyrkimyksinä ja kansainvälisen huippu-urheilun arvostamisena. Edellisen kohdalla kyse oli tosin lähinnä utopistisesta toiveajattelusta, sillä kielipoliittisen särön lisäksi urheilujärjestökenttä kärsi ennen kaikkea puoluepoliittisesta kahtiajaosta porvarilliseen SVUL:iin ja työväestön TUL:iin. Kyseisten järjestöjen välillä ei 1920-luvulla ollut minkäänlaista urheilullista yhteistoimintaa. Toiveista jälkimmäinen tarkoitti puolestaan Suomen tunnetuksi tekemistä ulkomailla. Kolmanneksi valtion julkisen liikuntapolitiikan taholta haluttiin korostaa liikunnan kasvatuksellisia ja kansanterveydellisiä vaikutuksia. Kyse ei kuitenkaan ollut mistään erityisen voimakkaasta painotuksesta, ainakaan jos sitä vertaa kahteen edellä mainittuun liikuntakulttuurille annettuun tehtävään. (Juppi 1995, 144-147.)

Kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta urheilutoiminnassa elettiin yhä edelleen vuosisadan alusta alkanutta järjestökulttuurin kautta (Itkonen 1996, 218-219). Käytännössä tämänkaltaiset sidokset näkyivät esimerkiksi siinä, että vuonna 1930 noin 80 % urheilukentistä oli jonkin yksityisen yhteisön kuten suojeluskunnan, nuorisoseuran tai työväenyhdistyksen omistama. (Ilmanen 1996, 57). Hyvän kertomuksen kannalta tämä merkitsi kuitenkin etupäässä sitä, että seuratason urheiluharrastukset olivat tiukassa elimellisessä yhteydessä juuri mainittujen kansalaisjärjestöjen aatteellisiin lähtökohtiin. Niinpä järjestöjen ja niiden toiminnassa mukana olleiden välistä vuorovaikutusta säädeltiin erilaisin kirjoitetuin ja kirjoittamattomin normein myös urheilutoiminnan osalta. Tavoitteena oli näin valjastaa urheilu palvelemaan yhtäältä oman järjestön tavoitteita ja toisaalta yleisyhteiskunnalliseen sosialisatioon kiinnittynyttä modernin kansalaisen kasvatustehtävää, jota jo aiemminkin tässä tutkielmassa on sivuttu. Merkille pantavaa onkin lopulta se, että kontrolli ulottui aina yksilötason toimintoihin saakka ja normien rikkominen esimerkiksi alkoholia koskevissa kysymyksissä saattoi johtaa todellisiin toimenpiteisiin ja jopa järjestön jäsenyydestä erottamiseen. (Itkonen 1997, 203-221.)

5.2.1. Voittamaton (V)

Juho Poutasen ”Voittamaton” on oikeastaan urheilun hyvä kertomus juuri sellaisena kun sen viitekehyseni yhteydessä määrittelin. Tarinan päähenkilö Matti Lassila on talonpojan poika, joka rankasta työnteosta huolimatta koului itsestään vielä loistavan maratoonarin, etenee kyläkilpailuista ensin kansallisen tason ja sitten olympiatason menestyjäksi napaten lopulta kultaa Pariisin olympialaisten maratonilla. Sankaruuden ohella matkan varrella mukaan tarttuu luonnollisesti myös riittävä annos niin fyysistä kuin henkistäkin hyvinvointia.

Fyysisen kasvatuksen hedelmät syntyvät Matin kohdalla ankaran työnteon ja ahkeran harjoittelun yhdistelmästä, joka raskaudessaan saattaa Matin omissa mietteissä olla optimaalisen kehittymisen kannalta jopa liian raskas, mutta joka yhtäkaikki kasvattaa varsinkin hänen kestävyytensä lannistumattomaksi. Suorituskyvyn kehittyminen urheilun keinoin tuodaan kirjan keskivaiheilla esiin oikein suorasanaisesti, kun varsinkin kevään 1920 olympiakarsintoja silmällä pitäen suoritettuna määrätietoisesti talviharjoittelun jälkeen, säännöstellyn elämän tuloksena aiemmin hengästymistä ja väsymistä aiheuttaneet ponnistukset tuntuvat Matista treenauksen jälkeen leikinteolta. Suorituskyvyn merkitys myös näkyy sekä urheilukentillä että arkisessa työnteossa. Jo kirjan alkuvaiheissa tulee nimittäin selville, että Matti on muihin verrattuna ahkera työntekijä, jonka laittaessa hihansa heilumaan syntyy hyvää jälkeä ja paljon. Urheilussa saamansa kestävyuden avulla Matti selviää kunniakkaasti myös vapaussodan vaativasta vakoojan tehtävästään. Siitä hommasta ei moni muu, jos kukaan, olisi hengissä selvinnyt, tuumii Matti itsekkin. Kertojan toimesta urheilun merkitystä näissä yhteyksissä ei ainakaan vähätellä. Suorituskyvystä kertovat myös Matin työn ohella tapahtuvaan harjoitteluun liittyvät, joskin aikalaisissa kummastusta herättävät yksittäiset fyysiset ponnistelut, jotka vaikuttavat ”tavallisten” paikkakuntalaisten silmissä uskomattomilta tai lähes mahdottomilta. Hän voittaa mm. isänsä ohjastaman hevosen kilpajuoksussa matkalla kaupunkiin.

Terveys ei nouse alateemana esiin kovin vahvasti, mutta rivien välistä ilmiselvää on, ettei se suinkaan ole poissuljettavissa kertojan ajatuksista. Se tulee oikeastaan esiin jo suorituskyvyn kuvauksen kautta. Eihän sairas mies Matin tekemiin suorituksiin pystyisi.

Terveyttä indikoi myös urheiluponnistusten jälkeinen hyvänolontunne, joka tosin samalla ilmaisee jotain tuonnetta esiin nousevasta liikunnan ilostakin. Niin ikään terveydellisiä näkökohtia osoittaa se, että vaikka Matti talvella tarpookin harjoitellessaan jalat märkinä loskassa, pitää liikunta verenkierron sen verran hyvänä ettei hän kuitenkaan koskaan tule kipeäksi. Terveyden suhteen kertoja osaa olla kuitenkin myös yllättävän realistinen huomauttaessaan, että parhainkin fysiikka voi ykskaks´ pettää, jos huonosti sattuu. Tämä liittyy kuitenkin lähemmin koko tarinan monin paikoin edustamaan “ylpeys käy lankeemuksen edellä” -teemaan, jonka nostan esiin myös vähän tuonnetta. Urheilemisen terveellisyyttä suoranaisesti epäilee sen sijaan Matin äiti, jonka mukaan, poikansa joka aamuista rinnejuoksua seuraten, moista prässiä ei kestäisi mikään konekaan. Moiset haihattelut kertoja kuittaa kuitenkin heti perään luomalla “visuaalisen” kontrastin laihaan ja kumaraisen äidin sekä solakan ja suoravartisen Matin välille. Ei siis jää epäilystäkään siitä onko urheilusta terveydellistä hyötyä vai haittaa.

Toisaalta Matin ja hänen äitinsä välinen vastakkaisuus ruumiinrakenteen suhteen saattaa sisältää myös viittauksen kehon estetiikkaan tai ainakin se toimii tässä yhteydessä hyvänä aasinsiltana tähän yhteisen fyysisen kasvatuksen alateemaan. Tekstistä Matin fyysisistä “kauneutta” ilmaisevista termeistä esiin nousee ainakin hänen leveä rintansa, jäntevöityneet jäsenet ja kimmoisa nuorukaisvartalo. Varsinaisen hehkutuksen paikka on, kun kertoja yllättää päähenkilönsä tämän aamuista mietiskelyistä. Vaikka kyse tässä yhteydessä onkin suoranaisesti edellisen raskaan, mutta nautinnollisen työpäivän lihaksia paisuttaneesta ja tiivistäneestä vaikutuksesta, lienee urheilulla mitä ilmeisemmin myös sama vaikutus. Tai ainakaan kehon kauneuden merkitystä ei paljoa vähätellä, kun Matti tarkkailee jänteviä sopusuhtaisesti kehittyneitä lihaksiaan. Hän toteaa suurella tyydytyksellä, joskaan ei millään ylpeydellä, lihastensa voiman ja nopeuden sekä niiden kauniin, vaihtelevan paisuilun ruskeaksi paahtuneen ihon alla.

Hieman toistaen koko urheilun tarjoaman fyysisen kasvatuksen voi oikeastaan tiivistää Matin mietteeseen, jonka mukaan “kaikki hänen ponnistelunsa oli palkittu hänelle paremmin kuin rahalla: joustavilla ja vahvoilla lihaksilla, joista hänellä oli iloa joka päivä, joka hetki.”

Henkisen kasvatuksen luonteen kohdalta löytyy sisältöä jokaisesta alateemasta. Ehkä suomalainen sisu on eksplisiittisesti ilmeisin, onhan se mainittu jo teoksen alaotsakkeessa ja itse tekstissäkin se tuodaan suorasanaisesti esille monessa yhteydessä. Sisu voidaan nähdä eritoten suomalaisiin voittajapersooniin yhdistyvänä piirteenä, joka päähenkilö Matin kohdalla on peräisin jo aiemmin kestävyysurheilun kehityksen yhteydessä mainitusta työn ja harjoittelun hedelmällisestä symbioosista. Myös tarmo ja reippaus heijastuu jälleen tätä hedelmällistä suhdetta vasten. Kuten sanottua on Matti muita ahkerampi, mikä tässä yhteydessä saa myös Matin kotitilan palvelusväen miettimään vetelehtimistään. Samat ominaisuudet näkyvät osaltaan myös siinä, että Matti kulkee joka paikkaan jalan, ei hevosella niin kuin kylän pönäkät, liiankin hyvinvoivat isännät.

Tahto ja päättäväisyys ovat peräisin vapaussodan kokemuksista, jotka ovat antaneet Matille muita nuorukaisia "tuimemman katseen". Ne ilmenevät paitsi taas Matin raskaassa päiväohjelman läpiviemisessä myös siinä miten Matti jaksaa jatkaa kummastelua ja naureskeluakin herättävää harjoittelua ja urheilemistaan toisten mielipiteistä välittämättä. Nämä ominaisuudet näkyvät myös sekä Matin suhtautumisessa harjoitteluunsa että hänen kilpailutaktiikassaan. Edellisen kohdalla vastakohtaksi nousee eritoten Matin urheilijatoveri Alvar Sten. Siinä missä Matti ottaa virheistään vaarin ja pyrkii määrätietoisesti niiden poistamiseen, ei Alvarin luonne yksinkertaisesti riitä systemaattiseen harjoitteluun eikä hän näin myöskään pärjää edes kansallisen tason kilpailussa kiistattomasta lahjakkuudestaan huolimatta. Kilpailutaktiikan suhteen Matti tietää myös tarkasti mitä hän tekee. Kilpailuissa hän ei höntyile lyhytkatseisesti alussa yleisön suosiota kosiskellen, vaan tulee takaa tappavan varmasti ja satsaa lopun kovaan rutistukseen sitten kun muut ovat paukkunsa jo käyttäneet. Päättäväisyys ja tahto näkyvät myös kun Matin on määrä kirjoittaa kirje ihastukselleen neiti Salmelle. Vaikka Matti suorastaan vihaa kirjeiden kirjoittamista eikä tunne olevansa siinä kovin hyvä, pystyy hän siitä huolimatta suoriutumaan myös tästä tehtävästä. Hän haluaa voittaa neiti Salmelta kirjeen ja tämän suosion tietäen, ettei mikään tule kuitenkaan koskaan ilmaiseksi.

Luonteen osalta on käsittelemättä vielä yksi tärkeä huomio ja se on reiluuutta ja rehellisyyttä sekä samalla sankaruuteen liittyvää vaatimattomuutta koskeva. Juuri nämä ominaisuudet ovat sekä kertojan että Matin arvostamia ja luonnollisesti samalla myös päähenkilöä

keskeisesti määrittäviä piirteitä. Matti pystyy tunnustamaan hävitessään toisten paremmuuden ja kätkemään pettymyksensä tyynen ja hymyilevän ulkokuoren alle. Samanlainen olemus säilyi toisaalta myös voiton hetkillä. Edes olympiavoitto ei saa Mattia riehaantumaan, vaan hän ottaa menestyksensä kainosti ja vaatimattomasti hymyillen. Kaiken tämän vastakohtaksi on jo aiemmin muodostunut Matin kotitilan läheiseen maalaiskaupunkiin saapunut uusi kaupanhoitaja, joka innokkaana ja fyysisesti potentiaalisena urheilumiehenä on itserakas kerskuja. Tappion hetkillä hän ei osaa tunnustaa toisten paremmuutta, vaan turvautuu raukkamaisiin selittelyihin ja tekosyihin. Näissä ominaisuuksissaan pöyhkeä kaupanhoitaja onkin samalla myös lopullinen kimmoke Matin kilpailusuuntatuneelle urheiluharrastukselle.

Matti edustaa myös itseään kontrolloivan modernin kansalaisen ihannetta. Ensinnäkin hänen elämäntapansa ovat hyvin säännölliset. Hän menee illalla aikaisin nukkumaan ja on aamulla kilpaa hereillä äitimuorin ja auringon kanssa. Sama säännöllisyys koskee myös syömistä, sillä Matti ei koskaan ahda itseään aivan täyteen, vaan syöminenkin on jollain tapaa nautinnollista jättää kaikkein makeimmilleen. Ehkä kyse on jopa askeettisesta ja puritaanisesta lähestymistavasta, sillä arvostelun kohteeksi joutuu mm. Alvarin mukavuudenhalu ja hänen tapansa käyttää urheilua vain hyvänä tekosyynä ympäri Suomen tapahtuvaan matkusteluun. Urheiluahan on kuitenkin harrastettava tosissaan ja rationaalisesti eteenpäin pyrkien, aivan kuten Matti itse tekee. Kaikenlainen luppoaika tuntuukin olevan Matille oikea kirosana, hänhän täyttää päivänsä jokaisen tunnin joko työllä tai harjoittelulla ja tietysti siten, että ensin tehdään työt ja vasta sitten huvitellaan hikoilemalla harjoituksissa. Kunniansa näiltä tiimoilta saa hillitysti kuulla muiden talollisten pojat, jotka Matin mukaan saavat mennä ja tulla niin kuin lystäävät ja töihinkin he tarttuvat kovin vastentahtoisesti ja laiskotellen. Ilmeisesti kyseinen ajattelutapa on peräisin kotioloista, ainakin Matin isä tuntuu olevan oikea vanhan kansan työnetiikkaa korostava hahmo, jonka protestanttisuus näkyy myös hänen ohimennen Matille antamissaan raha-asioita koskevissa periaatteissaan. Tosin sanojen kaiku on silloinkin Matille jo vanhastaan tuttu.

Matin itsekuri näkyy myös siinä, kun neiti Salmi pyytää houkuttelevasti ja viettelevästi häntä jäämään Helsinkiin vielä muutamaksi päiväksi siellä järjestettyjen kansallisten

kilpailujen jälkeen. Vaikka Matilla olisikin todella polttava halu vastata myöntävästi neidin pyyntöön ja vielä junan lähtiessä liikkeelle tekee hänen mieli hypätä takaisin asemalaiturille, kääntää itseksi kuitenkin sisäisen voiton. Työt odottaa kotopuolella ja sillä siisti. Sama sisäinen vahvuus näkyy myös Matin alkoholikokeilun yhteydessä. Vanha koulutoveri Rantalán Kalle vie ihastukseltaan vastauskirjettä odottavan ja sydänsurujaan murehtivan Matin maalaiskaupungin seurahuoneelle ja kehottaa elämänilon palauttamiseksi kuluttamaan pikkuisen ruotsalaista punssia. Kyseinen aine tekeekin yhdessä mukavan rupattelun kanssa hyvää Matin henkiselle hyvinvoinnille, mutta matkalla kotiin hän tulee kuitenkin uusiin ajatuksiin. Urheilemisesta saatava ilo on sittenkin parempaa ja alkoholi vie kuitenkin lopulta turmioon. Niinpä Matti päättääkin ottaa elämästään taas otteen, suunnata katseensa entistä tiukemmin urheilun saralle ja alkaa noudattamaan aiemmin Pihkalalta saamiensa määräyksiä (ei niinkään ohjeita) pilkuntarkasti. Hän haluaa olla järjestelmällisen harjoittelun moitteeton esimerkki ja arvostaa suuresti myös myöhemmin olympialaisiin valmistavan harjoitusleirin tiukkaa, mutta toverillista kuria.

Matin alkuperäinen urheilusta saatu ilo on ponnistamisen iloa puhtaimmillaan. Häntähän ei aluksi mitalit tai lusikat kiinnosta, on vain hauska nähdä kuinka pitkälle omat kyvyt riittävät ja kilpailutkin hän kokee näin ollen vain hyvänä harjoituksena. Vaikka kiinnostus kilpailemiseen kasvaakin sitten kaupanhoitajan astuessa mukaan kuvaan, säilyy tämä ponnistamisen ilo kuitenkin koko ajan taustalla ilmeisen vahvana. Vielä olympiakarsintoihin valmistautuessaan, omalla keväisellä testimaratona Matti tuntee nimittäin ohikulkijoiden pälistelystä huolimatta tai oikeastaan niistä välittämättä suurta juoksemisen riemua, kun matka taittuu ilman vaivaa. Samalla ympäristö luo hyvän metaforan. Talvinen työn ohella tapahtunut urheiluharjoittelu merkitsee Matille samaa kuin kevät merkitsee luonnolle; raikkautta, potentiaalia, terveyttä. Kertojan mukaan Matti nimittäin juostessaan pikemminkin tuntee kuin näkee tämän keväisen luonnon heräämisen. Kyseessä on siis jonkinlainen psykofyysinen hyvänolon tunne, johon on helposti liitettävissä myös edellä mainittu kehon esteettisyydestä nauttiminen.

Oman ilon lähteensä tarjoaa tietysti koko urheilumaailman tarjoamat toverit, heidän mielenkiintoiset urheilutarinansa ja kilpailujen kiehtova ilmapiiri yleisöine kaikkineen. Matin elämän suurin kokemus on varsinkin olympiamatkan lähtöhetki, kun tuhatpäinen

yleisömeri saattaa sankarinsa matkaan soittokunnin ja hurraa huudoin neiti Salmen kehätessä toisessa käsivarressa. Tästä nautiskelu tapahtuu tietenkin vaatimattomasti laivan kannen syrjäisestä sopukasta, hiljaa sivusta seuraten. Ja kaikki tämä on tietysti urheilun ansiota. Kaiken kaikkiaan urheilusta on siis paljon iloa ja mikä parasta näkyy tämä ilo Matin hymyilevillä huulilla myös arkisessa työherruksessa.

Sankaruuden suhteen Matti Lassila edustaa ei nyt suorastaan kurjista, mutta kuitenkin karuista oloista ylöspäin ponnistavaa sankaria, jolla kyllä on kykyä ja potentiaalia, mutta joka ei kuitenkaan tuhlaa näitä ominaisuuksiaan turhanpäiväiseen tärkeilyyn ja pöyhkeilyyn. Tässä mielessä taustalla tuntuu paikoitellen olevan juuri kertojan haikailu urheilun kasvatuksellisiin seikkoihin ikään kuin kilpaileminen palkinnoista ja ulkoisten tunnusten voittaminen olisi vain urheilemisen sivutuote, jota ei tule nostaa millekään liian ylevälle korokkeelle tai ainakaan sitä ei tule käyttää itserakkauden ja kehuskelun välikappaleena. Juuri tällaista urheilun väärinkäyttöä vastaanhan Matin kilpailuhalu siis kaupanhoitajan vaikutuksesta syttyykin. Vanhan kilpaurheilua vieroksuvan monipuolisen liikuntakasvatuksen puolesta puhuu myös tekstistä esiin tulevat *laulu-* ja urheilukilpailut sekä näissä maalaiskaupungissa järjestettävissä mitteloissa suoritettu molemman käden kuulantyöntö. Toki Matistakin on hienoa menestyä, mutta vielä hienompaa on sitten kietoa tuo menestys vaatimattomuuden kaapuun ikään kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan. Jos hän jotain ulkoista arvostusta kaipaa, on se vain ja ainoastaan kovien, samoja arvoja ilmaisevien kilpakumppanien juoksun jälkeinen kädenpuristus, joka tunnustaa aina rehdisti voittajansa. Kamppailu käydäänkin siis lähinnä itseään vastaan, itselle todistellen, että kyllä täältä pesee ja linkoaakin aina tarvittaessa.

Samalla Matti edustaa kuitenkin urheilusuorituksineen ja muine työn ohessa tehtyine ponnisteluineen jotain myyttistä sankaruutta. Parhaiten tätä kuvaa Matin isän vakavoituminen poikansa harrastuksesta sen jälkeen kun tämä on lunastanut itselleen paikan olympialaisiin. Isäukko ei voi uskoa, että hänen omaa lihaa ja vertansa oleva Matti kuuluu noihin merkillisyyksiin, joista hänellä on vain hämärä käsitys ja jotka siis saavuttavat ihmeellisiä huipputuloksia. Hänen mielestään tuollaiset ovat aivan eri miehiä kuin muut miehet, jopa jollain tapaa tavallisiin ihmisiin kuulumattomia.

Vaikka sankaruus Matin vaatimattomuudesta huolimatta saakin väistämättä myös egoistisia piirteitä, kun Matti sisimmässään kuitenkin tietää olevansa muita parempi, liittyy hänen sankaruutensa ja urheilusankaruus läheisesti myös suomalaisuuteen. Verratessaan olympialaisiin valmistavan harjoitusleirin vaatimattomia oloja rikkaampien maiden vastaavien leirien mukavuuksiin, Matti toteaa, että onhan miehissämme sen sijaan enemmän spartalaisuutta kuin monen muun maan miehissä. Olympialaisten avajaisissa ei Matin mielestä suomalaisten myöskään tarvitse hävetä ryhdikkäitä poikiaan ja seurattessaan joukkuetovereidensa edesottamuksia ja menestystä. Omaa kilpailuaan odotellessaan tuntee Matti kerrankin olevansa ylpeä, nimittäin ylpeä siitä, että on suomalainen. Urheilusankaruuden liittäminen pienempiin yhteisöllisiin viiteryhmiin ei sen sijaan tapahdu ainakaan kovin eksplisiittisesti, joskin Matti tietysti edustaa juuri maalaisyhteisöä. Maaseutumaisema tarjoaa ensinnäkin raskaine ruumiillisine töineen, vaaranrinteinen ja talvisine huonokulkuisine teineen loistavat mahdollisuudet urheiluharjoittelulle. Toiseksi maalaiselämän koruttomuus heijastuu kovin myönteisessä valossa rikasta ja samalla ainakin jossain määrin myös kaupunkilaista elämää vasten. Tämä näkyy niissä henkilökontrasteissa, josta edellä mainitsinkin. Alvar Stenin mukavuudenhalu on peräisin nimenomaan hänen rikkaasta perhetaustastaan (isä on henkikirjuri) ja kaupanhoitajakin edustaa ammattinsa puolesta ehkä vähän henkisemmän työn tekemistä. Samoitien Matin alkoholin saloihin houkutteleva vanha koulutoveri Rantalan Kalle toimii nykyään puutavaraliikkeen johtajana. Hänen kohdallaan vastakkainasettelua reippaan, joka paikkaan jalan kulkevan maalaispoika Matin suhteen korostaa myös Kallen urbaani ajopeli auto, jota kirjan muissa yhteyksissä ei esiin tuoda. Kolmanneksi suoranaista maalaiselämän ihannointia korostaa se tapa, jolla Matti näkee ensimmäistä kertaa Pääkaupungissa vierailtuaan, Eläintarhankisoista palatessaan, oman kotikontunsa. Hän ei ole koskaan tuntenut tuota tuttua maalaismaisemaa niin rakkaaksi kuin tuolla paluun hetkellä. Ja juuri tästä idyllisestä maisemasta ja maalaiselosta on myös neiti Salmi pyytänyt Helsinkiin jäätyään Mattia kirjoittamaan sen tuskan hikeä aiheuttaneen edellä mainitun kirjeensä.

5.2.2. Ruuvisuora (RS)

Eetu Kivelän ”Ruuvisuora” jatkaa urheilun hyvän kertomuksen kannalta lähestulkoon samalla linjalla ”Voittamattoman” kanssa. ”Ruuvisuora” kertoo nimittäin tarinan päähenkilö Esko Teräksen sankarillisista otteista Yhdysvaltojen melkein pä läpimädissä ammattilaiskehissä ja vähemmän yllättävästi meriittien lisäksi hänen olemuksensa täyttää prikulleen myös fyysisen ja henkisen kasvatuksen vaatimukset.

Fyysisen kasvatuksen kohdalta, ja urheilun hyvän kertomuksen alateemoista ylipäättänsäkin, jää Kivelän teoksesta kaikkein vähimmälle huomiolle terveys. Eksplisiittisesti sitä ei päähenkilö Eskon yhteydessä mainita kertaakaan. Oikeastaan ainoa seikka, joka viittaa nimenomaan urheilun merkitykseen terveyden kannalta, nousee esiin kun Eskon todetaan paranevan ampumavammoistaan pikaisesti paitsi onnistuneen leikkauksen niin varsinkin vahvan elimistönsä avulla. Kaiken kaikkiaan terveyttä pidetään siis kertojan toimesta joko itsestään selvänä tai toisarvoisena asiana. Jonkinlaisesta realismista, tai ainakin liian kiihkomielisen terveysajattelun välttämistä, voidaankin kertojaa kiittää siitä, että Eskon valmentaja, entinen maailmanmestari Jack Shipman esitetään tekstissä jo melko rasvoittuneena, sikaria tupruttelevana ukkona. Tässä mielessä urheilun vaikutukset eivät terveyden näkökulmasta ole olleet ainakaan Jackin kohdalla välttämättä kovin pitkäaikaisia, vaikka hänen lyönneissään Eskon mukaan vielä melkoisesti voimaa ja painoa onkin. Toisaalta kyseinen epäterveellisyydestä kertova habitus saattaa kertojan toimesta liittyä myös Jackin jo vähän korruptoituneeseen mieleen, joka käy jaakobinpainiaan rahan ja sen kanssa vastakkain olevan fair play -hengen välillä.

Eskon oma kehon ulkomuoto kertoo samanaikaisesti sekä sen esteettisyydestä että suorituskyvystä. Kertojan mukaan kun ”Komean, silmiinpistävän vaalean miehen kehään astuttua oli asiantuntijoilla heti varmuus siitä, ettei kysymyksessä ollut pelkästään humpuuki. Tuossa vartalossa täytyi olla myös voimaa.” Vaaleuden lisäksi skandinaavisuuden ja suomalaisuuden kilpeä kiillottaa Eskon ruumiinrakenteen yhteydessä se, että kyseinen varustus on saatu jo kotimaan kamaralla, eikä edes ex-mestari Jackilla ole moittimista tämän ”alkuvalmennuksen” tuloksista. Eskolla on myös erityisen vahva pallea ja hänen päänsäkin kestää iskuja lähes yhtä hyvin kuin kovakalloisina tunnettujen

neekereiden. Vaikka fysiikka onkin siis jo hänen Amerikkaan saapuessaan melko hyvässä kunnossa, täytyy sitä kuitenkin kehittää vielä entisestään ammattilaiskehien pitkiä eriä sekä kovia iskuja antavaksi ja kestäväksi. Tiukan harjoittelun avulla kehitystä luonnollisesti tapahtuukin. Varsinkin hänen kestävyytensä ja voimansa kehittyvät. Esko tuntee olonsa kevyemmäksi kuin koskaan aiemmin eikä hänen koukkunsakaan ole enää toisessa ottelussa mitään hyväilyjä. Lopulta Eskosta kehittyikin “suomalainen jääkarhu”, joka varsinkin Jackilta perinnökseen saamalla ruuvisuoralla jyrää voitosta voittoon ja niittää kunniaa Amerikan nyrkkeily-ympyröissä. Kunnioitusta ulkonäön suhteen tuleekin paitsi Jackilta, myös Eskon mustaihoiselta, niin ikään hyvin rakentuneelta sparrausvastustaja Jumbolta, nyrkkeilykomission edustajilta sekä Eskon rakastetuksi tarinan aikana muodostuvalta Marylta.

Hyvästä harjoittelun terävöittävästä fysiikasta, taidosta ja luonteestakin on merkittävää hyötyä Eskolle myös muutamissa arkipäivän kuvioissa. Ensinnäkin huomattavaan tulleen ensimmäisen sopimuksensa puitteissa huijatuksi, Esko torjuu sopimuksen toisena osapuolena olevan Mr Sorrin ja vielä tällöin hänen kanssaan yhteistyötä tekevän Jackin mukilointiyrityksen ja saa Sorria nakellen tahtonsa sillä kertaa lävitse. Toiseksi Eskon halutessa sanoa lopullisesti irti sopimuksensa Sorrin kanssa tämä yrittää puukottaa huonolla menestyksellä Eskon, joka torjuu hyökkäyksen paljain käsin ja ottaapa vielä puukonkin rangaistukseksi itselleen. Kolmanneksi Esko suoriutuu jopa kolmen Sorrin palkkaamaan kovanaaman kolkkausyrityksestä, vetää kahta turpaan ja saa puristettua kolmannelta nyrkeillä uhaten tiedon näiden toimeksiantajasta. Kokonaisuutena nyrkkeily ja harjoittelun tuoma fysiikka (sekä henkinen valppaus) toimivat siis Eskon aseina epärehellistä ja vaarallista maailmaa vastaan niin kehän sisä- kuin sen ulkopuolellakin. Jonkinlaisesta poikkeuksellisesta voimasta kertoo myös ilman “suurtakaan työtä” tapahtuva Maryn onnettomuusauton keikauttaminen kumoltaan takaisin pyörilleen.

Myös esteettisyys nousee esiin ihan omillaan, kovin eksplisiittisesti ja jopa vähän kertomuksen kannalta irralliseltakin vaikuttavassa tekstinpätkässä. Kyse on siis kertojan kannalta mitä ilmeisemmin melko tärkeästä urheilun hyvän kertomuksen osasesta. Joka tapauksessa päähenkilö Esko tunnustetaan lihaksien ulkoisen kauneuden kyltymättömäksi ihailijaksi, joka saattaa tuijotella kaunista vartaloveistokuvaa tuntikausia ja nauttia

lihasryhmien “uljaista viivoista sekä niiden kaunopuheisesta kielestä”. Tällaisten patsaiden ääreltä Esko saattaa poistua kuin jumalanpalveluksesta, hartaana ja mietteissään. Samasta kehon estetiikan “kuvanveistoksellisesta” lähestymistavasta kertoo kirjan alkuosassa osaltaan myös Jackin ja Mr Sorrin havainnot, joiden mukaan “Eskon vartalossa kaikki oli suhteellista kaulasta nilkkoihin asti, tarpeeksi solakkaa ja joustavaa, ei liian hentoa eikä liian tukevaa”.

Siirryttäessä henkisen kasvatuksen sektorille löytyy Esko Teräksen henkilöstä milteipä kaikki viitekehysesni ainekset. Varsinkin luonteen alateema saa täytettä ja paljon. Eskon tahtoa ja päättävyyttä heijastaa koko tarinan kulku. Esko nimittäin tietää, että koko elämä on yhtä miehistä taistelua ja tässä taistelussa hän on päättänyt pärjätä pitäen puoliaan, kuten sanottua, niin nyrkkeilykehän sisä- kuin sen ulkopuolellakin. Määrätietoisella harjoittelulla Esko kehittääkin ammattilaiskehissä tarvittavia ominaisuuksia huippuunsa laittaen samanaikaisesti kovan kovaa vastaan myös sopimusneuvotteluissa ja niihin liittyvissä erimielisyyksissä. Ulkoisesti tästä päättäväisyydestä kertoo varsinkin Eskon “teräksenvarma katse”, joka suuntautuessaan hievahtamatta yhteen pisteeseen kiinnittää myös Sorrin ja Jackin huomion Eskon ensimmäistä sopimusta allekirjoitettaessa. Eskon sukunimi toimiikin jonkinlaisena nimianalogiana sekä hänen henkisistä että ruumiillisista ominaisuuksistaan. Päättäväisyys ja tahto näkyvät, aivan kuten osaltaan rohkeus ja sisukin, myös siinä ennakkoluulottomassa tavassa, jolla Esko hyökkää lehdistön kautta aktiiviuransa jälkeen nyrkkeilykomission edustamaa korruptiota ja ammattilaiskehien mädännäisyyttä vastaan. Suivaantuneena kokemastaan ja näkemästään hän ei välitä vastustajansa ylivoimaisista resursseista ja mustamaalauksesta, vaan puolustautuu rehellisyytensä ja nokkeluutensa avulla voittaen lopulta julkisen mielipiteen puolelleen ja saaden samalla nyrkkeilyn maailmassa aikaan myös joitain konkreettisia muutoksia. Niin ikään samasta päättäväisyydestä kertoo myös se, ettei hän jää odottamaan Maryn rikkaalta isältä kohteliaasti pyytämäänsä siunausta nuoriparin Suomeen muutolle kun sitä kerran ei anneta, vaan hän ottaa Maryn mukaansa ja palaa Suomeen isän vastahankaisuudesta huolimatta. Kaiken kaikkiaan Esko tietää siis tarkasti mitä haluaa ja toimii sen mukaan vastustuksesta huolimatta.

Eskon reippaudesta ja tarmosta kertoo jo hänen taustansa. Suomessa Esko oli nimittäin kyllästynyt toimittajan yksitoikkoiseen työhönsä ja halunnut lähteä kokeilemaan siipiään maailman turuilla, “kun nyrkit ja pää tuntuivat kestävän lujemmankin leikin”. Hän on siis enemmänkin toiminnan mies, seikkailija kuin kynän varteen riutuva toimistorotta, ainakin elämänsä tässä vaiheessa. Reippaudellaan hän tekeekin heti Amerikkaan saavuttuaan vaikutuksen vastassa olleisiin Sorriin ja Jackiin, jotka odottivat laivasta arkaa ja pelästynyttä nuorukaista. Samalla kyseiset seikat indikoivat myös Eskon rohkeutta tarttua uusiin asioihin ja mahdollisuuksiin. Miehin rohkeus tulee esille myös siinä, miten Esko ei epäröi puolustautua paljaine käsineen häntä kohtaan yritettyjä väkivallantekoja vastaan, ei edes silloin kun hyökkääjällä on jokin ase kuten puukko tai jopa revolveri.

Sisu jää puolestaan melkein täysin implisiittisten, jo edellä mainittujen luonteen eri puolia heijastavien viittauksenomaisten seikkojen varaan yhtä poikkeusta lukuunottamatta. Eräässä ottelussa Eskon suomalainen sisu nimittäin kertojan mukaan kiehahtaa kun vastustaja ei suostu kunnan iskujen vaihtoon, vaan pyrkii lähinnä juoksemaan karkuun. Tämän kiehahduksen seurauksena Esko sitten juntaakin vastustajansa tuota pikaa kanveesiin.

Luonteen kohdalla voimakkaasti esiin nousevia alateemoja ovat myös reiluus, rehellisyys ja epäitsekkyys. Esko suhtautuu jopa liian oikeudenmukaisesti myös häntä kaltoin kohteleviin henkilöihin kuten Sorriin. Edelleen hän haluaa tapella reilusti eikä juosta ympäri kehää kirottujen vedonlyöntien johdosta. Juuri vedonlyönti ja siihen liittyvät sopuottelut muodostavatkin yhdessä sen vihon viimeisen rajan, jonka yli amatörismin perään aika ajoin haikaileva Esko ei halua astua, vaikka hän olosuhteiden pakosta onkin valmis venyttämään nyrkkeilijänomaatuntoaan esim. kovettuvien nyrkkisiteiden kohdalla. Reiluus ja rehellisyys ovatkin niitä Eskon ominaisuuksia, jotka huomaavat lopulta kaikki hänen kanssaan tavalla tai toisella törmäävät ihmiset. Epäitsekkydestä sen sijaan kertoo se, että Amerikan mantereella ansaitsemistaan rahoista Esko lähettää aina osan koto-suomeen äitimuorin hengenpitimiksi. Epäitsekkyys korostuu varsinkin ensimmäisen “tilin” kohdalla, kun kovassa palttoon tarpeessa oleva Esko päättää sittenkin lähettää koko summan äidilleen ja ostaa takin vasta seuraavista ansioistaan.

Kurin alateeman osalta kertoja on luonteenpiirteitä selvästi vähäsanaisempi, joskin perusasetelma on selvä. Menestys ammattilaiskehissä vaatii erittäin säännöllistä harjoittelua ja elämäntapaa, joka ilmenee päivästä toiseen noudatettavana tarkkana tuntiaikatauluna. Luonnollisesti Esko sopeutuu tähän elämänrytmiin vaivatta ja mielellään, mikä näkyy mm. siinä, että Maryn pyytäessä Eskoa “treffeille”, tämä ilmoittaa suostumuksestaan huolimatta olevansa yleensä tavattavissa vain harjoitussalilla tai otteluissa. Huomion arvoista kertojan lähestymistavassa puheena olevaan hyvän kertomuksen alateemaan on puolestaan se, ettei alkoholista mainita kirjassa halaistua sanaakaan. Sen paikan on tosin “vaarallisten” nautintoaineiden kohdalla ottanut tupakka, muttei mitenkään kovin moralisoivaan sävyyn. Vaikka Esko itse kieltäytyykin pariin otteeseen hänelle tarjotuista sauhuista, uskoo hän usean ammattinyrkkeilijän harrastavan tätäkin pahetta. Ehkä tupakointi on tällä tapaa liitettävissä kuitenkin nimenomaan ammattilaisuuden muutenkin epämoraaliseen ympäristöön, jossa amatörismin puhtaamman moraalin ja Maryn mukaan terveydestään tunnettujen suomalaisten edustajaksi luettava Esko muodostaa jonkinlaisen poikkeuksen ja kertojan mielestä paremman vaihtoehdon. Kuriin liittyen voi tarinasta löytää muutamia kohdin myös siveelliseen elämään viittaavia seikkoja. Näitä ovat paitsi rahan aiheuttaman korruption vastustaminen myös se, ettei Esko pidä amerikkalaisilla kaduilla tapahtuvasta röyhkeästä “kynnärpääkävelystä” ja tönimisestä sekä se, että amerikkalaisilla naisilla on hänen mielestään ainakin kymmenen senttiä liian lyhyet hameet.

Ilon suhteen Eskon ja urheilun merkitys tulee esille selvästi. Esko toteaa nyrkkeilyn olevan hänelle todellinen intohimo ja niinpä hän rakastaa ankaraa, säännöllistä harjoittelua. Oman nautintonsa antaa näin ollen nyrkkeilijänä kehittyminen, sillä hän tuntee vilpittömää iloa kaikista oppimistaan uusista kikoista. Niinpä hänen mielestään urheilijan “parasta herkkua on se hyvinvoinnin ja tyydytyksen tunne, jonka lihaksiston joustava ja varma toiminta herättää.” Unohtaa ei tosin ilon ja nautinnon suhteen sovi myöskään aiemmin mainittua treenatun kehon estetiikkaa, joka tosin jossain mielessä tekopyhästi patsaisiin yksilöitynä ei varsinaisessa tekstissä esiinny koskaan Eskon omaan kehon suuntautuneena narsistisena ihailuna.

Sankaruuden suhteen Eskon lähtökohdat ovat selvät ja egoistiset. Hänen koko Amerikan reissunsa tavoitteena on kertojan mukaan kunnian ja sopivan taalakasan saavuttaminen ja

sen jälkeen paluu kotimaahan. Toisaalta Eskolla on tälle lähestymistavalle myös jossain mielessä teoreettinen perustelu: "Elämä on taistelua. Me miehet olemme taistelijoita. Tai ehkä emme kaikki ole. Mutta minä näen asiat terveen ja taisteluhaluisen miehen näkökulmasta...Ja kun taistelussa joudun vastustajani kanssa silmä silmää vastaan, ei se minussa herätä raakoja vaistoja, vaan terästettyä tahtoa kamppailuun ja voittoon." Laajemmin ottaen sankaruus kietoutuu siis jo Eskon omassa ajattelussa olemassaolon taisteluun, joka luonnollisesti on urheilulajeista konkreettisimmillaan ehkä juuri nyrkkeilyssä.

Esko saavuttaakin hyvin tavoitteensa. Hän ansaitsee äidille kotiinviemiseksi melkoisesti dollareita ja samalla hänestä tulee yleisön rakastama "suomalainen jääkarhu", jota pidetään Amerikan mantereella nyrkkeilykehien Paavo Nurmena. Rakastettunsa Maryn silmissä hän on myös ritari, joka Maryn jouduttua auto-onnettomuuteen tarjoaa heti apua, nostaa ojaan menneen auton takaisin tielle, kantaa loukkaantuneen tytön etupenkille ja huolehtii Maryn takaisin kotiinsa. Tietysti Esko itse suhtautuu tähän kaikkeen suhteellisen vaatimattomasti. Hän ei pidä itseään minään ritarina ja nyrkkeilykehässäkään hän esiintyy aina yleisöä kunnioittaen. Eskon tavaramerkiksi muodostuukin ruuviuoran ohella hänen ennen ottelua tapahtuva esittäytymisensä, joka amerikkalaiselle tyylille vastakkaisena ei sisällä mitään keikarointia tai makeilua, vaan pelkästään lyhyen ja huomaavaisen kumarruksen. Vaatimattomuudesta kielii myös se, että koko varsinaisen menestyksensäkin ajan Esko pitää majapaikkaansa laitakaupungilla kimppakämpässä yhdessä suomalaisen kirvesmies Antti o.s. Tammiston kanssa. Siis sen saman Antin, joka kirjailijalle sattuneen ilmeisen erehdyksen johdosta muuttuu tarinan puolella välissä Antti Tammioksi.

Eskon sankaruuteen liittyy edellä mainitun lisäksi ainakin kaksi huomioimisen arvoista asiaa. Ensinnäkin omasta ammattilaisuudestaan huolimatta Esko asettuu selvästi, jos ei nyt aivan puhtaan amatörismin, niin ainakin sen edustaman reilun pelin ja siveellisyyden puolelle amerikkalaisen nyrkkeilymaailman vääriä otteita ja korruptiota vastaan. Tämä korostuu kertojan toimesta erityisen vahvasti siten, että jokaisessa viidessä tarkempaa tapahtumakerrontaa sisältävässä ottelussa Esko kohtaa jotain halveksimansa alakulttuurin elementtejä. Sparrausottelu Jumboa vastaan päättyy Eskon vyön alle saamaan iskuun, Eddie Morton on tunnettu sikamaisista otteistaan, Patrik O'Neillyn ja Ned Timpken

kohdalla kyseessä on etukäteen sovittu lopputulos ja Ted Martiranoakin vastaan Esko ehtii melkein menettää jo varman voittonsa, kun rahanahne ja kostonhimoinen Mr Sorri on hälyttänyt poliisin keskeyttämään ottelun ja pidättämään Eskon syyttäen tätä oikeudettomasti kiristyksestä. Luonnollisesti Esko selviytyy näistä kaikista otteluista ainakin moraalisena voittajana, ainakin kertojan mielestä. Pisteensä i:in päälle Esko saa kuitenkin tämän asian suhteen vasta vaihdettuaan nyrkkeilyhansikkaat kynään Ned Timpkeä vastaan käydyn MM-semifinaaliottelun jälkeen. Lehtien pastoilla hän haastaa tuloksetta nyrkkeilykomission kaksinkamppailuun pyrkien paljastamaan koko nyrkkeilyjärjestelmän mädännäisyyden. Kertoja kommentoi tätä seuraavasti: "Esko suoriutui voittajana kahakasta, jollaista ei Amerikan julkisessa elämässä ollut sitä ennen miesmuistiin sattunut. Hän oli saanut annetuksi todellisen ruuvisuoran ammattinyrkkeilyyn pesiytyneelle humpuukille."

Toiseksi Esko Teräksen sankaruus liittyy väistämättä sen suomalaisiin juuriin. Onhan hän kuitenkin kotoisin vaatimattomista oloista, luonnonkauniista Pohjolasta, jonka niin sivistykselliset kuin yhteiskunnallis-poliittisetkin olot saavat tekstissä jälleen oman irralliselta vaikuttavan osionsa. Samassa yhteydessä hehkutetaan myös Suomen kansan taistelua olemassaolonsa puolesta ja sen viimein koittanutta itsenäisyyttä kahden suurvallan vuosisataisesta puristuksesta. Oikeastaan kertoja luo tällä tapaa analogisuutta kertomuksensa päähenkilöön, joka tapahtumien kuluessa tuo tätä aitoa suomalaista tervehenkisyyttä nyrkkeilyn keinoin myös kovaan ja kolkkoon amerikkalaiseen yhteiskuntaan. Loppujen lopuksihan Esko onkin vain kotiaan rakastava suomalainen, joka näytettyään ulkomailla kyvykkyytensä tunnistaa elämän arvokkaimmat asiat ja palaa "suurten, humisevien metsien ja ihmeellisten, valoisien kesäöiden Pohjolaan."

5.2.3. Viestinviejät (VV)

Hugo Valppaan "Viestinviejät" kertoo tarinan pienessä teollisuuskaupungissa elämäntaivaltaan taittavasta Viki Peltosesta. Tarina itsessään jakautuu kahteen osaan, ensin Vikin lapsuuteen, jonka päähenkilömme toisen käsivarren menettäminen pitkälti lopettaa ja toiseksi tuota onnettomuutta noin kuusi vuotta myöhempään ajankohtaan, jolloin Viki on

saavuttamassa juuri aikuisuuden kynnyksen. Molemmissa vaiheissa urheilu muodostaa Vikin elämän melkein ainoan todellisen ilon aiheen. Lapsuudessaan Viki edustaa urheilupyrittöissään oman pienen tehdasyhteisönsä “alarappulaisia”, joista kuusi vuotta myöhemmin on kehkeytynyt oikein virallinen urheiluseura Voima. Vastassa Vikillä ja “alarappulaisilla” on aluksi “ylärappulaiset”, joista niin ikään kuuden vuoden aikana on muodostunut paikkakunnan toinen urheiluseura Kisa. Urheilun hyvä kertomus on luonnollisesti Vikin, “alarappulaisten” ja Voiman puolella eikä turhaan. Vikin tarina kaikkine lisukkeineen istuu sen raameihin melko hyvin.

Fyysisen kasvatuksen osalta kaikkein vähimmälle huomiolle Valppaan teoksessa jätetään terveydelliset näkökohdat. Viki itse on kyllä käsipuolisuudestaan huolimatta muuten aivan terve eikä liikunnalla luonnollisesti ole ainakaan tätä terveyttä vaarantavaa vaikutusta. Toisaalta liikunnan vastakkaisetkin vaikutukset huomioidaan Vikin kohdalla vain kertaalleen. Tällöin kysymyksessä on kirjan jälkimmäinen osa ja eräs niistä päähenkilömme sunnuntaisista juoksulenkeistä, joilla hän kompensoi yksinäisyyden ja keväisten “urheiluviettiensä herättämää toimintapakkoa. Kertojan sanoin meno on seuraavaa: “Vikin kasvoilla on ilonpilkahdusta ja tervettä punaa. Koko olemuksesta huokuu terveys ja voima. Poissa ovat nyt suruiset ajatukset ja rinnan täyttää olemisen ilo ja elämä.” Terveys ei siis liene kertojan mielestä mikään kovin merkittävä aihe, ei ainakaan liian hehkutuksen väärä.

Suorituskyvyn suhteen urheilun hyvä kertomus toteutuu sen sijaan Vikin kohdalla oikeastaan niin hyvin kuin se nyt ylipäättänsä voi kestävyysjuoksun kohdalla toteutua. Toisin sanoen kestävyyttä ja jäsenien jäntevyyttä matkan varrella tarttuu kyllä käsipuolenkin vartaloon. Oikeastaan harjoittelun kehittävä vaikutus näkyy jo Vikin lapsuudessa. Pihapiirin seiväshyppy- ja viestijuoksukilpailuissa Viki onnistuu salaa suoritettujen harjoittelun avulla lyömään Eemi Survoson, joka on aiemmin ollut lähes kaiken suhteen koko poikajoukon etevin. Sama kuvio uusiutuu myös kuusi vuotta onnettomuuden jälkeen kun Viki on taas salaapäiten vetänyt itsensä hirmukuntoon, niin kuin hänen edustamansa urheiluseura Voiman puuhamies ja valmentaja Kalle Tepuri asian määrittelee. Tämän tietää tietysti myös Viki itse, sillä onhan hän taas juoksun makuun päästyään huomannut kuntonsa paranevan kerta kerran jälkeen. Lopullinen suorituskyvyn koetuskivi

onkin sitten jokakesäinen viestikilpailu Voiman ja Eemin edustaman Kisan välillä. Lapsuuden pihakilpailun tapaan on ankkuriosuudella vastakkain juuri Viki ja Eemi, joka on paitsi Kisan suurin ylpeys myös selvästi ennakkoon vahvin juoksija koko kilpailussa, Voimankin miehet mukaan luettuna. Suorituskyvyn suhteen Vikin tarina onkin hyvä liittää tähän viimeiseen mittelöön, jonka loppukirissä harjoittelun tulokset näkyvät taas kertojankin silmissä. “Jälleen hän hyökkää. Hänellä näyttää tosiaan olevat yliluonnolliset voimat. Nyt hän työntyy Survosen rinnalle. Vartalo jännittyy kuin teräsköysi, hän heittäytyy. Jäntevät jalat iskeytyvät maahan voimalla. Ne vetävät, vetävät ...”

Kehon esteettisyyden kohdalla Vikin omat lähtökohdat ovat selvät. Viki tarkastelee ihmiskehoa juuri perinteisten sopusuhtaisuutta ja esteettisyyttä hahmottavien lasien lävitse. Tämä käy hyvin ilmi Vikin selittäessä Tepurille vastahakoisuuttaan osallistua Kisan kunniakkaaseen viestijuoksuun: “Sinä tiedät ja tunnet urheilun läpikotaisin ... Tiedät, mikä siinä on hyvää ja mikä pahaa. On kai selviö, että juuri terveys ja sopusuhtaisuus kulkevat kilpatantereella käsikädessä. Siellä ei saisi esiintyä mitään, mikä ei sopeudu tähän kehykseen. Kaikki ruma siis pois sieltä missä voima ja ruumiin kauneus viettävät riemullisia hetkiään.” Syy tällaiseen ajattelutapaan löytyy Vikin kohdalla jo lapsuuden kokemuksista, kaveripiiristä ja varsinkin Survosen Eemistä, joka oli nimitellyt Vikiä raajarikoksi ja kieltäytynyt juoksemasta kilpaa moisen kummajaisen kanssa. Myös Vikin ihastus Ilma Kelo on huomaamattaan Vikiä, mutta tämän kuullen, päästänyt kerran suustaan lausahduksen, jossa hän on tunnustanut ihailevansa terveyttä, sopusuhtaisuutta ja voimakkuutta. Kaikki tämä onkin johtanut lopulta siihen, että käsipuolena Viki pitää itseään esteettisesti niin epämiellyttävänä, ettei uskoisi herättävänsä juoksuradalla kuin korkeintaan sääliä ja sitä hän ei halua kilpatovereiltaan, yleisöltä eikä varsinkaan Ilmalta. Hän ei halua kuulua siihen kosmeettisten virheiden kategoriaan, jossa Vikin mielestä ovat sekä Voiman Kalle Tepuri että Kisan Kustaa Hanhinen. Kumpikin tosin vielä Vikiin vammaan verrattuna lievine vikoineen, edellinen juoksussa lempahtelevine kohjusäärineen ja jälkimmäinen puolestaan luonnonkäherine säärineen, joita vielä puolihullut urheiluhousut korostavat.

Kertojan suhtautuminen Vikin kehon kauneuteen on sen sijaan paljon positiivisempi tai ainakin suvaitsevampi. Hän kuvailee Vikiä sopusuhtaiseksi ja todellinen

rajojenvenytysyritys estetiikan näkökulmasta tapahtuu viestikilpailun ankkuriosuutta kuvatessa, kun Vikin omasta mielestä hänen ja Eemin välinen selvä kontrasti kehon kauneuden suhteen rinnastetaankin kertojan toimesta seuraavalla tavalla: “Jäntevinä, voimaa uhkuen taivaltavat nuo kaksi komeavartaloista nuorukaista. Toinen (Eemi) tumma, ylpeäkasvoinen, toinen (Viki) kalpea, miltei sairaalloiselta näyttävä.” Vaikka kyseinen lainaus saattaakin irrallisena vaikuttaa humoristiselta vinoilulta Vikiä kohtaan, on kyseessä ilmeisestikin yritys nimenomaan kyseenalaistaa urheilijoiden kehon esteettisyyteen liittyvät ahtaat raamit ja mahdollistaa myös toisenlaiset tulkinnat esim. juuri vammaisuuden suhteen. Toisaalta kertojan kuvaus Vikistä on myös hyvin realistinen, sillä eihän kestävyysjuoksijat muutenkaan ole ruumiinrakenteeltaan mitään kreikkalaisia veistoksia toisin kuin esimerkiksi ”Voittamattoman” Matti Lassila.

Henkisen kasvatuksen ja sen luonteen alateeman kohdalla on hyvä lähteä liikkeelle rohkeudesta, sillä urheilulla on Vikin suhteen erittäin suuri vaikutus juuri tälle ominaisuudelle. Jo lapsuudessaan ennen vammautumistaan Viki muuttuu pihapiirin urheilumenestyksensä myötä “avomielisemmäksi, rohkeammaksi, eikä enää vetäydy kaikessa syrjään kuten aikaisemmin”. Sama toistuu myös aikuisena, kun hän käsipuolisena suostuu pitkän harkinnan ja Ilman suostuttelun jälkeen lopulta ottamaan osaa viestijuoksuun Voiman muuten vajaamiehisen joukkueen ankkurina. Voittamalla ikuisen perivihollisensa Eemin Viki tuntee maailman olevan lupauksineen taas avoin myös hänelle ja hänen jo erakoituneelle mielelleen.

Tahto, päättäväisyys ja sisu, samoin kun osaltaan myös tarmo ja reippaus, näkyvät Vikin kohdalla varsinkin ennen vammautumista eläneessä unelmassa urheilun suurmieheksi tulemisesta. Unelmalleen uskollinen Viki harjoittelee koulun ja työnteon asettamista rajoituksista huolimatta kujanteella jopa silloin kun toiset pojat ovat sen loskaisuudesta ja koleudesta arkeentuneina leikkimässä kuivemmissä sisätiloissa. Harjoitteluintoa ei laske edes äidin ymmärtämättömyys poikansa harrastusta kohtaan, päinvastoin se laittaa kuin uhallaan Vikin yrittämään entistäkin enemmän. Tahtoa ja sisukkuutta indikoi myös tapa jolla Viki voittaa loppukirinsä Eemiä vastaan. Vikin halu voittaa on vain yksinkertaisesti suurempi ja niinpä hän pystyy jatkamaan tuskaista rutustustaan maaliin asti Eemin heittäessä pyyhkeen kehään jo kalkkiviivojen alkaessa. Kyseiset ominaisuudet näkyvät

myös Vikin edustamassa Voima-seurassa, joka ei johtajansa Tepurin johdolla anna periksi Kisan jo vuosia kestäneelle ylivoimalle. Tepurin määrätietoisella työllä Kisa kuroo seurojen välisen eron umpeen ja viimein Vikin avulla saavuttaa sitten kauan odotetun viestivoittonsakin.

Reiluus ja rehellisyys eivät sen sijaan ilmene Viestinviejissä eikä niin myöskään Vikin kohdalla oikeastaan minkäänlaisessa muodossa. Epäitsekkyys nousee puolestaan esille oikein suorasanaistakin taas sekä Vikin että Voiman ja Tepurinkin suhteen. Yhtenä syynä Vikin suostumiseen osallistua viestijuoksuun on nimittäin juuri hänen tuntemansa velvollisuus voimalaisia kohtaan. Hän ei sittenkään saata uhrata yhteistä menestystä omien oikkujensa takia. Sama epäitsekkyys näkyy myös muissa voimalaisissa, sillä he ovat valmiita antamaan lähes kaikkensa seuransa eteen, niin rakas se sittenkin heille on. Kaikkein epäitsekkäin on tavallaan Tepuri, joka urheilun kasvatuksellisia arvoja tunnustaen uhraa lähes kaiken vapaa-aikansa Voiman eteen, jopa oman perheensä kustannuksella. Toki voittamisen tuoma kunniakin on Tepurista kivaa, muttei hän silti suhtaudu siihen yhtä omistushaluisesti ja itsekkäästi kuin hänen kisalainen kollegansa Sameli Kerppu.

Kurin alateemaan liittyviä positiivisia ominaisuuksia ei Vikin kohdalla oikeastaan suorasanaisesti tuoda esiin paria poikkeusta lukuunottamatta. Ensimmäinen tällainen viittaus tehdään lähinnä säännöllisten elämäntapoihin liittyen, kun yksinäisyydestä kärsivä Viki aloittaa jälleen omakohtaisen harjoittelunsa. Tällöin “tarpoo Peltonen kuraista maantietä, juoksee märkää metsäpolkua, voimistelee ja elää kuin kello”. Toinen lähinnä itsekontrollia koskeva ilmaus tulee puolestaan Tepurin suusta, kun tämä yrittää puhua Vikiä mukaan viestiporukkaan. Tepuri nimittäin toivoo, että Viki löisi Eemin juoksussa ja ottaisi tämän paikan nuorten esikuvana. Eemi kun ei näet pysty Tepurin mukaan kantamaan niitä velvollisuuksia, joita etevältä urheilijalta vaaditaan. Ennen viestiä huhutaankin, että Eemi on yhdessä Kerpun kanssa tarttunut pulloon ja saattaa sen takia olla menettänyt kuntonsakin. Elämäntavoiltaan ilmeisen esimerkilliselle Vikille oli siis tilausta tässäkin suhteessa.

Toisaalta Vikiin on varsinkin hänen vammautumisen jälkeisessä lapsuudessaan liittynyt myös joitain kurin alateeman kannalta negatiivisia ominaisuuksia. Kujanteen poikien

hylättyä hänet leikeistänsä ja urheilukilpailuistansa muodostui Vikistä umpimielinen, katkera ja pisteliäs olento, joka vihasi miltei kaikkia kasvinkumppaneitaan ja varsinkin raajarikkoisuudesta ääneen muistuttanutta Eemiä. Vikin puolustukseksi on kuitenkin sanottava, että nämä tuntemukset olivat syntyneet jo sinällään epäreilusta kohtelusta ja varsinkin siitä, ettei Viki saanut enää osallistua rakastamaansa kilpajuoksuun yhdessä muiden pihapiirin poikien kanssa.

Kuriin liittyen on kyseisestä teoksesta nostettava esille vielä pari muutakin huomautusta, jotka eivät liity suoranaisesti Vikin persoonaan, mutta jotka kuitenkin selvästi tekstistä esiin nousevina ovat olleet kertojan mielestä ilmeisen tärkeitä urheilun hyvän kertomuksen kannalta. Ensinnäkin hahmottaessaan niin Kisan kuin Voimankin taustaa kertoja mainitsee, että seurojen taloudellisten taustavoimien, Airasen konepajan (Kisa) ja Pällärin sahan (Voima), tarkoitusperät näiden toiminnalle ovat olleet selvät: “He eivät niinkään paljoa välittäneet alaistensa voitoista ja häviöistä kuin siitä, että nuori polvi vietti vapaa-aikansa terveessä ja puhtaassa ilonpidossa. Se oli kaikinpuolisen menestyksen tärkeimpiä edellytyksiä heidän mielestään.” Toiseksi melko samansuuntaisiin aatoksiin päättyy myös Tepuri, joka voimalaisten nuorten vanhempien syytellessä häntä urheiluhulluudesta ja kunnian perässä juoksemisesta miettii koko touhun mielekkyyttä: “Missä ne silloin olisivat, elleivät urheilisi? Pullon kurkussa! Löisivät venttiä tapulin juurella ja viiltelisivät toistensa selkänahkaa. Sen ne tekisivät. Niin on käynyt usean, joka ei jalallaan urheilun pariin ole astunut.” Hyvä kertomus on siis tässä suhteessa kertojalle kovinkin tuttu.

Liikunnan ja urheilun iloa Viki ennättää tarinan keston aikana suodattaa oikeastaan kolmella tapaa. Ensinnäkin hän nauttii suunnattomasti voittamisesta. Tämä käy ilmi varsinkin lapsuuden voitokkaasta seiväshyppykilpailusta, jonka jälkeen “Vikin olo tuntuu niin hyvältä ja iloiselta, että hän haluaisi syleillä koko maailmaa”. Toiseksi hän nauttii käsipuolisena myös pelkästä liikkumisen riemusta ja siitä tuntemuksesta, jonka metsässä samoilu, juokseminen, imelä hienhaju, raikas ilma ja koko sen tuoma hyvinvointi yhdessä herättävät. Tosin juoksemisen riemu tuntuu sinällään myös kilpailussa ja varsinkin sen loppukireissä, joissa Viki menettää aina hetkeksi tuntuman tästä maailmasta ja liukuu johonkin toiseen ulottuvuuteen pystyen näin valtaisaan loppupuristukseen kivuista ja tuskasta välittämättä. Kolmanneksi Viki ehtii eräänä talvena nauttimaan myös

penkkiurheilun antimista seuratessaan Kisan jääpallojoukkueen ottelua naapurikaupungin joukkuetta vastaan. Häntä kiinnostaa kaikenlainen kilpailu ja voimainponnistus ja niinpä kyseinen ottelu saa myös Vikin huutamaan äänensä käheäksi.

Sankaruuden suhteen Vikin henkilökohtaiset lähtökohdat ovat selvät. Hänen lapsuutensa ainoa unelma on tehdä jotain mainetkoja. Tähän ei riitä pelkkä sirkkelimiehen tai repsikan ammatti, jotka tehdasyhteisössä ovat perinteisesti olleet kovassa kurssissa, ei vaikka myös Viki on näistä ammateista joskus haaveillut. Viki haluaa olla jotain vielä suurempaa, hän haluaa urheilijaksi, maailmanmestariksi, jota ihailevat kaikki. Vaikkei hänestä maailmanmestaria sitten lopulta tulekaan, saavuttaa Viki urheilun avulla joka tapauksessa ympäristönsä ja kanssaihmistensä kunnioituksen. Jo lapsena hän näyttää muille pihapiirin pojille, että kyllä tämä ”kräpelinä” ja muutenkin vajavaisena pidetty ”näsäpottikin” pystyy ja kykenee. Sama toteutuu tietysti myös käsipuolisena Voiman viestijoukkueen ankkurina. Vikin tarina onkin tyypillinen vaikeuksista voittoon –sankarikertomus, jossa huonoista lähtökohdista ponnistava altavastaja lyö lopulta etukäteen ylivoimaisena pidetyn suosikin. Analogiana, ja samalla myös Vikin urheiluinnostuksen suurena pontimena, toimii seppä-Haltusen kertoma Hanneksen (Kolehmainen) ja Pounin (Jean Bouin) välinen kaksinkamppailu Tukholman olympialaisissa. Vikin kohdalla tämä sankarikertomus toteutuu parhaiten kamppailuissa Eemiä vastaan. Samaa asiaa Vikin huono-osaisuutta korostaen kuvaa hyvin myös se tuntemus, jonka hontelo, isänsä kuoleman jälkeen köyhyydessä ja suoranaissessa nälänhädässäkin ajoittain elänyt Viki oli tunnistanut itsessään seuratessaan parempiosaisten perheiden lapsia. Mieli oli nimittäin tällöin valjennut siitä tietoisuudesta, että urheilussa pärjää isännöitsijän pojille. ”Heille, joilla on piikkarit sekä muutakin elämistä ja olemista.”

Egoismin lisäksi sankaruus kytkeytyy Vikin kohdalla myös yhteisölliseen viiteryhmään, nimittäin lapsuudessa alarappulaisiin (Pällärin sahan työntekijät ja heidän jälkikasvunsa) ja aikuisuudessa alarappulaisten edustamaan urheiluseura Voimaan. Kuten jo luonteen alateeman yhteydessä mainitsinkin, tuntee Viki juuri tätä viiteryhmää kohtaan suurta velvollisuutta ja ylpeyttäkin. Tämä käy ilmi myös Vikin koettaessa ennen viestikilpailua ylleen Voiman upouutta kilpailupukua: ”Keltainen loistava kirjain paidanrinnassa on Voiman merkki, Kun siihen katsoo näyttää se elävän. Se katsoo, katsoo. Ikään kuin sanoisi:

Muistakin, muistakin, Peltonen, että minä vaadin ... Vaadin paljon kantajaltani! Ota itsestäsi kaikki minun hyväkseni ...” Samaa seurauskollisuutta tuntevat tietysti myös muut Voiman jäsenet ja Vikin sankaruuden kannalta merkittävää on ennen kaikkea Ilma Helon veljen Laurin intomielisyys. Ilman pyynnöstähän Viki paikkaa viestijoukkueessa juuri Lauria, joka kuumehoureisena on paitsi estynyt juoksemasta myös todellisessa hengenvaarassa eläessään sairaudesta huolimatta niin voimakkaasti Voiman mukana kamppailussa Kisaa vastaan. Kun Viki on tässä tilanteessa ainut pelastus niin Voiman kuin Laurinkin kannalta, tulee hänestä voiton myötä lopulta Ilman suuri ritari ja tämän sydämen lopullinen valloittaja.

Vaikka käytännössä Viki taisteleekin omassa mielessään nimenomaan voittamisen- ja näyttämisenhalun innoittamana, pohtii hän pariin otteeseen koko urheilusankaruuden mukanaan tuoman kunnian ja siihen liittyvän raivoisan taistelun mielekkyyttä. Hän onkin voitoistaan huolimatta ulkoisessa esiintymisessään suhteellisen vaatimaton ja toimii ainakin kertojan ja Tepurin mielestä näin myös urheilun hyvän kertomuksen esitaistelijana Eemin ja Kisan Kerpun edustamaa kerskailevaa ja ylimielistä asennetta vastaan. Varsinkin Eemin suhteen luodaan tällä tavoin vahva kontrasti, kun häntä kuvaillaan eri tekstin kohdissa mm. ylpeäksi, voitonvarmaksi, itsetietoiseksi, röyhkeäksi, suurisuiseksi ja ivalliseksi panettelijaksi, lusikkamieheksi ja prenikkametsästäjäksi. Kasvatukselliset arvot eivät siis saa kertojan eikä varsinkaan Tepurin mielestä hautautua ainakaan halpamaisen voittamisenhalun alle. Samaa seikkaa indikoi tavallaan myös seurojen nimet, Vikin ja Tepurin edustama kasvatuksellisiin arvoihin viittaava Voima sekä Eemin ja Kerpun edustama, enemmän kilpailullisuutta nimessään kantava Kisa. Kun Viki sitten voittaa Eemin, Voima Kisan ja Tepuri Kerpun ei jää epäselvyyttä kumpi vaihtoehto on lopputuloksen kannalta parempi, niin moraalisesti kuin tuloksellisestikin.

5.2.4. Hyvä kertomus kukkeimmillaan

Taulukko 2. 1920-luvun urheiluromaanit hyvän kertomuksen viitekehystä vasten heijastettuna

	V	RS	VV
Terveys	+	+	+
Suorituskyky	+	+	+
Esteettisyys	+	+	+/-
.....
Itsekontrolli	+	+	+
Säännölliset elämänt.	+	+	+
Nautintoaineet	+	+	+
Kielenkäyttö	+	+	+
Siveellisyys	+	+	+
Väkivalta			
Viha			-
.....
Tahto	+	+	+
Päätäväisyys	+	+	+
Tarmo/reippaus	+	+	+
Sisu	+	+	+
Rohkeus	+	+	+
Rehtiys	+	+	
Rehellisyys		+	
Epäitsekkyys		+	+
.....
Hyvinvointi	+	+	+
Kilpaileminen	+	+	+
Ilma-/toveripiiri	+		
Karnevalismi			
.....
Egoismi	+	+	+
Yhteisö	+		+
Yhteiskunta	+	+	
Vaativattomuus	+	+	+
Raha		+	

Taulukosta 2 näkyy, että urheilun hyvä kertomus toteutuu 1920-luvun teoksissa melko moitteettomasti. Paria osittaista soraääntä lukuunottamatta näin tapahtuu ensinnäkin fyysisen kasvatuksen osalta. Toiseksi henkisen kasvatuksen kohdalla linja on ehkä kokonaisuudessaan vieläkin yhtenäisempi. Niin kurin, luonteen kuin ilonkin alateeman osalta kyseisen ajanjakson urheiluromaanien luoma kuva ei enää paljoa yhtenäisemmäksi ja hyvää kertomusta mukailevammaksi voisi muodostua. Kolmanneksi samaa voi lopulta sanoa tietysti myös sankaruuden teemasta, sillä kaikissa teoksissa esiintyy sekä ihanteellinen tasapaino egoistisen kunnianhimon ja vaatimattomuuden välillä että sankaruuden liittäminen yhteisölliseen tai yhteiskunnalliseen viiteryhmään aina kun se on periaatteessa mahdollista.

Jos hyvää kertomuksen mukaista urheilijaa voidaan siis kaiken kaikkiaan pitää 1920-luvun talonpoikais-porvarillisen yhtenäiskulttuurin mallikelpoisena kansalaisena, ovat Poutanen, Pulli ja Valpas noudattaneet teoksissaan ajan henkeä melko täydellisesti. Heidän luomansa sankarit ovat siveellisiä ja luonteenpiirteiltään miehekkäitä, itseään kontrolloivia mallikansalaisia, jotka tunnistavat oikean ja väärän rajan niin urheilun areenoilla kuin niiden ulkopuolellakin.

Toisaalta voidaan tietenkin kysyä voisivatko ne oikeastaan muunlaisia ollakaan. Kuuluiko urheiluliike ja urheilijat todellakin ensimmäisessä tasavallassa niihin kansallisiin symboleihin, joita ei saanut tahrata millään tapaa? Siltähän ainakin Haanpään esimerkki näyttäisi, vaikka se ajallisesti osuikin vähän tutkielmani teoksia myöhempisiin ja samalla itsenäisyytemme ehkä äärioikeistolaisimpiin vuosiin kommunistilakeine kaikkineen. Joka tapauksessa 1920-luvun urheiluromaanit voitaisiin ainakin helposti lukea niiksi Juhani Ahon peräänkuuluttamiksi kansantajuisiksi teksteiksi, joissa luotiin hyvää esimerkkiä mallikansalaisesta ja hänen ominaisuuksistaan. Vaikka niiden toimivuuden tässä suhteessa voi nykypäivän näkökulmasta jättää vain arvailujen varaan, oli urheilu tuolla maamme todellisella kultamitalikaudella varmasti melko hyvin kansaan uppoava aihe. Siitäkin huolimatta, ettei Aho itse sille, ainakaan omissa töissään, ehkä kovin suurta arvoa antanut.

1920-luvun romaaneista on mainittava myös se, etteivät ne ota minkäänlaista kantaa niihin puoluepoliittisesta repeämästä versoviin ristiriitoihin, joiden rikkoma kyseisen

vuosikymmenen suomalainen yhteiskunta ja erityisesti sen urheilujärjestökenttä vielä hyvin pitkälti oli. Aineksia tähän olisi nimittäin löytynyt, sillä kirjojen sankarit edustivat taustaltaan kovin erilaisia lähtökohtia; ”Voittamattomassa” talonpoikaisuutta, ”Ruuvisuorassa” porvaristoa ja ”Viestinviejissä” työväestöä. Tässä mielessä 1920-luvun urheiluromaanien voidaankin katsoa paitsi sijoittuneen kirjallisen kentän maltilliseen ”keskustaan” myös noudatelleen niitä valtionhallinnosta asetettuja vaatimuksia, joiden perusteella vuosikymmenen alusta käynnistynyt urheilun valtiontuki tuli jakaa. Ilmeisesti teokset itse eivät kuitenkaan tuon valtionavun piiriin kuuluneet, sillä vaikka niiden sisältö varmasti muuten valtion urheilulautakunnan jäseniä miellytti, loisti maanpuolustukselliset seikat ainakin eksplisiittisessä muodossa poissaolollaan Poutasen romaania lukuunottamatta.

5.3. 1960-luvun ajan henki

Erityisesti hyvää kertomusta silmällä pitäen on myös 1960-luvun ajan henkeä hahmotettaessa katseet käännettävä ensiksi sotaan. Syitä on ainakin kaksi. Ensinnäkin sotatila merkitsi yleistä moraalien hölymystä, mikä näkyi mm. seksuaalisuuden korostumisena, lisääntyneenä juopotteluna, kynnisyysenä ja itsekkäänä keinottelunakin. Erityisesti rintamamiehissä näkyi vuosikausien armeijaelämän synnyttämänä myös yksilöllistä vastuuttomuutta, pinnarimielialaa, purnaamista ja kyvyttömyyttä oma-aloitteisuuteen. Kaikki ominaisuuksia, jotka sellaisinaan siirtyivät monesti myös rauhanajan oloihin ja työelämään. (Lassila 1994, 141-157.) Vaikka tämänkaltaiset moraaliset taka-askleet ehkä olivatkin kärjistetyimmillään juuri sodan aikana ja välittömästi sen jälkeen, nakersivat ne joka tapauksessa kansakuntamme siveellistä perustaa merkittävästi, ulottaen vaikutuksia varmasti myös moniin myöhempisiin vuosikymmeniin. Urheilua sivuavana kuriositeettina voidaan mainita, että ainakin vielä 1952 huoli kansan moraalisesta rappiosta oli suuri. Erityisesti Helsingin olympialaisten kisaisännöityä silmällä pitäen valmistettiin nimittäin kansalaisjärjestö Suomen Kansan Ryhtiliikkeen toimesta oikein Hyvän käytöksen opas, jonka uljoina tavoitteina ja toiveina oli yleisen tapakulttuurin kehittäminen, kansalaisten ryhdistäminen väkijuomien käytössä sekä oikean urheiluhengen luominen. Kun vielä mainitaan, että kyseisen opuksen

taustamateriaalia oli työstämässä myös Tahko Pihkala, on luotu hieman valaistusta sille ilmapiirille, jonka vanavedessä viimeistään seuraavan vuosikymmenen myllerryksessä osa urheilun hyvästä kertomuksesta oli tuleva uppoamaan. (Peltonen 1996, 283-307.)

Toinen tapa, jolla sota muotoili myöhempien vuosikymmenien ja varsinkin 1960-luvun henkistä ilmapiiriä, oli edellistä syvempi ja tutkielmani kannalta ehkä vieläkin tärkeämpi. Sodan perinnöstä ja traumaista muodostui nimittäin se yhteiskunnallinen vedenjakaja, jonka toisella puolella 1960-luvun suuressa murroksessa seisoi sodan läpikäynyt sukupolvi, toisella taas tuon sukupolven omat lapset eli suuret ikäluokat. Itse suuressa murroksessa kyse olikin näiden sukupolvien välisestä ristiriidasta, jota myös sukupolvihegemonian kriisiksi on kutsuttu. Kriisin syy oli puolestaan siinä, etteivät suuret ikäluokat suostuneet ottamaan vastaan sitä vanhempiensa omaksumaa, sotaa edeltävään aikaan viitannutta maailmankuvaa, joka teki kaikki sodassa koetut tappiot edes jollain tapaa ymmärrettäviksi. Lapset eivät toisin sanoen halunneet rakentaa uudelleen vanhempiensa muistoissa elänyttä 1920- ja 1930-lukujen menneisyyttä, sitä nationalistista ja kansallisromanttista kotimaata, jonka arvot näyttivät olevan ristiriidassa yleisen yhteiskunnallisen ja globaalinkin kehityksen kanssa, kehityksen, jota 1960-luvulla leimasivat mm. sellaiset pelot ja muutokset kuin totaalisen ydinsodan mahdollisuus, yleinen koulutustason nousu, teollistuminen, kaupungistuminen ja television avaamat kansainväliset näkymät ja muotivirtaukset. Kun suuret ikäluokat näin kieltäytyivät vanhemmiltaan saamasta "lähettilästehtävästä" oli sodan käyneen sukupolven tyrmistys luonnollisesti suuri. Olivathan he antaneet kuitenkin suuren uhrin, mutteivät saaneetkaan palkinnokseen suurta kiitosta ja kunniaa, päinvastoin. Takertumalla omiin konservatiivisiin arvoihinsa ja instituutioihinsa, he saivat vastansa radikalisoituneet 1960-luvun nuoret, jotka pahimmillaan pyrkivät ampumaan alas melkeinpä kaiken vanhasta muistuttavan. Sukupolvihegemonian kriisi oli syntynyt. (Tuominen 1991, 382-393.)

Käytännössä nuorten kapinointi näkyi 1960-luvun radikaaleissa vastakulttuuriliikkeissä, joiden pommituksessa osumia saivat kaikki merkittävät yhteiskunnalliset auktoriteetit ja perinteiset instituutiot kuten kirkko, koululaitos ja armeija. Aseina nuoret käyttivät mm. mielenosoituksia, lehtikirjoittelua ja herjaavia taideteoksia. Esimerkinomaisesti voidaan 1960-luvun vastakulttuuriliikkeistä ja niiden aikaansaannoksista ehkä ikimuistoisimpana

nostaa esiin uusvasemmistolainen opiskelijaradikalismi ja sen suurin merkkipaalu, Helsingin Vanhan ylioppilastalon valtaus vuodelta 1968. Vaikka Vanhalla julistettiinkin heti valtauksen jälkeen myös vallankumous alkaneeksi, sitä eivät uusvasemmistolaiset opiskelijanuoret sen paremmin kuin muutkaan radikaalit silti saaneet aikaan. Joka tapauksessa vastakulttuuriliikkeet horjuttivat vallan ilmenemismuotoja poikkeuksellisen rajusti. Olennaista oli ennen kaikkea se, että 1960-luvun radikalismi aiheutti muutoksia valtakulttuurin normittamassa julkisuudessa luoden näin mahdollisuuksia entistä avoimemmalle keskusteluilmapiiirille ja yhä edelleen uudenzalaisille asenteille ja uudenzalaiselle kansakunnan kulttuuriselle identiteetille. Pitkälti juuri radikalismim mukana julkisuuden valokeilaan nostettiin sellaisia aiheita kuin seksuaalinen vapautuminen, naisen asema, aseista kieltäytyminen, siviilipalvelus ja kansallinen kontrollipolitiikka. Niinpä vastakulttuuriliikkeiden kattavaa julkisuutta saanut toiminta, vaikka siihen aktiivisesti osallistuikin vain suurten ikäluokkien älyllisin kärkijoukko, tavoitti ainakin tyylin tasolla myös monia passiiviseksi ja alistuneeksi jääneitä nuoria. Loppujen lopuksi 1960-luku merkitsi siis todellista muutosta niissä perinteisissä tavoissa, joilla todellisuutta muokattiin ja tulkittiin. Ainakin mahdollisuus tähän oli olemassa, olkoonkin, että kaikesta huolimatta taustalla säilyivät myös valtakulttuurin hegemoniset paineet. (Tuominen 1991, 386-391.)

Tutkielmani kannalta 1960-luvun suurin anti oli siis vanhojen sotaa edeltävien perinteiden ja arvojen kyseenalaistuminen, jollei peräti murtuminen. Joka tapauksessa kyseistä vuosikymmentä kannattaa urheilun hyvää kertomusta silmällä pitäen valottaa ja tarkentaa lyhyesti vielä kahdelta osin. Ensinnäkin 1960-luku oli Suomessa suurta maaltapaon aikaa. Vuosikymmenen kuluessa maalaissäestön osuus koko kansasta laski nimittäin reilusta kolmanneksesta vajaaseen viidennekseen. Tämä merkitsi puolestaan sitä, että talonpoikauskulttuurin kokonaiskuva alkoi samalla olemaan korkeintaan halpa jäljennös varsinkin sotaa edeltävästä aikakaudesta, etenkin kun kotikonnuilleen jääneitä maajusseja alettiin vielä pommittaa urbaaneilla ja kansainvälisillä vaikutteilla myös uuden median, television kautta. (Virrankoski 1982, 554-559.) Toiseksi korostettakoon sitä, että 1960-luku oli yhtä alamäkeä myös kirkolle. Näin siksi, että vaikka se joutuikin eritoten radikalismim ja vielä todemmin erin uusvasemmistolaisuuden maalitauluksi, näkyi kirkon hylkääminen käytännön tasolla myös laajemmin kuin vain nuoren älymystön esittämässä kritiikissä. Niinpä esimerkiksi juuri suuren muuton mukana maaseudulta kaupunkiin siirtyneelle

väestölle kirkko säilyi lähinnä kotiseudun maalaismaisemaan kuuluneena instituutiona, jossa vierailtiin korkeintaan suurina juhlapyhinä ja perhejuhlien yhteydessä. (Helander 1999, 54-57.) Ja se mikä ei ollut hyvää kirkolle, ei varmasti ollut sitä myöskään urheilun hyvälle kertomukselle.

1960-luvun kaunokirjallisuudessa, ainakin proosan osalta, merkittävä rajaviiva kulki modernismin ja realismin välillä. Edelliselle tyyppillistä oli varsinkin keskittyminen muodollisiin ja tyyllisiin kokeiluihin ja puhtauteen sekä sellaiseen objektiivisuuteen, jossa teoksen kuvaaman todellisuuden lopullinen tulkinta jäi kuitenkin pitkälti lukijan tehtäväksi. (Laitinen 1982, 354.) Valtavirroista jälkimmäinen jatkoi sen sijaan enemmän perinteisen kansankuvauksen linjoilla tuoden siihen kuitenkin aivan uuden sävyn. Tyyppiesimerkkinä toimi Väinö Linna, jonka merkkiteosten luomassa kansanomaisessa kielenkäytössä, maailmankuvassa ja historian tulkinnassa nostettiin esille se, ettei kansallinen identiteettimme koostunut ainoastaan myönteisistä ominaisuuksista, eikä ainoastaan kiiltokuvamaisesta talonpoikaisuudesta. (Nummi 1999, 99-102). Joka tapauksessa pitkälti juuri Linnan johdolla koko modernismin ja realismin välinen raja menetti 1960-luvun loppuun tultaessa merkityksensä, mikä puolestaan merkitsi kirjallisuuden irtisanoutumista sille perinteisesti annetusta tehtävästä toimia ns. todellisuuden peilinä (Niemi 1999, 165; 169). Proosan aihepiirien osalta 1960-luvulla jatkettiin kaikesta huolimatta tutulla kolmijaolla, joskin tietysti myös ajan uusia tuulia hieman myötäillen. Työläisromaaneissa asioita käsiteltiin luonnollisesti työläisten, mutta paikoin myös yhteiskunnan ulkopuolelle pudonneiden marginaali-ihmisten elämänehdoista käsin. Keskiluokkaa kuvanneet teokset paneutuivat sen sijaan sivistyneistön heikentyneeseen asemaan ja sen aiheuttamiin ongelmiin uudessa kilpailuyhteiskunnassa. Viimeisimpänä muttei vähäisimpänä oli sitten maalaispiikka, joka uuden nousun kokeneena keskittyi mm. lähimenneisyyden tapahtumiin ja luonnonläheisen elämäntavan ja luonnonsuojelun korostamiseen. Vaikka suurin osa myös 1960-luvun kirjallisuudesta voidaankin upottaa näihin kolmeen kategoriaan sekä modernismin ja realismin väliseen lientyvään kahtiajakoon, täytyy kuitenkin huomata, että myös perinteisten luokitusten ulkopuolelle jäi paljon huomattavaa kyseisen ajanjakson kirjallisuutta ja yksittäisiä kirjailijoita. (Laitinen emt., 356-357.)

Siinä siis lyhykäisyydessään 1960-luvun kirjallinen perusasetelma, josta omaa tutkielmaani silmällä pitäen kannattaa kuitenkin nostaa esiin vielä kaksi tarkentavaa huomiota. Ensinnäkin 1960-luku oli ns. kirjasotien aikaa. Suurinta kohua herättivät varsinkin Paavo Rintalan Sissiluutnantti vuodelta 1963 sekä Hannu Salaman Juhannustanssit vuodelta 1964. Kyseiset teokset repivät nimittäin rikki erityisesti seksuaalisuuden ja uskonnollisuuden tabuja saaden aikaan yleistä närkästystä. Juhannustanssien kohdalla närkästys oli jopa niin suurta, että Salama haastettiin oikeuteen jumalanpilkasta. Kun oikeudenkäynnin lopputuloksena oli kuitenkin armahdus, olivat kirjailija ja häntä tukenut nuorempi sukupolvi saavuttaneet moraalisen ja merkittävän voiton. Tärkeintä näissä kirjasodissa olikin lopulta se, että kyseenalaistamalla käsityksen taiteesta todellisuuden yksinkertaisena heijastajana ne myös venyttivät valtajuoksuudessa käytävän keskustelun rajoja ja teemoja. Niinpä “viimeistään 1960-luvun puolivälissä suomalainen tulkintayhteisö oli niin hajaantunut, että millään taholla ei ollut lopullista sananvaltaa lyödä lukkoon sanataideteoksen merkitystä.” (Arminen 1999, 220-226.)

Toiseksi kannattaa tulevaa varten huomioida, että agraariepiikan aallossa, 1960-luvun loppupuolelta 1970-luvun puoliväliin kestäneellä ajanjaksolla, julkaistiin lähes sata maaltapaon problematiikkaa käsittelevää romaania. Moisen paljouden taustalla oli konkreettisten muutosten lisäksi mm. Linnan Pohjantähti-trilogian luoma usko siihen, että kaunokirjallisin keinoin voidaan käsitystä kansakunnan historiasta muuttaa yleiseksi totuudeksi, tässä tapauksessa siis totuudeksi maaseudun ja pienviljelijän kokemasta epäoikeudenmukaisuudesta. Kaiken kaikkiaan maaseudun murroksen kuvaamisessa suomalaisella romaanilla olikin “viimeisen kerran perinteinen yhteiskuntaeettinen herättäjän ja paljastajan tehtävä.” (Mäkelä 1999, 227-235.)

Myös liikunnan ja urheilun alalla sodan jälkeinen kehitys ja varsinkin 1960-luku merkitsivät monilta osin uutta suuntaa. Valtionhallinnon liikuntapolitiikan näkökulmasta muutokset olivat tosin tutkielmani kannalta lähennä näennäisiä ja retorisia. Yleistrendinä voidaan kuitenkin pitää maanpuolustuksellisten ja kovien kasvatuksellisten arvojen väistymistä yleistä hyvinvointia, sosiaalista kanssakäymistä ja liikunnan tasa-arvoa koskevien arvojen tieltä. Vaatimukset tottumuksesta kuriin ja järjestykseen sekä urheilun vaikutuksista kansalaisyhteiskuntaan ja Suomen kansainväliseen kuvaan tekivät nimittäin heti

sodan jälkeen tilaa pehmeimmille sanamuodoille säilyen sellaisinaan aina 1960-luvun lopulle saakka. Kun liikuntakulttuurin "uusiksi" tavoitteiksi kuitenkin asetettiin mm. kansan henkisen, siveellisen ja terveydellisen tason kehittäminen, kansanurheilu sekä järjestöjen mahdollisuus harjoittaa yhteiskunnallisesti arvokasta toimintaa, ei mistään merkittävästä suunnan muutoksesta ainakaan hyvän kertomuksen viitekehystä silmällä pitäen varmastikaan voida puhua. Varsinkaan kun mistään huippu-urheilun todellisesta arvonalaskusta edes valtionhallinnon taholla ei suinkaan ollut kysymys, vaikkei sitä ehkä enää sotia edeltävässä yltiönationalistisessa hengessä palvottukaan. Kun vielä mainitaan, että yhtenä erityisenä painopistealueena 1960-luvun jälkipuoliskon valtionhallintollisessa liikuntapolitiikassa pidettiin kuntoliikunnan ja kuntoliikuntajärjestöjen toimintaedellytysten kehittämistä, ei liene väärin sanoa, että Arkadianmäen tienoilla usko urheilun hyvään kertomukseen oli ainakin puheiden tasolla vielä 1960-luvulla kova. (Juppi 1994, 206-208.)

Kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta liikuntakulttuurin muutokset olivat sen sijaan selvempiä ja tutkielmaani ajatellen oleellisempia. Urheilujärjestöjen toiminnassa siirryttiin nimittäin 1960-luvun aikana harrastuksellis-kilpailulliselta kaudelta kilpailullis-valmennukselliselle kaudelle, painopisteen tosin säilyessä ainakin hyvän kertomuksen kannalta ehkä sittenkin vielä edellisessä. Joka tapauksessa harrastuksellis-kilpailullinen kausi oli alkanut jo 1930-luvun jälkipuoliskolla aiemmin mainitun järjestökulttuurisen kauden rapautuessa, ja se sisälsi mielenkiintoisia piirteitä. Harrastuksellis-kilpailullisella kaudella lajimäärä lähti nimittäin voimakkaaseen kasvuun ja johti eri lajit keskinäiseen kilpailuun niin toimintaresursseista kuin harrastajistakin. Lajitoimintojen kiihtyminen johti samalla myös harrastajien lajinomaiseen sosiaalistamiseen, mikä yhdessä kilpailun korostumisen myötä alkoi kaivamaan maata urheilun kasvatuksellisen ja aatteellisen perustan alta. Tähän vaikutti tosin merkittävästi myös se, että sotavuosien saatossa yleisen valistushenkisen korkeakulttuurin hävitessä kamppailunsa viihteelle; juuri urheilusta muodostui eräs kansanomaisen ajanvietteen suurimmista huveista ja illanviettojen seuratuimmista ohjelmanumeroista. (Itkonen 1996, 220-223.) Kyseistä 1930-luvulla alkanutta kehitystä ei ainakaan pysäyttänyt 1960-luvun myötä pikku hiljaa vauhtiin päässyt kilpailullis-valmennuksellinen kausi, vaikka sen vaikutukset hyvän kertomuksen kannalta jäivätkin tarkasteluajanjaksollamme vähäisemmäksi kuin edeltäjänsä. Joka tapauksessa kilpailullis-valmennukselliselle kaudelle tyypillistä oli valmennuksen

yhteiskunnallistuminen ja tieteellistyminen. Tiedon merkitys korostui tosin myös muussa liikuntakulttuurissa. Tutkielmaani silmällä pitäen huomioimisen arvoista kyseisessä kaudessa oli kuitenkin ennen kaikkea kilpailun kiristyminen ja se, ettei valtion liikuntahallinnon ponnisteluista huolimatta kuntoliikunta löytänyt paikkaansa tavallisten liikuntaseurojen suojista. (Itkonen 1996, 223-226.)

Liikuntakulttuurin 1960-luvun suuria linjoja hahmotettaessa käytännön järjestötyö näyttää siis urheilun hyvän kertomuksen kannalta olleen hieman ristiriidassa valtion liikuntahallinnon vielä kovin ihanteellisten tavoitteiden kanssa. Järjestökentän luoma näkökulma on kuitenkin epäilemättä liikuntakulttuurissa toteutuneita ihanteita silmällä pitäen oikeampi. Kyseessä lieneekin lähinnä näennäinen ristiriita. Yhtäältä hyvä kertomus säilyi varmasti myös urheilujärjestöjen ja -seurojen juhlapuheissa, ja toisaalta valtion liikuntahallinnossa ei varmastikaan uskottu, ainakaan täysin sinisilmäisesti, kaikkien liikuntakulttuurille asetettujen tavoitteiden toteutumiseen. Hyvä kertomus oli siis käytännön tasolla alkanut murentua ja noita murusia on löydettävissä myös aiemmin tässä tutkielmassa käytetyn lähdeaineiston joukosta. Yksityiskohtaisia ja erittäin mielenkiintoisia huomioita voidaan nostaa esille ainakin kaksi. Ensinnäkin, kuten aiemmin mainittu, Helsingin olympialaisia varten tehty Hyvän käytöksen opas jo osaltaan osoittaa, ei usko oikeaan urheiluhenkkeen ollut enää edes 1950-luvulla aivan vankkumaton. Itse asiassa Tahko Pihkala oli jo 1940-luvun lopussa huomannut hyvän kertomuksen rappeutumisen ja pyrkiessään kovaäänisesti puolustamaan varsinkin urheilun siveellisiä arvoja ajautunut erimielisyyksiin mm. sellaisten merkittävien urheilumiesten kuin Urho Kekkosen ja Matti Järvisen kanssa (Salimäki 2000, 282-291). Toiseksi kannattaa esille nostaa Klaus U. Suomelan tekemät huomiot, jotka hän esittää 1950-luvulla kirjoittamissaan Heikelin ja Wilskmanin elämänkerroissa. Kyseisten teosten sivuilla Suomela, joka itsekin lukeutuu 1900-luvun alkupuoliskon suomalaisen liikuntakulttuurin kärkinimiin, arvostelee nimittäin juuri mainittuja hyvän kertomuksen tematisoijia liioitelluista korusanoista ja fraseologisista iskulauseista. Varsinkaan Heikelin esittämät väitteet urheilun siveyttä edistävästä vaikutuksista eivät Suomelan mukaan olisi kestäneet ensimmäistäkään psykologista tai filosofista tarkastelua edes Heikelin omana aikana. (Suomela 1952, 302-304; Suomela 1954, 99.) Kaiken kaikkiaan kyseiset pienet yksityiskohdat osoittavat, miten urheilun hyvä kertomus oli menettänyt viehtymystään myös liikuntakulttuurin sisäpiirissä jo hyvissä ajoin

ennen omaa tarkasteluajanjaksoani eli 1960-lukua. Joka tapauksessa samaiset yksityiskohdat nostavat esille juuri sen hyvän kertomuksen osa-alueen, urheilun siveelliset arvot (kurin alateema), joka myös 1960-luvun urheiluromaaneissa joutuu kyseenalaistetuksi ja vahvasti.

5.3.1. Tarina viidestä kilometristä (TVK)

Marko Tapion ”Tarina viidestä kilometristä” muistuttaa otteeltaan eittämättä 1920-luvun romaaneitamme. Päähenkilö, maaseudulta kotoisin oleva Poika (jonka nimeä ei missään vaiheessa tuoda julki) kasvaa nimittäin juoksuharrastuksensa myötä sekä urheilijana että ihmisenä saavuttaen samalla voittoja, ennätyksiä ja lopulta maallista mammonaakin. Urheilun hyvän kertomuksen viitekehysesä saa näin runsaasti täytettä varsinkin henkisen kasvatuksen ja sankaruuden osalta, joskin mukaan mahtuu myös pari ei toivottua elementtiä.

”Tarina viidestä kilometristä” ei anna paljoakaan arvoa fyysisen kasvatuksen esteettisyyden ja terveyden alateemoille. Näistä edellinen ei heijastu tekstissä millään tavoin ja jälkimmäinenkin vain kerran. Tosin tällöinkään kyse ei ole niinkään liikunnan terveydellisistä vaikutuksista kuin terveydestä jonkinlaisena ennakkoehtona suorituskyvyn kehittämislle. Aloitettuaan urheiluharrastuksen Poika toteaa nimittäin noin puolen vuoden harjoittelun jälkeen, että ”yhdenkin syysharjoittelun perusteella kunto nousee, se on selvääkin selvempi asia jos mies on terve.”

Toisin sen sijaan on asian laita suorituskyvyn kohdalla. Kuten edellä mainitusta voi jo arvella, sen suhteen urheilun merkitys ei todellakaan jää kovin epäselväksi. Poika on nimittäin ensi kertaa urheiluharrastuksensa aloittaessaan 20-vuotias, mutta juoksee siitä huolimatta jo vuoden (hiihto)harjoittelun jälkeen 5000 metriä aikaan 14.09. Ehkä vielä hämmäntävämmin on kaksi vuotta myöhemmin vuorossa 1500 metriä aikaan 3.45 eli aikaan, joka jäi, kuten kertoja huomauttaa, myös Paavo Nurmen parhaaksi noteeraukseksi kyseisellä matkalla. Onkin ihan aiheellista huomata, että suorituskyvyn kehittyminen on siis ainakin Pojan ensimmäisinä juoksuvuosina uskomattoman nopeaa, realismin

näkökulmasta jopa mahdotonta. Tämän tutkielman ja urheilun hyvän kertomuksen kannalta vielä aiheellisempaa on kuitenkin huomata se, ettei Pojan suorituskyky kytkeydy varsinkaan ensimmäisenä harjoitteluvuotena ainoastaan urheilusuorituksiin, vaan merkitsee myös huomattavasti lisääntyntä työkykyä. Tosin mikään itseisarvo parantunut työkyky ei Pojalle ole, vaan se toimii lähinnä oikeutuksena urheiluharrastuksen jatkumiselle: “Sinä tiedät, että minä olen ottanut tukkien teon itselleni ja yksinäni. – Velipoika kuunteli. – Vaikka se on koko homman raskain osa, hän sanoi. Ja velipoika kuunteli, sen oli kuunneltava, pirulauta. – Ja jättänyt ajon isälle ja sulle kahteen pekkaan, vaikka se on helpompi osa. Ja yhtenäkkään päivänä eivät puut ole teiltä loppuneet hiihdinpä tai en. Ja minä sanon suoraan, että teistä ei kukaan pysty työnteossa muuta kuin enintään puoleen siitä mitä minä teen.”

Henkisen kasvatuksen osastolta nousee luonteen alateemasta vahvimmin esille tahto, päättäväisyys ja rohkeus. Oikeastaan koko tarinan rakenne heijastelee näitä luonteenpiirteitä kun nuori parikymppinen Poika alkaa määrätietoisesti rakentaa koko elämänsä nimenomaan urheilun avulla välittämättä perheen ja muiden kyläläisten epäilevistä ja halveksivistakin mielipiteistä. Päämääränsä mukaisesti hän tekeekin itsestään huippu-urheilijan ja opiskelee siinä sivussa kansakoulupohjalta lakimieheksi. Poika tarttuu rohkeasti eteen tulleisiin tilaisuuksiinsa ja oppii virheistään niin urheilussa kuin urheilun ulkopuolellakin. Joka tapauksessa juuri urheilukentät koulivat tästä kertojan mukaan hiljaisesta ja itsestään hieman arasta nuorukaisesta lopulta itsevarman, omasta mielestään paikoin jopa röyhkeän itsevarman kilpailijan, joka tekee asiat parhaaksi katsomallaan tavalla, vaikka se merkitsisikin esim. poisjääntiä liiton virallisilta valmennusleireiltä. Tulokset puhuvat kuitenkin loppujen lopuksi puolestaan ja niinpä kunnostaan hyvin tietoinen Poika voi tarinan viimeiseen kilpailuun valmistauduttaessa luvata Suomi-Ruotsi – maaottelun joukkueovereilleen jo etu käteen niin voiton, tarvittavat seitsemän pistettä kuin vielä maailmanluokan haamuajankin.

Sisu saa niin ikään ilmaisunsa jo tarinan kehityskulussa, joka pojan omiin sanoihin viitaten noudattaa urheilun kautta opittua yrittämisen ja menestymisen lainalaisuutta. Ilman “ken leikkiin ryhtyy se leikin kestäköön” –asennettaan ei Poika päämääriinsä yltaisikään ja sen tietää urheilijana varsinkin hän itse. Vähintään yhtä hyvin tätä samaa ominaisuutta

heijastelee kuitenkin myös se tapa, jolla Poika pystyy ylittämään itsensä varsinaisessa kilpailusuorituksessa ja etenkin sen loppurutistuksessa: “Hänestä tuntui, että hän oli niin väsynyt, että olisi sellaisiin tuskiin kyllä kuollutkin, jos ne olisivat kohdanneet hänet makuulla jostakin muusta syystä, mutta nyt hiihto sujui hyvin. Hän kohotti kymmensiimaisen kasakkaruoskan tässä kohden sieluunsa, sisunsa selän yläpuolelle ja löi löimistään – An – mennä – vaan – perkele...” Niin kovaa sisua ei tosin Pojan mielestä ole, että yksistään sillä voitaisiin synnyttää urheilija, sillä se vaatii hänen mukaansa myös kykyä nauttia piinasta ja tuskasta. Jossain mielessä paradoksaalisesti siirtyminen tällaiseen nautinnon tilaan tapahtuu Pojan kohdalla kuitenkin juuri sisun voimin.

Poika on myös reilu, rehellinen ja jossain määrin epätietokas kanssaihmissään kohtaan. Näitä ominaisuuksia, samoin kuin joitain kurin alateeman ominaisuuksia, kuvastaa jo kertojan luonnehdinta tarinansa päähenkilöstä ennen urheiluharrastuksen alkua. Pojalla kun on kertojan mukaan korkea moraali, vaistomainen käsitys käytöksen periaatteista sekä kaiken tämän pohjana toimiva oikeudenmukaisuudentaju. Urheilun puitteissa kyseessä olevat luonteen ominaisuudet näkyvätkin sitten konkreettisesti ainakin kahdessa kohdin. Ensinnäkin lyhyeksi jääneen hiihtouran ainoassa voitokkaassa kilpailussa Poika osoittaa esimerkillistä fair play –henkeä kilpatovereitaan kohtaan: “Pirullinen keli täällä metsässä, hän sanoi mennessään. Se oli pieni ystävällisyys. Jotakin täytyi sanoa. Ei täytynyt mutta teki mieli. Hänen itsensä edelle oli niin moni parempi hiihtäjä tänä talvena mennyt, että hän tiesi, miltä se tuntui. Nyt hän teki sitä itse.” Toiseksi samaa esimerkillisyyttä osoittaa myös tapa, jolla poika suhtautuu omaan kotiseuraansa. Saadessaan tältä apua maailmalle lähdössään niin urheilun kun koulunkäynninkin suhteen, lupautuu Poika huipulle päästyäänkin kilpailemaan joka vuosi ilmaiseksi seuran juhannuskilpailuissa. Hän lunastaakin lupauksensa oikein korkojen kera palaamalla lakiopintojensa päätyttyä uransa loistokkaimmaksi ajaksi oman kotiseuransa jäseneksi, ilman korvausta tietenkin. Kyseiset luonteenpiirteet näkyvät toisaalta hyvin myös normaalielämän puolella. Kotitilansa Poika haluaa säilyttää perinnönjaossakin koskemattomana eikä näin suostu ottamaan maailmalle lähtiessään mukaansa kuin oman vaatepartensa. Ja naistenkin suhteen Poika päätyy kauniin ulkomuodon sijasta lopulta turvalliseen maatilän tyttöön, joka aivan kuten Poika itsekin, puhuu asioista niiden omilla nimillä, avoimesti ja suoraan.

Siirryttäessä kurin alateemaan voidaan sanoa, että Poika edustaa sen ominaisuuksia vain jossain määrin. Urheilun yhdistäminen tehokkaasti vuoroin työntekoon ja vuoroin opiskeluun, lukioaikana samanaikaisesti jopa näihin molempiin, kertoo pääpiirteissään säännöllisestä elämäntavasta ja kyvystä itsekontrolliin. Elämän langat ovat siis tiukasti sankarimme käsissä, siitä ei ole kysymys. Poika ei kuitenkaan ole mikään varsinainen hyvän kertomuksen pyhimys. (Koko tutkielmani kannalta onkin tärkeää huomata, että juuri näiltä kohdin Tarina viidestä kilometristä alkaa ottamaan 1920-luvun teoksiin nähden sitä selvää hajurakoa, jota myöhemmin venyttävät oikeastaan kaikki loput tarkasteluun tulevat urheiluromaanimme.) Kiro sanat ovat ensinnäkin Pojalle hyvin tuttuja ja ne pyörivät hänen ajatuksissa melko usein. Niinpä Pojan itselleen antama lupaus urheiluharrastuksen myötä loppuvasta julkisesta kiroilusta rikkoutuu ainakin kerran, kun ensimmäisen urheilutalven maakuntaviestissä sattunut kompastuminen saa Pojan päästelemään ärräpäitä lähtösuoralla niin että raikuu. Vielä mielenkiintoisempaa on huomata, että kertojan mukaan kiro sanat kuuluvatkin kaikkien vähänkin pitemmälle tähtäävien urheilijoiden sanavarastoon. Toiseksi Pojalle maistuu muutamaan otteeseen myös alkoholi ja ainakin kerran tarinan aikana jopa juopumiseen saakka. Mikään varsinainen ryyppyveikko hän ei kuitenkaan ole toisin kuin monet muut kaupunkiin muuttaneet maalaispojat tai kotitilaa hoitamaan jäänyt velipoika, joka kuolee auto-onnettomuudessa alkoholinvaikutuksen alaisena. Alkoholia siis nautitaan muutamaan otteeseen, mutta kohtuudella. Kolmanneksi ja hieman viattomammin Poikaa kiinnostaa varsinkin raskaiden yliopisto-opintojen aikana myös tanssipaikkojen humu, jonka verhoon hänet houkuttelee hänen silloinen tyttöystävänsä Ritva. Vaikka nainen, tanssihuvitukset ja yöelämä muodostavatkin tällöin Pojan mielestä tärkeän vastapainon arkipäivän puurtamiselle, säilyy kohtuus kuitenkin lopulta myös niiden suhteen. Opinnot valmistuvat nimittäin täysin aikataulun mukaisesti ja urheilukunnon ylläpitäminenkin onnistuu siinä määrin, että viimeisen opiskeluvuoden juoksukilpailuissa on jo aika käydä Suomen ennätysten kimppuun.

Liikunnan ilonsa Poika ammentaa sekä itse juoksemisen riemusta että kehittymisen ja voittamisen tuomasta nautinnosta, jotka kietoutuvat kuitenkin kyseisen alateeman kannalta keskeisessä kohtaa tiukasti yhteen. Palattuaan opintojensa jälkeen pysyvästi kotimaisemiin Poika juoksee nimittäin harjoituksissa ensimmäisen kerran urallaan 5000 metriä alle neljäntoista minuutin, mutta tajuaa samalla miten paljon hän itse juoksemisestakin nauttii:

“Hän juoksi ikään kuin jollakin tuskan ja riemun rajaviivalla mutta vielä reilusti riemun puolella. – Tätä näin, hän ajatteli, tätä näin ei osaa kuvitella kukaan, joka ei ole sitä itse kokenut. Tämä on ehkä hulluutta siinä mielessä kuin erilaisten nautintojen etsiminen aina on hulluutta. Mutta missään nautinnon muodossa minä en ole päässyt näin korkealle enkä pitkälle, en alkoholin kanssa, en hyvän seuran kanssa, en naisen kanssa missään muodossa, en...” Tämä hekuman tunne ei olekaan kovin vähäpätöinen Pojan tulevaisuuden suunnitelmien kannalta, sillä juuri sen pohjalta Poika päättää sittenkin jatkaa juoksu-uraansa, joka kotitalalta avautuneen isännyyden vuoksi ehti jo hetken aikaa olla vaakalaudalla. Siunaus kyseiselle päätökselle tulee lopulta myös isäukolta, joka Pojan kotiinpaluun myötä oli toivonut tämän aloittavan vihdoinkin rehelliset maataloustyöt. Juuri ennakkoluuloiselle isäukolle antamissa perusteluissaan Poika tuokin sitten suorasanaisesti esille myös menestymiseen liittyvän urheilun nautinnon: “Mutta teidän täytyy ymmärtää, että ne on lujia elämyksiä, mitä ihminen saa, kun se elää jonkin alan huipulla, vaikka se on vain urheilukin.”

Pojan sankaruus kietoutuu hänen omassa ajattelussaan ensisijaisesti egoistisiin lähtökohtiin. Koko menestystarinan sytykkeenä toimii Pojan ensirakkaudeltaan Ritvalta englanniksi saamat rukkaset, jotka herättävät hänessä todellisen näyttämisenhalun. Niinpä Poika lähteekin tietoisesti tavoittelemaan sosiaalista nousua juuri urheilun avulla, kun muut vastaavat keinot, mm. poliitikon ja iskelmälaulajan urat, tuntuvat silloin 20-vuotiaalle nuorukaiselle jokseenkin epäsovivilta. Aluksi urheilu onkin Pojalle pelkkä väline, jolla hän voi raivata itselleen tien kuuluisuuteen, hankkia opiskelumahdollisuuksia kaupungissa ja tehdä ehkä vähän rahaakin. Väline maineeseen se on tosin vielä senkin jälkeen kun Poika maaseudulle pysyvästi palanneena löytää sen juoksemisen riemun, josta edellä oli puhetta. Joka tapauksessa Poika onnistuu valitsemallaan tiellä loistavasti ja saa urheilun avulla kaiken haluamansa. Hänestä tulee maajoukkueurheilija, joka hiilimurskalla ja koulupenkillä esittämällään menestyksellä voittaa omakseen myös Ritvan. Suloiseksi tämän valloituksen tekee ennen kaikkea se, että palatessaan maaseudulle Poika pääsee itse antamaan rukkaset tyttöystävälleen ja juuri samoin englanninkielisin sanoin, joilla tämä oli ylimielisesti ilmaissut haluttomuutensa suhteeseen seitsemän vuotta aiemmin. Pojan menestystä summatessa ei sovi unohtaa myöskään hänen urheilustaan saamaa taloudellista hyötyä. Ruskeilla kirjekuorilla pystytään nimittäin hankkimaan kotitalalle ulkopuolinen

työmies hoitamaan töitä siksi aikaa, kun talon nimelliseksi isännäksi ryhtynyt Poika päättää edellä mainitun mukaisesti jatkaa urheilu-uraansa vielä muutamalla vuodella.

Sankaruuden suhteen urheilu toimii siis loppujen lopuksi täydellisesti Pojan henkilökohtaisten tavoitteiden mukaisesti. Samalla sankaruus liittyy kuitenkin lähes yhtä tiiviisti ja onnistuneesti maalaiselämän idylliin, joka kaupunkien edustamalle pinnallisuudelle vastakkaisena edustaa jotain aitoa ja rehellistä, mielenterveydellisesti parempaa olemisen muotoa. Tutut metsät ja pellot tarjoavat loistavat puitteet myös juoksuharjoittelulle ja niinpä kaupunkilaispoikien turvunijaksi nimittelemä Poika pinkookin uransa huipulla vastustamattomasti voittoon niin 1500, 5000 kuin 10 000 metrin matkallakin. Maalaisarvot heijastuvat myös Pojan valitessa puolisonsa. Opintojen loputtua kaupunkiin saa jäädä juuri sen pinnallisuutta edustava Ritva ja tilalle astuu puhdas maalaistyttö Elvi, joka toisin kuin Ritva on osoittanut kiinnostuksensa Poikaan jo ennen tämän urheilu-uraa. Rakkaudesta maaseutuun kieli niin ikään Pojan tulevaisuuden suunnitelmat sitten kun urheilu-ura on loppu. Silloin hän aikoo hyödyntää maataloustöissä muuten käyttöä vaille jäävän lakimiehen koulutuksensa ja lähteä ajamaan talonpoikien asioita oikein politiikan kentillä.

Pojan urheilusankaruus liitetään kirjan lopun maaottelutunnelmien myötä varovaisesti myös kansalliseen itsetuntoomme ja jopa muuhun kansalliseen menestykseemme. Valmistautuessaan omaan juoksuunsa sankarimme katselee nimittäin stadionin täyteistä yleisömerta ja päätyy seuraavanlaisiin mietteisiin: "Noiden takia sinun on yritettävä ja noiden puolesta. Nuó sinulla on käytettävissäsi. Ja niitä sinun on käytettävä ja annettava niille se, mitä ne tarvitsevat. Sinä et tarkoita pelkästään urheilua nyt, hän ajatteli. Mutta urheilu on vielä kerran keino päästä päämäärään. Saada kansa luottamaan sinuun ja myös itseensä."

5.3.2. Avustajat kehästä, ensimmäinen erä (AV,EE)

Jorma Ojajarjun teos "Avustajat kehästä, ensimmäinen erä" on nyrkkeilytarina nuoresta ja lupaavasta Ossi Karlssonista, joka joutuu uransa kovimman paikan eteen kohdatessaan

kahdesti kokeneen ja kolhiintuneen kehäketun, Niilo Jokisen. Vaikka Ossi selviääkin molemmista otteluista lopulta yllättävin tuloksin, ei tie voittoihin ole helppo eikä Ossin itsensä kannalta kaikin kohdin kovin mairittelevakaan. Kun mukaan lasketaan vielä Ossin siviilielämän normaali rosoisuus, saa hyvä kertomus matkalla aika joukon lommoja.

Fyysisen kasvatuksen osalta ehkä vähäpätöisin rooli on varattu suorituskyvyn alateemalle. Päähenkilö Ossi Karlssonin suorituskyky nyrkkeilykehässä saadaan kyllä kehitettyä kirjan aikana tiukalla treenillä siihenastiseen huippuunsa, mutta nyrkkeilijänä hänen tärkeimmät ominaisuutensa ovat sittenkin perua synnynnäisistä fyysistä lahjoista. Hontelosta ruumiinrakenteestaan huolimatta, ja samalla juuri sen takia, Ossi lyö nimittäin lujaa ja heittelee hierojansa Jalin mukaan nyrkkejä kuin isoja kiviä. Lyönti on näin pitkä ja irtonainen. Nyrkkeilyharrastuksen antamista valmiuksista on luonnollisesti hyötyä myös kehän ulkopuolella, varsinkin silloin, kun Ossin kunniaa loukataan. Vaikka käytännössä “katutappelut” jäävätkin yhteen pieneen tansseissa sattuneeseen välikohtaukseen, osoittaa hän ajatuksissaan olevansa valmis käyttämään nyrkkejään kovinkin herkästi myös siviileihin. Ossin harrastuksesta ei ole myöskään haittaa työnpanokselle, paremminkin päinvastoin, sillä ainakin hän tietää, “ettei mesu pääsisi hänelle työnteon vähyydestä kalkattamaan”. Tosin tässä yhteydessä kyseinen seikka indikoi ehkä enemmänkin Ossin reippautta ja tarmoa kuin fyysistä suorituskykyä.

Ojajarjun teos ei ota oikeastaan minkäänlaista kantaa urheilun terveyttä edistäviin ominaisuuksiin. Nyrkkeily yksittäisenä lajina saa sen sijaan hieman negatiivistakin väriä juuri terveydellisiä näkökohtia mietittäessä. Jali, joka on entinen nyrkkeilijä itsekin, tunnustaa nimittäin nyrkkeilyn vaarat niitä tosin suurentelematta ainakin niissä tapauksissa, joissa kehään astuu kaksi selvästi eri tasoista urheilijaa. Samoilla linjoilla on myös Ossin avustajana Suomen mestaruuskilpailuissa toimiva nyrkkeilymies Tane Mäkinen, jonka mukaan nyrkkeilyä ei voi puolustella oikeastaan millään. Hänen mielestään ainoa tapa välttää vahingot olisi pukea ottelijat paksuihin haarniskoihin. Ossi itse suhtautuu terveydellisiin vaaroihin hieman välinpitämättömämmin, vaikka myös hän on tottunut otteluiden jälkeen tarkistamaan peilistä turvonneina poskina, revenneinä silmäkulmina ja hyytyneen veren tukkimana nenänä näkyvät vauriot. Toisaalta, Ossi osaa suhteuttaa nyrkkeilyn väkivaltaisuuden myös suurempaan kontekstiin, henkilökohtaiseen taustaansa

nähdessä oikeastaan yllättävän hyvin. Jopa niin hyvin, että lausahdus vaikuttaa enemmän kertojan kuin Ossin mielipiteeltä. "Mun mielestä on turha puhua nyrkkeilyn kieltämisestä, mitä ne ruotsalaisetkin siitä kiihkoilee, parlamenttitasolla keskustelevat mokomasta. Nyrkkeily on muka julmaa ja raakaa, kontrolloisivat poliisin toimintaa ja kieltäisivät niiden julmuudet ja raakuudet. Jumalauta yhteiskunnan erilaiset laitokset voittaa väkivaltaisuuksissa nyrkkeilyn milloin tahansa." Joka tapauksesta nyrkkeily on kuitenkin Ossista hieno laji ja sen seuraamisesta nauttivat myös Jali ja Tane, oli se sitten vaarallista tai ei.

Ossi Karlssonin suhde kehonsa esteettisyyteen on jossain mielessä omalaatuinen. Hänen 175 senttinen ja 60 kiloinen vartalonsa yhdistettynä tyttömäisen pehmeisiin ja kauniisiin kasvoihin ei nimittäin tyydytä sankariamme. Ensinnäkin hän haluaisi kasvoihinsa merkkejä miehisestä urheilulajistaan. Toivelistan kärjessä komeilee varsinkin lituskainen nenä, jonka suhteen Ossi onkin ryhtynyt jo tuumasta toimeen hieroen ja painellen nenäänsä aika ajoin oikein varta vasten. Kun aitojakin taistelun merkkejä sitten SM-kisoissa tulee lopulta peräti kuuden tikin verran, herää Ossi osittain myös hieman toisenlaisiin ajatuksiin. Kärsineestä naamataulusta kun ei välttämättä ole miksikään varsinaiseksi naisten pyydykseksi tai ainakin oman tyttöystävän tuomio senkertaisista kotiintuomisista huolestuttaa hieman. Toiseksi Ossi haluaisi vastustajien pelottamiseksi parantaa ulkonäköään hankkimalla luidensa ympärille vähän lihasta. Puheet näistä haihatteluista ja Ossin mielenkiinnon herättäneistä "ruotsalaisten rannallapullistelijoiden" metodeista katkaisee kuitenkin Jali, joka toteaa suurten lihasten olevan vain tiellä ja haittaavan Ossin luontaisten ominaisuuksien optimaalista hyväksi käyttöä. Eikä niitä lihaksia sitä paitsi Jalin mielestä kuitenkaan kukaan nyrkkeilijä pelkäisi.

Jos henkisen kasvatuksen sisältöä aletaan Ossin kohdalla purkamaan vaihtelun vuoksi kurin alateemasta, voidaan heti sanoa, että Ossi muistuttaa elintavoiltaan ehkä enemmän normaalia ihmistä kuin esimerkillistä urheilijaa. Hän hoitaa työnsä ja harjoittelunsa kyllä keskimäärin ihan mallikkaasti, ainakin niin tahtoessaan, mutta osoittaa muuten elämässään kovin inhimillisiä ominaisuuksia. Ensinnäkin itsekontrollin ailahtelevaisuudesta kertoo se että, kirjan tarinan aikana Ossi ratkeaa viinan kiroihin kaksi kertaa ja ensimmäisellä kerralla vielä ottelua edeltävänä iltana. Tällöin Ossin vanha kaveri Ylli saa houkuteltua

hänet baariin ensin kahville, joka kuitenkin vaihtuu pian olueen ja tupakkaan sekä vielä vähän myöhemmin pariin terävään. Itsekontrollin kannalta huomioimisen arvoista tässä on ennen kaikkea se, että aiemmin samalla viikolla ja vielä samana päivänä Ossi on vannonut itselleen menevänsä tuona kyseisenä lauantai-iltana nukkumaan jo varhain. Kaiken kaikkiaan alkoholi esiintyykin kirjan sivuilla tuon tuosta, milloin Ossin kavereiden, milloin seuran kannustajajoukon, milloin taas muiden nyrkkeilijöiden ja heistä kertovien tarinoiden yhteydessä. Ajatuksissaan Ossi hyökkää hyvän kertomuksen hehkuttaman raittiuden ja sen edustaman tekopyhyiden kimppuun oikein suorasanaisestikin, kun ennen erästä otteluaan hänen silmiinsä osuu uutinen alkoholin myynnissä tapahtuneista muutoksista: “Penkillä oli eilinen lehti ja siinä kerrottiin että oluen menekki on tuntuvasti noussut, että viinakortit pitäisi poistaa, ja kaupat pitää auki yölläkin. Paha juttu urheilujohtajille, meinasi Ossi, nyt niiden täytyy ryypätä entistäkin pimeämmin kun muut saavat vetää ihan vapaasti.”

Toiseksi itsekontrollin puutetta indikoi se, että Ossin jälkimmäiseen humaltumiseen liittyy myös valmius ja halukkuus oman tyttöystävän, Kaarinan pettämiseen. Käytännön toteutus tosin kompastuu paitsi kiikarissa olleiden naisten haluttomuuteen, myös siihen ettei saatille pyrkivä Ossi kykene humalastaan johtuen juoksemaan karkuun pyristelevien neitojen perässä. Kolmanneksi edelleen samasta itsekontrollin puutteesta, kuten myös epäsiiveellisenä hyvässä kertomuksessa pidetystä vihasta, kertoo tapa, jolla Ossi tarkoituksellisesti kohtelee kirjan alussa harjoituskumppaniaan Toralaa. Tietäen hyvin ettei harjoituksissa ole tarkoitus käyttää kovin painavia lyöntejä Ossi tyrmää eräällä harjoitussessiolla sparrausvastustajansa Torasen, joka oli aiemmin baarissa kehuskellut kykenevänsä lyömään Ossin kanveesiin koska ja missä tahansa. Kostonhimon saamaa tyydytystä ei Ossin kohdalla vähennä edes heidän kokoeronsa: “Hetä hyppäsi lattia päähän kun vanha vähän tyrkkäsi. Onhan se kyllä pienempi ja kevyempi, mutta mitä meni pullisteleen. Tuli jätkiä pohjolasta, tuli tihisiä suonia. Meidän Ossilla on raskas käsi.” Ironista kyseisessä tapahtuman syissä on varsinkin se, että kerskailussaan Ossi on vähintään yhtä suurisuinen kuin Torala. Hänen kunnostaan ja tyrmäskyvyistään saavat nimittäin kuulla niin kaverit, Jokinen kuin sanomalehtimiehetkin.

Ilon alateema ei Ossin kohdalla tuoda esiin kovinkaan eksplisiittisesti. Varmaa on kuitenkin se, että Ossi nauttii ennen kaikkea voittamisen tuomasta kunniaista ja

miehisyyden tunteesta, joihin palaan vähän tuonnempana sankaruuden yhteydessä. Ossi pitää niin ikään siitä letkeästä kaveri-ilmapiiristä, joka nyrkkeilyyn liittyy. Hän nauraa kirjan aikana vain muutamaan otteeseen ja näistä nauruista useimmat liittyvät juuri nyrkkeilykavereiden nyrkkeilystä kertomiin kommelluksiin ja legendoihin. Jos nyrkkeilyä ajatellaan sitten pelkän fyysisen toiminnan ja siihen liittyvän hyvän olon tuntemuksen näkökulmasta, ei Ossin mielipide harrastuksensa mielekkyydestä olekaan enää niin varma. Ensinnäkään tällaiseen nautintoon hänen kohdallaan ei viittaa oikeastaan mitkään eksplisiittiset eikä implisiittisetkään seikat (jos murjottua naamataulua ei tällaisena pidetä). Toiseksi kirjan loppu ennakoi tulkintani mukaan nyrkkeilyn lopettamista: Jokisen todetessa Ossille näiden kahden välisen jälkimmäisen ottelun jälkeen, että “toivottavasti viä kohdataan” vastaa Ossi “mutta ei kehässä”. Vähän myöhemmin samana iltana hän onkin Yllin jutustelusta piittaamatta aivan omissa ajatuksissaan miettien koko nyrkkeilyharrastuksensa mielekkyyttä juuri tuota kyseistä Turussa käytyä ottelua vasten. Samalla kyseiset mietteet ovat koko kirjan viimeiset sanat: “Tulla nyt Vaasasta saakka tänne asti kolhittavaksi ja saada siitä hyvästä kassi ja tuoli (palkinnoksi). Hän ajatteli Kaarinaa ja äitiä ja Jalia ja Siréniä (valmentaja) ja koiraansa. Hemmiä (Ossin toinen harjoituskaveri) ja Toralaa. Hartmannin kulmaa ja baaria ja uutta tummaa tarjoilijaa. Onkohan se huomenna vuorossa? Wikmanin moottoritehdasta ja mesua ja vanhaa Tikkamäkeä. Maapohjahallia ja Hietasaaren purettua saunaa jonka tukille tavattiin uida.”

Ossi ei kannan itsessään kovin selvästi myöskään niitä miehisiä luonteenpiirteitä, joita urheilun hyvä kertomus lanseerasi. Jonkinlaista päättäväisyyttä hän kyllä esittää varsinkin hallitulla ja määrätietoisella kehätaktiikallaan ja sisukkuudesta kertoo puolestaan Ossin voitokas kamppaileminen häntä itseään paljon kokeneempaa, kovanyrkkistä Jokista vastaan. Ensimmäisessä ottelussa jopa pienestä krapulasta ja toisessa ottelussa Jokisen sikamaisista otteista huolimatta. Toralaan kohdistuneen harkinnallisen vihanpurkauksen vastapainoksi Ossi osoittaakin edustavansa juuri Jokiseen nähden jotain vähän reilumpaa ja rehdimpää urheilijatyyppejä. Toisin kuin Jokinen, Ossi ei nimittäin omien sanojensa mukaan tappele, vaan nyrkkeilee. Vaikka molemmat edustavatkin seuratasolla työväenliikettä, yhdistyy ennen kaikkea Ossin ominaisuudet kertojan toimesta eittämättä niin ikään rehtinä ja reiluna pidettyyn TUL:ään, jota porvarilliset urheilutahot ovat ainakin maajoukkuenyrkkeilijöitä koskevissa valinnoissa sorsineet räikeän epäreilusti.

Kaiken kaikkiaan luonteen alateemasta vahvimmin esiin nousee rohkeuden ja pelkuruuden vahva kädenvääntö, joka kouraisee nyrkkeilijöille ilmeisen ominaisena, syvältä ja ristiriitaisesti myös Ossia. Hänen pelkonsa kohteena on, kuinkas muuten, kokenut ja kova Jokinen, joka on päättänyt suurimman osan otteluistaan puhtaaseen tyrmäykseen ja jonka käsittelyssä saattaisi varmasti saada vakaviakin vammoja. Niinpä joutuessaan kohtamaan Jokisen Ossi pyrkiikin aina viimeiseen asti keksimään jonkin tekosyyn, jonka varjolla hän voisi jäädä pois ottelusta ja välttää kunnan selkäsaunan. Käytännössä juoni onnistuu kuitenkin vain kerran, kun Ossin kotikaupungissa Vaasassa järjestetyn uusintaottelun yhteydessä hän juuri ennen punnitusta juo ja syö itsensä liian painavaksi ja joutuu näin ottelemaan yhtä sarjaa ylempänä. Kahtena muuna kertana, jolloin tekosyyt eivät siis auta, Ossi osoittaa kuitenkin Jokista vastaan, ettei hän suinkaan ole läpeään myöten pelkuri. Vaikka molemmissa tapauksissa lopullisena pontimena toimii huomio Jokisen heikkouksista, syntyy rohkeus näilläkin kerroilla vasta sitten, kun selkä on jo seinää vasten eikä mitään pakotietä ole. Kuvaavaa on varsinkin ensimmäinen ottelu, jossa luovutuksen estää vain Ossin avustajana toimivan raskasarjalaisen uhkaus: “Jos sää sen teet, niin mä takaan että sun tosissaan venähtää selkä. Mää hakkaan sun pukuhuoneessa jos luovutat. Niin että onko parempi nyrkkeillä viä erä vai mitä meinaat?” Valinnan vaikeus ei siis luonnollisestikaan ole kovin suuri.

Rohkeuden ja pelkuruuden kautta onkin hyvä siirtyä myös sankaruuden teemaan. Nyrkkeilyn avullahan Ossi todistaa itselleen kuuluvansa hontelosta varresta ja tyttömäisen kauniista kasvoistaan huolimatta kovien, todellisten ja miehisten miesten joukkoon. Varsinkin ensimmäinen voitto etukäteen ylivoimaisena pidetystä Jokisesta on jotain uskomatonta, jotain jolla on todellista merkitystä myös Ossin sosiaalisen arvon suhteen: “Jokaisella työkaverilla oli maanantain lehti mukanaan, ja vuoronperään niiden piti saada lukea ... Oli Ossikin aamun lehden lukenut, jo viideltä, leikannut kommentin irti ja pistänyt lompakkoonsa. Ei muuten mutta onhan se kiva näyttää, jos joku ei tiedä kuinka siinä todella kävi.” Ja kuten edellä mainitsin, sortuu Ossi helposti myös suuriin sanoihin väheksyen Jokista vastustajana ja kertoen lyövänsä tämän kumoon vaikka vappuhuiskalla, motti halkoja sylissä toisen jalan ollessa poikki. Hän haluaa olla kukkona tunkiolla ja

nauttia voittonsa hedelmistä, vaikka sisimmässään hyvin tietääkin, ettei ensimmäinen voitto Jokisesta ole lopullinen voitto, ei ainakaan tuon miehen herättämän pelon suhteen.

Urheilun tuoma sankaruus kumpuaa siis tulkintani mukaan Ossin omassa ajattelussa ensisijaisesti egoistisista lähtökohdista. Toisaalta Ossin koko elämänpiiri muodostuu korostetun työväenluokkaisesta kulttuurista, ja vaikkei hän itse mikään fanaattinen työväenliikkeen tai TUL:n mies olekaan, liitetään hänen menestyksensä ”kylän miesten” sekä nyrkkeily- ja työtovereiden toimesta juuri tähän kovin luokkatietoiseen kontekstiinsa. Esimerkiksi koriseuransa Vaasan Työväen Nyrkkeilijöiden valmentaja Sirénille Ossi on ensimmäisen Jokis-voiton jälkeen kaupungin ylpeys. Proletariaatin leiman saa tosin jälkimmäinenkin Jokista vastaan voitokkaasti käyty ottelu, kun Ossi kuulee katsomossa olevan kaverinsa Yllin suusta huudettuna taistelevansa työväestön kantakapakan, Kotilan puolesta. Sen verran esiin tuotua työläisylpeyttä on toki Ossissa itsessäänkin, ettei hän suostu vaasalaisen porvariseuran ja sen puheenjohtajan Sorsan kosiskeluihin seurasiirrosta, ei vaikka luvassa olisi ulkomaanmatkoja, rahaa ja muitakin etuisuuksia. Tosin sellaista ei luultavasti sulattaisi ainakaan Ossin siivoaja-äiti Jenny eikä varmasti myöskään Ossin nyrkkeilijätoverit, joista varsinkin Jali tuntuu olevan jyrkästi porvarillisen nyrkkeilymaailman metkuja ja koiruuksia vastaan.

5.3.3. Eurooppalainen maili (EM)

Osmo I. Kailan teos ”Eurooppalainen maili” on tarina suomalaisesta mailerikolmikosta, joka ottaa ensin suhteellisen epäonnistuneesti osaa Suomi-Ruotsi -maaottelun 1500 metrille ja siirtyy sen jälkeen tuulettamaan päätään Tukholman yöhön. Kirjan päähenkilönä toimii kolmikon toinen maaottelukeltanokka, Matti Mäkelä, jonka silmin avautuu näkymä myös urheilun ei niin hyvään kertomukseen. Huomion arvoista onkin, että kirjan sisäkannessa valinnoistaan ilmeisen tietoinen Kaila toteaa suorasanaisesti teoksensa pyrkivän ”muun ohessa olemaan puheenvuoro urheilusta käytävään keskusteluun”. Millainen puheenvuoro se sitten viitekehysten näkökulmasta tarkasti ottaen on, siitä seuraavassa.

Urheilun terveydellisistä vaikutuksista Eurooppalainen maili vaikenee kuin muuri. Samaa voi sanoa myös suorituskyvyn alateemasta, jos sen indikaattoriksi ei riitä pelkästään se, että kyse on nimenomaan maajoukkue-tason urheilijoista ja tuloksista. Joka tapauksessa fyysisen kasvatuksen osalta jäljelle jää enää urheilijakehon (epä)esteettisyys, jota Kailan teoksessa käsitellään realistisesti ja samalla hyvän kertomuksen raameja repien. Keskeisesti kärkeviä kohtia on kolme. Ensimmäisessä on tosin mukana aavistus itseironiaakin, kun maileri-Mattimme toteaa jalkojensa muistuttavan todellisuudessakin epätarkan maalikameran tallentamia, "apinavartalosta roikkuvia surkastuneita alaraajoja". Toisessa kohtaa, jossa maajoukkuekolmikun huomion kohteena on puolestaan samaisen maaliintulon taltioinut lehtikuva, ei ironiakaan enää pääsee sekoittamaan tulkintaani. Tällöin Matin todellisuudessa raskasruhoinen kollega Lanunen näyttää nimittäin hänen mielestään, ruotsalaisten kilpatovereiden rajatessa kuvassa tämän yläruumiin kädettömäksi, käsittämättömän laihalta ja samalla enemmän juoksijan näköiseltä kuin tavallisesti. Ja jotta sanoma menisi perille, iskeytyy kolmas naula hyvän kertomuksen arkkuun esteettisyyden osalta Matin toisen maileritoverin, Karilan suusta, kun tämä kertoo Lanuselle mielipiteensä naisjuoksijoiden kauneudesta: "Et kai sä tarkota että noi kimmat, jotka luudaa jotain neljää-tai kaheksaasataa on jotenkin hemasevia, Karila kysyi (Lanuselta). – Eikö ne enemmän ole semmosia luustomalleja."

Esteettisyyteen ja osin suorituskykyynkin liittyen on Kailan teoksessa maalatusta kestävyysjuoksijan kehonkuvasta sanottava kuitenkin vielä seuraavaa. Vaikkei laihuus ja hoikat jalat siis ole välttämättä esteettisesti kovin kiehtovia Matin, Karilan tai kertojankaan mielestä, eivät ne toisaalta tyypillisen mailerin perinteisinä ominaisuuksina ole tämän menestymisen ehdoton edellytyskään. Onhan jo Lanunenkin raskasruhoisuudessaan sentään maajoukkue-tason juoksija, vaikka kyseisessä maaottelujuoksussa jääkin viimeiseksi, eikä mailerin muottiin istu myöskään sen voittaja, ruotsalainen Lindström. Matin mielestä tämä punatukkainen hurri muistuttaa nimittäin väärine säärineen lähinnä jockeytä tai ainakin hänen polvien välinsä on kaiken järjen mukaan liian suuri tehokkaaseen mailerin askellukseen. Kaikki järkikin on siis tässä suhteessa väärässä kun loppusuoran alettua koko suomalaiskolmikko joutuu katselemaan Lindströmin kantapäitä, Matti ja Lanunen vieläpä melkoisen matkan päästä.

Urheilun hyvän kertomuksen vastaisesti toimii Eurooppalainen maili myös henkisen kasvatuksen sektorilla. Aloitettaessa miehisistä luonteen piirteistä, latautuu niistä edes jossain määrin positiivisesti Matin kohdalla ainoastaan sisu. Päähenkilömme nimittäin taistelee kyllä loppusuoralla aivan hämärän rajamaille asti, mutta sijoittuu silti vasta viimeistä edelliseksi. Ero tässä suhteessa on huomattava ainakin aiempiin romaaneihimme ja varsinkin niiden juoksusankareihin verrattuna. Jotain puuttuu ja ehkä se jokin on juuri tahdon puutetta, varsinkaan kun etukäteen sovitusta, sinällään päättäväisyyttä ja määrätietoisuutta osoittavasta taktiikastakaan ei kyetä käytännössä lainkaan pitämään kiinni. Hatun noston arvoista tahtotilaa ei löydy ainakaan Matilta, joka jäniksen ominaisuudessaan juoksee jo ensimmäisen kierroksen kaksi sekuntia sovittua hitaammin. Jotain hänen tahdostaan ja keskittymisestään kertoo myös se, että juoksun aikana Matin ajatukset harhailevat jos jonkinlaisissa asioissa edellä juoksevan piikkarin piikkien lukumäärästä aina luovuttamiseen saakka.

Selvästi negatiivisesti luonteenpiirteistä kajastuu rehellisyys ja rehtiys. Näistä edellinen tosin vain kertaalleen, kun Lanusen aiemmin keväällä juoksemaa haamuaikaa epäillään yleisesti, Matti muiden mukana, “oman kylän miesten ottamaksi”. Rehtiyden osalta merkit ovat sen sijaan hieman selvemmät, sillä myttyyn mennyt juoksu herättää syyttelyä ja panettelua sekä suomalaisten juoksijoiden kesken että näiden ja valmentaja Sankilan välillä. Niinpä Mattikin saa useaan otteeseen muistutuksia liian hitaasta ensi kierroksestaan. Samalla suomalaiset syyllistyvät myös selittelyyn ja tekosyiden etsimiseen. Karilan kohdalla kyse on vääränlaisen ruoan aiheuttamasta hemoglobiinivajauksesta ja Matin hiljainen alkuvauhti johtuu puolestaan sekuntikellon puuttumisesta. Miesten edustaman urheiluhengen koko komeus tiivistyykin tässä suhteessa lopulta Karilan itseironisessa tokaisussa: “Jätkät mä olen helvetin ryhdikäs ... Lanunen. Sä olet saatanan reipas. Ja toi Mäkelän Masa kanssa on helvetin reilu karju. Sillä lailla reipas ja rehti ja ryhdikäs koko lössi. Vai mitä.”

Kaikkein selvimmin lunta tupaan hyvä kertomus saa kuitenkin henkisen kasvatuksen osalta vasta kurin alateemassa. Suomalaiskolmikko yrittää nimittäin suoriutua kyllä itse kilpailusuorituksesta, mutta muuten heidän esiintymisensä ei ole mitenkään kovin esimerkillisen urheilijamaisesta, vaan lähinnä inhimillisen raadollista. Leimaa antavaa on

ensinnäkin ahkera kiroileminen. Toisekseen mailerikolmikko esittää selvää kapinahenkisyyttä valmennus- ja johtoportaan kuria kohtaan, kun suunsoittoa aiheuttaa Sankilan lisäksi myös avajaisia varten majapaikan pihalla läpikäyty sulkeisharjoitus. Näiltä tiimoilta kuvaavaa kolmikon mentaliteetille on niin ikään Karilan Mäkelälle antama vastaus tämän kysyessä mikä eräiden toisten suomalaisurheilijoiden suosima vapaa-ajanviettomuoto "sisuseura" oikein on. "Joku pyhäkoulujuttu. Mun tietääkseni. Sinne ei mennä. Ei helvetissä." Kolmanneksi kuin kruununa hyvän kertomuksen vastaiselle kurittomuudelle onkin sisuseuran vastavedoksi luettava henkinen harjoittelu alkoholin ja vieraiden naisten kanssa harrastettavan irtoseksin voimin. Sen verran itsekontrollia tosin kolmikoltamme löytyy, ettei mitään tolkutonta ryyppäämistä uskalleta harrastaa kunnan alenemisen pelossa. Toisaalta taas saman ominaisuuden väljyydestä, samoin kuin harjoitusasenteesta yleensäkin, kertoo ilmeisen osuvasti Matin mietteet tuon viinin- ja huulipunamakuisen yön jälkeisenä aamuna, vähän ennen kotiin lähtöä: "Huomenna pitää mennä lenkille, ajattelin. Tai ei ehkä vielä huomenna, mutta ylihuomenna viimeistään."

Henkisen kasvatuksen osuuden Eurooppalaisen mailin analyysissä päättää ilon alateema ja sattuneesta syystä kovin lyhyin sanankääntein. Matti ei nimittäin osoita tuntevansa minkäänlaista psykofyysistä tai edes kilpailemiseen liittyvää nautintoa ja samaa koskee myös hänen kahta joukkueoveriaan. Oikeastaan koko kirjan ainoat naurut tai muut ilon ilmaisut syntyvät lopulta suomalaiskolmikon toisilleen kertomista jutuista ja vitseistä. Tämä ilmeisen olennainen toverihenki kestää myös tappion jälkeiset syyttelyt ja niinpä huumori kukkiikin aina tarinan loppuun asti omalla holtittomalla tavallaan, etsien aiheensa sekä urheilun että siviilielämän piiristä. Ja luonnollisesti yleensä kirosanoilla höystettynä.

Matti Mäkelä ei maajoukkuepaikastaan huolimatta ole mikään varsinainen sankari ainakaan kyseisen kilpailun osalta. Hän ei suoriudu tehtävästään kovinkaan hyvällä tavalla ja tuntee häpeäntunteita liian hitaasta alkuvauhdistaan, vaikka syynä tähän saattaa ollakin paitsi sekuntikellon puuttuminen niin Sankilan mukaan myös Matin ensikertalaisuus maaottelutasolla. Joka tapauksessa jonkinlaisesta urheilusankaruudesta Matti kuitenkin haaveilee. Jo valinta joukkueen jänikseksi latistaa jollain tapaa Matin mielialaa, kun mahdollisuus henkilökohtaiseen voittoon on näin käytännössä etukäteen menetetty. Sankaruuden kaipuusta kertoo myös Matin ihaileva suhtautuminen Lindströmiin. Tuosta

ruotsalaisesta säteilee nimittäin jotain mystistä, jonka Matti voi tuntea vain epämääräisesti. Edellä mainitussa lehtikuvassa Matin huomion kiinnittääkin Lindströmin voittajan hymy, hymy, jonka Matti voisi kuvitella omille huulilleenkin. Urheilusankaruuden viitta löytyy tosin myös suomalaisjoukkueesta. Kokenut maaotteluedustaja Karila on joukkueen parhaasta kielivän kilpailunumero ykkösensä Matin mielestä ansainnut. Onhan hän kuitenkin yksi "vararikkaisen" suomalaisurheilun harvoista oljenkorsista, juoksija, jota pikkupojat ihailevat, urheilujohtajat mielistelevät ja lehtimiehet palvovat.

Vaikkei varsinaisesta urheilusankaruudesta vielä Matin kohdalla kyseisessä maaottelussa voidakaan puhua, on mahdollinen tulevaisuuden menestys hänen omassa mielteissään kumpuamassa vahvasti egoistisista lähtökohdista. Vielä ennen kilpailua kansallislauluista värinöitä saanut Matti päätyy nimittäin juoksun jälkeen toisenlaisiin ajatuksiin: "Tuli mieleen että saa kyllä olla viimeinen kerta. Kun tämä jätkä juoksee maaottelussa. Ensimmäinen ja viimeinen kerta siniristipaidassa. Siitä huolimatta harjoittelen. Kertakaikkiseen kuntoon. Pari maailmanennätystä sitten ohi menen jossakin." Tässä suhteessa Matti seuraakin kokeneempaa Karilaa, joka vielä kärjistetympin egoismiaan heijastellen haluaisi Maammelaulun sijasta kuulla mieluummin vaikkapa "biitlesia" ja jonka mielestä Kolehmaisat ja Nurmet ovat ikätoverinsa Sankilan kanssa jo menneen talveen lumia. Mitalinsakin kun tuo poppoo on Karilan mukaan hankkinut aikana, jolloin muissa maissa ei vielä edes urheiltu. Kokonaisuudessaan kuvaavaa kolmikön Mäkelä, Karila, Lanunen (edustaman sukupolven?) ajattelutavalle sankaruuteen liittyvien viiteryhmiä suhteen onkin heidän krapula-aamunsa lyhyt keskustelu: "Siinä sitä painettiin isänmaan puolesta. Niinkun Ruoppänen sano, Karila sanoi. – Montako kertaa jätkät on isänmaa tullu mieleen loppusuoralla. – Ei ole tullu järin huikaisevasti lähdössäkään, minä sanoin. – Ei ole ollu pahemmin aikaa semmosia mieltä, Lanunen sanoi. – Sama täällä, Karila sanoi. – Mistä helvetistä ne on senkin keksinyt että pitäs aina jonkun puolesta juosta." Niinpä kyynisyyteen taipuvaisten mailareidemme jälkeen kirjan ainoaksi suomalaisuuteen uskovaksi tahoksi jää Sankilan lisäksi vain suuri yleisö, jonka edustajana toimii omalla implisiittisellä tavallaan maajoukkueen majapaikan ruotsinsuomalainen siivoaja. Tälle naiselle Suomi-Ruotsi -ottelu merkitsee vuoden kahta parhainta päivää, varsinkin jos Suomi voittaa. Tai paremminkin kun Suomi voittaa, sillä sen verran positiivista ajattelua on myös hänen penkkiurheilijan luonteessaan.

Sankaruuden teemaan on lisättävä vielä yksi tärkeä huomio. Kun suomalaisuus siis ensimmäisen maaottelujuoksun myötä huuhtoutuu Matin mielestä, tulee sen sijalle yhä vahvemmin raha. Hänen “maajoukkue-mentorinsa” Karilan mukaan maajoukkuestatusta on nimittäin käytettävä kylmästi hyväkseen ja otettava näin oma osansa siitä kakusta, jonka urheilujohtajat yrittävät itselleen lipputuloilla sun muilla kahmia. Tilaisuus tähän avautuukin heti kilpailun jälkeen, kun yksi maajoukkueen johtohenkilöistä, Ruoppanen nimeltään, tulee tekemään tarjoustaan syksyn suuresta rahakilpailusta ja seuraavan kesän seurasiirroista. “Nätillä” siirtosummalla kun olisi tarkoitus hankkia koko maajoukkuekolmikko yhden ja saman seuran riveihin, sillä onhan toiminta kuitenkin ihan toisenlaista suurseurassa, kuten Ruoppanen asian ilmaisee. Vaikkei mitään lukkoon vielä lyödäkään, ei Matilla tunnu olevan periaatteessa mitään tätä vastaan. Onhan hän jo aiemmin saanut ruskeita kirjekuoria ja ostanut niillä mm. jääkaapin. Ja kun maito on siinä pysynyt yhtä viileänä kuin muissakin jääkaapeissa, niin mikäs siinä. Työtähän sen on urheilukin myös Mäkelän pojan mielestä.

5.3.4. Hyvä kertomus rapautuu

Taulukko 3. 1960-luvun urheiluroomaanit hyvän kertomuksen viitekehystä vasten heijastettuna.

	TVK	AK,EE	EM
Terveys		-	
Suorituskyky	+	+	
Esteettisyys		+	-
.....
Itsekontrolli	+	+/-	-
Säännölliset elämänt.	+	+/-	-
Nautintoaineet	-	-	-
Kielenkäyttö	-	-	-
Siveellisyys	+	-	-
Väkivalta		-	
Viha		-	
.....
Tahto	+	+	-
Päätäväisyys	+	+	+
Tarmo/Reippaus	+	+	
Sisu	+	+	+
Rohkeus	+	+/-	
Rehtiys	+		-
Rehellisyys	+		-
Epäitsekkyys	+		
.....
Hyvinvointi	+		
Kilpaileminen	+	+	
Ilma-/toveripiiri		+	+
Karnevalismi			
.....
Egoismi	+	+	+
Yhteisö	+	+	
Yhteiskunta	+		-
Vaativattomuus		-	
Raha	+		+

Taulukko 3 osoittaa, ettei mistään hyvästä kertomuksesta moniltakaan osin enää 1960-luvun urheiluromaaneissa voida puhua. Jo fyysisen kasvatuksen teemasta teoksissa luotu kuva on kovin pirstaleinen. Kuvaavaa on, ettei edes urheilun vaikutuksia suorituskykyyn huomioida kuin kahdessa teoksessa. Pirstaleinen on teoksien valotus myös henkisen kasvatuksen osalta. Suoranainen hyvän kertomuksen kyseenalaistaminen tehdään eri toten kurin alateemassa, jossa kertomuksen vastaisesti kaikissa teoksissa esiin nousee alkoholi ja kiroilu. Luonteen alateeman kohdalla positiivisesti kaikissa romaaneissa latautuu sisun ja päättäväisyyden ominaisuudet, mutta muilta osin miehisistä luonteen piirteistä ei merkittäviä yhtäläisyyksiä ole löydettävissä. Ilon alateemassa kaikkia kolmea yhdistäviä piirteitä ei sitten ole laisinkaan. Sankaruuden kohdalla sen sijaan tällaisen samankaltaisuuden voi löytää henkilökohtaisesta kunnianhimosta.

Kaiken kaikkiaan 1960-luvun urheiluromaanit näyttävät istuvan melko hyvin siihen yhteiskunnalliseen kontekstiinsa, jota aiemmin edellä kuvattiin. Erityisesti kurin alateemassa esiintyvät vauriot ovat melko ymmärrettäviä, kun pidetään mielessä se moraalinen höltyminen, joka sodan seurauksena jätti jälkensä suomalaiseen yhteiskuntaan ainakin käytännön tasolla. Tässä suhteessa hyvän kertomuksen selviytymismahdollisuuksia ei varmasti ainakaan parantanut 1960-luvun perinteistä arvomaailmaa järkyttäneet radikalismi, kirkon auktoriteetin rappeutuminen sekä talonpoikaiskulttuurin kokema viimeinen kuolinisku. Jälkimmäisen kohdalla onkin aineistoani silmällä pitäen mielenkiintoista se, että selvänä maaseutukulttuurin puolustuspuheena esiin nouseva Tarina viidestä kilometristä toimii samalla 1960-luvun teoksista parhaiten hyvän kertomuksen mukaisesti, itse asiassa kurin alateemassa ilmeneviä alkoholin käyttöä ja kiroilua lukuunottamatta oikeastaan täysin samoilla linjoilla 1920-luvun romaanien kanssa. Sen vastakohtana voidaankin monilta osin pitää 1960-luvun kahta muuta teosta ja varsinkin Eurooppalaista mailia, jonka sivuilla radikalismien hengessä kyseenalaistetaan ainakin sotaa edeltävien vuosikymmenien urheiluperintö ja samalla myös maajoukkuepaidan suoma kunnia edustaa urheiluareenoilla omaa kotimaatamme.

Jos kyseisen tarkasteluajanjakson teoksia heijastellaan lyhyesti kirjallishistoriallista taustaa vasten, lienee selvää, että 1960-luvun ilmapiiri takasi raadolliselle kuvaukselle aivan erilaiset mahdollisuudet ja esimerkit kuin vaikkapa juuri 1920-luku. Vaikka myös Tapion,

Ojajarjun ja Kailan teokset sanoivat ruman sanan ja asian monilta osin niin kuin se tuohon aikaan todellisuudessa luultavasti oli, on kyseisten romaanien kuvaus suhteellisesti varmaankin 1960-luvun kirjallisuuden säyseämmästä päästä. Ainakin jos niitä kirjasotia aiheuttaneiden teosten sisältöihin lähtisi vertaamaan. Silti voi tietysti kysyä, missä määrin aineistoni kyseistä ajanjaksoa kuvaavat urheiluromaanit edustivat liikuntakulttuurin todellista tilaa vaikkapa juuri kurin alateeman osalta ja missä määrin kyseessä oli taas tietoinen irtiotto aiemmin urheilukaunokirjallisuudessa esiintyneestä valtavirrasta pelkästään irtioton itsensä takia. Joka tapauksessa kirjallishistoriallista taustaa vasten täytyy vielä nostaa esille, että Tapion ”Tarina viidestä kilometristä” voitaneen huoletta laskea siihen suurta muuttoa käsittelevään maaseutuoppiikan suureen aaltoon, josta aiemmin oli puhetta. Tässä mielessä Tapion teoksen luoma, vielä niin kovin ihanteellinen kuva urheilun maailmasta saattoi olla tietoinenkin veto käyttää hyvän kertomuksen perintöä maaseutuarvojen puolustukseksi. Siihen se ainakin näytti hyvin sopivan.

Vihon viimeisenä 1960-luvun romaaneita voidaan lyhyesti heijastella myös kyseisen ajanjakson liikuntakulttuurista ilmapiiriä vasten. Ilmiselvää on, ettei kyseiset teokset ainakaan valtionhallinnon liikuntakulttuurille asettamien tavoitteiden näkökulmasta olleet kovinkaan ruusuisia. Kääntäen, jos romaanien luoma kuva oli todellinen varsinkin Ojajarjun ja Kailan teosten osalta, kertoo tämänkin tutkielman tulokset siitä, miten kaukana valtionhallinnon toiveet olivat käytännöstä. Paremmiin aineistoni näyttääkin istuvan aiemmin luotuun kansalaisyhteiskunnan näkökulmaan ja urheilun järjestökentän luomiin suuntaviivoihin. Ainakin juuri seurojen välinen kilpailu urheilijoista nousee esille kaikista 1960-luvun romaaneista ja vaikka niiden päähenkilöt eivät kaikki näin tehtyihin tarjouksiin vielä suostukaan, kuvaavat kyseiset huomiot sitä ilmapiiriä, jossa urheilusta oli pikku hiljaa tulossa tuote ja jossa urheilijat myös revittiin yhä enemmän irti omista alkuperäisistä sosiaalisista sidoksistaan kohti kilpaurheilun sisäistä sosialisaatiota ja etiikkaa.

5.4. 1990-luvun ajan henki

Myös täällä Suomessa on viimeistään 1990-lukua ainakin joidenkin intellektuellin toimesta kutsuttu kliseenomaisesti postmoderniksi ajaksi, jonka yhtä kliseenomaisina lisämääreinä on käytetty mm. sellaisia sanontoja kuin suurten kertomusten kuolema tai historian loppu. Hieman maanläheisemmin postmodernissa tai postmodernisoitumisessa on kuitenkin ollut kyse siitä yleiseurooppalaisesta yhtenäiskulttuurin murroksesta ja yhteisten kulttuuristen koodien häviämisestä, jonka mukana yhteinen sosiaalinen todellisuus on joutunut yhä enenevässä määrin tekemään tilaa yksilöllisille ja relativistisille todellisuustulkinnolle niihin liittyvine arvo- ynnä muine valintoineen. (Ehrnrooth 1994, 55; 66.) Vaikka sellaiset yhteisölliset tekijät kuten perhe, koulu tai kirkko ovatkin säilyttäneet muodollisen asemansa ainakin suomalaisessa yhteiskunnassa, on niiden herättämä yhteenkuuluvuuden tunne ja aktiivisuus yhteistoimintaan usein heikentynyt (Uusitalo 1994, 164). Enää esimerkiksi kirkko ei toimi tavallisenkaan ihmisen arkipäiväisessä elämässä minään "totaalisena totuusyhteisönä", eikä näin ollen määritä myöskään oikean ja väärän välistä rajaa (Pursiainen 1994, 102-103). Yksi yhtenäiskulttuurin ja yhteisöllisyyden murtumisen seurauksista onkin ollut juuri eettisen relativismin vahvistuminen ja vastavuoroisesti sosiaalisten normien höltyminen. Niinpä heikentynyt eettinen taju yhdistettynä niin ikään ajalle tyypilliseen individualistiseen hyötyajatteluun on johtanut normien rikkomiseen yhä pienemmissä asioissa kuten laskujen maksamatta jättämisissä tai veronkierrossa (Niiniluoto 1994, 32). Kaiken kaikkiaan, jos jostain postmodernisoitumisen kaltaisesta kulttuurisesta murroksesta voidaan siis 1990-luvun kohdalla puhua, voisi sitä kutsua vaikkapa yksilön saavuttamaksi voitoksi yhteisöstään. Samaan hengenvetoon voisi tosin kysyä, mikä tuon voiton hinta on ollut ja mikä se vielä tulee olemaankaan.

Toisaalta puhetta postmodernisoitumisesta on pidetty myös pelkkänä tutkijoiden ja intellektuellien luomana käsitteellisenä idealisaationa, joka kuvastelee enemmänkin luojaensa toiveita kuin todellista tavallisen rivikansalaisen elämää. Jallinojan mukaan ainakin vielä 1980-luvun lopulla keskiarvokansalaisten arvoissa ja asenteissa oli havaittavissa huomattava määrä myös selkeän traditionaalisia piirteitä. (Jallinoja 1991, 217-229.) Samansuuntaisia tuloksia löydettiin myös vuonna 1993 tehdyssä tutkimuksessa, jonka mukaan keskiverto suomalaisen tärkeimpänä arvona nähtiin sosiaalista elämää ja

yhteisön toimintaa ylläpitävä hyväntahtoisuus (lähimmäisen rakkaus, perheestä huolehtiminen), vähiten arvostettuna puolestaan valta (arvovalta, sosiaalinen ja taloudellinen valta, yhteiskunnallinen tunnustus) (Puohiniemi 1993, 25-27). Oman tutkielmani kannalta mielenkiintoinen perinteistä arvomaailmaa koskeva huomio on tehty myös televisioviihteen alalla, nimittäin 1990-luvun alkupuolella miljoonayleisöjä keränneiden draamasarjojen *Metsolat* ja *Puhtaat valkeat lakanat* yhteydessä. Lähimenneisyyttä ja varsinkin hyvinvointivaltion rakentamisen aikaista arvomaailmaa heijastelleina kyseisten sarjojen katsottiin tuoneen “nähtävillemme todellisuuden, joka on sosiaalisesti hierarkkinen ja jäsentynyt, todellisuuden, jossa jokaisella on oma oikea paikkansa ja jossa rehellinen ihminen menestyy.” Toisin sanoen sarjojen suosion taustalla on nähty niiden terapeuttinen kyky vastata suomalaisten nostalgiseen haluun palata siihen väärentämättömään menneisyyteemme, jossa oli vielä selviä traditioita ja oikeita arvoja. (Ruohonen 1998, 25-30.) Onkohan urheilun hyvän kertomuksen pinnistelyissä ja suosiossa havaittavissa jotain samankaltaista nostalgiaa, halua takertua menneisyyteen, jota ei enää ole? En tiedä, mutta ainakin edellä mainitun pohjalta on aiheellista kysyä, oliko 1990-luvunkaan suomalainen yhteiskunta sittenkään niin postmoderni kun on annettu luulla.

Jos televisiossa vielä 1990-luvulla jatkettiin kunniallisen lähimenneisyyden vaalimista, ei samaa voi sanoa tuon ajanjakson kirjallisuudesta. Itse asiassa kehitysoptimismia ja kansallisromanttista sävyä sisältävän suuren kertomuksen perinne saatettiin viimeisien edustajiensa, suku- ja kehitysromaanisarjojen myötä loppuun suomalaisessa kirjallisuudessa pääpiirteissään jo 1980-luvun puolivälissä. Samaan syssyyn oli ammennettu loppuun myös kaksi merkittävää lajityyppiä, nimittäin työläiskirjallisuus ja maaseutuepiikka, joiden koherenteista arvomaailmoista oli käytännössä jäljellä enää rippeet. Perinteinen kehitysromaanin ei tosin vielääkään menettänyt kaikupohjaansa, mutta nuorimpien, urbaanien sukupolvien kehitystarinat odottivat 1990-luvulla yhä kertojiansa, kun kirjallisuudessa keskityttiin nuorison osalta lähinnä pettymyksiin, turhautumiseen, narsismiin ja kapinatuntoihin. (Ruohonen 1999, 268-279.)

Joka tapauksessa 1990-luvun proosassa nousivat esille ajanjaksolle tyypilliset puheenaiheet eli arvojen suhteellistuminen ja ajatus siitä, että yksilöllä on oikeus toteuttaa elämänsä täydellisesti muista piittaamatta. Tyypillistä ajanjakson valtavirtaan luettaville romaaneille

olikin se, että lopullisten moraalisten johtopäätösten ja tuomioiden tekeminen jätettiin niissä yleensä lukijan tehtäväksi. Moralistinen ote ei siis 1990-luvun kirjallisuudessa, ollut enää yleistä, vaikka kertojan rooli monissa teoksissa vahvistuikin jälleen merkittävästi. Kun huomioidaan, että kyseinen trendi alkoi kuitenkin hyvissä ajoin jo 1980-luvulla, onkin kysytty, “muuttuiko arvomaailma kirjallisuudessa 1980-luvulla nopeammin kuin todellisuudessa, syrjäyttivätkö individualistiset arvot romaaneissa kollektiiviset nopeammin kuin todellisessa elämässä?” (Ruohonen 1999, 268-279.) Erityisen aiheellinen kysymys on kun huomioidaan, että kirjailijat ovat lukeutuneet siihen Jallinojan edellä mainitsemaan intellektuellien joukkoon, jonka suulla postmodernismia kaikkein intomielisimmin on usein hehkutettu.

Myös liikuntakulttuuri on saanut oman osansa ajan hengestä. Jo valtionhallinnon tasolta lähtien on alettu nostaa esiin liikuntakulttuurin keskusjohtoisuuden vähentämistä ja toiminnan ohjaamista enemmän tavallisten kansalaisten tarpeista käsin. Kyse on tosin sanoen ollut yksilökeskeisen, paikoin jopa narsistisen elämäntyylin ja siihen liittyvän liikuntaharrastuneisuuden hyväksymisestä. Usko urheilun yltiöpositiivisiin vaikutuksiin on sen sijaan rapistunut merkittävässä määrin ja niinpä huomiota on kiinnitetty enemmänkin urheiluun liittyvien lieveilmiöiden, kuten dopingin torjumiseen. Samankaltaiset dysfunktionaaliset seikat ovat asettaneet esteitä myös valtionhallinnon osin uudestaan painottamalle liikuntakulttuurin tavoitteelle palvella kansainvälistä integraatiota. Kun huippu-urheilu kuitenkin on vahvistanut asemiaan myös valtion liikuntahallinnon mietinnöissä, kansasta puhumattakaan, ovat lokalistiset ja nationalistiset intohimot aiheuttaneet paljon harmia urheilun ihmisiä yhdistävälle vaikutukselle mm. katsomoväkivallan muodossa. (Juppi 1994, 270-271; 281-282.) Kaiken kaikkiaan valtion liikuntahallinnon painotuksissa ei siis voitane enää hyvää kertomusta, ainakaan sen klassisessa muodossa havaita, vaikka se ehkä jonkinlaisena ihanteena urheilujohtajien ja poliitikkojen taustalla kummitteleekin.

Hyvän kertomuksen kannalta kovin hyvää tukijalkaa ei ollut löydettävissä myöskään 1990-luvun järjestökentästä, jolla elettiin jo edellisellä vuosikymmenellä alkanutta eriytyneen toiminnan kautta (Itkonen 1996, 226-230). Oli kyse sitten postmodernisoitumisesta tai ei, nousi entisenlaisen keskusjärjestökontrollon tilalle yhä uusia lajeja ja uudenlaisia

organisoitumisen muotoja. Ihmisten yksilöllisten ja eriytyneiden odotuksien mukana varsinkin huippu-urheilun ja harrasteliikunnan välinen kuilu leveni levenemistään johtaen mm. sellaisiin virallisen liikuntakulttuurin ulkopuolella toimiviin itsenäisiin organisaatioihin kuin vaikkapa “villit liitot” tai kapakkajoukkueet. Oma merkittävä lukunsa oli tietysti liikuntakulttuurin kaupallinen sektori erilaisine yrityksineen ja liikevoiton pohjalta toimivien huippu-urheiluorganisaatioineen. Kun tähän organisatoriseen eriytymiseen vielä yhdistetään liikuntaharrastusten ajoittuminen tai peräti kausittuminen uusin tavoin mm. joustavien työaikojen seurauksena, on selvää, ettei urheiluun ja liikuntaan enää monissa uudenkaltaisissa organisaatioissa suhtauduta perinteisellä vakavuudella tai yksimielisyydellä, vaan korostaen hyvinkin yksilöllisiä motiiveja erilaisista elämäntyyllisistä seikoista hovin ja hauskuuden kautta aina vähän perinteisempään terveydenhoitoon saakka. (Heinemann 1989, Itkosen 1996, 226-230 mukaan.)

5.4.1. Hienosokeria! (HS)

Mika Wickströmin jalkapalloteos kertoo tarinan juuri yläasteelta päässeestä Martti “Masa” Harkosta, jonka kesä ja osa syksyäkin sujuu jalkapallon, kavereiden ja tyttöystävien seurassa. Mukaan mahtuu siis paitsi urheilua myös muuta normaalia nykyajan teinielämää ja siihen liittyviä rosoisia ihmissuhteita. Kaiken kaikkiaan peruskoulun jälkeinen loma ja sitä seuraava syksy eivät loppujen lopuksi menekään aivan putkeen Masan kohdalla, vaikka niihin joitain huippukohtia mahtuukin. Samaa voi sanoa myös hänen kotiseurastaan tamperelaisesta FB-75:stä ja varsinkin urheilun hyvästä kertomuksesta. Klassikostamme ei nimittäin Wickströmin teoksessa ole enää jäljellä kuin korkeintaan rippeet.

”Hienosokeria!” ei ole kovin kattava kertomus ainakaan fyysisen kasvatuksen osalta. Urheiluun liittyvä esteettisyys siinä ohitetaan täysin. Paljon pitemmälle ei päästä myöskään terveydellisten näkökohtien suhteen, ei varsinkaan hyvän kertomuksen mukaisessa hengessä. Loukkaantumisia pelikentällä sattuu, olkoonkin, että ne on luettavissa pitkälti jalkapalloon kuuluviksi lajinomaisiksi kolhuiksi, joita kertojankaan toimesta ei nosteta esille ainakaan mihinkään mässäilevään tyyliin. Jonkinlaista varjoa urheilun terveyttä edistävälle vaikutuksille luo myös Masan joukkueoverin sairastuminen syöpään ja lopulta

menehtymisenkin kyseiseen sairauteen kesken parhaimman pelikauden. Oikeastaan ainoa hyvän kertomuksen mukainen viittaus fyysisen kasvatuksen osalta tehdään vain suorituskyvyn kohdalla, nimittäin siinä Masan ja tämän isäpuolen Raimon välisessä fyysisessä kontrastissa, jonka päähenkilömme itse muotoilee tähän tapaan: “Than rehellisesti voin sanoa että vaikka se siipeilijä oli kolkytviis ja mä viistoista, oisin pystynyt niistä sen nokan milloin vaan.” Vaikka kyseinen repliikki uumoileekin jo joitain vihan ja väkivallan kaltaisia, sinällään hyvässä kertomuksessa halveksittuja ominaisuuksia, on kyseinen voimasuhde nähtävä urheilun hyväksi tässä yhteydessä eri toten siitä syystä, että ammatiltaan Raimo on kuitenkin, taas Masan sanoin, “atk-västaräkki”.

Urheilun hyvän kertomuksen epämääräisyys ja kyseenalaistamien jatkuu myös henkisen kasvatuksen osalta. Erityisen pölytyksen saa kurin alateema. Listan purkamisen voi aloittaa vaikka siitä, että Masa karsastaa ulkoisia auktoriteetteja ja asettuu vastakkain oikeastaan kaikkien elämäänsä lähemmin vaikuttavien aikuisten kanssa. Kotona riitapukarina on äiti, koulussa opettajat ja varsinkin ärsyttävä enkunmaikka Siiri J. sekä jalkapalloharrastuksen parissa valmentaja Jaska. Heidän neuvojaan, käskyistä puhumattakaan, Masa ei halua noudattaa, vaikka kyseisten aikuisten sanomassa ehkä neutraalisti ajatellen jotain järkeä olisikin. Masan asenne heidän suhteensa on kuitenkin selvä ja se heijastuu myös siinä, että auktoriteettivastaisuus on yksi Masan eniten ihailemia piirteitä hänen kahdessa parhaimmassa ystävässään Perassa ja Edissä. Kurittomuuden listaa jatkettaessa nousee Masan olemuksesta esiin myös hänen kyvyttömyytensä tai haluttomuutensa itsekontrolliin ja säännölliseen elämään. Masalle on nimittäin tyypillistä varsinkin jatkuva myöhästeleminen joukkueen vieraspelimatkoilta sekä hanakkuus osallistua muiden mukana, useimmiten kylläkin joukon kärkipäässä, jopa pelipäivää edeltäville öisille ryyppyreissuille. Erityisen vakavaksi tällaiset rikkeet voidaan Masan kohdalla tulkita siksi, että hän on kuitenkin joukkueensa kapteeni, henkilö, jonka pitäisi johtaa esimerkillään muita niin kentällä kuin sen ulkopuolellakin. Kapteenin velvollisuuksista edellisen kohdalla hän tosin useimmiten onnistuu, mutta jälkimmäisessä olisi siis toivomisen varaa hyvän kertomuksen näkökulmasta jo siitäkin syystä, että suhteellisen runsas alkoholin ja nuuskan käyttö on päähenkilömme kohdalla alkanut jo viimeistään 14-vuotiaana. Joka tapauksessa kurin alateemasta on nostettava esille vielä muutama kohta. Ensinnäkin kirosanojen arsenaali löytyy myös Masan verbaalisesta

repertuaarista. Toiseksi Masa osoittaa sukupuolista siveettömyyttä pettäessään vakituista tyttöystäväänsä Tiiaa eräällä pelimatalla tapaamansa tytön kanssa. Kolmanneksi hänen persoonaansa kuuluu myös annos vihaa ja väkivaltaa, joista edellistä saa maistaa melkein kaikki tarinan henkilöt, jälkimmäistä vain yksi. Vähemmän mairittelevasti ja väkivaltaisuutta korostaen, hän on kuitenkin naispuolinen, nimittäin Masan ex-tyttöystävä Liisa.

Hyvän kertomuksen mukaisista miehisistä luonteen piirteistä Masan kohdalla toteutuvat pääasiassa sisu ja rohkeus. Hänen mielestään luovuttajat ovat pelkkiä vellihousuja ja niinpä Masa antaakin kentällä aina kaikkensa, ei pelkää tiukkojakaan paikkoja eikä kaiha rumiakaan otteita, jos niitä vain tarvitaan. Kentän ulkopuolella Masan rohkeus näkyy ennen kaikkea hänen syksyisessä päätöksessään karistaa 15-vuotiaana kotikaupunkinsa Tampereen pölyt jaloistaan ja suunnistaa pääkaupunkiseudulle jalkapallon ja urheilulukion perässä. Luonteen osalta Masan eduksi on luettava myös jonkinlainen yleinen miehisyys, joka heijastuu toisaalta vahvana kunniantuntona ja toisaalta taas vastuunkantamisena niin pelikentällä kuin sen ulkopuolellakin tapahtuneiden virheiden suhteen. Tahtoa ja päättäväisyyttä häneltä ja hänen joukkueeltaan FB 75:ltä löytyy korkeintaan ajoittain, kun joissakin tasaväkisissä ja suhteellisen tärkeissä peleissä onnistutaan kaappaamaan voitto tai tasapeli. Niiden puutteesta kertoo sen sijaan varsinkin edellä mainitut ryyppyreissut, joihin osallistuu Masan ohella myös monia muita FB 75:den pelaajia ja joista kaksi koituuikin samalla kauden kahden tärkeimmän pelin osakohtaloksi. Toinen puoli näitä kahta merkittävää tappiota onkin sitten se, etteivät Masa ja kumppanit onnistu löytämään lisävaihdetta silloin kun sitä kipeimmin kaivattaisiin, vaan tyytyvät vain kuuntelemaan selkärankojensa napsahduksia. Myös tarmon ja reippauden osalta Masan persoona on vähintään ristiriitainen. Toisaalta hänen sanotaan jo pienestä pitäen oppineen ja joutuneen tekemään kaikenlaisia kotitöitä, mutta kirjan tapahtumien aikana jo pelkkä joka lauantainen kaupassakäyntivuoro tuntuu vastenmieliseltä. Kyseisten ominaisuuksien puutteesta kertoo myös syksyn mittaan jatkuvasti tekemättä jäävät kotiläksyt, joille varattu aika kuluu mieluummin kavereiden tai tyttöystävän seurassa. Ristiriitaisuutta on havaittavissa myös reiluuden ja rehellisyyden osalta. Masa nimittäin kyllä arvostaa kyseisiä ominaisuuksia eikä voi sietää mm. Peralle tyypillistä selkäänpuukotusta, mutta siitäkin huolimatta hän

syyllistyy itse vähintään yhtä tuomittavaan pettämiseen, salailuun ja törkeään valehteluunkin.

Vaikka Masan elämään kuuluvatkin kaikki tyypilliset teinielämän palikat tyttöystävineen, kaveriporukoineen, seksikokeiluineen ja kaljahuuruineen, on urheilun hyvän kertomuksen ja liikunnan ilon kannalta myönteistä se, että lopulta jalkapallo on kuitenkin Masan elämän tärkein asia. Oikeastaan vain rakastuminen Tiiaan saa hänet miettimään hetkeksi jalkapalloharrastuksen mielekkyyttä kun raskas tiukan harjoitus- ja pelitahdin myötä johtaa syyskesällä pieneen peliväsämykseen. Näistäkin ajatuksista hänet kuitenkin havahduttaa paitsi rakkauden ja suhteen katkeaminen myös jalkapallokauden päättyminen: “Futiksen jälkeinen elämä oli joka syksy aina vaan pahempaa, illat meni hukkaan, tuli mietittyä ankeita asioita, sellasia joita ei kesällä ehtinyt miettiä. Elämän tarkoitus oli futis, en mä mitään muutakaan olis tahtonut tehdä.” Kaiken kaikkiaan jalkapallo on siis Masalle elämäntapa ja pakotie arkimaailman huolista ja murheista. Ilo sinänsä kumpuaa ennen kaikkea pelien jännityksestä ja kilpailuhenkisyydestä, sillä harjoitukset ovat Masan mielestä tylsiä. Olennainen osa nautinnosta syntyy eittämättä myös joukkueen hengestä ja tutusta kaveriporukasta, jonka kanssa aikaa taittuu pitkälti vapaa-ajallakin, varsinkin juhlimisen ja kännäämisen merkeissä.

Masan joukkue FB-75 ei ole mikään varsinainen huippuporukka ja niinpä heidän kautensa päättyy pettymykseen niin sarjassa kuin valtakunnallisessa Kultamalja-cupissakin. Henkilökohtaisella tasolla kausi sujuu Masan osalta sen sijaan vähän paremmin, hänet valitaan ikäluokkansa maajoukkueeseen ja seurajoukkueensa avainpelaajaksi. Aineksia urheilusankaruuteen siis joka tapauksessa on eikä sankaruus olekaan Masalle yhden tekevä seikka. Peliesityksillään Masa on ensinnäkin lunastanut paikkansa joukkueen nokkimisjärjestyksen ja samalla muunkin kaveripiirin sosiaalisen hierarkian yläpäässä. Asemaa pönkittävät tosin urheiluansioiden lisäksi myös peloton osallistuminen poikajoukon asettamiin “miehuuskokeisiin” mallia alkoholin- ja nuuskankäyttö sekä naismaisen hempeilyn ja itkemisen kätkeminen julkisuudelta. Varsinkin maajoukkuevalinnalla ja sitä seuranneella paikallisella julkisuudella on toiseksi arvoa myös Masan harrastusta väheksyvien aikuisten silmissä. Lehtijutun myötä niin hänen äitinsä, isänsä kuin vihattu enkunopettajansa Siiri J: kin kunnioittavat ainakin hetken ajan Masan

saavutusta, jopa niin, että tuo kunnioitus näkyy ihan arkielämän rutiineissa heijastuen. Kolmanneksi, kun kyseessä on kuitenkin joukkuelajin edustaja, sitoutuu sankaruus Masan mielessä myös FB-75:den maineeseen ja menestykseen. Tässä mielessä kyse on varsinkin kaupungin herruudesta ja paikallisvastustaja Kissojen lyömisestä, joka loppujen lopuksi jää kuitenkin haaveeksi. Sarjaporrasta ylempänä pelaava Kissat ei nimittäin uskalla nöyryyttävän tappion pelossa lähettää näiden kahden väliseen Kultamalja-cupin otteluun kuin kakkosjoukkueensa, jonka lyömisestä ei FB-75 eikä varsinkaan Masa tunne oikeastaan minkäänlaista iloa. Moraalisen voiton FB-75 saa tosin samalla myös Kissojen ykkösjoukkueesta.

Tärkeää Masan sankaruudessa on huomata kuitenkin se, ettei se ripustaudu lainkaan kansallisiin virityksiin, vaikka hänet maajoukkueeseen valitaankin. Päinvastoin maajoukkuevalinta on Masasta aluksi kovin vastenmielinen ja vasta hänen joukkueoverinsa Jyrin into omasta valinnastaan saa Masan syttymään edes tarvittavan verran. Maajoukkuevalinnan ja sen mukana tulleen julkisuuden yhteydessä paljastuu samalla kirkkaimmin se sankaruuteen liittyvä vaatimattomuus, jota Masakin edustaa: "Jos suoraan sanotaan niin mä haistan vitut tällaselle välirauhalle. Jos on lärvi lehden sivulla niin sitte on, ei sen takia tartte tekokuita lähetellä. Pelimiehet ei kiitosta kaipaa, ei ainakaan paskanjauhajilta, itte sen tietää millon homman klaaraa. Mä aion olla pelimies tässäkin asiassa, pitää niinku narut omissa käsissä enkä vaappua tuuliviirinä sen mukaan onko hyvä vai huono päivä. Perkele."

5.4.2. Kunniakerros (KK)

Mika Wickströmin "Kunniakerros" kertoo tarinan ammattilaisurheilun eettisistä ongelmista ja varsinkin dopingiin liittyvästä salamyhkäisyydestä ja salailusta. "Kunniakerroksen" ensimmäisessä osassa tarina keskittyy Suomen kaikkien aikojen lupaavimpaan miessprintteriin, Erka Merilään ja hänen uransa neljäviikkoiseen huippujaksoon, joka kuitenkin päättyy Erkan mystiseen kuolemaan ulkomaan leirillä Lanzarotella. "Kunniakerroksen" jälkimmäisessä osassa päähenkilönä toimii sen sijaan Erkan lapsuuden paras ystävä Ville Borg, joka urheilutoimittajan ominaisuudessaan alkaa

suorittamaan Erkan kuoleman sysäämänä lähinnä dopingin ympärillä pyörivää tutkivaa journalismia. Analyysini keskittyy pääasiassa ”Kunniakierroksen” urheilevaan päähenkilöön ja täten kirjan ensimmäiseen osaan, joka varsinkin fyysisen kasvatuksen ja sankaruuden osalta kertoo Erkasta kaiken oleellisen. Henkisen kasvatuksen osalta kirjan toisella osalla on sen sijaan käyttöä eritoten kurin ja luonteen alateemojen valaisussa.

Fyysisen kasvatuksen suhteen on Erka Merilän kohdalla hyvä lähteä liikkeelle suorituskyvyn ja esteettisyyden alateemoista. Harjoiteltuaan ammattimaisesti jo toista vuotta helsinkiläisessä juoksutallissa Erka on nimittäin tarinan tapahtumahetkillä elämänsä parhaassa kunnossa. Kahden viikon aikana hän parantaa miesten 100 metrin Suomen ennätystä kolmesti ja ottaa juoksuillansa kultaa niin Kalevan kisoissa kuin nuorten alle 22-vuotiaitten Euroopan mestaruuskilpailuissakin. Vaikka nopeuskestävyydessä onkin vielä parannettavaa on Erka tehostuneen harjoittelun myötä kehittynyt huomasti varsinkin voiman ja tekniikan suhteen, minkä johdosta hänen maksiminopeutensa on jo yleisessäkin sarjassa aivan Euroopan huipputasoa. Kehitys näkyy myös Erkan kropassa hyvin muotoutuneina, suurina lihaksina. Niinpä esimerkiksi tv-selostaja toteaa (tietämättään dopingiin viitaten?) Erkan olevan poikkeuksellisen lihaksikas sprintteri näillä leveysasteilla. Muutos ulkomuodon suhteen onkin todella silmiinpistävä ja sen huomaa heti myös Ville, joka voittoisan Kalevan kisat –viikonlopun jälkeen tulee pitkästä aikaa moikkaamaan kotimaisemiin palannutta vanhaa ystäväänsä. Samassa yhteydessä paljastuu urheilun miehistävä vaikutus myös henkisen kantin suhteen: “ – Linnunluitten ympärille on kertynyt vähän lihasta. Jaa vähän?, Ville naurahti mielessään. Erka näytti kaikin puolin isommalta kuin ennen – leveäharteisemmalta, vahvareitsemmältä, jopa pidemmältä, mutta pituutta hän ei ollut varmasti kasvanut muutamaan vuoteen. Erka oli aina ollut vahvarakenteinen ja varhaiskypsä, mutta oikeastaan vasta nyt hän näytti mieheltä. Ehkä miehinen vaikutelma syntyi myös Erkan kasvon ilmeistä ja sananpainoista; ne tuntuivat jotenkin harkitummilta kuin ennen.”

Terveyden alateeman suhteen Erkan tarina ei sitten olekaan enää niin ruusuinen. Jo edellinen kesä on mennyt hänen juoksujaan ajatellen pilalle mystisten lihas ym. kipujen takia ja samat vaivat ovat oireilleet myös kirjan tapahtumia edeltävänä keväänä. Kyseisten sairasteluiden syynä on ollut mitä ilmeisemmin juuri urheilu eli liian kova harjoittelu.

Kaiken kruunaa kuitenkin vasta Erkan ulkomaanleiri Lanzarotella, missä mystiset kivut palaavat jälleen. Tällä kertaa kyse on kuitenkin aivan eri tason vakavuudesta, sillä muutamaa päivää ennen kotiin lähtöä kipulääkkeiden turvin treenaava Erkka vajoaa tajuttomaksi kesken harjoitussession ja kuolee myöhemmin samana iltana paikallisessa sairaalassa. Vaikkei sitä kertojan toimesta lopullisesti vahvistetakaan, on Erkan kuoleman taustalla ainakin Villen omien tutkimuksien mukaan dopingin käyttö. Kaiken kaikkiaan siis surullista kerrottavaa ainakin hyvän kertomuksen viitekehystä vasten.

Henkisen kasvatuksen ja sen kurin alateeman kohdalla on hyvä lähteä liikkeelle itsekontrollista ja säännöllisistä elämäntavoista, sillä näiden ominaisuuksiensa suhteen Erkka on mitä esimerkillisin urheilija. Hän omistautuu juoksijan uralleen täysivaltaisesti, noudattaa valmentajansa ohjeita lähes prikulleen, menee aikaisin nukkumaan sekä täyttää harjoitusten ja kilpailujen lisäksi päiväohjelmansa lähinnä syömisellä ja lepäämisellä. Itsekontrolli kestää lopulta myös Lanzaroten vilkkaan yöelämän ja siellä tapahtuvan palavan rakastumisen espoolaiseen Johannaan. Juokseminen on kuitenkin työtä ja hoidettava aina ennen huveja. Vaikkei Erkka mikään absolutisti varsinaisesti olekaan, ei hän myöskään koske alkoholiin, vaan viihtyy omien sanojensa mukaan "radalla sataa kertaa paremmin kuin kapakassa". Urheilijan esikuvallisuudesta ilmeisen tietoisena Erkka tuntee myös vastuunsa julkisuuden suhteen. Niinpä Kalevan kisojen tuomassa kuuluisuudessa jo kokiksen nauttiminen erään helsinkiläisravintolan terassilla yhdessä juoksutallin muiden urheilijoiden kanssa tuntuu Erkasta kovin vastenmieliseltä, sillä hän ei missään muodossa haluaisi tulla yhdistetyksi viinaan ja naisiin kesken kuumimman kilpailukauden. Samaa koskee myös kiroilua, jota Erkka pyrkii välttämään varsinkin nimikirjoitusta kinuavien pikkupoikien edessä. Oikeastaan ainoaksi varsinaiseksi tahraksi kurin alateeman kohdalla jää jonkinlaisesta siveettömyydestä kertova ei niin uskollinen seurusteluelämä. Ennen kuolemaansa Erkalla on nimittäin vispilänkauppaa samanaikaisesti kolmen eri naisen kanssa.

Luonteen suhteen Erkan tapaus mahtuu edellä mainitun miehistävän vaikutuksen lisäksi urheilun hyvän kertomuksen raameihin vain tarmon ja reippauden osalta, sillä sankarimme ei todellakaan pidä pelkästä joutenolosta, vaan haluaisi harjoitella silloinkin kun valmentaja on sen oikein varta vasten kieltänyt. Tämä käy selville mm. Lanzaroten leirin lepopäivinä:

“Erkka tunsi olonsa hieman ristiriitaiseksi. Järki sanoi, että lepo teki hyvää ja että parhaiten elimistö lepäisi, kun puuhasteli jotain pientä ja rentouttavaa. Sielu sanoi toisin; se oli omistettu juoksemiselle, eikä Erkka oikein osannut nauttia kaduilla kuljeskelusta.” Erkalta löytyy tarvittaessa myös sisua, vaikka sitä kuvastaakin lopulta vain yksi kohta ja vieläpä kohtalokas sellainen. Juuri kuolemaan johtavalla harjoitussessiolla Erkka nimittäin jatkaa treeniä hammasta purren siitäkin huolimatta, että päänsärky käy koko ajan vain pahemmaksi. Liian monta harjoitusta on mennyt sivu suun, joten pakko on jatkaa, vaikka ruumis vaatisi lopettamaan. Siinä Erkan perustelut pähkinäkuoressa tavalla, joka lienee luettavissa nimenomaan sisunnäytteeksi. Yhä edelleen Erkalta löytyy aimo annos myös tahtoa ja päättäväisyyttä, mutta tällöinkin kyse on jo suorastaan sairaalloisista ominaisuuksista. Näin siksi, että Erkan päämääränä on ainoastaan voittaminen, jonka eteen hän tietoisesti uhraa paitsi vanhat kaverisuhteensa lopulta luultavasti myös oman terveytensä, kun kullankiilto viekoittelee Erkan kohtalokkaiden dopingaineiden käyttäjäksi. Selvästi hyvän kertomuksen ulkopuolella ollaankin sitten reiluuden ja rehellisyyden suhteen, sillä doping ei suinkaan ole ainut tahra Erkan omalla tunnolla, jos hänellä lopulta sellaista onkaan. Ville saa nimittäin Erkan kuoleman jälkeen tietää, että yksi tämän kolmesta edellä mainitusta tyttöystävästä on ollut hänen oma kihlattunsa Sanna, jonka kanssa Erkka on harrastanut rakkauskirjeenvaihtoa jo lukiovuosista lähtien.

Liikunnan iloa ei Erkan persoonasta puutu. Hän nauttii jo pelkästä yleisurheilukentän ilmapiiristä ja voisi omien sanojensa mukaan, sään ollessa samettia viettää juoksuradalla vaikka koko päivän. Niinpä Erkan mielestä kaikki muu paitsi juokseminen on tylsää ja tylsyyden pitää loitolla varsinkin kilpaileminen, taistelu voitosta. Urheilu onkin mahdollisine rahapalkintoineen kaikkineen Erkalle jopa jonkinlainen turvapaikka ns. normaalielämän tylsästä maailmasta, sillä hänellä ei koskaan ole ollut mitään ammattihaaveita ja toisaalta koulunkäyntikin on jäänyt kesken juuri urheilun takia. Lopulta juoksemisen tarjoaman yltäkyläisen nautinnon kyseenalaistaakin osittain vain rakastumisen synnyttämä humala, kun Erkka viimeisillä treffeillään Johannan kanssa havahtuu merenrannalla ennestään vieraisiin ajatuksiin: “Erkka jäi tuijottamaan hetkeksi purjeveneitä. Hän ei ollut milloinkaan viettänyt aikaansa jouten, ei maalla eikä merellä. Mutta kun hän katseli alas merelle Johanna kainalossaan, hän tunsi ensi kerran kaipuuta olla tekemättä yhtään mitään. Olla juoksematta, olla murehtimatta, olla suunnittelematta.”

Erkka tajuaa siis viimein, että elämällä olisi tarjottavanaan ehkä jotain muutakin kuin pelkkää juoksemisen hurmaa. Kaikki on kuitenkin tuolloin jo liian myöhäistä, sillä Johannan kaksiviikkoinen loma Lanzarotella loppuu tuohon iltaan eikä muutamaa päivää myöhemmin kuoleva Erkka tapaa häntä enää koskaan.

Kaiken edellä mainitun valossa ei liene yllätys, että Erkan kunnianhimo on valtaisa ja voittaminen on hänelle kaikki kaikessa. Niinpä jokainen mestaruus tuo tyydytystä, vaikka hän olisi aiemmin voittanut niitä jo kuinka monta tahansa. Erkka onkin oikea tuloskeskeisen ammattiurheilijan prototyyppi, joka vihaa häviöitä ja lähtee kilpailuihin vain voittaakseen. Hänen mielestään ”kaikki muu paitsi kulta on pettymys. Se on urheilussa pelin henki.” Vaikkei pelkkä itsensä voittaminen siis riitäkään menestystä janoavalle Erkalle, juoksee hän joka tapauksessa juuri itseään varten. Suomalaisuuteen hänen kultamitalinsa nimittäin yhdistyvät lähinnä yleisön ja valmentajansa mielissä, ja pienemmistä viiteryhmistä mukana kulkevat vain sponsorit, joskin nekin pelkästään taloudellisista syistä. Sponsoreihin liittyvätkin sitten myös pakolliset haastattelut ja muut PR-tilaisuudet, jotka ovat sinänsä vaatimattomalle Erkalle keskimäärin kovin vastenmielisiä.

5.4.3. Tilkkutäkkiplanetaario (TTP)

Pekka Jaatisen ”Tilkkutäkkiplanetaario” on ainakin osin ilmeisen omaelämäkerrallinen tarina nyrkkeilyn maailmasta, jossa kirjan päähenkilö Minä (jonka nimeä ei missään vaiheessa tuoda julki) tarpoo vaihtelevalla menestyksellä kehästä toiseen melkein kahden vuosikymmenen ajan. Tie junioriotteluista yleiseen sarjaan, amatöörikehistä ammattilaisuuteen ja lopulta nyrkkeilysaleilta takaisin ns. normaalielämään on kaiken kaikkiaan karu eikä vähiten juuri hyvälle kertomukselle. Siitä ei nimittäin Minän urheilemisen kohdalla voi paljoo puhua, ei siis ainakaan hyvä-etuliitteellä.

Minä ei asetu urheilun hyvän kertomuksen raameihin fyysisen kasvatuksen osalta kuin suorituskyvyn suhteen. Kovan harjoittelun tuloksena 15-vuotiaana nyrkkeilyharrastuksensa aloittaneesta Minästä kehittyy kolmessa vuodessa yleisen sarjan mies, ”kaksinyrkkinen

paineilmavasara, tehoa täyteen pakattu kone” ja amatöörikehien Suomen mestari, joka voittaa myös EM-pronssia ja siirtyy tämän jälkeen alle parikymppisenä suoraan ammattilaiskehiin. Fysiikan ja taitojen suhteen kehitys on siis Minän kohdalla rivakkaa ja pysähtyy vasta ammattilaisena alkoholi-ongelman johdosta. Tosin tällöinkin urheilun merkitys näkyy siinä, että hyvän amatöörinä hankitun pohjakunnon ansiosta Minä onnistuu “spartalaisella” harjoituskuurilla vetämään aina itsensä muutamassa kuukaudessa ottelukuntoon silloinkin, kun ryyppääminen on vienyt hänet jo lähes tuhon partaalle. Osovasti Minä kuvaakin tätä nyrkkeilyuransa raskasta ammattilaisvaihetta kyseisen alateeman kohdalta seuraavasti: “Itse asiassa opettelin urallani nyrkkeilemään monta kertaa. Perustaito oli tietysti aina tallella, mutta se piti terottaa jokaiseen otteluun uudestaan.”

Suorituskyvyn suhteen hyvä kertomus toteutuu Minän kohdalla myös siten, että vuosien aikana hankitusta fysiikasta on suoranaista käytännön hyötyä nyrkkeilyuran jälkeisessä normaalissa työelämässä. Aikoinaan koulunsa kesken jättäneenä “kehäraakkina” reilu kolmekymppinen Minä joutuu nimittäin arjen alkuun päästäkseen hakeutumaan työvoimatoimistoon ja sen tarjoamiin hanttihommiin. Erästä pesulasta avautuukin työ, joka urheilua harrastamattomalle saattaisi olla ilmeisen raskas. Minä kuitenkin toteaa, että “kestävyyden ja voimieni ansiosta pyykkisäkkien kantelu on minulle sopivaa työtä.” Luonnollisesti nyrkkeilytausta toimii arkielämän parissa myös hyvänä itsepuolustuskeinona, juniorivuosina nakkaritappeluissa ja veljesten välisissä nujakoissa sekä ammattilaisaikoina ryyppyorukoiden kahinoissa, mutta saman kolikon toisella puolella on omat vaaransakin. Kerran Minä joutuu nimittäin syytteeseen ja suorittamaan vahingonkorvauksia, kun kannipäissä tapahtunut purkaus johtaa pahoinpitelyyn. Syytettyjen penkillä hän kuvaakin tätä lajiinsa liittyvää vaarallista potentiaalia osuvasti: “En muistanut, että pienen ikänsä nyrkkeilyt mies kantaa jatkuvasti aseita mukanaan, ellei käsiä leikata irti.”

Terveyden osalta Minän kertomus ei urheilun näkökulmasta olekaan sitten enää niin kovin hyvä, sillä seitsemäntoista vuotta kestänyt nyrkkeilyura jättää armotta jälkensä myös häneen. Amatöörinä ongelmia ei vielä ole, vaan voittojen myötä olo tuntuu ehkä terveemmältä kuin koskaan, mutta paidattomissa tahti muuttuu pian hyvin sujuneesta alusta

huolimatta. Ammattilaiskehissä käytettävien ohuempien hanskojen saattelemat raskaat osumat alkavat tappiokierteen myötä muuttamaan Minän päätä "hattaraksi" eikä keskushermostoon vähitellen muodostuvia vaurioita ainakaan paranna runsas alkoholin käyttö. Niinpä Minästä tuleekin uransa lopussa ajoittain ajatus- ja muistikatkoksisista kärsivä nyrkkeilijäveteraani, jonka päätä särkee lähes jatkuvalla syötöllä. Konkreettisia vaurioita ovat myös vasemman korvan tärykalvon halkeaminen ja oikean silmän revennyt kammiokulma, jonka muisto säilyy sarveiskalvolla pysyvänä kuolleiden solujen rihmastona. Kun puheeseenkin tarttuu vielä vähän änkytystä, alkaa Minä viimein muistuttaa sitä nyrkkeilijän haamua, jota hän aina ensimmäisessä valmentajassaan Arvissa on säälien tottunut katselemaan. Onneksensa Minä kuitenkin tunnistaa raitistumisensa myötä nyrkkeilystä johtuvat haitat ja päättää lopettaa ennen kuin peli on pelattu myös terveyden suhteen. Hän tajuaa, että "aivot ovat kuitenkin mielen koti ja mieli voi paremmin rauhallisessa kodissa kuin jatkuvassa tärinässä."

Fyysisiä vaurioita Minä ehtii siis seitsemäntoista vuotta kestäneen nyrkkeilyuransa aikana saada, mutta kaikki näistä eivät kuitenkaan ole pelkästään negatiivisia, kuten siirtyminen esteettisyyden alateemaan paljastaa. Päinvastoin jotkut vauriot ovat jopa kovin toivottuja, kuten Minän uran alkuvaiheen pohdiskelut hyvin osoittavat: "Nyrkkeily on kova laji, joka jättää usein lähtemättömät merkit harrastajaansa, joten se sai jättää merkkinsä minuunkin. Halusin ihmisten näkevän jo päältäpäin, ilman esittelyjä, mitä miehiä sitä oltiin." Kyseessä on siis se sama nyrkkeilyyn liittyvä "kauneusarvo", joka oli huomattavissa myös aiemmin käsitellyn Jorma Ojajarjun teoksen päähenkilössä Ossissa. Lyttyyn lyöty nenä, revenneet silmäkulmat ja turvonneet poskipäävät eivät asetu perinteiseen komeuden estetiikkaan, mutta jonkinlaisesta miehisyydestä ne kuitenkin kielivät nyrkkeilykulttuuria tunteville tai ainakin nyrkkeilijöille itselleen. Niinpä voitokkaan amatöörien SM-loppuottelun jälkeen myös Minä saattaa vihdoinkin viimein olla tyytyväinen muuten rumana pitämäänsä ulkonäköön: "Kasvot tuntuvat käyneen puudutushullun hammaslääkärin vastaanotolla. Puhuminen on hankalaa, koska paikat ovat turvoksissa. Peiliin katsoessani olen kuitenkin tyytyväinen. Ensimmäistä kertaa elämässäni olen erehtymättömän varmasti nyrkkeilijän näköinen."

Henkisen kasvatuksen sektorilla urheilun hyvä kertomus toteutuu Minän tapauksessa oikeastaan vain luonteen kohdalla, tosin tällöinkin, ainakin varsinaisen aktiiviuran aikana,

vain pääasiassa kehäneliön sisäisissä tapahtumissa heijastuen. Nyrkkeily merkitsee Minälle ensinnäkin miehistymistä rohkeuden suhteen. Jo ensimmäisessä, tappioon päättyneessä junioriottelussaan hän huomaa kykenevänsä hallitsemaan nyrkkeilyssä lähes aina läsnä olevan pelon ja astumaan kehään siitä suuremmin välittämättä: "Tiesin ylittäneeni kynnyksen, joka jäisi monelta ylittämättä." Tahdosta ja päättäväisyydestä kertoo puolestaan jo se, että Minä valitsee pikkuporvarillisen normaalielämän sijasta urakseen juuri nyrkkeilyn, vaikka kirjan alussa syöpään menehtyvä äiti, leskeksi jäävä insinööri-isä ja hammaslääkäriksi opiskeleva veli harrastuksen vaaroista varoittavatkin ja pitävät kyseistä touhua lähinnä ajanhaaskauksena. Puheet kaikuvat kuitenkin kuuroille korville, sillä juniori-ikäinen Minä ihailee sitä nyrkkeilijöiden, mm. Joe Frazierin, päättäväisyyttä ja kylmää varmuutta, jonka avulla mennään paljain nyrkin läpi vaikka kiviseinästä. Hän haluaa tuota samaa ja huomaakin pian harrastuksensa edetessä itsessään sen ammattilaisasenteen, jonka mukaan "nyrkkeilijä kävelee vaikka koneeseen jauhettavaksi, jos valmentaja käskee tai lompakko on tyhjä". Nyrkkeilyn myötä Minä oppii niin ikään pitämään tunteet erillään kehon toiminnasta ja lyömään lyötyäkin niin kauan kuin tämä viimein luovuttaa tai menettää tajuntansa. Uuden valmentajansa Laten johdolla EM-kisoihin valmistautuva Minä saa amatööriuransa lopulla otteisiinsa myös aimo annoksen sisua, jota tarvitaan erityisesti kovissa ja tasaväkisissä otteluissa. Laten käsittelyssä hänestä kehkeytyy peräänantamaton taistelija, joka sisunsa avulla pystyy seisomaan täydet erät ylivoimaisenkin vastustajan edessä. Mitä taas tulee Minän reiluuteen ja rehellisyyteen, tietää hän itsekkin ettei herrasmiesmäisiin otteisiin varsinkaan ammattilaiskehissä ole yksinkertaisesti varaa. Menestys edellyttää raakoja harjoitusmenetelmiä ja tarpeen tullen sääntöjen vastaisiakin otteita ja näihin molempiin on Minä epäilystään huolimatta valmis turvautumaan aina tarpeen niin vaatiessa.

Kurin suhteen Minän tarina ei puolestaan paljon hyvää kertomusta muistuta. Alkoholia hän alkaa kuluttamaan jo alaikäisenä juniorina ja koko ajan kiihtyvä tahti yö- ja baarielämässä johtaa Minän lopulta ammattilaisympyröissä suoranaiseen alkoholiongelmiaan. Samalla tutuksi tulevat myös virkavallan juoppoputkat. Ryhtiä, reippautta ja tarmoa tässä suhteessa löytyykin ainoastaan niiksi viikoiksi ja kuukausiksi, jotka rahapulnan uhatessa on uhrattava seuraavan rahaottelun vaatimaan kunnon kohotukseen. Ryhtiliikkeet ja vähäinenkin itsekontrolli koskevat kuitenkin vain nyrkkeilyä, sillä sen ohella Minän suhteet

arkitodellisuuteen ovat koko nyrkkeilyuran ajan täysin rempallaan. Koulunkäynti tökkii ja lukio jää kesken, työpaikasta tulee potkut, armeijatouhut ottavat muuten vain päähän ja suhde isään sekä veljeen katkeilee tuon tuosta, loppu-uran aikana käytännössä jo kokonaan. Minää ei uran aikana onnista myöskään naismaailmassa, vaan ensimmäiseltä tyttöystävältä tyrmäyksen johdosta saadut rukkaset katkeroittavat Minän mielen ja hän ajautuu yli vuosikymmeneksi satunnaisten irtosuhteiden huomaan, tosin keskittyen tällöinkin seksin sijasta lähinnä naisten kotiviinaksien ryyppäämiseen. Pahimpina aktiiviuransa ryyppykausina Minä joutuu myös useisiin tappeluihin muiden pultsarien kanssa ja kuten sanottua, kerran hänen väkivaltaisuutensa purkautuu kännipäissä vähän vakavamminkin seurauksin. Väkivaltaisuuden lisäksi esimerkillisen urheilijan ominaisuuksiin kuulumattomasta vihasta tai vähintään suvaitsemattomuudesta kertoo Minän osalta myös tapa, jolla hän suhtautuu amatöörien EM-kisojen semifinaalivastustajaansa. Kesken ottelun Minä alkaa nimittäin luulla tätä nyrkkeilyllisesti ylivoimaista unkarilaista homoksi ja selviytyykin ottelusta ilman tyrmäystä tai keskeytystä vain homofobiansa ja sisunsa turvin, sillä “aidan seipäätkin nauraisivat miehelle, jonka hintti tirvaisee kehästä ulos.” Edellä mainitun valossa yllätys ei varmasti ole enää sekään, että kirosanat istuvat Minän suuhun tarpeen tullen melko hyvin.

Ilon alateeman osalta voidaan Minän tarinasta sanoa seuraavaa. Kellarien harjoitussaleissa ja juoksulenkeillä Minä ensinnäkin vaipuu “harjoitusnirvanaan”, siihen hyvänolon ja välinpitämättömyyden suloiseen verhoon, jonka avulla hän onnistuu pakenemaan aluksi äitinsä kuoleman aiheuttamaa tuskaa ja myöhemmin kaikkea muutakin arkitodellisuutta. Toisin sanoen arkielämän realiteetteihin henkisesti sairastuneelle Minälle nyrkkeily tarjoaa alkoholin ohella oikeastaan ainoan nautinnon muodon ja niinpä maailma ilmeneekin hänelle lopulta vain kehäneliönä ja baareina. Itse hän ilmaisee asian näin: “Minä tuuditin nyrkkeilemällä tajuntani uusiin sfääreihin, enkä tarvinnut siihen välikättä. Eräänä erittäin selvänä hetkenä luin jostakin, että nyrkkeilyssä ja viinanjuonnissa oli aina kyse samasta asiasta: oman pään pehmentämisestä keinolla millä hyvänsä.” Toisekseen nyrkkeily ei kuitenkaan ole Minälle mikään sattumanvaraisesti valittu “huume”, vaan häntä kiehtoo aidosti myös se mystisyys, jota nyrkkeilylehtien kuvat ja jutut sekä kellarisalien ja kehäneliön tunnelma hohkaavat. Hän haluaa olla osa tätä kulttuuria ja hänen nautintonsa

kietoutuu sen miehiseen taisteluun, selviytymiseen ja sankaruuteen eli tekijöihin, joita nyrkkeilijä saattaa edustaa häviönsäkin hetkellä.

Edellisestä virkkeestä onkin hyvä hypätä sankaruuden alateemaan. Sankaruuden suhteen nyrkkeilyssä on nimittäin Minän mielestä jo itsessään jotain arvokasta, joka toteutuu ainakin osittain ilman voittamistakin. Näin siksi, että nyrkkeilijän käsite sulkee sisälleen myös miehisyyden, kovuuden ja rohkeuden käsitteet. Niinpä ollessaan nyrkkeilijä, Minä ei tunne enää olevansa aivan kuka tai mikä tahansa, vaan jotain merkittävämpää ja mystistä. Nyrkkeilijänä hän on joka tapauksessa kova jätkä.

Koska Minän kohdalla on kyse kuitenkin kilpaurheilusta liittyy hänen sankaruuteensa luonnollisesti myös voittamisen tuomaa sankaruutta. Jo pienenä hän on mielikuvissaan hekumoinut löylyttävänsä koulun isoja poikia ja hurmaavansa otteillaan eturivissä kiljuen nimikirjoituksia pyytelevät kauneimmat, isorintaisimmat tytöt. Kun kehitys sitten juniorikehissä osoittautuikin kovin lupaavaksi, alkaa Minä yleiseen sarjaan siirtyessään harjoittelemaan ja kilpailemaan vain voittaakseen. Menestystäkin tulee melko nopeasti ja voittojen hetkillä onnittelijoiden joukkoon mahtuvat kaikki tutut, jopa isä, joka koko ajan on suhtautunut kovin kylmäkiskoisesti poikansa nyrkkeilyinnostukseen. Vaikka Minä pyrkiikin julkisesti vetämään karun ja kehuista välittämättömän kehäketun roolia, tuntee hän siitä huolimatta sisällään suurta tyytyväisyyttä voitoillaan saamista kehuista ja selkään taputteluista, ilmaisista tupeista puhumattakaan. Sankaruutensa motiivien suhteen Minä edustaakin lähes puhtaasti egoismia, eikä mm. amatöörien EM-kilpailut ja niissä saavutettu pronssi herätä hänessä ainakaan mitään isänmaallisia tunteita. Viittaus ulkopuolisiin viiteryhmiin toteutuu vain työväestön kohdalla, tosin tällöinkin lähinnä jonkun muun muotoilemana. Toki Minä itsekin tietää lajinsa edustavan työläiskulttuuria, mutta siihen liittyvät sympatiat toimivat ainoastaan protestina hänen perheensä edustamaa pikkuporvarillisuutta vastaan.

5.4.4. Mikä ihmeen hyvä kertomus?

Taulukko 4. 1990-luvun urheiluromaanit hyvän kertomuksen viitekehystä vasten heijastettuna.

	HS	KK	TTP
Terveys	-	-	-
Suorituskyky	+	+	+
Esteettisyys		+	+
.....
Itsekontrolli	-	+	-
Säännölliset elämänt.	-	+	-
Nautintoaineet	-	+	-
Kielenkäyttö	-	+/-	-
Siveellisyys	-	-	-
Väkivalta	-		-
Viha	-		-
.....
Tahto	+/-	+/-	+/-
Päätäväisyys		+/-	+/-
Tarmo/reippaus	+/-	+	
Sisu	+	+/-	+
Rohkeus	+		+
Rehtiys	+/-	-	-
Rehellisyys	+/-	-	
Epäitsekkyys			
.....
Hyvinvointi		+	+
Kilpaileminen	+	+	+
Ilma-/toveripiiri		+	+
Karnevalismi			
Todellisuuspako	+	+	+
.....
Egoismi	+	+	+
Yhteisö	+		+
Yhteiskunta	-		
Vaativattomuus	+	+	-
Raha		+	+

Taulukosta 4 on luettavissa, ettei hyvästä kertomuksesta enää 1990-luvun kohdalla voida ainakaan kokonaisuutena katsoen puhua. Fyysisen kasvatuksen teemassa silmiin pistävää on sinällään kertomuksen mukaisten suorituskyvyn ja osittain esteettisyydenkin vastapainona täysin kertomuksen vastainen terveyden alateema. Kaikissa kolmessa romaanissa on toisin sanoen lähinnä urheilun terveysvaikutuksia kyseenalaistavaa sisältöä. Vähintään yhtä kyseenalainen on romaanien luoma kuva myös henkisen kasvatuksen kurin ja luonteen alateemojen yhteydessä. Kurin osalta kaikkia kolmea yhdistää siveetön sukupuolielämä, mutta huomioimisen arvoista on myös se, että kahdessa romaanissa kaikki kyseisen alateeman ominaisuudet latautuvat ainoastaan negatiivisesti. Luonteen kohdalla ei sen sijaan ole löydettävissä mitään kaikkia kolmea teosta yhdistävää piirrettä, joten myös hyvän kertomuksen mukaiset miehiset luonteenpiirteet ovat 1990-luvun urheiluromaaneista aika lailla kadoksissa. Ilon alateemassa yhdistävinä tekijöinä toimivat kilpailamisen riemu ja toisaalta viitekehyksen ulkopuolelta mukaan nouseva todellisuuspako. Sankaruuden osalta kaikkia kolmea teosta yhdistävänä piirteenä on puolestaan henkilökohtainen kunnianhimo.

Kaiken kaikkiaan 1990-luvun urheiluromaatit kuvastelevat mielestäni sitä postmodernisuutta, josta aiemmin edellä oli puhetta. Romaanien päähenkilöt ovat aika pitkälle yksilöitä, jotka välittämättä perinteisistä sosiaalisista normeista tekevät melkein pä mitä tykkäävät, omien mielihalujensa mukaisesti. Huomioimisen arvoista on eritoten urheilun suoma pako arkitodellisuudesta ja sen ongelmista. Romaanien päähenkilöille urheilu sinällään on kyllä kiehtovaa puuhaa, mutta pääosin vain sitä. Urheilun avulla ei todellakaan hamuilla mitään suurta itsekasvatusta, ei varsinkaan kurin alateemassa esiintyvien ominaisuuksien suhteen, vaan korkeintaan hieman henkilökohtaista kunniaa tai jopa rahaa. Kuvaavaa ajan hengelle hyvää kertomusta silmällä pitäen on se, että suhteellisesti eniten urheilun ihanteita ominaisuuksissaan kantavan ”Kunniakerroksen” päähenkilökin noudattelee hyvää kertomusta monilta osin oikeastaan vain huippu-urheiluun liittyvien olosuhteiden pakosta, kun totaalinen harjoittelu tai julkinen imago ei muuta salli. Tosin hänen kohdalla tällainenkin hyvä kertomus kääntyy aivan pääläelleen, kun kyseinen päähenkilö uhraa urheilun alttarille lopulta myös henkensä. 1990-luvun sankareillemme urheilu ei siis ole enää väline muuhun kuin korkeintaan narsistisiin päämääriin ja

nautintoon, ja vielä vailla suurempia moraalisia koodeja. Näiltä osin he peilailevatten sekä yhteiskunnan että liikuntakulttuurin ajanhenkeä.

Kirjallisuus historian osalta voitaneen lyhyesti sanoa; että kyseiset teokset sopinevat hyvin 1990-luvun nuorisokuvauksen valtavirtaan nostaan esille juuri erilaisia ongelmia, narsismia ja kapinahenkeä. Samalla voidaan todeta, ettei kertojien ote ole kovinkaan moralisoiva vaan lähinnä neutraalin toteava. Näin lopulta myös hyvän kertomuksen ja jopa ”Kunniakierroksessa” esiintyvän dopinginkäytön osalta. Viimeisenä huomiona on pakko mainita, että Jaatisen ”Tilkkutäkkiplanetaario” voitaisiin ehkä lukea niiksi kehitysromaaneiksi, joista 1990-luvun nuorisokirjallisuudessa on ollut pulaa. Hyvän kertomuksen kannalta tässä kehityksessä vähemmän mairittelevaa on kuitenkin se, että kirjan onnellisena pidetty loppu eli päähenkilön paluu ns. normaalielämään ja terveiden kirjoihin edellytti nimenomaan luopumista urheiluharrastuksesta, sen vaaroista ja siihen liittyneistä lieveilmiöistä.

6. Mitä jäi käteen?

Taulukko 5. Tutkielmani urheiluroomaanit hyvän kertomuksen viitekehystä vasten heijastettuna.

<i>FYYSINEN</i> <i>KASVATUS</i>	HO	HK	V	RS	VV	TVK	AK, EE	EM	HS	KK	TTP
Terveys		+	+	+	+		-		-	-	-
Suorituskyky	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Esteettisyys			+	+	+/-		+	-		+	+
<i>KURI</i>
Itsekontrolli		+	+	+	+	+	+/-	-	-	+	-
Säännölliset elämänt.		+	+	+	+	+	+/-	-	-	+	-
Nautintoaineet	-	+/-	+	+	+	-	-	-	-	+	-
Kielenkäyttö	-	+	+	+	+	-	-	-	-	+/-	-
Siveellisyys			+	+	+	+	-	-	-	-	-
Väkivalta							-		-		-
Viha		-			-		-		-		-
<i>LUONNE</i>
Tahto			+	+	+	+	+	-	+/-	+/-	+/-
Päätäväisyys	+	+	+	+	+	+	+	+		+/-	+/-
Tarmo/Reippaus		+	+	+	+	+	+		+/-	+	
Sisu	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+/-	+
Rohkeus			+	+	+	+	+/-		+		+
Rehtiys	-	+/-	+	+		+		-	+/-	-	-
Rehellisyys	-			+		+		-	+/-	-	-
Epäitsekkyys		+		+	+	+					
<i>ILO</i>
Hyvinvointi			+	+	+	+				+	+
Kilpaileminen	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Ilma- ja toveripiiri	+	+	+				+	+		+	+
Karnevalismi	+	+									
Todellisuuspako									+	+	+
<i>SANKARUUS</i>
Egoismi	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Yhteisö	+	+	+		+	+	+		+		+
Yhteiskunta			+	+		+		-	-		
Vaatimattomuus	+	+	+	+	+		-		+	+	-
Raha	+	+		+		+		+		+	+

6.1. Fyysinen kasvatus

Taulukko 5 osoittaa, ettei fyysisen kasvatuksen kokonaiskuva kaikkia tarkasteluajanjaksoja silmällä pitäen ole kovinkaan yhtenäinen. Terveiden alateeman osalta selvä rajaviiva menee kuitenkin 1920- ja 1960-lukujen välissä. 1910- ja 1920-lukujen urheiluromaaneissa urheilun terveydelliset vaikutukset tuodaan esille hyvän kertomuksen mukaisesti, joskaan mistään erityisen merkittävistä painotuksista ei kyseistenkään ajanjaksojen kohdalla ole kyse. 1960- ja 1990-lukujen kohdalla hyvä kertomus sen sijaan näiltä osin unohdetaan tai käännetään jopa ylösalaisin, sillä varsinkin ajanjaksoista jälkimmäisellä esiin nousee suorastaan urheilun terveyttä vaarantavia vaikutuksia.

Suorituskyvyn alateema tarjoaa fyysisen kasvatuksen kohdalla ainoan kaikkia tarkasteluajanjaksoja yhdistävän tekijän, sillä urheilun vaikutus fyysiseen suorituskykyyn jää mainitsematta ainoastaan yhdessä 1960-luvun teoksessa. Kyseessä lieneekin yksi hyvän kertomuksen itsestään selvimmistä osasista, joka jo pelkän maalaisjärjen mukaan toteutuu väistämättä kaikkien urheilua ja liikuntaa harrastavien ihmisten kohdalla. Huomattavaa kuitenkin on, että tutkielmani teoksissa suorituskyvyn paraneminen liitetään lähinnä urheilusuoritusten paranemiseen. Hyvän kertomuksen mukaista parantunutta työkykyä ei urheilun avulla mainita saavutettavan kuin ainoastaan neljässä teoksessa. Tosin ehkä vähän yllättävästi 1920-luvun kahden urheiluromaanin lisäksi, nämä maininnat koskevat myös yhtä 1960-luvun ja jopa yhtä 1990-luvun urheiluromaania.

Esteettisyyden alateeman kohdalla ei terveyden tapaan ole löydettävissä mitään koko aineistoa kattavaa yhtenäistä kokonaisuutta. 1920-luvulla esteettisyys nousee aiheena selvästi esille kaikissa kyseisen ajanjakson teoksissa, ja lukuunottamatta yhdessä romaanissa esiintyviä osittaisia soraääniä, juuri hyvää kertomusta mukaillen. Muilla tarkasteluajanjaksoilla esteettisyys ei nouse kaikkia teoksia yhdistäväksi piirteeksi, eikä 1910-luvulla sitä huomioida vielä lainkaan. Erityismaininnan ansaitsee kuitenkin niin 1960- kuin 1990-luvunkin nyrkkeilyromaaneissa esiintyvä ja perinteisten kauneusarvojen ulkopuolelle asettuva "erilainen" esteettisyys, jossa toivottavana piirteenä pidetään

murjottua naamataulua lituskaisine nenineen ja arpisine silmäkulmineen. Kyseessä lienee ainakin nyrkkeilyyn liittyvä lajinomainen piirre, mutta sillä saattaa olla yhteyttä myös nyrkkeilyn yleisesti edustamaan työväenkulttuuriin. Tässä mielessä mielenkiintoista onkin se, ettei 1920-luvun nyrkkeilyromaanissa, jonka ylioppilas-päähenkilön voidaan katsoa edustaneen porvarillista kulttuuria, kyseistä esteettistä piirrettä esiinny. Eikö 1920-luvun nyrkkeilyssä siis kyseistä kauneusarvoa vielä pidetty kovassa huudossa vai oliko se kenties hyvän kertomuksen vastainen, eikö sitä voitu työväenkulttuuria korostavana piirteenä tuoda esille valkoisen Suomen urheilukaunokirjallisuudessa vai oliko kyseessä sittenkin vain puhdas sattuma? Mene ja tiedä.

6.2. Henkinen kasvatus

Kuten taulukko 5 osoittaa ei myöskään henkisen kasvatuksen kokonaiskuva kaikkia tarkasteluajanjaksoja silmällä pitäen ole kovinkaan yhtenäinen. Melko selviä eroja hyvän kertomuksen toteutumisessa on varsinkin kurin alateemassa, rajaviivojen kulkiessa aineistossani näiltäkin osin lähes täydellisen 1920-luvun molemmin puolin. Ensinnäkään 1910-luvun kohdalla ei hyvästä kertomuksesta tässä mielessä voi vielä puhua ja 1960-luvulla samoin kuin 1990-luvulla on kurin alateeman asettamat ihanteet kääntyneet valtaosiltaan ylösalaisin. Kultaisen kuusikymmenluvun myötä urheiluromaanien sivuille näyttää tiensä löytäneen varsinkin "kiellettyjen" nautintoaineiden eli alkoholin ja tupakan käyttö, kiroilu ja siveetön sukupuolielämä. Tutkielmani alussa esitetyn hypoteesin voi siis näiltä osin katsoa pitäneen paikkaansa, lopulta ehkä jopa oletettuakin paremmin.

Luonteen alateeman kohdalla kokonaiskuva on edes vähän yhtenäisempi. 1920-luku erottuu jälleen selvästi edukseen, mutta ehkä yllättävänkin hyvin miehiset luonteenpiirteet nousevat esille myös 1960-luvun urheiluromaneissa. 1910-luku jatkaa sen sijaan näiltäkin osin hapuilevaa linjaansa eikä kovin hyvästä kertomuksesta voida puhua myöskään 1990-luvun kohdalla. Joka tapauksessa kaikkia tarkasteluajanjaksoja yhdistävänä piirteenä toimii sisu, joka tosin ei saa monissakaan teoksissa eteensä tarkentavaa sanaa suomalainen. Niin ikään päättäväisyys voidaan nähdä suhteellisen kantavana ominaisuutena tarkasteluajanjaksosta toiseen, joskin myös sen kohdalla on tehtävä sellainen

lisähuomautus, että analyysin yhteydessä tulkittuna yleensä kilpailamiseen liittyvänä määrätietoisuutena, suunnitelmallisuutena ja taktikointina, päättäväisyys lienee jo aineistonvalinnasta johtuva luonnollinen painotus. Ehkä maininnan arvoisena luonteen alateeman kohdalla voidaan pitää lopulta myös "epärehtiyttä" ja epärehellisyyttä, joita esiintyy 1910- ja 1960-lukujen yksittäisten romaanien lisäksi kaikissa 1990-luvun teoksissa.

Ilon alateemassa tarkasteluajanjaksoja yhdistävänä piirteenä toimii kilpailamisen riemu, joka ilmenee yhtä 1960-luvun teosta lukuunottamatta kaikissa aineistoni urheiluromaaneissa. Tulos sinällään ei tosin ole yllättävä vaan luonnollinen, sillä olihan kilpailullisuuden elementti yksi aineistovalintani keskeisimmistä kriteereistä. Vaikkei liikunnanilon kohdalla tutkielmani alussa mitään varsinaista hypoteesia asetettukaan, ei sen sijalla esitetty osakysymys ollut suinkaan turha. Näin siksi, että eri tarkasteluajanjaksoilta esiin nousi selviä ilon alateeman vivahteita ja jopa aivan viitekehýkseni ulkopuolelta. Erityisen silmiin pistävänä erottui ensinnäkin 1910-luvun karnevalistisuus, jolla voidaan nähdä olevan selvää yhteyttä varsinkin modernin liikuntakulttuurin ensivaiheissa esiintyneisiin kansaomaisiin kisailuihin ja rahvaankilpailuihin sekä niiden ei niin vakavaan ilmapiiriin. Toiseksi omana kokonaisuutenaan aineistostani erottuu 1990-luvun teoksissa ilmenevä todellisuuspako, jonka tiimoilta urheilu toimii siis pakopaikkana ns. arkielämän rutiineista, huolista ja murheista. Kyseessä lienee ainakin osittain hyvän kertomuksen vastainen piirre. Joka tapauksessa viitekehýkseni sisäisistä ilonlähteistä 1920-luvulla kukkii kilpailamisen riemun lisäksi myös psykofyysinen hyvinvointi, joka esiintyy myös kahdessa 1990-luvun romaanissa.

6.3. Sankaruus

Sankaruuden kohdalla eri tarkasteluajanjaksot muistuttavat ehkä keskimäärin eniten toisiaan. Tutkielmani alussa esitetyistä oletuksista näyttää toteutuneen ainakin henkilökohtaisen kunnian(himon) esiintyminen läpi kaikkien aineistoni teosten. Sen vastapainona tosin esiintyy 1960-lukua ja yhtä 1990-luvun teosta lukuunottamatta, myös varsinaisen viitekehýkseni ulkopuolelta mukaan noussut vaatimattomuus. Näiltä tiimoilta

on kuitenkin tehtävä se yksittäinen huomio, että 1960- ja 1990-lukujen nyrkkeilyromaaneissa henkilökohtaiseen kunniahimoon liittyy ennemminkin sankaruudella kerskailu kuin vaatimattomuus, missä lienee taas kyse paitsi lajille ehkä myös osin työväenkulttuurille ominaisesta piirteestä. Tässä mielessä 1920-luvun nyrkkeilyromaanin päähenkilö edustaakin jälleen kahden myöhemmän kollegansa vastakohtaa. Joka tapauksessa jossain määrin yllättävänä tutkielmani tuloksissa voidaan pitää sitä, että sankaruuden kytkeminen johonkin yhteisölliseen viiteryhmään kantaa melko hyvin läpi kaikkien tarkasteluajanjaksojen, sillä kullakin vuosikymmenellä on tällaisia piirteitä havaittavissa aina kahdessa teoksessa. Sankaruuden kytkeminen yhteiskunnalliseen viiteryhmään toteutuu sen sijaan vain harvoin ja 1960- sekä 1990-luvulla esitetään jopa kertaalleen molemmilla suoranaista haluttomuutta isänmaan edustukseen. Aivan viimeisimpänä nostettakoon esille se sankaruuteen liittyvä, joskin taas alkuperäisen viitekehysten ulkopuolinen huomio, että myös raha toimii motiivina suhteellisen monissa aineistoni teoksissa; 1920-luvulla tosin vain yhdessä, mutta muilla vuosikymmenillä kahdessa. Erityisen silmiin pistäviä ovat molemmissa 1910-luvun esiintyvät rahapalkinnot, jotka osaltaan vahvistavat kuvaa kyseisten romaanien hahmottamasta karnevalistisesta ja modernia liikuntakulttuuria edeltäneestä kisailu- ja rahvaankilpailuperinteestä.

6.4. Taustateemat rodunjalostus ja maanpuolustus

Kuten etukäteenkin jo arvata saattoi, ei viitekehysten yhteydessä esiin nostettuja rodunjalostuksen ja asekuntoisuuden taustateemoja aineistostani yhtä poikkeusta lukuunottamatta voitu löytää. Tämä poikkeus oli Juho Poutasen vuonna 1924 julkaistussa ”Voittamattomassa” kertaalleen esiin noussut urheilun vaikutus päähenkilön asekuntoisuuteen. Toisaalta kyse on eri toten 1920-luvun romaaneja silmällä pitäen siltikin ehkä hieman yllättävästä vesiperästä, sillä ainakin maanpuolustuksellisten näkökohtien ja miksei vielä rodunjalostuksellistenkin virtausten kannalta kyseinen vuosikymmen lienee ollut suhteellisen otollista aikaa. Taulukoiden yhteenvedoista kyseiset taustateemat on joka tapauksessa jätetty pois niiden esiintymättömyydestä johtuen.

6.5. Lopuksi

Kun tutkielmani näin viimein näyttäisi saavuttavan kauan odotetut kalkkiviivat, on lyhyesti suunnattava katseet vielä taaksepäin ja nostettava esiin joitain itsekritiikkiä sisältäviä huomautuksia. Ensinnäkin työni on auttamattomasti liian pitkä. Reilut 160 sivua opinnäytetyön kansiin upotettuna ei tunnu oikeudenmukaiselta kenellekään työni kanssa tekemisiin joutuvalle henkilölle. Tutkielmani saattaa kadottaa laajuudessaan myös jotain olennaista, joka tiiviimmin esitettynä olisi saattanut nousta ansaitsemaansa asemaan tai hahmottaa edes jonkinlaisen punaisen langan, joka työstäni loppu pelissä jää ehkä sittenkin uupumaan. Joka tapauksessa puolustuksekseni on sanottava, että yhdentoista romaanin eli noin 1300 sivun laadullisen sisällönanalyysin purkaminen siten, että suhteellisen laajan viitekehyksen kaikki osat tulee huomioitua ja perusteltua, ei onnistu ihan sivussa tai edes kahdessa. Kannattaakin huomioida, että yksistään empiriaosan tulosten purkaminen ilman mitään taustoitusta tai tulkintaa kaapaisi tutkielmastani noin 60 sivun siivun.

Toiseksi, osin edelliseen liittyen, voi ehkä kritisoida myös sitä, miten tasapainoisesti analyysini tarkkuutta ajatellen olen kaikista aineistoni teoksista selvinnyt. Onko esimerkiksi 1920-luvun ja 1990-luvun analyysien tarkkuudessa havaittavissa jonkinlaista väsymyksestä johtuvaa heilahtelua? Jos asiaa katsoo esimerkiksi analyysin purkuun käytettyjen sivujen lukumäärän näkökulmasta, voi tällainen luulo ainakin herätä. Kovin tarkasti kyseistä huomiota pohtimatta voin tunnustaa, että tällainen kritiikki saattaisi lähemmin tarkasteltuna osua ainakin osittain maaliinsa. Toisaalta sivumäärän väheneminen 1920-luvulta 1990-luvulle siirryttäessä saattaa johtua puhtaasti siitäkin, että myös urheilun hyvä kertomuksen rappeutuminen noudattelee samaa ajallista jatkumoa, eikä näin ollen edes antanut mahdollisuuksia 1990-luvun pidemmälle erittelylle. Sama seikka saattaa niin ikään johtua myös siitä, että analyysin edetessä vuosikymmeneltä toiselle, kehittyi samalla myös allekirjoittaneen silmä takertua ainoastaan oleellisiin ja riittäviin yksityiskohtiin. Tässä mielessä 1920-luvun sisällönpurkamisessa saattaa siis olla vähän liiankin pikkutarkkaa erittelyä ja argumentointia. Lopullisen tulkinnan kyseisistä ongelmista jätän kuitenkin tarkastajien ja mahdollisten lukijoiden huoleksi. Oma energiani ei enää tämän syvemmälle riitä.

Kolmanneksi kriittiseksi huomioksi haluan vielä nostaa tutkielmani kieliasun, jossa paikoin esiintyy ainakin itseäni harmittavaa kömpelyyttä ja sitä kautta kokonaisuutena ajatellen samalla myös epätasaisuutta. Syy löytyy siitä, että kädet on yksinkertaisesti täytynt nostaa pystyyn, kun sivumäärä on jatkanut vain kohoamistaan eikä uusia ilmauksia tai liitesanoja ole enää kielipäästä löytynyt. Kyse ei kielellisten seikkojen kohdalla ole ollut kuitenkaan pelkistä kauneusarvoista, vaan jo niinkin yksinkertaiset asiat kuin aikamuodot ovat saattaneet kaikessa tiimellyksessä ja väsymyksessä sekoittua epäjohdonmukaisella tavalla. Niiden suhteen en kuitenkaan enää ole jaksanut paljoa päätäni vaivata, vaan tutkielmani sivuilla esiintyvät kielioppivirheet ja niiden korjaaminen on jäänyt lohduttomasti tarkastajien huomautusten varaan. Jos senkin jälkeen joitain virheitä on löydettävissä syy ei kuitenkaan ole heidän, vaan oman laiskuuteni. Joka tapauksessa viimeisenä tutkielmani kieliasua koskevana mainintana haluan esittää pahoittelut liian pitkien ja monimutkaisten lauserakenteiden johdosta. Niidenkin kohdalla kyse on opinnäytetyön tekemisessä ajoittain ilmenevästä väsymyksestä, välinpitämättömyydestä ja laiskuudesta.

Kaiken kaikkiaan urheilun hyvän kertomuksen näkökulmasta tutkielmani on kuitenkin mielestäni onnistunut kohtuullisesti ainakin urheiluromaanien sisältöä *kuvaavassa* tehtävässään. 1910-luvun teoksissa hyvästä kertomuksesta on havaittavissa vain joitain varhaisia merkkejä, joita varsinkaan käytännön tasolla ei kirjailijoiden luomassa maailmassa kuitenkaan kovin täydellisesti toteuteta. Systemaattisesta hyvästä kertomuksesta ei toisin sanoen 1910-luvun urheiluromaanien kohdalla voida puhua. 1920-luvun kohdalla tahti on sen sijaan aivan toinen. Kaikissa kolmessa kyseisen vuosikymmenen teoksessa urheilun hyvä kertomus esiintyy lähes täydellisenä. Esille nostetaan vähintään kaikki merkittävät ja nykypäivän perspektiivistä arvosteltuna osin jopa naiivitkin ihanteet. Hyvän kertomuksen näkökulmasta 1920-luku erottuu siis mallikelpoisuudessaan selvästi muista tutkielmani tarkasteluajanjaksoista ja varsinkin 1960- ja 1990-luvuista. 1960-luku merkitsee nimittäin selkeää irti ottoa 1920-luvun romaaneista ja samalla luonnollisesti myös urheilun hyvästä kertomuksesta. Erityismaininnan saakoon vielä kerran ne hyvässä kertomuksessa esimerkilliseen urheilijaan ladatut, siveellistä elämäntapaa ylläpitävät ominaisuudet (kurin alateema), joita 1960-luvun teosten sankarit eivät enää kovinkaan monilta osiltaan muistuta. Lopullinen

niitti tulee silti vasta 1990-luvun urheiluromaaneissa, joissa hyvästä kertomuksesta on käytännössä jäljellä enää rippeet.

Urheiluromaaneissa ja tarkasteluajanjaksoilla esiintyviä hyvän kertomuksen muutoksia *selittävässä* tehtävässään ei tutkielmani ehkä ole aivan teosten sisällöllisen kuvauksen tasolla, mutta joitakin olennaisia huomioita on varmasti silti tehty. 1910-luvun kohdalla yhteiskunnallisen kontekstin, ajan hengen kartoittaminen jätettiin tosin tarkoituksella tekemättä, mutta joitain viittauksia luotiin sen sijaan siihen Tahko Pihkalan tekemään agitaatiotyöhön, jolla urheilun hyvän kertomuksen sanomaa tuohon aikaan levitettiin juuri suomalaiselle maaseudulle. Samassa yhteydessä nostettiin esille mm. teoksissa esiintyneiden kristillisten piirien ennakkoluulot urheilun suhteen ja toisaalta hyvän kertomuksen sisällölliset painotukset niiden ennakkoluulojen voittamiseksi. 1920-luvun teokset ja niiden ihanteellinen hyvä kertomus näyttivät puolestaan sijoittuvan hyvin siihen 1920-luvun yhteiskunnalliseen ajan henkeen, jota leimasi talonpoikais-porvarillinen yhtenäiskulttuuri ja kristillis-siveellinen arvomaailma. 1960-luvun rappeutunut hyvä kertomus noudatteli niin ikään sitä kyseisen vuosikymmen ajan henkeä, jolle tyypillisinä piirteinä voitiin pitää jo sodasta saakka vallinnutta yleistä moraalien hölymystä sekä tätä prosessia entisestään kiihdyttäneitä, sukupolvihegemonian synnyttämää nuorisoradikalismia. Kun huomioidaan, että 1960-luku merkitsi myös talonpoikaiskulttuurin ja kristillis-siveellisen arvomaailman rappeutumista maaltapaon ja luterilaisen kirkon auktoriteetikriisin myötä, näyttää niin hyvän kertomuksen kukoistus kuin sen rappeutuminen noudattelevan ajallisesti kyseisiä yleisyhteiskunnallisia piirteitä. Ehkä talonpoikaiskulttuurin, kirkon auktoriteetin ja hyvän kertomuksen kohdalla kyse on kuitenkin vain analogisesta kehityskaaresta, eikä mistään selvistä syy-seuraussuhteista, vaikka kahden edellä mainitun tekijän muutoksilla luultavasti joitain vaikutuksia hyvän kertomuksen elinehtoihin olikin. Joka tapauksessa ajan henkeä noudatti pitkälti myös 1990-luvun teokset ja niiden ei niin hyvä kertomus, sillä romaanien päähenkilöt saatettiin tulkita ominaisuuksiltaan ja piirteiltään melko postmoderneiksi, ainakin siitä aiemmin esitetyn suppeahkon määritelmän mukaan.

Lähdeaineisto; kirjallisuus:

Abrams, Meyer Howard (1993). A glossary of literary terms. Sixth ed. Harcourt Brace Jovanovich College Publishers. Fort Worth. USA.

Apo, Satu (1990). Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus. Helsinki.

Arminen, Ilkka (1999). Kirjasodat. Teoksessa Pertti Lassila (toim.) Suomen Kirjallisuus Historia 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Ehrnrooth, Jari (1994). Ei kansalaistunnosta, vaan vapaudesta ja itseyden tunnosta. Teoksessa Ilkka Niiniluoto ja Paavo Löppönen (toim.) Suomen henkinen tila ja tulevaisuus. WSOY. Porvoo.

Gray, Martin (1984). A dictionary of literary terms. Longman York press. Harlow, Essex. UK.

Jussila, Juhani ym. (1992). Systemaattinen analyysi kasvatustieteiden tutkimusmenetelmänä. Teoksessa Terttu Gröhn & Juhani Jussila (toim.) Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa (157-204). Yliopistopaino. Helsinki.

Gronow, Jukka (1997). Herbert Spencer – Kyvykkäiden eloonjäänti ja evoluution laki. Teoksessa Jukka Gronow (toim.) Sosiologian klassikot. 2.p. Gaudeamus. Helsinki.

Halmesvirta, Anssi (1995). Kansan elinvoimaa kokoamassa – Iwar Wilskmanin voimistelun ja ruumiinhoidon ideologiaa 1870-1920. Teoksessa Arto Nevala (toim.) Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1995. Suomen Urheiluhistoriallinen Seura. Joensuu.

Heikel, Viktor (1909). Voimistelun vapaa- ja sauvaliikkeitä kouluja, koteja ja yhdistyksiä varten tauluihin järjestänyt Viktor Heikel. Karisto. Hämeenlinna.

Heikkinen, Antero (1991a). Promenadeja ja terveyskylpyjä. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki.

Heikkinen, Antero (1991b). Voimistelun läpimurto. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki.

Helander, Eila (1999). Uskonto ja arvojen murros. Teoksessa Markku Heikkilä (toim.) Uskonto ja nykyaika. Atena. Jyväskylä.

Hentilä, Seppo (1989). Urheilu, kansakunta ja luokat. Teoksessa Risto Alapuro ym. (toim.) Kansa liikkeessä. Kirjayhtymä oy. Vaasa.

- Hentilä, Seppo (1991)*. Urheilu järjestäytyy ja politisoituu. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki.
- IImanen, Kalervo (1996)*. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919-1994. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- IImanen, Kalervo & Voutilainen, Touko (1982)*. Jumpasta tiedekunnaksi. Suomalainen voimistelunopettajan koulutus 1882-1982. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 84. Helsinki.
- IItkonen, Hannu (1996)*. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Gaudeamus. Tampere.
- IItkonen, Hannu (1997)*. Tuskin etanaa elävämpi: urheilu sosiaalisena kontrollina. Teoksessa Urheilu ja historia: kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi. Turun yliopisto. Turku.
- IItkonen, Hannu & Knuuttila, Seppo (1995)*. Hiilimurskan kylmä valtias. Teoksessa Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1997. Suomen urheiluhistoriallinen seura. Helsinki.
- Jallinoja, Riitta (1991)*. Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö. Suomalaisen Kirjallisuuden seuran toimituksia 550. Helsinki.
- Jarvie, Grant & Maguire, Joseph (1994)*. Sport and leisure in social thought. Routledge. Lontoo.
- Juppi, Joel (1995)*. Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917-1994. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kallio, Elin (1902)*. Urheilu ja Raittius: esitelmä. Rahtiuden Ystävien kirjasia. 2. Sarja. N:o 7. Helsinki.
- Kallio, Veikko (1982)*. Aate ja yhteiskunta. Teoksessa Päiviö Tommila ym. (toim.) Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika. WSOY. Porvoo.
- Kantokorpi, Mervi ym. (1990)*. Runousopin perusteet. Helsingin yliopisto Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Karonen, Vesa (1981)*. Kirjallisuutemme urheilusankareita ja ihmemiehiä. Teoksessa Pekka Laaksonen (toim.) Pelit ja leikit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Koskela, Lasse (1999)*. Kansa taisteli – valkoiset kertoivat. Teoksessa Lea Rojola (toim.) Suomen kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen kapiinaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

- Kunnas, Tarmo (1993).* Yhteishengestä arvojen kilpaan. Teoksessa Jaakko Itälä (toim.) Suomalaisten tarina. 2. Etsijän aika. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Kärkkäinen, Pekka (1991).* Voimainkoetuksia ja kisailuja. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki.
- Laine, Leena (1984).* Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys liikuntakulttuurin alueella Suomessa v. 1856-1917. 1.-2. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no 93 A. Lappeenranta.
- Laine, Leena (1991a).* Suomi huippu-urheilun suurvaltana. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro. 131. Helsinki.
- Laine, Leena (1991b).* Urheilu valtaa mielet. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki.
- Laitinen, Kai (1982).* Kirjallisuus. Teoksessa Päiviö Tommila ym. (toim.) Suomen kulttuurihistoria 3. Itsenäisyyden aika. WSOY. Porvoo.
- Lassila, Pertti (1994).* "Min täällä teen, se kaikki kieroon vie". Teoksessa Lauri Haataja (toim.) Ja kuitenkin me voitimme. Sodan muisto ja perintö. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Meinander, Henrik (1991).* Koululiikunta etsii paikkaansa. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. Helsinki.
- Mäkelä, Matti (1999).* Suuren muuton kuvaukset. Teoksessa Pertti Lassila (toim.) Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Niemi, Juhani. (1999).* Kirjallisuus ja sukupolvikapina. Teoksessa Pertti Lassila (toim.) Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Nieminen, Armas (1993).* Suomalaisen aviorakkauden ja seksuaalisuuden historia: avioliitto- ja seksuaalikysymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta nykypäivään. Väestöntutkimuslaitos. Helsinki.
- Niiniluoto, Ilkka (1994).* Suomen henkinen tila ja tulevaisuus. Teoksessa Ilkka Niiniluoto ja Paavo Löppönen (toim.) Suomen henkinen tila ja tulevaisuus. WSOY. Porvoo.
- Nummi, Jyrki (1999).* Väinö Linnan klassikot. Teoksessa Pertti Lassila (toim.) Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

- Peltonen, Matti (1996).* Olympiavuoden käytösopas. Teoksessa Matti Peltonen (toim.) Rillumarei ja valistus. Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa. Suomen historiallinen seura. Helsinki.
- Pihkala, Lauri (1909).* Jokamiehen koneoppi eli liikunnan merkityksestä. Suomen Urheiluliiton kirjasia 2. WSOY. Porvoo.
- Puohiniemi, Martti (1993).* Suomalaisten arvot ja tulevaisuus. Analyysi väestön ja vaikuttajien näkemyksistä. Valtionneuvoston kanslian julkaisusarja 1993/5. Tilastokeskus tutkimuksia 202. Helsinki.
- Pursiainen, Terho (1994).* Kovista henkisistä tosiasioista ja hyvinvointivaltiosta. Teoksessa Ilkka Niiniluoto ja Paavo Löppönen (toim.) Suomen henkinen tila ja tulevaisuus. WSOY. Porvoo.
- Pyykkönen, Teijo & Kanerva, Juha (1996).* 500 urheilukirjaa. Suomalaiset urheilu- ja liikuntakirjat 1980-1995. Liikuntatieteellisen seuran Impulssi. Tampere.
- Ruuhonen, Voitto (1998).* Televisio, nostalgia ja taaksejäänyt Suomi. Teoksessa Anu Koivunen ja Veijo Hietala (toim.) Kanavat auki! Televisiotutkimuksen lukemisto. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 61. Turku.
- Ruuhonen, Voitto (1999).* Kirjallisuus ja arvokriisi. Teoksessa Pertti Lassila (toim.) Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Saastamoinen, Kari (1998).* Eurooppalainen liberalismi. Etiikka, talous, politiikka. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran julkaisusarjan nro 188. Atena. Jyväskylä.
- Salimäki, Harri (2000).* Isänmaan ja urheilu-uskon mies. Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Salokangas, Raimo (1987).* Itsenäinen tasavalta. Teoksessa Seppo Zetterberg (toim.) Suomen historian pikkujättiläinen. WSOY. Porvoo.
- Salonen, Unto-Olavi (1987).* Tuntematon suomalainen urheilukaunokirjallisuus. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Urheilun kansallinen merkitys. Liikuntatieteellisen seuran moniste n:o 10. Helsinki.
- Seppo, Juha (1999).* Kirkko ja itsenäinen Suomi 1917-1998. Teoksessa Markku Heikkilä ym. (toim.) Uskonto ja nykyaika. Yksilö ja eurooppalaisen yhteiskunnan murros. Atena Kustannus oy. Jyväskylä.

- Seppänen, Paavo (1990)*. Urheilu ja yhteiskunta. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Sevänen, Erkki (1999)*. Kirjallisuus valtion suojeluksessa ja valvonnassa. Teoksessa Lea Rojola (toim.) Suomen kirjallisuushistoria 2. Järkiuskosta vaistojen kapinaan. Suomen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Shaw, Harry (1972)*. Dictionary of literary terms. McGraw-Hill Book Company. New York. USA.
- Suomela, Klaus U. (1954)*. Ivar Wilskman. Suomen urheilun isä. Valistus. Helsinki.
- Suomela, Klaus U. (1953)*. Viktor Heikel suomalaisen liikuntakasvatuksen luoja. Liikuntakasvatusopillinen väitöskirja. Helsingin yliopiston Historialliskielitieteellinen osasto. Helsinki.
- Suortti, Juhani & Mutanen, Aino (1997)*. J.J. Rousseau ja Émilien kasvatustieteiden filosofia. Kajaanin opettajankoulutuslaitos. Kajaani.
- Tuominen, Marja (1991)*. "Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia". Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Otava. Helsinki.
- Uusitalo, Liisa (1994)*. Yhteisöllisyyden kriisi. Teoksessa Ilkka Niiniluoto ja Paavo Löppönen (toim.) Suomen henkinen tila ja tulevaisuus. WSOY. Porvoo.
- Vainionpää, Marja-Leena (1974)*. Kirjallisuustieteen perusteita. WSOY. Porvoo.
- Virrankoski, Pentti (1982)*. Talonpoikauskulttuuri. Teoksessa Päiviö Tommila ym. (toim.) Suomen kulttuurihistoria. Itsenäisyyden aika. WSOY. Porvoo.
- Virtapohja, Kalle (1998)*. Sankareiden salaisuudet: journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä. Atena. Jyväskylä.
- Weber, Max (1980)*. Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki (suom. Timo Kyntäjä). WSOY. Porvoo.
- Wilskman, Ivar (1910)*. Raittius urheilijan kannalta arvosteltuna. Raittiuden Ystävien kirjasto. 2. Sarja. N:21. Helsinki.
- Wilskman, Ivar (1913)*. Voimistelun käsikirja kansa- ja alkeiskouluja varten. 4. Korjattu ja laajennettu painos. G.W. Edlundin Kustannusosakeyhtiö. Helsinki.
- Wilskman, Ivar (1924)*. Miehen tarmo, sotilaskunto ja huumaus aineet. WSOY. Porvoo.

Lähdeaineisto; lehtiartikkelit:

Aro, Toivo (1908). Muutamia mietteitä urheilusta. Suomen Urheilulehti 8/1908.

Kanerva, Juha (2001). Ruumis ja sielu samoissa kansissa – matkalla suomalaisen urheiluromaanin maailmassa. Liikunta ja Tiede 1/2001.

Kerkkonen, K. (1902). Kansan voimistelusta. Suomen Urheilulehti 4/1902.

Kianto, Ilmari (1910). Mitä ajattelen urheilusta?. Suomen Urheilulehti 11/1910.

Klemetti, Heikki (1905). Urheilemaan nuoriso. Suomen Urheilulehti 8/1905.

Nimimerkki Ta-ta (1910). Tahtoa. Suomen Urheilulehti 1/1910.

Pihkala, Lauri (1919). Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto ja suojeluskunnat. Suomen Urheilulehti 19/1919.

Pihkala, Lauri (1928). Urheilun periaatteet ja ihanteet. Suomen Urheilulehti, Urheilijan Joulukuukausi.

Unkuri, Juhana & Peesonen, Jarno (2000). Juokseminen kaunokirjallisuudessa. Juoksija 9/2000.

Urheilulehti (7/1907). Suomalaisten osanotosta Lontoon juhlaan ensi kesänä.

Wartiainen, Eliel (1902). Kauneuden arvo voimistelussa. Suomen Urheilulehti 2/1902.

Wilskman, Ivar (1905a). Terveysneuvoja terveyden harrastajaille. Suomen Urheilulehti 4/1905.

Wilskman, Ivar (1905b). Mikä on oleva päämäärämme. Suomen Urheilulehti 3/1905.

Wilskman, Ivar (1906). Tärkeä tehtävä uudelle voimisteluliitolle. Suomen Urheilulehti 1/1906.

Wilskman, Ivar (1908). Etevyys velvoittaa. Suomen Urheilulehti 10/1908.

Lähdeaineisto; analysoidut teokset:

Jaatinen, Pekka (2000). Tilkkutäkkiplanetaario. Nyrkkeilijän tarina. LIKE. Helsinki.

Kaila, Osmo I. (1968). Eurooppalainen maili. Oy Weilin + Göös Ab. Helsinki.

Kataja, Väinö (1935). Heinärannan olympialaiset. Teoksessa Väinö Kataja: Kootut teokset 5. Arvi A. Karisto osakeyhtiö. Hämeenlinna. **Huom! Heinärannan Olympialaisten ensimmäinen painos vuonna 1914.**

Kivelä, Eetu (1927). Ruuvisuora. Suomalainen nyrkkeilykehän sankari jenkkien maassa. Kustannusosakeyhtiö Kansanvalta. Helsinki.

Ojajarju, Jorma (1968). Avustajat kehästä, ensimmäinen erä. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Poutanen, Juho (1924). Voittamaton. Kertomus suomalaisesta sisusta olympialaisissa kisoissa. Kustannusliike Minerva O.Y. Helsinki.

Puustinen, Juudas (1929). Hiihtokilpailu. Kustannusosakeyhtiö Kirja. Helsinki. **Huom! Ensimmäinen painos vuonna 1917.**

Tapio, Marko (1985). Tarina viidestä kilometristä. WSOY. Porvoo. **Huom! Ilmestynyt ensi kerran jatkokertomuksena aikakausilehti Pelleryössä vuonna 1967.**

Valpas, Hugo (1928). Viestinviejät. WSOY. Porvoo.

Wickström, Mika (1991). Hienoosokeria!. Otava. Helsinki.

Wickström, Mika (1998). Kunniakierros. WSOY. Porvoo.